

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1930.

Första kammaren.

Nr 26.

Lördagen den 26 april f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollet för den 17 innevarande månad.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Under åberopande av närslutna läkarintyg får jag härmed vördsammast anhålla om ledighet från riksdagsarbetet tills vidare.

Multrä den 25 april 1930.

L. Tjällgren.

Att riksdagsman *O. L. Tjällgren* på grund av tarmlidande tillsvidare är oförmögen deltaga i riksdagsarbetet intygas härmed på heder och samvete.

Stockholm den 14 april 1930.

Karl Emil Widlund,

leg. läk.

På gjord proposition bifölls ansökningen för den tid, det i åberopade läkarintyget omförmälda hindret varade.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 167, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om vägrätt m. m.;

nr 168, i anledning av väckt motion angående ordnande av vissa lagfarts- och äganderättsförhållanden beträffande fast egendom; samt

nr 169, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående upphävande av vissa särskilda bestämmelser om rätt domstol i mål angående tjänstefel av postförvaltare, postiljon eller postförare.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande konstitutionsutskottets memorial nr 26, angående fullbordad granskning av de i statsrådet förda protokoll.

Utskottets tillkännagivande att anledning icke förekommit att mot någon ledamot av statsrådet tillämpa § 106 regeringsformen.

Lades till handlingarna.

Första kammarens protokoll 1930. Nr 26.

Utskottets jämlikt § 107 regeringsformen gjorda anmälan av vissa ärenden.

Ang. kon-
stitutions-
utskottets rätt
att utbekomma
departe-
mentshand-
lingar.

Innan utskottet övergått till ifrågavarande ärenden, hade utskottet framställt vissa erinringar i anledning av de skäl, som föredragande departementschefen, ministern för utrikes ärendena Trygger anfört till statsrådsprotokollet den 7 februari 1930 till stöd för sin hemställan, att Kungl. Maj:t icke måtte lämna bifall till en av utskottet gjord framställning om utbekommande av handlingarna angående konversationer mellan Sverige och Danmark i anledning av frågan om detta senare lands avrustning, och hade utskottet i sådant avseende, efter hänvisning till sitt memorial nr 21 vid 1925 års riksdag, yttrat bland annat:

»Utskottet, som alltfört vidhåller sin i samma memorial vid 1925 års riksdag uttalade principiella uppfattning rörande utskottets rätt att utbekomma alla slags departementshandlingar, även sådana av ministeriell natur, anser sig dock, med hänsyn till de erinringar, som i kamrarna vid samma riksdag framställdes emot utskottets memorial, böra göra det förtydligande tillägg, att ett avslag å framställningar från utskottet rörande utbekommande av ministeriella handlingar, som icke höra till visst protokoll, kan anses lagligen grundat, så vida dessa handlingar avse frågor av likartad natur med de frågor, varöver föras särskilda protokoll, och vilkas utlämnande må efter utrikesnämndens hörande vägras, samt Kungl. Maj:t, innan utlämnandet av dylika handlingar vägras, berett utrikesnämnden tillfälle yttra sig i ärendet. På detta sätt vinnes i huvudsak den garanti, som kan vara behövlig, utan att sådana konstitutionella betänkligheter uppkomma som fallet blir, därest tryckfrihetsförordningens bestämmelser i § 2 mom. 4 andra stycket alltså skulle utan erinran få återopas som stöd för Kungl. Maj:ts avslag. Utskottet finner det angeläget, att den utveckling på den konstitutionella kontrollens och granskningens område, som sedan långt tillbaka fortgått väsentligen genom praxis utan grundlagsändringar, icke avbrytes utan i stället får vidare utbildas.»

Härom anförde nu

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Trygger**: Herr talman, mina herrar! Utskottet har gjort en erinran mot de skäl, som jag anförde till statsrådsprotokollet den 7 februari 1930 till stöd för min hemställan, att Kungl. Maj:t icke måtte bifalla utskottets begäran att utfä vissa ministeriella handlingar. Trots det att riksdagens andra kammare ogillat en av utskottet vid 1925 års riksdag gjord anmälan mot dåvarande utrikesministern Undén för ett liknande förfarande, vidhåller utskottet sin tolkning av tryckfrihetsförordningens stadgande i ämnet.

Liksom jag vid 1925 års riksdag uttalade mitt gillande till alla delar av dåvarande utrikesministerns sätt att tolka grundlagen, håller jag fortfarande fast vid, att jag i ärendet rätteligen förfarit. Det s. k. förtydligande tillägg, som utskottet nu tillåtit sig göra i detta ämne, innebär ett försök till en för framtiden gällande förklaring av grundlagen, som står i uppenbar strid med föreskriften i § 83 regeringsformen.

Utskottet uttalar vidare, att det finner angeläget, att den utveckling på den konstitutionella kontrollens och granskningens område, som sedan långt tillbaka fortgått väsentligen genom praxis utan grundlagsändringar, icke avbrytes utan i stället får vidare utbildas. Det förefaller minst sagt egendomligt, att utskottet i detta sammanhang anser sig kunna göra ett dylikt uttalande, då utskottet varken i praxis eller inom riksdagen fått stöd för sin godtyckliga lagtolkning.

Herr Reuterskiöld: Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena har här erinrat om, att utskottet 1925 gjorde en anmärkning mot dåvarande utrikesministern — ja, jag tror, att anmärkningen gällde två utrikesministrar

— för en liknande motivering för vägran att utlämna vissa ministeriella handlingar, och han har erinrat om, att andra kammaren då lade denna anmärkning med ogillande till handlingarna.

Jag tror, att hans excellens står på min ståndpunkt i frågan om lämpligheten och riktigheten av, att en kammare lägger konstitutionsutskottets anmärkningar till handlingarna med gillande eller ogillande. Jag har alltid ansett, att detta är något, som första kammaren borde undvika, därför att det icke står i god överensstämmelse med vår författning. Vår författning ger nämligen icke kamrarna någon som helst befogenhet i detta avseende, utan befogenheten att göra anmärkning tillkommer utskottet. Den befogenhet, som tillkommer kamrarna, är att med anledning av denna anmärkning antingen lägga den till handlingarna eller att avlåta en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om entledigande av statsråd.

Det är alldeles klart, att konstitutionsutskottet, som har skyldighet att bevaka konstitutionella förhållanden och grundlagen, icke kan i nämnda omständighet finna någon anledning att frångå sin synnerligen välgrundade uppfattning. Men utskottet är inte en sådan där benhård jurist, som kör huvudet i väggen och inte tar någon som helst hänsyn till utveckling och förhållanden, utan när utskottet finner, att en allmän mening gör sig gällande med avseende på själva sakfrågan, nämligen möjligheten att förvägra utskottet att få vissa ministeriella handlingar till sig utlämnade, söker utskottet naturligtvis en väg, på vilken man skulle kunna utjämna den motsättning, som har uppstått mellan utskottet å ena sidan och de skilda regeringarna å den andra sidan.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena har från sin synpunkt funnit skäligt att beteckna vad utskottet i sin ingresserirran framställer som en grundlagsförklaring. Det är nu ett lika fullkomligt misstag som den uppfattningen, att ett gillande eller ogillande av en utskottsanmärkning skulle förändra grundlagens bestämmelser om utskottets ställning. En grundlagsförklaring skulle icke kunna komma till stånd på den väg, som man här gått fram på, och det vet utskottet lika väl som hans excellens herr ministern för utrikes ärendena.

Men utskottet vet något annat, som jag tror, att också hans excellens vet, nämligen att vår författning utvecklats och utvecklas icke allenast genom skriften lag utan *genom konstitutionell praxis*. Var ha vi i vår grundlag bestämmelserna om statsrådsberedningen? Var ha vi i vår grundlag bestämmelserna om den mycket invecklade budgeträtt, som har utvecklat sig, delvis i strid mot grundlagsbestämmelserna? Vi ha dem i en fast konstitutionell praxis, och det är utskottets grundlagsenliga plikt att vaka över bevarandet av denna såsom av annan praxis lika väl som över grundlagens iakttagande.

Vad utskottet denna gång har velat var därför icke strid utan fred. Det var ett försök att finna en väg, där praxis skulle kunna vidare utvecklas på ett sätt, som stämde överens med utskottets uppfattning, utan att man komme i strid med de invändningar, som gjordes vid 1925 års riksdag. Utskottet vidhåller i princip sin uppfattning om, hur grundlagen i detta fall bör tolkas med hänsyn till de förändrade förhållanden, som inträtt, sedan den skrevs. Då grundlagen skrevs, var förhållandet det, att de ministeriella handlingarna överhuvud taget liksom statsrådsprotokoll eller ministeriella protokoll icke utlämnades till utskottet annat än i vissa uppgivna fall, då utskottet begärde att få dem. Då var det en självklar sak, att inga andra handlingar skulle kunna utlämnas till utskottet. Men när de ministeriella målen avskaffades och de ministeriella protokollen förvandlades till statsrådsprotokoll, följde därmed, att alla handlingar, som hörde till dessa statsrådsprotokoll, också skulle komma till utskottet. Därom finnes heller icke någon meningsskiljaktighet mellan kammaren, regeringen och utskottet.

Ang. konstitutionsutskottets rätt att utbekomma departementshandlingar.
(Forts.)

Ang. kon-
stitutions-
utskottets rätt
att utbekomma
departe-
mentshand-
lingar.
(Forts.)

Men med denna utveckling följde också, som hans excellens väl känner, den konsekvensen, att det i vissa fall finnes handlingar, ehuru det icke finnes något protokoll. När det gäller andra handlingar än ministeriella, är det en obestridd och numera alltid tillämpad praxis, att utskottet får ut dem. Varför? Jo, därför att utskottet också har skyldighet att undersöka, huruvida vederbörande statsråd underlåtit något sitt åliggande att föredraga en sak i konselj. Det kan icke framgå av protokollen, huruvida handlingarna äro i sådant skick, att detta kunnat ske. Utskottet har rätt att få sådana handlingar och får dem alltid, när det begär dem. Men då det gäller utrikesärendena, finnes här det undantaget, att när särskilt protokoll är fört, kan icke detta särskilda protokoll lämnas till utskottet annat än på begäran, och utlämnandet kan vägras, sedan Kungl. Maj:t hört utrikesnämnden. För handlingar, vilka höra till protokoll av denna art, gäller naturligtvis samma regel. Men hur skall det förfaras med de handlingar, som icke höra till vare sig de allmänna statsrådsprotokollen eller de särskilda utrikesprotokollen? Efter utskottets principiella uppfattning har utskottet rätt att utfå dem. Men mot denna uppfattning är det, som 1925 års andra kammare har reagerat, och utskottet vill ej förneka, att det kan finnas skäl för en vägran att utlämna dem. Men utskottet kan omöjligen finna, att skälet är att söka i tryckfrihetsförordningens bestämmelser, vilka *icke gälla för utskottet utan för enskilda svenska medborgare*.

Hans excellens ministern för utrikes ärendena känner lika väl som jag, att i ett lagrum i samma tryckfrihetsförordning, av långt senare datum än 1809, gjordes, när man där insatte en bestämmelse, att vissa militära handlingar skulle kunna hemligstämplas och icke få utlämnas, det uttryckliga förbehållet: utskottets rätt dock oförkränkt. När detta förbehåll insattes, ansåg det utskott, som förordade själva grundlagsändringen, det vara obehövt med förbehållet, därför att detta vore självklart, men på grund av vissa erinringar i kamrarna om, att man aldrig kunde vara nog försiktig, sattes detta förbehåll in. Att ett sådant förbehåll icke insattes 1809 i fråga om ministeriella handlingar, *som då överhuvud icke voro tillgängliga för utskottet*, är alldeles självklart. Men om man, såsom är riktigt, icke skall tolka grundlagen efter deras mening, som lagen gjorde — och detta ligger i stadgandet, att den skall tolkas efter ordalydelsen, d. v. s. objektivt och ej subjektivt — utan efter sitt eget inre sammanhang, är detta sammanhang klart efter det nämnda förbehållets inskjutning i grundlagen. Åberopandet av tryckfrihetsförordningen kan även av detta skäl icke avse utskottet och kan icke gälla för detta men väl för enskilda svenska medborgare.

Under sådana förhållanden har utskottet sökt finna en väg, där man genom ömsesidigt tillmötesgående, från Kungl. Maj:ts sida och från utskottets sida, skulle kunna övervinna den motsats, som eljest kommer att fortsätta och ligga hindrande i vägen även för framtiden. Den vägen synes mig vara mycket enkel. Den är anvisad av grundlagen själv, då det gäller de särskilda protokollen. Det är den vägen, att Kungl. Maj:t före en vägran sätter utrikesnämnden i tillfälle att yttra sig, såsom det redan gäller i fråga om de särskilda protokollen. Varför skulle detta icke kunna gälla även för dessa handlingar, som icke höra till protokoll? Kungl. Maj:t har sin fullkomliga frihet att vägra, och utskottet erkänner i nu föreliggande fall, att det kunnat finnas skäl för vägran, men utskottet kan icke godkänna det skäl härför, som ligger i blotta åberopandet av tryckfrihetsförordningen. Kungl. Maj:ts nuvarande regering har icke velat taga den utsträckt handen — det är uppenbart. Utskottet kan då icke annat göra än konstatera faktum.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Trygger**: Herr talman! För min del har jag aldrig bestritt, att utskottet, om det anser det lämpligt, på grundlagsväg kan försöka få fram en ändring i den av herr Reuterskiöld

angivna riktningen. Det enda jag sagt är, att den nu gällande grundlagen icke berättigar till en mening sådan som den, som är uttalad av konstitutionsutskottet.

Vad beträffar själva saken, om det vore lämpligt att göra en ändring, instämmer jag för min del helt och hållet i vad utrikesminister Undén yttrade här 1925. Han sade: »Ifall konstitutionsutskottet hade ovillkorlig rätt att utfå alla handlingar rörande utrikesfrågor, innebure detta, att hela den diplomatiska korrespondensen stode till utskottets förfogande. Ingen handling, hur förtroliga uttalanden den än innehölle, skulle kunna förvägras utskottet, detta oaktat utskottet enligt grundlagen ej är bundet av tystnadsplikt, såsom utrikesnämnden är. Följden av ett alltmer utsträckt bruk att infordra dylika handlingar bleve ovillkorligen indiskretioner med därav följande svårigheter för utrikesledningen. Å ena sidan skulle snart nog den uppfattningen bli allmän i främmande länder, att förtroliga uttalanden eller meddelanden till Sveriges representanter ej kunna göras utan risk att de bragtes till allmännare kännedom. Å andra sidan skulle våra diplomatiska tjänstemän, för att i möjligaste mån trygga sig mot bekantgörande av deras förtroliga meddelanden, lämna dessa i form av privata brev i stället för i officiella skrivelser. Likaså skulle sannolikt utrikesministrarna nogsamta akta sig för att låta anteckningar om muntliga samtal med främmande diplomater ingå i de vanliga dossiererna, och i stället upprätta ett slags privatarkiv för dylika handlingar.»

Jag instämmer i vartenda ord, som här är uttalat av förutvarande utrikesministern Undén.

Herr **Mellén**: Herr talman, mina herrar! Av förbiseende har mitt namn kommit att icke upptagas i förteckningen över reservanterna under ingressen till utskottets memorial och den däruti gjorda erinran gentemot hans excellens utrikesministern. Inom utskottet talade och röstade jag emellertid mot denna ingress, jag reserverade mig mot beslutet om erinran, och jag har även deltagit i utarbetandet av den vid memorialet fogade reservationen. Jag har velat kungöra detta inför kammaren och till protokollet; förmodligen beror det på mitt eget förbiseende, att mitt namn icke upptagits.

Jag gillar ingalunda den grundlagstolkning, som majoriteten inom utskottet gjort i fråga om konstitutionsutskottets rätt att utfå handlingar för granskning. Med all respekt för utskottets ärade ordförandes beläsenhet och kunighet samt framför allt med erkännande av hans stora överlägsenhet gentemot mig i hithörande ämnen, vågar jag dock hysa en helt annan uppfattning än han i fråga om innebörden av § 105 regeringsformen och § 2 mom. 4 i tryckfrihetsförordningen. Jag anser de gjorda erinringarna mot hans excellens utrikesministern vara fullkomligt obefogade, och jag finner, att han med full grundlagsenlig rätt tillstyrkt Kungl. Maj:t att icke utlämna de handlingar, som möjligen kunna finnas rörande hans konversationer med Danmarks utrikesminister i fråga om detta lands avrustning.

Frågan om utskottets rätt att utbekomma ministeriella handlingar har tidigare varit före. Vid 1925 års riksdag framställde nämligen konstitutionsutskottet en anmärkning mot utrikesministrarna Marks von Würtemberg och Undén, som gick ut på, att utskottet hade obegränsad rätt att utbekomma alla ministeriella handlingar, oberoende av om dessa vore anknutna till ett statsrådsprotokoll eller icke. Mot utskottets anmälan reserverade sig vad beträffar två av de i anmälan nämnda ärendena sju och vad beträffar det tredje ärendet åtta ledamöter. Inom båda kamrarna blev utskottets anmärkning föremål för synnerligen skarp kritik, och i andra kammaren beslöts att med ogillande lägga anmärkningen till handlingarna. Vägran att utlämna dylika

*Ang. konstitutionsutskottets rätt att utbekomma departementshandlingar.
(Forts.)*

Ang. kon-
stitutions-
utskottets rätt
att utbekomma
departe-
mentshand-
lingar.
(Forts.)

ministeriella handlingar har förekommit även senare, nämligen år 1928, men konstitutionsutskottet gjorde då ingen anmärkning.

Den ståndpunkt, som efter allt att döma var förhärskande inom riksdagen år 1925, nämligen att utskottet icke äger rätt att utbekomma hemliga ministeriella handlingar, som icke äro anknutna till något statsrådsprotokoll, har inom den vetenskapliga litteraturen, såvitt jag kunnat finna, allmänt hävdats. Professor Reuterskiöld tyckes stå tämligen ensam i fråga om sin uppfattning av utskottets granskningsrätt. I regel har man hållit före, att utskottet överhuvud icke äger rätt att ovillkorligen utbekomma hemliga handlingar och i varje fall, att sådan rätt icke finnes beträffande s. k. fristående handlingar.

I regeringsformens § 105 stadgas intet om rätt för utskottet att utbekomma handlingar; här talas endast om utskottets rätt att utfå statsrådsprotokoll. Vid sådant förhållande och då ingen annan bestämmelse i grundlagen meddelar någon som helst rätt för utskottet att utfå handlingar, synes det givet, att utskottets rätt i princip är begränsad av tryckfrihetsförordningens bestämmelser. Endast då vissa handlingar äro av den art, att de belysa ett protokollfört beslut, alltså kunna betraktas som till statsrådsprotokoll anslutna handlingar, är utskottets rätt att utfå desamma ovillkorlig.

Nu gör utskottets majoritet i sin anmälan gällande, »att ett avslag å framställningar från utskottet rörande utbekommande av ministeriella handlingar, som icke höra till visst protokoll, kan anses lagligen grundat, såvida dessa handlingar avse frågor av likartad natur med de frågor, varöver föras särskilda protokoll och vilkas utlämnande må efter utrikesnämndens hörande vägras, samt Kungl. Maj:t, innan utlämnandet av dylika handlingar vägras, berett utrikesnämnden tillfälle att yttra sig i ärendet». Detta utskottets påstående saknar varje stöd i grundlagen och måste karaktäriseras såsom fullkomligt godtyckligt. I regeringsformens § 105 stadgas, att särskilda protokoll av i § 9 regeringsformen angiven art endast kunna äskas i vad angår visst av utskottet angivet mål och att om sådant protokoll äskas, dess överlämnande, efter utrikesnämndens hörande, kan vägras, om med hänsyn till rikets säkerhet eller andra av förhållandet till främmande makt betingade, synnerligen viktiga skäl hinder möter för protokollets överlämnande. Här är alltså fråga om protokoll, icke om handlingar. Då Kungl. Maj:t till och med i berörda fall kan vägra utlämnande av protokoll, synes det mig klart, att skyldighet att överlämna handlingar av ifrågavarande art helt saknas.

Jag sade, att utskottets ärade ordförande synes stå tämligen ensam i fråga om sin uppfattning, då han kategoriskt gör gällande, att konstitutionsutskottet äger rätt att utfå alla slags handlingar. Enligt vad jag inhämtat var såväl professor Svedelius som professor Rydin, liksom senare moderna rättslärda på området, av den bestämda uppfattningen, att ministeriella handlingar såsom fallande under undantagsbestämmelsen i § 2 mom. 4 i tryckfrihetsförordningen icke behöfve utlämnas till konstitutionsutskottet för granskning. Svedelius yttrar på ett ställe, att grundlagen ansett det vådligt att giva konstitutionsutskottet full frihet att genomgranska den utrikes politiken. Professor Undén, som ju själv är expert på ifrågavarande område, yttrade i debatten 1925 i andra kammaren, att de statsrättsliga författare, som uttalat sig angående ifrågavarande grundlagsstadganden, samt och synnerligen, såvitt han kunnat finna, stode på den ståndpunkt, som utskottet då och nu utdömt såsom grundlagsstridig. Professor Undén ansåg därför utskottets ståndpunkt oriktig, trots att utskottets statsrättslärde expert gick i god för den. Utskottets statsrättslärde expert var 1925 som nu professor Reuterskiöld.

Vid samma 1925 års riksdag sade båda kamrarna tydligt ifrån, att utskottet jämlikt § 2 mom. 4 i tryckfrihetsförordningen icke ägde rätt att för granskning utfå ministeriella handlingar, som icke äro anknutna till något statsrådsproto-

koll. Det är då rätt egendomligt, att utskottet nu igen gör anmälan däremot, att hans excellens utrikesministern åberopat nämnda stadgande såsom stöd för sin hemställan till Kungl. Maj:t, att ifrågavarande hemliga diplomatiska korrespondens icke måtte utlämnas. Ännu besynnerligare av utskottet synes det mig vara, att efter riksdagens uttalande 1925 tala om en praxis, som icke bör avbrytas utan vidare utbildas. Redan 1916 års konstitutionsutskott uttryckte bestämt, att hela den diplomatiska korrespondensen jämlikt § 2 mom. 4 i tryckfrihetsförordningen vore undantagen konstitutionsutskottets granskningsrätt. Och under debatten 1925 upplystes det, att under de närmast föregående cirka tjugu åren fristående ministeriella handlingar på begäran utlämnats till konstitutionsutskottet högst fyra eller sex gånger, och detta ibland med protest från departementschefen, men, sades det, tidigare hade utskottet aldrig begärt och ej heller utfått andra handlingar än sådana, som hörde till visst statsrådsprotokoll. Sedermera har, som jag nämnt, Kungl. Maj:t vägrat att utlämna fristående handlingar såväl 1925 som 1928. Kan man då tala om en förefintlig praxis, som bör vidare utbildas i den riktning, som konstitutionsutskottets majoritet har tänkt sig? Nej!

Majoriteten inom utskottet gör gällande, nu liksom 1925, att bestämmelserna i tryckfrihetsförordningens § 2 mom. 4 icke skulle vara tillämpliga på en begäran från utskottets sida utan endast på en enskild persons anhållan att utfå handlingar. I fråga om räckvidden av tryckfrihetsförordningens ifrågavarande stadgande må sägas, att bestämmelserna däri måste anses tillämpliga på envar och således även på konstitutionsutskottet, så länge och i den mån bestämmelsernas giltighet icke begränsas av annat grundlagsbud. Något sådant bud finnes ej.

Det är naturligtvis alldeles riktigt, såsom dåvarande utrikesminister Undén yttrade vid 1925 års riksdag, att utskottet för fullgörande av sin granskningsplikt har de befogenheter, som grundlagen uttryckligen tillkänner utskottet men inga andra, även om utskottet skulle finna sådana önskvärda. År 1925 gjorde herr Reuterskiöld gällande, att enda möjligheten att undandraga fristående, till statsrådsprotokoll ej anknutna utrikes handlingar från konstitutionsutskottets granskning vore att upprätta sådant särskilt protokoll, som omförmäles i § 9 regeringsformen, och till detta protokoll anknyta handlingarna. I år uttala herr Reuterskiöld och utskottets flertal som sin mening, att Kungl. Maj:t kan vägra utlämnandet av dylika handlingar, även om de ej höra till dylikt särskilt protokoll, nämligen om handlingarna avse frågor av likartad natur med de frågor, varöfver särskilda protokoll föras, samt Kungl. Maj:t, innan utlämnandet av dylika handlingar vägras, berett utrikesnämnden tillfälle att yttra sig i ärendet. Var i all världen står detta i grundlagarna? Grundlagarna skola ju tillämpas efter sin ordalydelse och få enligt deras egen bestämmelse icke förtydligas annorlunda än genom grundlagsändring. Utskottet säger sig i år göra ett förtydligande tillägg till utskottets år 1925 deklarerade ståndpunkt. I själva verket gör utskottet sig skyldig till en ny, fullkomligt godtycklig och fristående tolkning av grundlagen. Tolkningen är en utväxt, som saknar allt stöd i grundlagen. Vilken ståndpunkt till frågan komma manne herr Reuterskiöld och utskottet att intaga vid en kommande riksdag?

Om det av utskottets flertal föreslagna, på fri hand tecknade grundlagsbudet skulle tillämpas och efterlevas, vem skulle då, frågar jag — Kungl. Maj:t eller utskottet — avgöra, när en fråga är av likartad natur med de frågor, varöfver särskilda protokoll föras? Och vem skulle, frågar jag vidare, i vår tid, då på vänsterhåll snart ingenting om inte till äventyrs befintligheten av vår egen krigsmakt förmenas vara en fara för vårt lands trygghet, avgöra, när rikets säkerhet kräver, att viss handling hemlighålles? Jag tror, att ur alla och allas synpunkter är bäst, att vi följa de raka linjer, som grundlagen fastslagit för kon-

*Ang. konstitutionsutskottets rätt att utbekomma departementshandlingar.
(Forts.)*

Ang. kon-
stitutions-
utskottets rätt
att utbekomma
departe-
mentshand-
lingar.
(Forts.)

stitutionsutskottets granskningsrätt. Hur långt denna granskningsrätt sträcker sig, därom gjorde riksdagen ett tydligt uttalande vid 1925 års riksdag.

Herr **Reuterskiöld**: Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena uppläste nyss ett yttrande från år 1925 av dåvarande utrikesministern Undén och instämde till alla delar i varje punkt och bokstav däri. *För min del tillåter jag mig göra precis detsamma.* Men vad som förvånade mig var, att hans excellens här tog upp denna sak, som utskottet inte alls har berört och överhuvud taget inte alls gjort till någon som helst tvistefråga. Vi erkänna fullkomligt riktigheten av denna uppfattning. Vi erkänna fullkomligt behovet av att ministeriella handlingar hållas hemliga, när Kungl. Maj:t prövar rikets säkerhet förordra. På den punkten föreligger ingen meningsskiljaktighet. Det är inte det, att vi inte ha fått ut handlingarna rörande dessa konversationer, som vi här ha klagat över — ja, det var väl av misstag, som den siste ärade talaren sade, att vi gjort en anmälan; vi ha inte gjort någon anmälan alls. Det är en ingresserinran och inte någon anmärkning, som på detta vis överlämnas till kamrarna.

Om vi sålunda stå på samma sakliga ståndpunkt, skulle det kanske kunna vara lättare att komma överens också i fråga om den formella sidan av saken. Vad tvisten rör sig om är inte alls själva saken, utan det är den form, i vilken Kungl. Maj:t under konstitutionell garanti för riksdagen skall kunna besluta en vägran att utlämna dylika handlingar. Vilken form skall då väljas? Hans excellens har visat hän på möjligheten av en grundlagsändring. Hans excellens vet säkerligen mycket bättre än den siste ärade talaren, att vår konstitutionella rätt utvecklats inte bara genom grundlagen, och kanske allra minst genom grundlagsändringar, utan även och främst genom en konstitutionell praxis. Om så är fallet, skulle man inte då kunna på grundval av denna praxis verkligen komma till ett samförstånd? Den siste ärade talaren talade om en praxis, som inte fanns. Det var alltså ett slag i luften. Han talade inte om den praxis, om vilken utskottet talar, utan om en annan praxis; den praxis, varom utskottet talat, är obestridd: att handlingar, som finnas i departementen — bortsett t. v. från utrikesdepartementet — utlämnas till utskottet oavsett om de höra till ett statsrådsprotokoll eller inte. Denna praxis är fullkomligt fast. När utskottet gjorde sin bekanta anmälan mot chefen för justitiedepartementet angående den s. k. soldatinstruktionen, var det på gründ av handlingar, som aldrig hade varit före i statsrådet utan som tillhörde departementschefens handläggning i egenskap av departementschef. Men denna anmärkning framställdes av utskottet med begagnande just av sådana handlingar, som utan minsta tvekan på begäran ställdes till utskottets förfogande. Det är denna praxis, som är konstitutionell. Det är *utvecklingen av denna praxis till att omfatta även de ministeriella handlingarna, som utskottet har begärt.* Men utskottet förstår och erkänner, att här föreligger en skillnad mellan handlingar tillhörande andra departement och handlingar tillhörande utrikesdepartementet. Utskottet böjer sig i varje fall för Kungl. Maj:ts beslut att vägra utlämnande av sådana handlingar, men vad utskottet ville vinna vore — jag upprepar detta än en gång — en konstitutionell garanti för att grunden för vägran vore hänsynen till rikets säkerhet och inte den formella grund, som ligger i hänvisningen till tryckfrihetsförordningens bestämmelser angående svensk mans rätt att utfå handlingar. Att utskottet är en svensk man, kunde jag aldrig tänka mig, att den siste ärade talaren trodde. Att det är en svensk institution var jag övertygad om att han visste — att det var en svensk grundlagsenlig institution och ett organ för riksdagen, det trodde jag också, att han visste. Men att utskottet skulle vara en svensk medborgare, det har ingen människa påstått, och för övrigt inte heller den siste talaren. Men tryckfri-

hetsförordningen gäller för svenska medborgare och inga andra: det är klart och tydligt uttalat i grundlagen själv.

Vad det här gäller är alltså frågan: skall man gå fram på grundlagändringens väg för att få den konstitutionella garantien? Det är en mycket ömtålig väg, då hela granskningsrätten i övrigt vilar på praxis. Hans excellens har inte heller tillstyrkt det. Han har visat därpå såsom på en väg, vilken leder in absurdum, men absolut inte såsom på en väg, vilken bör väljas. Finns det någon annan väg? Den siste ärade talaren sade, att jag år 1925 hade såsom den enda möjligheten hänvisat till att taga de ifrågavarande handlingarna till ett särskilt protokoll. Ja, man kan läsa en sak på åtskilliga sätt och på åtskilliga besynnerliga sätt också. Det var visst inte den enda utvägen, utan det var *en* utväg, som anvisades, men på grund av de erinringar mot denna utväg, som dåvarande utrikesministern framställde, kan man väl säga, att denna väg har sina besvärligheter och inte i alla fall leder till målet. Den väg, som utskottet nu har visat på, är heller inte alls den enda vägen, men det är den som står mest i överensstämmelse med den konstitutionella praxis, vilken har utbildat sig i fråga om andra handlingar och protokoll. Under sådana förhållanden är det, som utskottet hade tänkt och trott och hoppats, att hans excellens herr ministern för utrikes ärendena skulle, sedan han konstaterat full överensstämmelse mellan utskottet och sig i själva sakfrågan, vara med på att genom praxis skapa en ny ordning på det utrikespolitiska området i full överensstämmelse med den som principiellt råder i fråga om alla andra departements verksamhetsområden och på så sätt avveckla den konflikt, som har uppstått.

Varför vill utskottet då inte ha bara detta åberopande av tryckfrihetsförordningen? Därför, eders excellens, att *bakom detta åberopande av tryckfrihetsförordningen ligger det administrativa godtycket, men bakom vägran efter utrikesnämndens hörande ligger den fasta konstitutionella förvisningen*, att det varit rikets säkerhet och intet annat, som dikterat avslaget.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Herr von Geijer: Herr talman! Det tillkännagivande, som herr talmannen nu gjorde, visar ju, att vi ha en lång arbetsdag framför oss, jag skall försöka fatta mig kort i mitt bidrag till diskussionen. Jag har emellertid redan 1925, då frågan sist var aktuell och en vidlyftig debatt här fördes, tillfälle att taga ställning till frågan. Denna omständighet ger mig anledning att här meddela, att vad jag då yttrade fortfarande fullständigt överensstämmer med min mening. Jag skulle kunna sammanfatta denna min mening så, att utskottet beträffande infordrande av sådana handlingar, varom här är fråga har de befogenheter, som grundlagen uttryckligen tillerkänner utskottet, men icke mer. Att 1925 års anmärkning var ett försök att i grundlagen tolka in, att utskottet skulle ha en vidsträcktare rätt än som formellt står där, lider intet tvivel. Detsamma är förhållandet med den ingressdeklaration, som här föreligger. Den är ett försök att få in en ökad befogenhet för konstitutionsutskottet att infordra handlingar. Dessa synpunkter äro emellertid redan så pass tydligt belysta av hans excellens herr utrikesministern och även av den föregående talaren för reservanternas ståndpunkt, att jag därvidlag icke skall uppehålla mig vidare.

Hans excellens talade om vissa konsekvenser av utskottets ståndpunkt; den dåvarande utrikesministern Undén nämnde år 1925 jämväl andra konsekvenser. Det var med anledning därav, att samma talare, som nu fört utskottets talan, då åberopade ett skäl, som i dag har återkommit, nämligen att det är konstitutionsutskottets skyldighet att även följa med ett statsråds underlåtenhetssynder.

Ang. konstitutionsutskottets rätt att utbekomma departementshandlingar.
(Forts.)

Ang. kon-
stitutions-
utskottets rätt
att utbekomma
departe-
mentshand-
lingar.
(Forts.)

Beträffande denna sak yttrade utrikesminister Undén: »För fullgörande av denna granskning har konstitutionsutskottet *behov* av att studera även handlingar, som ej tillhöra något i konselj beslutat och alltså protokollfört ärende.» Härefter fortsätter utrikesminister Undén: »Denna bevisföring är ganska överraskande för att komma från det grundlagsvårdande utskottet. Den omständigheten att utskottet äger granska regeringens underlåtenhetssynder anses innebära, att utskottet har till sitt förfogande vilka som helst medel för att komma sådana förseelser på spåren. Konstitutionsutskottet har tydligen inte kunnat lida den tanken, att det skulle finnas någon lucka i granskningssystemet, att utskottet skulle sakna möjligheter att rannsaka allt som en regering gjort eller avsett att göra eller underlåtit att göra. Med utskottets sätt att argumentera borde det te sig lika lätt att fortsätta och säga att, eftersom icke heller tillgången till alla handlingar giver utskottet alla de medel, som det behöver för att fullgöra sin granskningsplikt, så kan utskottet även tillgripa andra för ändamålet erforderliga medel, exempelvis inkalla statsråden till muntligt förhör under edsplikt.» Detta är en annan konsekvens av utskottets ståndpunkt.

Utskottets ärade ordförande sade, att det härvidlag icke var meningen att åstadkomma en autentisk grundlagstolkning utan meningen var, såvitt jag fattade honom rätt — jag hade lite svårt att följa med — att man så småningom skulle befästa den praxis, som hitintills hade varit övlig. Den ärade ordföranden framhöll således, att man hittills nästan utan undantag hade fått ut alla handlingar. Men därvidlag är det väl ändå att beakta, att de ifrågavarande till de allmänna protokollen hörande handlingarna oftast äro offentliga handlingar. Beträffande de ministeriella handlingarna torde det väl vara omöjligt att säga, att en praxis föreligger. Det är sant, att utrikesministrarna beredvilligt hava gått utskottet till mötes, då utskottet har begärt att få handlingar till sig överlämnade, men detta kan väl inte anses vara någon praxis, ty även om utrikesministern fyra gånger har medgivit utlämnande av handlingar, finns det intet hinder för honom att den femte gången neka. Hans excellens herr utrikesministern framhöll också, att detta, hur man än vill se saken, är ett försök att autentiskt tolka grundlagen. Denna åsikt biträder jag till alla delar.

Det kan kanske vara av intresse att se vad doktrinen lär på detta område. Det är ett uttalande av den ärade utskottsordföranden själv, som jag härvidlag vill återge. Han säger i sin grundlagskommentar, som ju får anses vara modern, under § 83 regeringsformen angående autentisk förklaring följande: »Enkla uttalanden i en motivering eller dylikt av Riksdagen ang. grundlagarnas rätta tolkning, utan att något särskilt fall föreligger, som skall avgöras, äro icke grundlagsenliga, då Riksdagen saknar teoretisk tolkningsrätt och en autentisk lagförklaring icke kan givas i annan form än R. F. § 83 stadgar.» Jag vädjar till vem som helst, som vill granska dessa uttalanden, sedan protokollen föreligga tryckta, om man inte måste komma till den slutsatsen, att detta herr Reuterskiölds eget yttrande står i strid med vad han i dag har sagt. Det är något nytt, som har tillkommit, sedan han skrev sina egna kommentarer.

Vi få inte blunda för denna fråga, som har stora principiella konsekvenser och en viktig politisk innebörd. Att här vilja införa något nytt förefaller mig vara olämpligt.

Utskottsordföranden sade vidare, att meningen här nu var att underhålla den goda praxis, som han menade föreligga. Om man ser på samma kommentar till grundlagarna, som jag nyss återgav — jag skall inte citera mer därur — framgår därav, att man anser, att man genom praxis kan åstadkomma en sedvanerätt bredvid grundlagarna. Det är just detta, som förefaller mig ligga bakom utskottets uttalande, att man genom en praxis, som inte påtalas, vill skapa en sedvanerätt. Men då komma just de konsekvenser att bli för handen, som hans excellens herr utrikesministern och herr Mellén för en stund sedan

framhöllo. Jag anser därför, att det är nödvändigt att i tid reagera mot en dylik tolkning av grundlagen, vilken kan innebära ganska betänkliga konsekvenser.

Herr Lindhagen: Jag brukar oftast behandla den dag, då dechargedebatten äger rum, såsom min hemdag. Det har jag gjort, sedan jag kom in i riksdagen, ty jag har funnit, att den på ett utmanande sätt från allas vår sida — icke i allt, men till stor del — utnyttjas för att svälja våra egna kameler och sila andras myggor. Detta uttryck har jag begagnat redan tidigare i andra kammaren. Av självbevarelsedrift vill jag inte bli indragen även i detta spel, då jag själv syndar tillräckligt i detta avseende vid utvecklingen av de sakfrågor, som på ett anspråkslösare sätt komma på riksdagens bord, nämligen genom motioner och enstaka regeringspropositioner.

Emellertid har jag måst gå hit i dag, därför att fallet Hurmevaara står på dagordningen, och beträffande denna fråga är jag ju interpellant. Jag har emellertid då icke kunnat undgå att begära ordet även i den nu föreliggande punkten med anledning av att utskottets ordförande sade, att hela utskottet är enigt med den nuvarande regeringen i fråga om hemlighållande av ministeriella handlingar. Jag är då oenig med både utskottet och den nuvarande regeringen, och det var det jag ville framhålla.

Saken är nämligen enligt min erfarenhet den, att hemlighållandet av handlingar, som kallas för ministeriella, har i utrikesdepartementet lett till ett oerhört missbruk. Man har en stämpel, på vilken det med röd stil och med stora bokstäver står »Hemlig». Den hänger så lätt i vederbörandes händer, så att, såsom det förefaller, den stämpeln blir påtryckt rikligt i de mest obehöriga fall. Allting hotar på det sättet att bli hemligt i utrikesdepartementet. Till och med diariet är delvis hemligt. Åtminstone var det det för några år sedan, då jag försökte forska i detsamma.

Det är inte riktigt, herr talman. De ministeriella handlingarna och förhållandet mellan folken äro icke så hemlighetsfulla, att det går an att fortsätta på denna väg. Detta är bara en av de metoder, som bidraga till att skapa misstroende mellan folken. Korten på bordet — det måste bli framtidsprogrammet för all regeringskonst och inte minst — jag skulle nästan vilja säga allra mest — inom de internationella förhållandena.

Man vet aldrig, hur det tillämpas, när ett departement sitter inne med befohgenhet till ett sådant administrativt godtycke, med en sådan där stämpel i sin hand. Men det finns vissa tillfälligheter, som göra, att man kan få en inblick i förhållandena. Det händer nämligen, att de hemliga handlingarna förirra sig i akter, som lyda under justitiedepartementet. En gång var det just en sådan där politisk flykting, som inte ens själv fick taga del av handlingarna. Han fick inte höras om någonting. Jag fick inte heller se på handlingarna i utrikesdepartementet. Men då inträffade det, att mannen också hade begärt svensk medborgarrätt, vilken fråga tillhör justitiedepartementet. När jag kom dit och fick tillgång till akten, låg i denna akt den hemliga utrikespolitiska akten. Med en begärlighet, som jag sällan, herr talman, har känt vid slukande av handlingar, började jag läsa den hemliga akten. Ett större ofog — skulle jag nästan vilja säga på ett oparlamentariskt språk — än att beteckna vad som där fanns för hemligt, kan man inte tänka sig. Även i akten om Hurmevaara i justitiedepartementet fanns en hemligstämplad handling, som slunkit in från utrikesdepartementet — en handling, som det inte fanns ett spår till anledning att hemligstämpla.

Jag har för flera år sedan, herr talman, väckt en motion i riksdagen om grundlagsändringar just i syfte att stävja detta hemlighetsraseri till gagn för en sund statskonst mellan folken. Med anledning av denna ofantliga enig-

*Ang. konstitutions-
utskottets rätt
att utbekomma
departe-
mentshand-
lingar.
(Forts.)*

Ang. kon-
stitutions-
utskottets rätt
att utbekomma
departe-
mentshand-
lingar.
(Forts.)

het mellan konstitutionsutskottet och regeringen om att man i sak skall upprätthålla det nuvarande tillståndet blir jag trots riksdagens stora arbetsbörda tvungen att om några dagar väcka en interpellation med förfrågan, vart denna riksdagsskrivelse tagit vägen.

Herr Ekman: Herr talman, mina herrar! Herr Reuterskiöld åberopade nyss till stöd för den s. k. praxis, som han uppger förefinnas med avseende å utlämnande till konstitutionsutskottet av handlingar, fristående från statsrådsprotokollen, vad som förekom, då utskottet framställde anmärkning för uteblivet åtal i fråga om en från kommunistiskt håll utgiven s. k. soldatinstruktion. Jag har här konstitutionsutskottets memorial från detta tillfälle. Det börjar så här: »År 1925 utkom från tryckeriaktiebolaget Frams tryckeri i Stockholm en skrift benämnd 'Armén och flottan. Soldatinstruktion. 1925 års upplaga'. Denna skrift innehåller uppmaningar till brott och försök att förleda till ohörsamhet emot lag och laga myndighet.» Konstitutionsutskottet anmärkte mot dåvarande justitieministern, att han icke anställt åtal för utgivande av denna skrift. Anmärkningen var grundad uteslutande på den utgivna skriften och det allmänt kända förhållandet, att något åtal icke hade följt. Om man ser på förteckningen över infordrade handlingar, som förekommer i början å utskottets memorial, finns där icke omnämnt, att några handlingar i detta ärende hade infordrats från Kungl. Maj:t, och jag har mig icke heller bekant, att några sådana handlingar överlämnats. Uppgiften, att någon sådan praxis, som åsyftas, skulle ha förekommit förut, är icke riktig. Däremot är herr Melléns framställning i ärendet fullkomligt just.

Herr Vennerström: Herr talman! Jag ber i likhet med utskottets ordförande att få uttala ett beklagande över att hans excellens herr utrikesministern inte har fattat utskottets framsträckta hand. Jag vet inte, hur det går med de övriga frågorna i dechargebetänkandet, om det kommer att stå hård strid om dem, men i varje fall är det visst, att i denna fråga ha vi från utskottets sida inte velat riva upp någon strid utan i sället begrava den gamla stridsyxan. Det har varit en spänning mellan å ena sidan utrikesministrarna — inte bara den nuvarande utan även de föregående — som med hänsyn till ömtåliga förhållanden icke ha velat utlämna till utskottet vilka papper som helst, och å andra sidan utskottet, som har velat och ansett sig skyldigt att begagna sin kontroll- och granskningsrätt även i de fall, då handlingar icke äro knutna till ett visst statsrådsprotokoll. Nu ha vi velat från vår sida avveckla historien, och jag tror, att det hade varit till gagn både för regeringen och för kommande utrikesministrar liksom även för riksdagen att få denna spänning så långt som möjligt är ur världen.

Till herr Lindhagen, som nu är frånvarande, ber jag att få säga det lugnande ordet, att vi inom utskottet inte ha velat gå in för att alla hemliga handlingar skola vara hemliga. Vi ha ju rätt att få vilka handlingar som helst och vi begagna samvetsgrant även denna rätt att infordra handlingar. Jag har för min del sett åtskilliga tusental av sådana där rödstämplade farliga handlingar, och jag tror inte att 0.01 procent varit av den karaktär, att det varit någonting hemligt i dem. Jag tror, att herr Lindhagen har fullkomligt rätt i det fallet. Men gäller det utrikespolitiska förhållanden, kan det ju ändå finnas personliga dokument, personliga skrivelser och dylikt, av rätt ömtålig natur. Herr Lindhagen skriver för närvarande sina långa och säkerligen mycket intressanta memoarer, men jag är viss om att herr Lindhagen inte vill framlämna alla sina personliga handlingar utan vidare sovring till allmänhetens beskådande. Det gör, att en viss diskretion onekligen är av behovet påkallad, och vi ha även från utskottets sida ansett oss böra medge detta här men på

samma gång förbehålla oss rätten att titta i handlingarna, när detta kan vara av värde. Vi ha gått den vägen, att vi ha velat få en betäckning genom utrikesnämnden för utrikesministerns vägran att utlämna handlingar. Får man utrikesnämndens garanti för att handlingarna icke på något sätt äro farliga att utlämna, borde såväl en kommande utrikesminister som även riksdagen själv vara överens om att vår lösning inte bara är formellt korrekt utan på samma gång även ur rent praktiska synpunkter klok. Jag tror, att vi inom detta utskott ha anledning att se även på de praktiska synpunkterna och inte bara på de strikt formella.

Ur denna synpunkt, herr talman, vill jag, liksom jag sade i början av mitt anförande, instämma med herr Reuterskiöld däri, att det onekligen är beklagansvärt, att den nuvarande regeringen inte här har velat fatta den utsträckta handen, men vi få väl förmoda, att tilläventyrs någon kommande regering är villig att i samförståndets namn med riksdagen gå in på den praktiska linje, som vi här från utskottets sida ha velat lägga fram och följa.

Herr Sundberg: Herr talman! Jag har visserligen icke deltagit i detta ärendes behandling i utskottet, men sedan ingressanteckningen lades fram, har jag ju gjort några privata spekulationer över vad den egentligen ansetts innebära. Jag har då frågat mig, vad meningen varit med den och har därvid kommit till två uttydningar.

Den ena skulle vara den, att utskottet endast avser att teckna sig till minnes den uppfattning rörande tillämpningen av § 105 regeringsformen, om utskottet anser vara den riktiga. Men i så fall borde väl anteckningen skett i utskottets eget protokoll och icke i dechargememorialet.

I den av utskottets ärade ordförande gjorda kommentaren till 38 § riksdagsordningen står det bland annat följande: »Understundom förekommer, att utskottet av utrikespolitiska eller andra likvärdiga hänsyn icke vill framställa formlig anmärkning men likväl icke utan vidare godkänna rådslagen: i detta fall brukar utskottet till sitt eget protokoll göra anteckning därom, att utskottet, som funnit det eller det rådslaget anmärkningsvärt, likväl av angivna skäl låtit vid anteckningen bero.»

Den andra uttydningen är, antingen att utskottet velat bringa frågan om tolkningen av 105 § regeringsformen inför riksdagen för behandling och eventuellt fattande av beslut eller också att tolkningen skulle genom att lämnas oanmärkt få ett visst vitsord för framtiden. I de bägge sistnämnda fallen kan jag icke finna annat, än att anteckningen eller ingressen innefattar en formlig framställning om en grundlagsförklaring. En dylik grundlagsförklaring är emellertid, såsom hans excellens herr utrikesministern framhöll, enligt § 83 regeringsformen icke tillåten. Jag har därför den uppfattningen, att den gjorda erinringen eller anteckningen — vad man nu må kalla den för — står i strid mot grundlagen.

Nu torde det kanske invändas, att utskottets uttalande icke innebär en grundlagsförklaring utan en tolkning av grundlagen i ett visst rättsfall, något som är tillåtet för konstitutionsutskottet. Konstitutionsutskottets uttalande beträffande förekommande rättsfall torde ju vara att jämställa med ett domstolsutslag, som gäller blott det speciella rättsfallet, men som kan skapa prejudikat för liknande fall i framtiden. Men här föreligger ej något rättsfall, enär anmälan mot departementschefen icke gjorts. Om anmälan gjorts mot departementschefen, därför att han underlåtit höra utrikesnämnden, innan han vägrade utlämna handlingarna, skulle ett ingående på tolkningen av § 105 regeringsformen kunnat ifrågakomma. Men i den form, som denna ingressanteckning nu har fått, anser jag, att den icke är överensstämmande med grundlagen, och jag har i detta mitt anförande velat tillkännagiva detta.

*Ang. konstitutionsutskottets rätt att utbekomma departementshandlingar.
(Forts.)*

Ang. kon-
stitutions-
utskottets rätt
att utbekomma
departe-
mentshand-
lingar.
(Forts.)

Herr Hellberg: Herr talman! Endast några få ord! Jag begärde ordet för att markera vad frågan enligt min uppfattning gäller. Det är här varken fråga om någon grundlagsöverträdelse, grundlagsförklaring eller grundlagstolkning av något slag. Frågan är helt enkelt den, huruvida en redan fastslagen konstitutionell praxis — ty även en sådan är bestämmande för riksdagens åtgöranden — skall vidare utvecklas eller ej.

Det synes mig, att en sådan utveckling, på det område det här gäller, är helt naturlig och av förhållandena betingad. Det är nämligen uppenbart, att riksdagens inflytande på utrikesärendena under senare tid avsevärt ökats, särskilt efter inrättandet av utrikesnämnden, som fungerar hela året runt. Då är det också ganska naturligt, att konstitutionsutskottet vid utövningen av sin granskning går in även på sådana ärenden, om vilka här är fråga.

Då hans excellens herr ministern för utrikes ärendena här läste upp en lång spökmålning — jag kan gärna kalla den så — som uppdragits av en föregående utrikesminister om vilka farliga konsekvenser detta skulle medföra, var det fullkomligt ett slag i luften, därför att utskottet uttryckligen sagt, att regeringen äger rätt att vägra utlämna handlingar av här ifrågavarande slag. Utskottet begär endast, att utrikesnämnden dessförinnan skall höras, så att man kan få något slags garanti för regeringens sätt att tillåta eller vägra.

Om vi äro överens om, att det sålunda endast och allenast gäller en utveckling av redan inledd praxis, ha vi att taga ställning till den frågan: Skola vi förhindra eller befrämja denna utveckling? Det är nu uppenbarligen regeringens mening, att denna praxis bör hindras, och alla andra talare, som uppträtt på dess sida, hava också varit av den meningen. Jag tror, att det är olyckligt, och jag skulle nästan vilja säga meningslöst att söka förhindra denna utveckling. Även om den nuvarande regeringen sätter sig däremot och eventuellt även någon kommande regering, tror jag i alla fall, att den praxis utskottet förordat kommer att bryta sig fram, därför att den är av behovet påkallad. Det är i det avseendet betecknande, att utskottet vidhåller precis samma ståndpunkt som det intog för fem år sedan. Kommer ett nytt fall före, är det också min bestämda övertygelse, att det inom konstitutionsutskottet kommer att bli majoritet för precis samma uppfattning. Jag tror, att man spjärnar emot udden.

Ang. vissa
statsråds-
ledamöters
enskilda
uppdrag.

Punkten 1.

I denna punkt hade utskottet till en början gjort en erinran med anledning av att, enligt vad utskottet konstaterat, i ett stort antal ärenden, av vilka åtskilliga synta vara av jämförelsevis viktig beskaffenhet, beslut fattats i s. k. liten konselj, d. v. s. i närvaro av endast tre statsråd jämte föredraganden. Utskottet hade sedermera redogjort för en av utskottet verkställd undersökning, i vad mån statsrådets ledamöter efter sitt inträde i statsrådet innehaft poster inom enskilda företag, och hade utskottet förklarat sig finna de förhållanden, som vid berörda undersökning framkommit, vara anmärkningsvärda.

Då enligt utskottets mening statsråden måste anses vara solidariskt ansvariga i här ifrågavarande avseenden, hade utskottet på i punkten anförda skäl hos riksdagen gjort anmälan enligt § 107 regeringsformen mot statsministern Lindman, ministern för utrikes ärendena Trygger, statsråden Lübeck, Beskow, Lundvik, Borell, von Steyern, Malmberg, Lindskog, Bismark, Johansson och Dahl samt förutvarande statsrådet Wohlin.

Vid förevarande punkt hade reservation avgivits av, utom annan, herrar Sundberg, Stenberg, Mellén, Gustafson i Kasenberg, Pehrsson i Göteborg, Laurén och Holmström, som dels, efter en redogörelse för förut tillämpad praxis

beträffande ärendens avgörande i s. k. liten konselj, uttalat, att det syntes märkligt, att en erinran från konstitutionsutskottet först nu gjordes, då tydligen även mycket viktigare ärenden tidigare avgjorts i »liten konselj», dels ock på anförda skäl förklarar sig anse, att utskottet saknat fog för sin anmärkning beträffande statsrådets enskilda uppdrag.

*Ang. vissa
statsråds-
ledamöters
enskilda
uppdrag.
(Forts.)*

Herr Sundberg: Herr talman! Om man betraktar utskottsmemorialet såsom ett helt, så får en opartisk granskare det totalintrycket, att man knappast kan uppfatta någon anmärkning såsom en verklig anklagelse mot regeringsmedlemmarna utan endast som ett slags observandum, d. v. s. påpekande av förhållanden, som äro diskutabla. Större innebörd torde man näppeligen kunna tillmäta någon av de framställda anmärkningarna.

Men om konstitutionsutskottet vid sin granskning av statsrådsprotokollen påträffar åtgärder eller förhållanden, beträffande vilka man kan anförda goda skäl både för och emot, d. v. s. äro omstridda, så synes anmälan enligt § 107 regeringsformen icke böra tillgripas för slitande av tvisten om, vilken uppfattning är riktigast, annat än i sällsynta undantagsfall. Såsom sådana undantagsfall bör räknas fall, då på grund av en regeringsåtgärd, oaktat den haft skäl för sig, i mera flagrant grad uppkommit en skadlig inverkan för det allmänna.

Ett annat förhållande, som även faller i ögonen vid genomgåendet av memorialet i dess helhet, är, att utskottet icke blott i punkten 1 utan även i flera andra punkter anmärkt på åtgärder eller underlåtenheter från regeringens sida, som stå i full överensstämmelse med dittills av andra regeringar följd och av riksdagen utan anmärkning lämnad praxis. Vad den nu förevarande punkten beträffar, synes utskottets anmärkning hava tillkommit i ren okunnighet om rådande praxis. Men i de andra nu berörda punkterna har man varit medveten om praxis. I dessa sista fall tycker jag, att de, som funnit ett brytande av gängse praxis å ifrågavarande områden böra äga rum, bort göra sin mening gällande i annan ordning än via konstitutionsutskottet.

Jag yttrade nyss, att man fick det totalintrycket, att de gjorda anmärkningarna knappast kunde betraktas annat än som ett slags observanda. Emellertid har man beträffande en av dessa anmärkningar, nämligen den, som inefattas i den nu förevarande punkten, från början inom utskottet betecknat densamma såsom den betydelsefullaste och allvarligaste av samtliga framställda anmärkningar. Då den beslöts inom utskottet, yttrades det, att en så allvarlig anmälan icke hade förekommit sedan mycket länge — jag tror man nämnde femton år.

Emellertid har denna fråga, allt eftersom dagarna gått reducerats till mycket små proportioner. Utskottsmajoriteten har fått en betydande del av pressen emot sig — icke blott högerpressen utan även en stor mängd tidningar av annan kulör, t. o. m. socialdemokratiska. Man har varit ense om, att det icke skulle vara lyckligt eller praktiskt genomförbart att tolka grundlagens bokstav såsom ett förbud för regeringens medlemmar att inneha ekonomiska engagemang. Det har påpekats, att bolagsformen icke vore avgörande. Intressentskap kunde förekomma även i andra former. Från utskottets sida synes man ha velat göra gällande, att allan rättfärdighet skulle vara uppfylld helt enkelt genom utträde ur styrelserna. Man har häremot påpekat, att detta icke vore någon vinst. Tvärtom skulle en sådan fordran innebära en uppmuntran att anlita bulvaner i stället; och samtidigt skulle för statsrådsledamoten den formella jävsanledningen bortfalla. Bättre vore det väl då, att statsrådsledamoten står kvar som ledamot, ehuru utan tjänstgöring, samt förklarar sig jävig, om något företagets intresse kommer under Kungl. Maj:ts prövning. Man har framhållit, att den omsorg om statsförvaltningens renhå-

Ang. vissa
statsråds-
ledamöters
enskilda
uppgdrag.
(Forts.)

righet, som utskottet så starkt betonar, icke verkade övertygande, och att de grundlagsbestämmelser, som åberopats av utskottet, förskriva sig från en tid, då det varit ett ämbete att vara statsråd. Nu skiftar det innehavare med en kalejdoskopisk snabbhet, som fullt motsvarar den nya tidens rastlösa id.

Slutligen har det framhållits, att en tillämpning av utskottets synpunkter skulle i fråga om statsrådsämbetena diskvalificera alla dugliga, kloka och erfarna personer inom olika områden av näringslivet, vilka givetvis ha ekonomiska privatintressen av olika slag vare sig såsom bolagsmän eller enskilt. Kretsen av de medborgare, bland vilka statsrådet skulle kunna rekryteras, bleve på ett sådant sätt alltför trång och komme att omfatta huvudsakligast ämbets- och tjänstemän samt yrkespolitiker, som ofta äro beroende av reträttplatser. Till och med tidningen »Ny tid» har deklarerat, att det bör räcka, om statsråden under regeringstiden avhålla sig från tjänstgöring i styrelser för bolag och banker. I fråga om det reella oberoendet, förmågan att sätta de allmänna intressena framför de privatekonomiska, så betyder karaktär och personlighet mer än styrelseuppgdrag och aktieinnehav. Till sist vore det den goda moralen, man får lita till; den betydde mer än föreskrifter.

Detta är en liten axplockning ur pressen, ur tidningar av olika färg. Reservanterna hava alltså fått ett synnerligen gott stöd för sin uppfattning i den allmänna opinionen. Jag ber att få åberopa den vid punkten fogade reservationen, och jag vill tillägga, att förteckningen över de uppgdrag i bolag, som innehafts av förutvarande ministrar, sedermera har blivit kompletterad. Det föreligger sålunda en mycket fullständig förteckning, som går tillbaka och följer förhållandena ända från år 1905 till nuvarande tid. Det skulle emellertid vara alltför tröttsamt att uppläsa denna promemoria, och jag skall därför avstå därifrån.

Men jag skall be att få erinra om, att en passus i reservationen så att säga hänger i luften. I reservationen står, att utskottet yttrat, att, såvitt utskottet har sig bekant, »den principen förut alltid tillämpats, att ledamöter av statsrådet vid tillträde av sitt ämbete avvecklat alla förbindelser med enskilda företag av här angiven art». I utskottets memorial, på sätt det slutjusterats den 7 april, förekommer också ungefärligen detta yttrande. Men vid det sammanträde, den 12 april, som blev utsatt för avlämnandet av reservationerna, voro, utan att reservanterna därom blivit vederbörligen underrättade, orden »alltid förut» utbytta mot ordet »plägat», varigenom utskottsmemorialet fått ett sakligt annat innehåll än det förut hade. Att denna ändring gjordes beror därpå, att utskottsmajoriteten efter slutjusteringen kommit underfund med, att det under föregående regeringar icke så sällan förekommit, att regeringsledamöter bibehållit ledamotskap av bolagsstyrelser.

Det kan möjligen invändas, att det varit en ganska enkel sak för reservanterna att vid sammanträdet den 12 april ändra reservationen i överensstämmelse med utskottsmemorialet i dess ändrade lydelse. Ja, det var nog ingen lätt sak, ty reservanterna hade ej tillfälle att vara närvarande då. För min del fick jag underrättelse om dessa ändringar genom tidningarna på måndagen, och sammanträdet hölls på lördagen. Emellertid kan det nog ha sin stora betydelse, att reservationen fick bibehålla sin ursprungliga lydelse, ty därigenom framkommer otvivelaktigt en allvarlig erinran till utskottet om vikten för utskottet att, innan det fattar ett så viktigt beslut som en anmärkning enligt § 107, göra sig väl underrättad om alla på saken inverkan omständigheter, vilket uppenbarligen icke här skett. Därest utskottet före fattandet av anmärkningsbeslutet tagit reda på, uti vilken utsträckning regeringsmedlemmar tidigare behållit uppgdrag i bolagsstyrelser, kan det mycket väl tänkas, att beslut om anmälan i detta fall icke kommit till stånd.

Utskottets underlåtenhet att behörigen informera sig på detta område är

så mycket märkligare, som man kan säga, att en godkänd sedvänja på området föreligger. Denna sedvanerätt är gammal och har förut påpekats i och lämnats utan anmärkning av riksdagen. Jag syftar nu på det tillfälle, då gentemot dåvarande finansminister Thorsson påtalades, att han förordnat två statsråd till ledamöter i styrelsen för Aktiebolaget Tobaksmonopolet. Herr Thorsson underströk sedvänjan i detta avseende och förklarade sig uttryckligen icke kunna erkänna, att däri låge något brott mot grundlagens bud samt att tidigare sådant allmänt kunnat tillåtas. Riksdagen hade häremot icke något att erinra. Det skall icke lyckas att bryta udden av detta påpekande genom att erinra, att detta uppdrag gavs av Kungl. Maj:t och avsåg ett halvstatligt företag. Just detta, att uppdraget var av beskaffenhet att skola kontrolleras av Kungl. Maj:t, är en särskild anledning, att det ej bort innehavas av regeringsledamot. Det är synnerligen märkligt, att inte ens detta förhållande, detta stadfästade av konstitutionell sedvänja, blivit uppmärksammat och omnämnt av utskottet. Det är ju rent av ett förhållande, som är anmärkningsvärt i statsrättsligt hänseende.

Ja, herr talman, jag skall inte längre upptaga tiden utan ber endast att få understryka reservanternas mening, att anledning till anmärkning i denna punkt icke föreligger, varför jag hemställer, att punkten måtte läggas till handlingarna.

Hans excellens herr statsministern **Lindman**: Herr talman! Under nu föreliggande punkt har konstitutionsutskottet gjort anmälan enligt § 107 regeringsformen mot statsrådets samtliga ledamöter såsom solidariskt ansvariga i de avseenden, varom fråga är. Vilka äro då dessa avseenden och för vad utkräves konstitutionellt ansvar? I vilka rådslag om allmänna mått och steg, såsom det heter i nämnda paragraf, har regeringen åsidosatt rikets sannskylidiga nytta? Eller varutinnan ha dess ledamöter samfällt brustit i oväld, nit och skicklighet och drift vid statsrådsämbetets utövande? Ja, därom — liksom om så mycket annat — aktar utskottet icke nödigt lämna säker upplysning. Jag skall emellertid punkt för punkt upptaga till skärskådande de allmänna uttalanden, utskottet i motiveringen gjort, på det att kammarens ärade ledamöter må själva bliva i tillfälle att bedöma, på vilken lösan sand anmärkningen fotats.

Under sommaren 1929 hava vissa beslut, som synts utskottet vara av jämförelsevis viktig beskaffenhet, utom huvudstaden fattas i s. k. liten konselj, d. v. s. Konungen i närvaro allenast av fyra statsråd. Såsom sådana viktiga beslut nämner utskottet vissa kungörelser om postbehandling m. m. vid krig eller krigsfara, föreskrifter till förebyggande av kräftpestens spridning, ändring i rikets indelning i lantmäteridistrikt, fortsatt utförselförbud å smidbart järns-krot ävensom instruktion för de svenska ombuden vid Nationernas förbunds tionde ordinarie årsmöte. Detta förfarande — menar utskottet — skulle icke stå i god överensstämmelse med § 8 regeringsformen, som stadgar, att statsrådets samtliga ledamöter, där de ej äga laga förfall, skola övervara alla mål av synnerlig vikt och omfattning. Sådana, stadgas det vidare, äro nya allmänna författningsar vidtagande eller ändrande, nya allmänna inrättningar med flera av dylik beskaffenhet. Såsom envar vet, skall regeringen, då Konungen reser bort, föras av s. k. tillförordnad regering, bestående av fyra statsråd. Jämte dessa bör alltid ytterligare ett eller annat statsråd finnas till hands i huvudstaden för att kunna inkallas i händelse av förfall. De viktigare ärendena pläga emellertid enligt instruktionen för de tillförordnade regeringarna vara förbehållna Konungens avgörande, och därvid äro minst fyra statsråd närvarande. Dessa statsråd måste vara andra än de, som hemma föra rege-

*Ang. vissa
statsråds-
ledamöters
enskilda
uppdrag.
(Forts.)*

Ang. vissa
statsråds-
ledamöters
enskilda
uppdrag.
(Forts.)

ringen. Det finnes då icke så stor möjlighet till ett större antal statsråds deltagande i den lilla konseljen. Reservanterna hava ock med klara fakta påvisat, att regeringen i detta avseende endast följt hävdvunnen praxis samt att sådan konselj under den gångna sommaren hållits, i varje fall icke i större utsträckning och ej heller rörande viktigare ärenden än under föregående regeringar. Snarare tvärtom. Också synes här föreligga allenast en *anmälan utan anmärkning*, något för grundlagen visserligen okänt, i det att utskottet i motiveringen inskränkt sig till att göra en *erinran* till åstadkommande av ändring för framtiden i följd praxis. Men ej ens i denna form tror jag, att kammaren skall vilja följa utskottet. Förfaringsättet träder icke några viktigare intressen för nära, och utskottets ståndpunkt skulle i tillämpningen medföra betydande svårigheter för ett rationellt ordnande av regeringsarbetet under sommaren, helst denna ståndpunkt innebär, att samtliga statsråd, som ej ha förfall, måste deltaga i dessa konseljer å annan ort.

Större vikt synes utskottet tillmäta ett annat förhållande, som väl säges hava uppmärksamats under granskningen av statsrådsprotokollen men som, såvitt jag förstår, i det läge saken befinner sig, *icke borde höra samman med dechargefrågan*. Jag syftar på de av utskottet såsom anmärkningsvärda betecknade förhållanden, att flertalet av statsrådets ledamöter efter sin utnämning till statsråd skulle ha beklätt och fortfarande bekläda ledande ställning inom enskilda företag samt att vissa ledamöter av statsrådet såsom styrelseledamöter i skilda bolag efter inträdet i statsrådet underskrivit dessa bolags styrelseberättelser.

Varuti består då det anmärkningsvärda i dessa förhållanden? Jo, säger utskottet, dylika statsrådets förbindelser med enskilda företag synas ej kunna anses förenliga med de principer, som lett till utformandet av bestämmelsen i § 34 regeringsformen, att ledamot av statsrådet icke må tillika annat ämbete utöva. Och i annat sammanhang heter det: »Tidigare har, såvitt utskottet är bekant, den principen pläгат tillämpas, att de män, som inträda i statsrådet, härvid omedelbart avveckla alla förbindelser med enskilda företag av här angiven art.» I sanning en svag grund att stå på, då det gäller att mot en regering framställa anmärkning enligt § 107 regeringsformen. Det göres icke gällande, att det anmärkta förhållandet står i strid med något stadgande i grundlagarna, som ju dock skola tolkas efter sin ordalydelse, eller ens något grundlagsbuds otvetydiga syfte; det allenast *synes* utskottet, att förhållandet icke är förenligt med *principerna* för ett åberopat grundlagsstadgande. Ej heller påstås det, att dessa principer hittills obrottligt följts; de ha endast *pläгат* tillämpas. Än mindre har utskottet kunnat eller ens försökt påvisa, att i de råd, som givits Konungen, något som helst privatintresse gjort sig gällande eller att någons nit och drift påverkats av de enskilda uppdragen till förfång för statsrådsämbetet. Ja, utskottet riktar anmärkningen till och med mot de statsråd, som *inga* uppdrag haft. Men det kunde uppenbarligen icke gå för mindre än ett »solidariskt» ansvar, alldeles som gällde det utkrävande av skadestånd en för alla och alla för en. Men är anmärkningen redan svagt timrad på de av utskottet givna premisserna, faller den platt till marken, då dessa förutsättningar — såsom här är fallet — totalt brista. I närvarande stund vet envar av kammarens ledamöter, att utskottets uppgift om vad hittills pläгат iakttagas icke håller streck. Och, såsom jag nu skall uppvisa, är detsamma förhållandet med utskottets uttalande om de principer som skulle ligga till grund för § 34 regeringsformen. Att likväl för den brist på noggrannhet, som utmärker memorialet i dessa hänseenden, rikta ett klander mot utskottsmajoritetens *samtliga* ledamöter vore måhända ej befogat.

Grundlagarna känna i denna fråga icke något annat bud än det av utskottet

åberopade, § 34 regeringsformen, att statsråd icke må tillika annat *ämbete utöva*, ej heller några inkomster därav uppbära. Bestämmelser i denna riktning funnos redan i 1809 års regeringsform. Enligt denna regeringsform fick statsråds- eller justitierådsämbete icke av någon tillika med andra *civila* ämbeten *beklädas*. Blev t. ex. en landshövding statsråd, fick han således avgå som landshövding. Men hade en person, som blev statsråd, ett militärt ämbete, behövde han icke lämna detta. I nu nämnda bestämmelser skedde sedermera en ändring, och initiativet därtill togs av den riksdag, 1840—41 års, som konstitutionsutskottet i sitt utlåtande omnämner. Då denna ändring är mycket betydande för stadgandets innebörd och dess principer, är jag nödgad besvära kammaren med en liten redogörelse härför. Jag måste också uppehålla mig vid ändringen, på det att envar av kammarens ärade ledamöter skall själv kunna bedöma värdet av det citat från 1840—41 års konstitutionsutskott, som står att läsa på sidan 5 nedtill i det utlåtande, som vi nu behandla. Ändringen hade sitt ursprung i två motioner. Den ena av dessa motioner var föranledd av det bruk, som insmugit sig, att en person *förordnats* att upprätthålla ett högre ämbete, medan han var statsråd; han *bekläddes* icke med ämbetet, han blev endast *t. f. innehavare* av ämbetet. I motionen yrkades nu förbud mot att statsråd *förordnades* att förrätta annat civilt ämbete. Den andra motionen gick ut på att statsråd ej heller skulle få innehava eller förvalta något *militärt* ämbete. Konstitutionsutskottet tillstyrkte båda motionerna samt anförde — i motsats till årets konstitutionsutskott citerar jag nu fullständigt — »Vad Konungens rådgivare angår, inser konstitutionsutskottet icke, med vad större skäl de skola kunna, jämte deras rådgivarbefattningar, bekläda ett *militärt* än ett civilt ämbete. Det ena torde vara av lika stor vikt som det andra; för bägge kan det vara lika menligt, att de en längre tid bestridas av ämbetsmän, *förordnade tills vidare*. Och då Konungens rådgivare, såsom sådana, innehava befattningar, vilka, för att skötas så som sig bör, ovillkorligen fordra uteslutande åt dem ägnad tid, aldrig vilande omsorger, oväld och oberoende av alla enskilda intressen, finner utskottet, att statens bästa skulle åsidosättas, om en eller flera av Konungens råd *förordnades* att andra ämbeten tillika förrätta.»

Vad utskottet 1840 ville, var alltså att förhindra, att ett statsråd samtidigt innehade eller skötte ett annat ämbete, och detta vare sig det var civilt eller militärt. Detta var av omtanke lika mycket om det andra ämbetet som om statsrådsämbetet. Men icke låg den tanken bakom, att ett statsråd icke skulle få ha någon enskild syssla, något för den tiden icke ovanligt. Icke med ett ord antydes något sådant. Detta hindrar emellertid icke årets konstitutionsutskott att ur sitt sammanhang bryta ut den sats, som utskottet citerar på sid. 5 nedtill, och därav erhåller läsaren en helt annan uppfattning än 1840 års utskott avsett. Det är mig ofattbart, hur den, som närmast bär ansvaret för avfattningen av detta det grundlagsvårdande utskottets betänkande, kunnat vara med om ett sådant lösräckande.

För att återgå till behandlingen av motionerna 1840—41, så följde icke riksdagen konstitutionsutskottet i allo, utan i ett viktigt avseende skedde en uppmjukning av då gällande förbud mot att bekläda annat ämbete. Det förmenades nämligen vara nödvändigt att bereda ämbetsmannavärlden samma möjligheter att vid avgång ur statsrådet hava en ställning att falla tillbaka på, som annars skulle tillkomma allenast de förmögnare klasserna. Sälunda yttrade en ledamot av ridderskapet och adeln i ett för stämningen belysande anförande: »Jag är viss därom, att mången redlig och duglig men medellös man skall neka att mottaga sådant på en gång ansvarsfullt och föga lockande uppdrag, såvida honom ej lämnas utväg att kunna återgå till sin förra befattning. Om detta icke överväges och tages i beräkning, blir därav en given följd, att rådgivarekallet antingen kommer att bliva några rika adliga eller ofrälse familjers egendom eller ock falla

Ang. vissa
statsråds-
leda möters
enskilda
uppdrag.
(Forts.)

Ang. vissa
statsråds-
ledamöters
enskilda
uppgång.
(Forts.)

i händerna på lyckasökare, som mera avse egen fåfängas ögonblickliga tillfredsställelse än landets väl och belåtenhet.»

Det blev övervägt och beslutat i enlighet med denne talareshyrande. Statsråd medgavs att *inneha* men ej att *utöva* annat ämbete. Men samtidigt skrevs in i grundlagen, att han ej fick uppbära några inkomster av detta ämbete. Dessa skulle ograverade tillkomma ställföreträdaren. Kan innebörden av ett lagbud framstå klarare? Kunna principerna, som lett till utformande av § 34 regeringsformen, innebära annat än vad däri utsäges? Men vill man däri inlägga något mera och till nuvarande tid överflytta den tankegång, som 1840—41 gav form åt grundlagsbudet, så skulle man snarast komma till ett resultat, rakt motsatt det av utskottet åsyftade.

Den fortsatta utvecklingen visar ock oförtydligt, att det i § 34 regeringsformen innehållna förbudet icke ansågs omfatta enskilda tjänster eller uppdrag. Såsom bekant avsåg och avser ännu nämnda grundlagsbud även justitieråd, vilka emellertid finge varken innehålla eller utöva annat ämbete. Vid 1873 års riksdag väcktes motion i syfte att genom civil lag utsträcka förbudet för justitieråd, vilka *därefter* komme att utnämnas, till att innehålla eller mottaga »*annan allmän eller enskild avlönad befattning eller uppdrag*» — redan detta ett nog så talande bevis för att förbudet i regeringsformen icke hade denna omfattning. Och i sitt avstyrkande, av riksdagen godkända utlåtande framhöll lagutskottet, att motionärens yrkande, i vad avsåge innehav av *enskilda uppdrag*, förutsatte lagstiftningens inblandning i rent privata förhållanden — en inblandning som alltid vore vådlig och i förevarande fall måste anses särskilt obefogad. I klara, otvetydiga ord har således riksdagen — så långt ifrån att giva sin anslutning till de principer, som nu förmenas ligga till grund för § 34 regeringsformen — tvärtemot avvisat ett förslag i anslutning till desamma såsom en olämplig åtgärd. Väl ha sedermera, såväl för justitieråd som andra ämbets- och tjänstemän, i samband med lönerregleringar uppställts vissa villkor för åtnjutande av beslutad högre lön, men ännu har icke statsrådsämbetet därav berörts i någon som helst form eller på något sätt. Och då så sent som vid 1919 års riksdag reservationsvis framfördes en anmärkning mot statsrådet Thorsson för det på hans föredragning tvenne statsrådskolleger utsetts till avlönade funktioner i Aktiebolaget Tobaksmonopolets styrelse såsom representanter för det allmänna, framhöll Thorsson vid debatten i andra kammaren, att det långt före den regeringens tillkomst tillämpats, att personer, som varit ledamöter i bolag och andra inrättningar, fått stanna kvar där även sedan de ingått i regeringen, samt att den omständigheten, att ifrågasvarande statsråd såsom ledamöter i tobaksmonopolets styrelse vore det allmännas representanter, icke utgjorde något skäl att för dem göra undantag *från det som tidigare allmänt ansetts kunna tillåtas*. I samma riktning uttalade sig konstitutionsutskottets dåvarande ordförande Viktor Larsson.

Jag skall emellertid icke vidare trötta kammarens ärade ledamöter med § 34 regeringsformen. Klart står, att nämnda paragraf i svensk förvaltningspraxis aldrig uppfattats eller kunnat uppfattas så, som årets konstitutionsutskott gjort, att ej heller den långa raden av framstående grundlagstolkare däri inlagt den mening, utskottet synes vilja förfäktas, ja, att icke ens konstitutionsutskottets uppslagsrike ordförande i sitt brett lagda verk »Sveriges Grundlagar» gått längre än att under »ämbete» inbegripa »därmed likställt uppdrag». I Statsvetenskaplig Tidskrift för år 1929 uttalar han sig närmare i samma ämne. Det heter däri: Ämbete i § 34 regeringsformen innefattar ej blott både militära och civila ämbeten, utan också alla kyrkliga ämbeten ävensom »*alla andra korporativa ämbeten eller självstyrande korporationers organbefattningar*». Vad därmed skall förstås är ju icke gott att säga för en vanlig dödlig. Att döma av utskottsordförandens tryckta föreläsningar i statsrätt menar han emellertid

därmed icke — har det sagts mig — ledamotskap i bolagsstyrelser eller liknande. Men även om han skulle vilja med »ämbete» likställa sådana uppdrag, kan intet avseende fästas därvid, då en dylik uttolkning ostridigt vederlägges av stadgandets tillkomsthistoria och vad därefter förekommit.

Är således den innebörd konstitutionsutskottet givit åt § 34 regeringsformen en ren konstruktion, är det ingalunda bättre beställt med den lämnade uppgiften, att »den principen pläгат tillämpas, att de män, som inträda i statsrådet, härvid omedelbart avveckla alla förbindelser med enskilda företag av här angiven art». Detta är ett påstående, som är fullkomligt oriktigt och som endast kan hava sin grund däri, att anmärkarna icke ens bemödat sig att undersöka förhållandena sådana de verkligen varit. Reservanterna hava påpekat, att statsråd i flera föregående regeringar innehaft liknande uppdrag, och den förteckningen skulle kunna väsentligt utökas. För egen del vill jag endast tillägga — och det anser jag mig kunna göra med gott samvete — att under de sammanlagt sex år alltifrån 1905 jag själv vid skilda tillfällen tidigare tillhört statsrådet jag städe ansett mig kunna bibehålla vissa enskilda uppdrag. Och icke har jag någonsin förr uppburit någon förebräelse därför, än mindre någon konstitutionsutskottsanmärkning.

I en punkt är jag emellertid fullt ense med konstitutionsutskottet, nämligen därom, att ett statsråd överhuvud icke bör »med sitt statsrådsämbete förena andra åligganden, som ej stå väl samman med utövningen av detta ämbete». Den satsen är självklar och behöver ej stå i grundlagen. Den följer av den allmänna ämbetsmannaplikten att ej genom utförande av enskilda sysslor försumma ämbetsgärningen eller i ämbetsutövningen låta sig ledas av andra hänsyn än sådana, som betingas av det allmännas bästa. Men i denna del har utskottet icke påstått än mindre visat, att jag eller mina statsrådskamrater på minsta sätt eller vis skulle ha brustit vid statsrådsämbetets utövande. Och med gott samvete tro vi oss kunna försäkra, att vi handlat efter bästa förstånd och samvete. Självfallet bör ett statsråd icke taga befattning med något uppdrag, som ensamt för sig eller i förening med andra kan verka hinderligt för tjänsten. Granskar man närmare den av utskottet upprättade förteckningen över enskilda uppdrag och gör ett överslag över den sammanlagda tid, som kan hava tagits i anspråk för fullgörande av de uppdrag, som verkligen utövats, så är jag övertygad, att envar, som icke är bunden av någon förutfattad mening, skall ge mig rätt uti, att statsrådsämbetet icke kunnat därav eftersättas. Inom parentes vill jag här för egen del anmärka, att jag icke varit ordförande i Iggesund samt att jag ej underskrivit Skandias styrelseberättelse för år 1928, på sätt i utlåtandet något lättsinnigt uppgives i strid mot de faktiska uppgifter, som längre fram i utskottsutlåtandet lämnas. Men ett uppdrag kan vidare vara av den ömtåliga beskaffenhet, att ett statsråd bör lämna det eller i allt fall icke bör utöva det under sin statsrådstid. Här är man inne på ett vanskligt område, och det ligger i sakens natur, att olika meningar kunna råda härutinnan. I fråga om *ett* uppdrag kan man säga sig, att de tänkbara komplikationer, som möjligen kunna inträffa, kunna alldeles lämnas därhän, beträffande *ett annat* däremot icke. *Ett* uppdrag kan utåt te sig såsom mindre lämpligt att bibehålla, även om eljest i sak icke skulle vara något att däremot erinra c. s. v. Någon allmän regel låter sig här icke uppställas. Ingen har påstått, att den nuvarande regeringens medlemmar i detta stycke brustit i skyldig hänsyn till statsrådsämbetet, och vill man se till realiteten och döma förutsättningslöst, så tror jag ej heller, att någon med fog skall kunna förebrå oss något i detta hänseende.

Då utskottet säger, att jäv anmälts i ett stort antal fall och att det i viss utsträckning berott därpå, att vederbörande innehaft ledande ställning inom enskilda företag, kan man möjligen därav bibringas den uppfattningen, att jäv

Ang. vissa
statsråds-
ledamöters
enskilda
uppdrag.
(Forts.)

Ang. vissa
statsråds-
ledamöters
enskilda
uppdrag.
(Forts.)

av den anledningen förekommit icke så sällan. Jag vill då nämna, att enligt den inom utskottet uppgjorda förteckningen över jäv under år 1929 sådana icke förekommit av nu nämnd anledning mera än inalles i 14 ärenden — säger 14 stycken — fränsett en grupp likformiga ärenden, 18 stycken, om tillstånd att framdraga elektriska kraftledning, vari en och samma statsrådsmedlem varit jävig. I sanning en blygsam siffra för tolv regeringsmedlemmar, då ärendenas antal för samma år överstigit 23,000.

Av vad jag nu anfört läser envar inse det ohållbara i den av konstitutionsutskottet intagna ståndpunkten att, såsom utskottet säger, i de avseenden, varom här är fråga, framställa anmärkning jämlikt § 107 regeringsformen.

Jag lämnar härmed dechargefrågan för att något beröra spörsmålet, huruvida och på vad sätt frågan om statsråds rätt att inneha enskilda uppdrag i lagstiftningsväg lämpligen må kunna regleras. Redan en hastig blick på riksdagens sedan långliga tider oavslutliga uppmärksamhet på frågan om stats-tjänstemännens i allmänhet rätt att vid sidan av statstjänsten bedriva annan verksamhet visar, vilket invecklat och grannlaga spörsmål denna fråga är. Jag ber att få hänvisa intresserade till det innehållsrika och instruktiva betänkande i ämnet, som särskilt tillkallade sakkunniga år 1928 avgivit. Jag tillåter mig här endast erinra, hurusom vid tillkallandet av de sakkunniga finansministern i den då sittande frisinade regeringen framhöll, å ena sidan att det syntes ovedersägligt, att statstjänstemännens innehav av bisysslor kunde väcka allvarliga betänkligheter ur statsnyttans synpunkt, men å andra sidan, att det icke kunde förnekas, att ett sysslande under fritid med uppgifter utom tjänsten även kunde medföra vissa direkta och indirekta fördelar för staten, samt att en avvägning av dessa intressen mot varandra uppenbarligen vore ett invecklat problem, vilket icke vore möjligt att schablonmässigt lösa; det tarvade en ingående prövning, som sannolikt skulle visa nödvändigheten att uppställa skilda regler för olika tjänster och för olika slag av verksamhet utanför tjänsten. Hur riktigt detta uttalande var, ådagalägges av utredningen på ett slående och övertygande sätt. För egen del ta utredningsmännen, bland dem denna kammars ärade talman och herr Viktor Larsson i andra kammaren, avstånd från varje tanke att stadga generellt förbud mot innehav av enskilda uppdrag. De stanna vid att allenast föreslå jämkningar i de sedan inemot hundra år förefintliga, till innehållet vid olika tider växlande bestämmelserna i ämnet. Enligt dessa bestämmelser skall det i allmänhet liksom hittills bero på prövning i varje särskilt fall, huruvida med tjänsten må förenas enskilt uppdrag, och prövningen skall ankomma på Kungl. Maj:t eller lägre myndighet. Dessa reglerande föreskrifter gälla och ha alltid gällt allenast *ordinarie* befattningshavare, men utredningsmännen föreslå, att det tages under omprövning, huruvida icke bestämmelserna böra utsträckas till att avse även vissa *grupper* av *icke-ordinarie* tjänstemän.

Är det sålunda, herr talman, vanskligt att giva regler på detta område redan för tjänstemännen i allmänhet, hur ömtåligt och vittutseende skall då icke spörsmålet te sig, då det gäller medlemmar av statsrådet, helst en regerings livstid synes bliva allt kortare och kortare. I sin iver är konstitutionsutskottet straxt färdigt med att vid sidan av grundlagen fastslå icke blott ett förbud mot innehav av enskilda uppdrag utan om möjligt ett krav på »oberoende av alla enskilda intressen». Jag endast frågar: Finns det överhuvud någon i det moderna samhällslivet verksam människa, som står så fri? Kan den, som inträder i statsrådet, verkligen göra sig kvitt alla enskilda intressen? Är det ens möjligt att genomföra och upprätthålla det av utskottet såsom den naturligaste sak i världen framställda kravet, att statsråden i denna sin egenskap skola »stå helt, såväl faktiskt som formellt, obundna gentemot privata företag»? Menar utskottet således, icke blott att ett statsråd måste

formellt avstå från skötseln av sin egendom eller avsäga sig ett ledamotskap i en bolagsstyrelse, utan jämväl att han måste avhända sig sin egendom — såvitt jag förstår det enda sättet för att kunna jämväl faktiskt vara obunden av det privata företaget? Ett statsråd, som innehar en jordegendom, ett järnbruk, en handelsrörelse, ett tidningsföretag eller som är ägare av aktier i ett sådant eller annat företag, skulle alltså vara skyldig att göra sig fri från denna egendom, och detta icke blott formellt utan jämväl faktiskt. Det är ju absurt. Nu är det möjligt och väl också troligt, att utskottet endast åsyftar, att förbudet skulle avse styrelseledamotskap i bolag eller liknande. Men man frågar sig då, varför innehav av egendom under bolagsform skall ställas i en särklass. Varför skulle en person kunna utan anmärkning vara statsråd och sköta sin jordegendom eller sin affär, blott den icke vore ställd på aktier? Jag har svårt att se den bakomliggande reella grunden för en sådan skillnad, men jämväl med en sådan begränsning skulle man utesluta från vårt politiska liv personer, som inriktat sig på praktiska ting, samt i stor utsträckning förbehålla statsrådskapet, förutom åt ämbetsmän, åt yrkespolitici, som under mellantiderna mellan statsrådsuppdragen skulle för sin utkomst vara hänvisade att leva på statsuppdrag. Jag tror, att de flesta skola vara ense med mig, att det offentliga livet, särskilt i vår tid, har behov av det praktiska livets män, att det helt enkelt icke kan undvara dem.

För min del ser jag icke, huru man skall kunna — utan åsidosättande av andra och betydelsefullare intressen — på detta område giva reglerande föreskrifter, som enligt sin natur måste bli mer eller mindre schablonmässiga. Vad som har tillämpning å det ena fallet, passar icke å det andra o. s. v. Jag skall taga ett par exempel från min egen verksamhet.

I Strömbacka Bruks aktiebolag har jag varit verksam i över 40 år. Bruket sysslar uteslutande med skogs- och jordbruk samt något med järntillverkning för export. Några affärer med staten har det icke. Här har jag lärt skogsskötsel och jordbruk och inhämtat det mesta av vad jag känner om dessa viktiga näringsgrenar i vårt land. En avsägelse av styrelseledamotskapet under statsrådstiden vore meningslös, ty det vore mig omöjligt att avkoppla mitt intresse för dessa skogars och detta jordbruks rationella skötsel. Ett »faktiskt» avvecklande av alla förbindelser med detta företag vore av samma skäl uteslutet. Skulle jag sålunda icke få tala med skogschefen om dessa skogars vård, varåt jag under fyra decennier ägnat sådant intresse, eller med lantbruksinspektoren om jordbruket och ladugårdarna, som varit min ögonsten? En avsägelse skulle helt visst icke vara till gagn för någon.

I Aktiebolaget Iggesunds bruk började jag min verksamhet 1889. Bruket sysslar liksom det nyssnämnda med skogs- och jordbruk samt järntillverkning, men därjämte tillverkas såggoods och pappersmassa för export. Varför skulle jag icke under statsrådstiden få kvarstå i denna styrelse? Företaget är icke i någon mån beroende av någon storfinans, och jag tror, att varenda hälsinge både i och utom riksdagen skall kunna vitsorda, att det är ett välskött, sunt och välordnat företag.

Allt som allt, för min del kan jag ej tänka mig, att kammaren skall vilja vara med om en anmärkning, som vilar på så svaga grunder, som här är fallet. Men vidare tror jag, att en för alla parter tillfredsställande lösning av den grannliga fråga, som avhandlas i betänkandet, icke kan grunda sig på annat än *förtroende* och *öppenhet*, förtroende för innehavaren av statsrådsämbetet, att han skall veta sin plikt att icke inneha eller utöva något uppdrag, som i någon mån hindrar honom att med nit och oväld fullgöra sitt viktiga och ansvarsfulla ämbete, och *öppenhet*, på det att den det vederbör må kunna utöva den särskilda kontroll, som må finnas påkallad.

Ang. vissa statsrådsledamöters enskilda uppdrag.
(Forts.)

Ang. vissa
statsråds-
ledamöters
enskilda
uppdrag.
(Forts.)

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Hans excellens herr statsministern har ungefär i den ordning och den form, som jag tänkt, sökt bemöta utskottets anmärkning. Jag skall här icke försöka följa honom precis i den utveckling av synpunkterna, som han givit, av det enkla skälet, att han har en mera retrospektiv synpunkt, under det att min synpunkt liksom utskottets mera riktar sig framåt.

Först och främst ber jag att få konstatera, att hans excellens herr statsministern och utskottet äro fullkomligt ense på en punkt, den nämligen, att denna anmärkning icke på något sätt sammanhänger med frågan om nit och skicklighet och drift i utövningen av ämbetet eller iakttagande av rikets sannskyldiga nytta i hållna rådslag. Den saken är lämnad helt och hållet åt sidan — det är för övrigt uppenbart, att när statsrådets ledamöter av jäv äro förhindrade att deltaga i frågor, som röra bolag, vilka de representera, kan överhuvud taget heller ingenting sådant inträffa.

När hans excellens därefter gick in på frågan om stor eller liten konseljs användning, höll han sig väsentligen till förhållandena om sommaren och dess ljuvliga ferier med tillförordnad regering och de konseljer, som då hållas hos Konungen i vissa viktigare fall utanför rikets huvudstad. Men utskottet har icke tänkt bara på sommarens ljuvlighet utan fastmera på vinterns vedermödor och på den tid av året, då stor konselj verkligen kan hållas. När utskottet emellertid berört frågan om stor eller liten konselj, har det skett i motiveringen. Hans excellens tillät sig undra, huruvida det var fullkomligt riktigt att göra en anmälan sådan som denna utan att göra en anmärkning. Jag vill i anledning därav endast erinra om, att, om jag icke minns alldeles fel, gjorde 1867 års konstitutionsutskott, d. v. s. det första efter det nya riksdagsskicket införande, uteslutande anmälningar utan anmärkning. Men det är nu icke detta exempel, som utskottet har följt, utan när utskottet har talat om liten och stor konselj, har det varit som ett moment i motiveringen för den anmärkning, som utskottet verkligen framställt. Detta moment i motiveringen innebär då ingenting annat än ett påpekande av, att anledningen till den undersökning, som utskottet gjort, och den anmärkning, till vilken utskottet kommit, har varit de tillfällen, då jäv blivit anförda. I samband därmed har man naturligtvis gått in på frågan, om ärendena ha föredragits i stor eller liten konselj och om detta kunnat sammanhänga med sådana spörsmål. När man konstaterat, att det i stort sett icke varit fallet, har man i alla händelser funnit, att den uppdelning av ärendena på stor och liten konselj, som ägt rum, icke blott inom denna regering, utan även inom föregående regeringar, och fullt normalt i många fall, tenderat till en utveckling, som utskottet måste säga sig icke fullt överensstämmer med den karakteristik av frågor, som skola föredragas i stor konselj, vilken finns i grundlagen.

Då nu utskottet hyser den uppfattningen, att konstitutionell praxis är lika viktig som skriven grundlag, är det uppenbart, att om utskottet i några fall finner en tendens vara för handen till en utveckling i en efter utskottets uppfattning felaktig riktning, är det utskottets skyldighet att påpeka detta förhållande för riksdagen. Det har skett i detta sammanhang, även om nu utskottet därvid icke fäster någon större vikt, såsom också framgår av det sammanhang, i vilket det ställts, och den formulering, som det fått.

Jag går då över till den huvudfråga, som här föreligger. Därvid kan man säga, att det göres emot utskottets framställning både formella och reella anmärkningar. Jag tillåter mig först upptaga till granskning de formella anmärkningarna — de reella äro naturligtvis de väsentligare, och jag skall därför taga dem efteråt; jag tror det är den riktigare gången.

Den formella anmärkning, som man först riktat — och även hans excellens en passant — emot utskottet är, att utskottet icke verkställt någon ingående

undersökning av de förhållanden, som utskottet berör, då utskottet talar om att ett visst förfarande har pläгат tillämpas. Hans excellens menar uppenbarligen — och det har varit innebörden i den formella anmärkning, som här gjorts mot utskottet — att utskottet hade bort företaga en sådan särskild undersökning av praxis. Jag vet ju icke, men jag är övertygad om att hans excellens väl känner, hur arbetet sedan gammalt går till i konstitutionsutskottet vid dechargebehandlingen. Denna behandling tillgår så, vilket meddelas till tjänst för den, som icke känner det, att en anmärkningsanledning framställs av en utskottets ledamot. Denne begär in alla de handlingar, som han behöver. Utskottet inforrdar dem därefter och får dem, med de undantag, som vi veta rörande utrikespolitiska handlingar. När sedermera vederbörande ledamot har berett ärendet — det är ledamotens sak att själv bereda ärendet och icke kansliets — föredrar han detsamma i utskottets plenum, och därvid ger han en redogörelse för vad de handlingar, som inkommit, innehålla, och de synpunkter, han vill göra gällande. Därvid uppstår en överläggning, och det är då givet och en normal företeelse i utskottet, att åtminstone av de ledamöter av utskottet, som tillhöra regeringspartiet, någon sätter in sin kraft och sitt intresse på att framhålla de synpunkter, som kunna tala emot en anmärkning. Detta är både naturligt och självklart. Om då denna opposition begär in nya handlingar, vilket mycket ofta förekommer, beviljas detta alltid från utskottets sida. Utskottet träder in såsom den, vilken begär handlingarna, *men det finns ingen majoritet eller minoritet inom utskottet vid denna tid, utan det är en gemensam undersökning som verkställes.* Så bordlägges ärendet, och skall i varje fall bordläggas. Därefter får det icke upptagas till behandling, förrän det blivit upptaget på en viss dags föredragningslista, och denna utskickas till samtliga ledamöter. Naturligtvis sker den dagen en ny föredragning. Då äger också en ingående debatt rum, och man har möjlighet att ånyo bordlägga ärendet, om nya handlingar inforrdas. Men det är givetvis oppositionens sak att gentemot den, som gjort framställning om anmärkning, här lägga fram det material, som kan belysa invändningssynpunkterna.

Om jag lägger den sålunda angivna gången till grund för den anmärkning, som här framställts från utskottets sida, behöver jag ju icke gå in på frågan om, vem som inom utskottet framlagt anmärkningsanledningen. Det torde i detta sammanhang vara fullkomligt likgiltigt. Denna anmärkningsanledning framlades den 6 mars innevarande år, och då skedde en rätt så lång föredragning. Den föranledde sedermera omedelbart upprättandet av en promemoria, vilken innehöll de uppgifter, som föredragningen givit vid handen. Denna promemoria är tillgänglig i utskottet. Till denna promemoria var bifogad en förteckning, som nu finnes som bilaga till utskottets betänkande. Från tiden 6 mars till 4 april, då frågan avgjordes i utskottet, voro dessa handlingar således för alla tillgängliga, och under hela denna tid gjordes varken från regeringspartiets sida eller från annan ledamot i utskottet någon som helst antydning till erinran emot den synpunkt, som framträtt inom utskottet och hävdats av den, som framställde anmärkningen — inom parentes kan jag nämna, att det icke var ordföranden; under den korta tid jag beklätt ordförandeskapet har jag undvikit att framställa någon anmärkning. När sålunda den uppfattning rörande praxis, som av anmärkningsframställaren hävdats, framfördes inom utskottet, gjordes icke ens från regeringspartiets medlemmars sida någon som helst erinran. Sedan anmärkningen var beslutad fredagen den 4 april, skulle betänkandet justeras på måndagseftermiddagen den 7 april. Icke heller då gjordes någon sådan erinran. Det var en preliminär justering, och den slutliga justeringen av betänkandet skulle ske tisdagen den 8. Sedan denna hade skett, framställdes från en ledamot av utskottet, tillhörande regeringspartiets sida, en begäran att få in genom patent- och registreringsverket handlingar

Ang. vissa
statsråds-
ledamöters
enskilda
uppdrag.
(Forts.)

Ang. vissa
statsråds-
ledamöters
enskilda
uppdrag.
(Forts.)

rörande samtliga regeringar under tiden från år 1911 och den Staaffska ministären. Jag förklarade naturligtvis såsom ordförande, att det var en högst ovanlig framställning, som skapade en högst egendomlig situation, att komma med begäran om upplysningar, sedan beslutet var fattat. Det kunde dock naturligtvis icke falla vare sig ordföranden eller utskottet in att förvägra detta, men det var naturligtvis i utskottets namn, som det skulle göras, och det betonades uttryckligen från flera ledamöters sida, att *utskottet* skulle ha dessa handlingar. Beslutet var då fattat och justerat. Att något behov av nya upplysningar uppstått först i det ögonblicket är rätt egendomligt, men jag konstaterar, att det var ett faktum, att vad som skedde gällde för utskottets samtliga ledamöter.

Då kom denna förteckning å tidigare regeringar in — för närvarande har jag den här i min hand, liksom hans excellens nyss hade den i sin eller åtminstone antydde det —, och den kom in successivt på det sättet, att reservanterna genom ett ombud, som de hade inom utskottet, själv icke reservant, fingo in de uppgifter, som voro särskilt önskvärda för deras räkning, från patent- och registreringsverket, varefter patent- och registreringsverket lämnade de övriga upplysningarna efteråt, utan att reservanterna kunnat tillgodogöra sig dem, då reservationstiden utgick på lördagen. Alla de upplysningar, som de ansett för sig särskilt behöfliga, hade av dem själva inhämtats och erhållits från patent- och registreringsverket, men de övriga naturligtvis icke.

Det var ett urval, som då skedde, och jag är något förvånad över att urvalet skett på det sätt som är fallet, och icke på ett annat. Men jag kommer till den fråga strax.

Jag vågar således säga, att när utskottet gjorde sin anmärkning, var det en enhällig mening inom utskottet, att här föreläge en i stort sett obruten praxis, *så långt utskottet kände*, och detta står också uttryckligen i betänkan- det från begynnelsen utsagt.

Nu vill hans excellens göra gällande, att utskottet skulle ha ingått på en undersökning om huruvida denna praxis var blott ett antagande hos utskottet eller om den hade stöd i patent- och registreringsverkets handlingar. Det är naturligtvis så hans excellens menar. Ja, det är ju ganska uppenbart, att om man skulle gå till en granskning av *tidigare* regeringars förhållanden, så hade detta varit naturligt. Men när man går ut ifrån, dels att utskottet nu för första gången fått kunskap och insikt och kännedom om, att ett dylikt förhållande förelåg, dels att tidigare regeringars förhållande icke får efteråt granskas, då hade utskottet såsom sådant icke någon anledning att göra det. Nu föreligger emellertid den här utredningen i efterhand, och vad jag därom vill säga är, att *denna utredning efter min mening* — jag hörde, att hans excellens hade en annan uppfattning, och reservanterna ha det också — *i stort sett bekräftar riktigheten av utskottets uttalade uppfattning*.

När reservanterna ha tagit upp vissa fall — och jag kommer nu till den andra formella invändningen, nämligen, att praxis icke är sådan som av utskottet uppgivits — där föregående regeringars ledamöter bibehållit uppdrag inom styrelser, är det först och främst anmärkningsvärt, att reservanterna taga med även suppleantskap. För det andra är det anmärkningsvärt, att de icke ha riktat sin uppmärksamhet på de möjliga fall, då ett *utträde* har skett. Om det förelegat utträde, angives ju detta, men det är i allmänhet så, att det har skett senare, eller också har utträde varit obehöfligt av andra grunder. Emellertid är väl huvudsaken med avseende på den tid, som här avsågs, eller tiden från 1911, att konstatera *i vilken utsträckning ett utträde har skett eller icke*. Går jag då till denna förteckning, finner jag med avseende på den Staaffska ministären 1911—1914, att statsminister Staaff *icke* hade något uppdrag, utrikesminister Ehrensvärd hade heller *intet* uppdrag, jordbruksminister Peterson i Påboda var

styrelseledamot i Tidningen Kalmars aktiebolag — det var ju minst lika intimt förbundet med honom som Strömbacka med hans excellens herr statsministern men av annan art —, civilminister Schotte tillhörde Wermlands enskilda banks styrelse, men han *utträdde* 1912; regeringen satt åren 1911—1914. Ecklesiastikministern hade intet uppdrag, försvarsministern intet, finansminister Adelsvärd var styrelsesuppleant i ett bolag, något som jag icke räknar med, han var dessutom styrelseledamot i Östergötlands äggförsäljningsaktiebolag, men *utträdde* 1912. Han tillhörde styrelsen för aktiebolaget Åtvidabergs förenade industrier, med vilket han ju var mycket nära förbunden, och ur denna styrelse utträdde han icke. Statsråden Petré, Stenström och Larsson hade *inga* uppdrag, och justitieminister Sandström var styrelseledamot i ett bolag, där han registrerats som styrelseledamot 1914, d. v. s. då han *utgått ur regeringen*. Jag kan med andra ord säga, att i denna regering skedde utträde i sådana fall, där styrelseledamotskap av betydelse förelegat, med undantag för ett par enkla fall. Men ett utträde ägde rum, där det var av någon större vikt och betydelse.

I den Hammarskjöldska ministären 1914—1917 visade det sig, att statsminister Hammarskjöld *utträdde* ur styrelsen för Stockholms enskilda bank. Utrikesminister K. A. Wallenberg *utträdde* ur styrelsen för Stockholms enskilda bank, *utträdde* ur styrelsen för Hofors aktiebolag, *utträdde* ur styrelsen för aktiebolaget Providentia, *utträdde* ur styrelsen för aktiebolaget Svenska ostasiatiska kompaniet, *utträdde* ur styrelsen för aktiebolaget The South African Trading Company och *utträdde* ur styrelsen för aktiebolaget Göteborgs ris- och valskvarn. Men det visar sig, att båda excellenserna kvarstodo i vissa smärre företag, som icke hade någon större betydelse. När det gällde sådana uppdrag, som man kunde ha ögonen på och uppmärksamheten på, och som voro av större intresse, skedde emellertid utträde. Gå vi vidare i samma ministär, finna vi, att justitieminister Hasselrot tjänstgjort som styrelseledamot i aktiebolaget Tidan, samt att han kvarstod i styrelserna för vissa bolag, nämligen Jönköpings och Vulcans tändsticksfabriksaktiebolag och Katrinefors aktiebolag. Statsrådet von Sydow var kvar i styrelsen för Mertainens gruvaktiebolag, statsrådet Vennersten var kvar i styrelsen för ett familjebolag, och vidare i ett par andra mindre betydande företag, men han *utträdde* ur styrelsen för The Swedish Trading Company. Statsrådet Beck-Friis *utträdde* ur styrelsen för Rimbo tomtaktiebolag, *utträdde* ur styrelsen för Kinda kanals aktiebolag, var kvar i styrelsen för Östra centralbanans järnvägsaktiebolag och Åtvidaberg—Bjärke-Säby järnvägs aktiebolag. Även statsrådet Dan Broström ehuru sent *utträdde* ur styrelsen för A. B. Göteborgs ris- och valskvarn, *utträdde* ur styrelsen för ångfartygsaktiebolaget Tirfing, *utträdde* ur styrelsen för ångbåtsaktiebolaget Ferm, *utträdde* ur styrelsen för Svenska Amerika Mexicolinjen, *utträdde* ur styrelsen för Svenska turbinfabriksaktiebolaget Ljungström, *utträdde* ur styrelsen för aktiebolaget Svenska Nordafrikanska kompaniet, *utträdde* ur styrelsen för Holzapfels svenska färgaktiebolag, *utträdde* ur styrelsen för rederiaktiebolaget Sverige-Nordamerika, *utträdde* ur styrelsen för aktiebolaget Broströms linjeagentur, *utträdde* ur styrelsen för rederiaktiebolaget Navigator, *utträdde* ur styrelsen för aktiebolaget Eriksbergs verkstads flytdockor, *utträdde* ur styrelsen för Eriksbergs mekaniska verkstads aktiebolag och *utträdde* ur styrelsen för aktiebolaget Skolskepp.

De övriga statsråden innehade *inga* styrelseuppdrag.

Av ledamöterna i den Edénska ministären 1917—1920 hade statsministern *intet* dylikt uppdrag. Utrikesminister Hellner *utträdde* ur styrelsen för Stockholms enskilda bank, *utträdde* ur styrelsen för Nordiska kompaniet, kvarstod i styrelsen för Orrefors bruks aktiebolag och Eds cellulosafabriksaktiebolag, *utträdde* ur styrelsen för aktiebolaget Nordiska kompaniets verkstäder, *utträdde* ur styrelsen för Störviks sulfittaktiebolag, *utträdde* ur styrelsen för Kopparbergs

Ang. vissa statsrådsledamöters enskilda uppdrag.
(Forts.)

Ang. vissa
statsråds-
ledamöters
enskilda
uppdrag.
(Forts.)

och Hofors sågverksaktiebolag och *utträdde* ur styrelsen för The Swedish Trading Company. Jordbruksminister Peterson stod kvar i styrelsen för Kalmar tryckeriaktiebolag. Civilminister Schotte *utträdde* ur styrelsen för aktiebolaget Ekonomieförbund, dock först ett par år efter det han inträtt i regeringen, men medan han ännu var kvar i statsrådet. Statsrådet Petréén hade *intet* dylikt uppdrag. Civilminister Holmquist stod kvar i styrelsen för Orsa—Härjedalens järnvägsaktiebolag och Hosjö—Lingheds järnvägsaktiebolag. Försvarsminister Nilson stod kvar i styrelsen för aktiebolaget Kristinehamns praktiska skola. Justitieminister Löfgren var styrelseledamot i rederiaktiebolaget Polstjernen. Ecklesiastikminister Rydén *utträdde* ur styrelsen för aktiebolaget Framtidens bokförlag. Sjöminister Palmstierna var styrelsesuppleant i aktiebolaget svenska Tobaksmonopolet, en sak, som jag sedermera skall återkomma till. De övriga regeringsledamöterna hade *inga* dylika uppdrag.

I den första Brantingska ministären var utrikesminister Palmstierna fortfarande styrelsesuppleant i Tobaksmonopolet. Försvarsministern Per Albin Hansson var styrelseledamot i bokförlagsaktiebolaget Tiden, men *utträdde* 1915 och återinträdde 1920. Ministären satt från den $10/3$ 1920 till den $27/10$ samma år. Civilminister Svensson var kvar i styrelsen för fastighetsaktiebolaget Skandia i Eskilstuna och Eskilstuna teateraktiebolag, där han var utsedd till styrelseledamot av stadsfullmäktige. De övriga statsrådsledamöterna hade *inga* dylika uppdrag.

Gå vi sedan till ministären De Geer, som satt från hösten 1920 till hösten 1921, finna vi att där förekomma rätt så många uppdrag, men just inga utträden. Det finns dock ett och annat. Sålunda *utträdde* statsrådet Murray ur styrelsen för Mertainens gruvaktiebolag, och statsrådet Tamm *utträdde* år 1921 ur styrelsen för aktiebolaget Svensk-engelska oceankompaniet och aktiebolaget Finnboða varv. Fem av statsrådets ledamöter hade inga styrelseuppdrag.

I den andra Brantingska ministären 1921—1923 *utträdde* handelsminister Svensson ur styrelsen för aktiebolaget Smälägenheter i Eskilstuna. Några ledamöter sutto kvar i vissa styrelser. I styrelsen för bokförlagsaktiebolaget Tiden kvarstodo sålunda både stats- och utrikesminister Branting och försvarsminister Per Albin Hansson. Kommunikationsminister Örne tillhörde styrelsen för försäkringsanstalten Folkets förlagsaktiebolag, men *utträdde* 1922.

Jag nämner här, att beträffande den Swartz-Lindmanska ministären ha vi inga motsvarande uppgifter. Det var ju en mellantidsregering under en kort tid — jag höll på att säga sommartid — och det finns ju ingen anledning att vid sådant förhållande fordra avveckling under sommaren eller särskilt fästa sig vid densamma.

Den Tryggerska ministären företer återigen ett bibehållande av styrelseuppgiften i stor utsträckning. Dock *utträdde* statsrådet Lübeck ur styrelsen för aktiebolaget Hereditas. Emellertid hade icke regeringsmedlemmarna styrelseuppdrag i samma utsträckning som för närvarande är fallet.

I den Ekmanska ministären hade ministern för utrikesärendena Löfgren fem styrelseuppdrag, vilka emellertid sammanhängde med uppdrag ifrån Kreditkassan och intaga en alldeles säregen ställning. Vad de övriga regeringsledamöterna beträffa, äro de ju berörda i reservanternas yttrande.

Det förefaller mig under sådana förhållanden, som om man kan *konstatera*, att *utträde har varit en normal företeelse inom alla icke högerregeringar, därest det legat någon vikt vid utträdet*. Det har också varit den allmänna uppfattningen inom utskottet, oberoende av dessa sakliga uppgifter. Men hur har en sådan uppfattning kommit till stånd? Jag vågar tro, att den kom till stånd genom det steg, som 1914 togs av dåvarande statsminister Hammarskjöld. Det bröt, skulle man kunna säga, på ett eklatant sätt med en praxis, som tidigare, ehuru ej omedelbart förut varit på väg att utveckla sig. Utskottet har trots, att

den praxis, som 1914 begynte, sedermera har fortsatt, och utskottet har varken under den Tryggerska regeringens tid eller under den Swartz-Lindmanska regeringens tid funnit anledning att gå in på en närmare undersökning. Jag har haft äran tillhöra konstitutionsutskottet sedan 1921 med undantag av 1929. Jag har under den tiden, som nog litet var vet, varit en mycket intresserad ledamot. Jag har gått igenom protokollen och varit mycket intresserad av att få reda på åtskilligt, både av handlingar och förhållanden. Men jag har under denna tid aldrig funnit någon anledning *av protokollen* att göra en undersökning, huruvida bolagsupdrag innehades eller icke.

När vi kommo till 1930 års granskning och den, som då gjorde en sådan granskning genom protokollen, fann jävsanledningar gång på gång — det finns jävsanledningar, som hans excellens påpekade, på 6 à 8 sidor — då började man undra. En närmare undersökning visade, som också hans excellens mycket riktigt påpekade, att dessa jävsanledningar voro av normal natur i de allra flesta fall, och jag vitsordar till alla delar hans excellens uppgifter angående dessa jävsförhållanden. Men i motsats till hans excellens finner jag den omständigheten, att det icke är ett större antal fall inte alls vara någonting, som förringar saken. Den omständigheten, att det finnes ett eller två sådana fall, skulle enligt mitt förmenande vara alldeles tillräcklig. Men då säger man och kanske inte alldeles utan skäl: »Är det då alldeles riktigt, naturligt och lämpligt, att en person skenbart går ifrån uppdraget, men i alla fall har kvar sina intressen, och sålunda får deltaga i ärendenas behandling? Är det inte bättre, att han öppet sitter kvar och jävar sig?» Mina herrar! Efter min uppfattning och jag tror, att jag uttalar utskottets uppfattning, är det en felsyn. Jag har redan sagt, att vi ha ingen anledning från utskottets sida att tänka eller tro eller någon som helst grund för ett antagande, att rikets sannskyldiga nytta i rådslagen blivit åsidosatt eller att icke statsråden med nit och skicklighet skött sitt ämbete, men man kan inte *principiellt* undgå den tanken, att en ledamot av statsrådet, som har ett sådant uppdrag och är jävad — alltså icke deltagit — i alla händelser genom denna sin ställning har en möjlighet att utan ansvar till protokollet påverka förhållandenas utveckling. Det ligger i den mänskliga naturen, och det kan man inte komma ifrån. Jag tror, att det är riktigare och redigare att taga det ansvaret till protokollet än att stå där såsom jävad.

Jag måste således säga, att enligt min mening har *den undersökning, som genom reservanternas hemställan till utskottet i efterhand blivit verkställd, i stort sett bekräftat riktigheten av den uppfattning angående praxis sedan 1914, som utskottet har uttalat*. Men även om så inte skulle vara fallet, undrar jag, om man inte här måste tillämpa den gamla domarregeln, att »ingen kan hjälpa sin sak därmed, att han säger många vara, som så göra som han gjort haver, efter det finnes vara emot lagen», ifall man nu kan säga, att det är mot lagen. Ja, jag kommer till den frågan alldeles strax.

Så säger den förste talaren — det sade icke hans excellens, men jag ber om ursäkt, om jag i detta fall tager den förste talaren med — låt vara i en mellanmening — och det har även sagts av reservanterna, att den praxis, som de anse föreligga men som jag anser icke vara styrkt annat än som undantag, har utskottet godkänt, därför att det har lämnat den oanmärkt. Vad som vinner decharge, är det, som man granskar ur protokollen, men här är det inte fråga om protokollens granskning med hänsyn till rådslagen, utan här är det fråga om någonting annat. Det är fråga om *föresättningsgarna för statsråds-ämbetets innehavande*. Den omständigheten, att utskottet inte under dessa föregående år vare sig efter den De Geerska regeringen eller efter den Tryggerska regeringen eller den Swartz-Lindmanska regeringen gjorde några erinringar, betyder inte, att utskottet har godkänt denna praxis. En sådan tolkning av de

Ang. vissa
statsråds-
ledamöters
enskilda
uppdrag.
(Forts.)

Ang. vissa
statsråds-
ledamöters
enskilda
uppdrag.
(Forts.)

ärade reservanterna är fullständigt omöjlig. *Det betyder endast, att utskottet inte har haft sin uppmärksamhet riktad på det och inte ur protokollen fått anledning att rikta sin uppmärksamhet därpå.* Första gången utskottet har fått detta är, såvitt jag kan döma, för den tid, som jag tillhört utskottet nu i år. Det är då utskottets plikt att draga fram en sådan fråga för riksdagen. Att frågan har fått proportioner, som utskottet inte hade tänkt sig, är inte utskottets fel. Jag har ju hört, att man trott, att utskottet eller åtminstone en del av utskottet haft vissa konstitutionella planer, men det vågar jag med bestämdhet säga från utskottsmajoritetens sida, att så har inte varit fallet, och detta så mycket mindre, som hans excellens nog själv vet, att en kabinetskris sällan uppstår annat än då en regering gör en fråga till en kabinetsfråga. Hitills har emellertid riksdagen aldrig erfarit, att hans excellens för den nuvarande regeringen har gjort kabinetsfråga av andra frågor *än sådana, där hans excellens vetat sig ha majoritet* — såsom i fråga om tyska traktaten. Det fanns sålunda inte den ringaste anledning att antaga, att hans excellens skulle göra kabinetsfråga av denna ur utskottets synpunkt ganska betydelsefulla men ur allmän partipolitisk synpunkt absolut icke betydelsefulla fråga.

Jag ber om ursäkt, att jag här tager tiden i anspråk, men jag nödgas göra det på utskottets vägnar. Jag går då över till de reella invändningarna. Därvidlag uppehöll sig hans excellens först och främst vid uttrycket »ämbete» och innebörden av detta. Det var mycket intressant att följa hans excellens i framställningen, men det var ett par punkter, som jag inte kunde undgå att fästa mig vid, ehuru hans excellens mera lätt snuddade vid dem eller hoppade över dem. Den ena var den där erinran om att ändringen vid 1840—1841 års riksdag avsåg, att man skulle förhindra ett förordnande av statsråd på vissa ämbetsposter. Ja, eders excellens framhöll ju mycket riktigt grunden, men det var ett litet ord, som jag saknade i redogörelsen. Man ville förhindra, att grundlagen skulle *kringgås* genom ett sådant förordnande. Det var alltså i själva verket ett steg i den utveckling, som innebär, att *man ville mer och mer säkerställa statsrådsplatserna emot den sammanblandning med andra platser, som praxis börjat emot grundlagen åstadkomma.* Om man ser utvecklingen ur den synpunkten, kanske eders excellens också kan förstå, varför utskottet har citerat, som det gjort. Utskottet ser icke retrospektivt utan framåt. Utskottet har fäst sig vid de punkter i 1840—41 års utskottsbetänkande som ha betydelse för utvecklingens fortgång, men icke vid den historiska grunden till att man då gjorde en sådan ändring. Hans excellens menade, att den ändring, som då gjordes, snarare skulle tala för att man i denna tid skulle bibehålla möjligheten att bevara sådana här sysslor. Låt mig då komma in på frågan om betydelsen av ordet »ämbete». Jag är fullkomligt ense här med hans excellens i fråga om redogörelsen för civila och militära ämbeten och deras betydelse och vad därmed sammanhänger, men den punkt jag saknade, var den punkt, som avsåg frågan: varför skulle man *nu* kunna här jämställa uppdrag såsom styrelseledamot i bolag med ämbete? Det kan väl inte vara *därför*, att det är ämbete? Det har utskottet uttryckligen sagt ifrån. Jag skulle ju kunna citera så betydande högermän som hovrättsrådet K. J. Ekman, med vilken år 1919 instämde riksarkivarien Sam Clason, herrar Bellinder, von Mentzer, greve Alexander Hamilton, Norman, Kahlström samt till och med herr Arne Forssell, vilka voro ledamöter i konstitutionsutskottet vid 1919 års riksdag. Jag tror, att hans excellens berörde 1919 års fall, åtminstone gjorde den förste ärade talaren det. Detta fall var ju det, att konstitutionsutskottet 1919 gjorde en anmärkning mot utrikesminister Hellner och statsrådet Palmstierna *därför, att de deltagit i den konselj, där de hade förordnats såsom ledamot och suppleant i Tobaksmonopolets styrelse.* Högerreservanterna, de förut nämnda högermännen, ville göra anmärkning mot föredra-

gande statsrådet Thorsson *tillika därför att han hade förordnat dessa statsråd till ledamot och suppleant i Tobaksmonopolets styrelse*. Varför gjorde de det? Jo, de åberopade 34 § och vad där stadgas. De säga: »Även om skilda meningar kunna råda angående omfånget av det i paragrafen begagnade uttrycket 'ämbete' och dess tillämpning i nu förevarande fall, synes likväl den *grund*» — detta ord »grund» är kursiverat i texten — »varpå denna paragraf vilar, giva fullt stöd för en anmärkning mot att ledamöter av statsrådet utsetts att fungera såsom innehavare av ett offentligt avlönat uppdrag, där statens intressen äro i fråga.» Sedan utveckla de vidare, att det »kan befaras, att vid eventuella konflikter mellan bolaget och staten de i bolagets styrelse insatta statsråden näppeligen kunna med tillbörligt eftertryck tillvarataga bägge parternas intressen», o. s. v. Jag fäster mig här icke vid, att anmärkningen är riktad mot det statliga eller halvstatliga monopolföretaget. Det är uppenbarligen denna punkt, som reservanterna fäst sig vid, men vad som jag har intresse att rikta uppmärksamheten på, är motiveringen för denna ståndpunkt. Den är inte, att det är ett ämbete utan att samma grund, på vilken förbud mot innehav av ämbete vilar, skall tillämpas även på detta fall. Nu delar jag inte reservanternas uppfattning i detta stycke. Jag delar den inte på det sättet, att jag anser den principiella, icke historiska grund, som de mena här föreligga, räcker till för det, som här av dem påyrkats. Jag tror tvärtom, att man måste i fråga om statliga och halvstatliga monopolföretag ställa sig på en annan ståndpunkt än de gjort och således ställa sig på den ståndpunkt, som utskottet då intog, liksom utskottet även i år lämnat alla dessa statliga och halvstatliga monopolföretag utanför räkningen. Det jag emellertid fäster mig vid, är, att *de anse en analogisk tillämpning möjlig*. Man kan söka grunden för grundlagens stadgande och med stöd av denna grund göra ett yrkande. Vad är det, som konstitutionsutskottet gör i år annat än att det söker grunden för bestämmelsen i 34 § och med stöd av denna grund gör anmärkning. Jag vet inte, om konstitutionsutskottet i år har lyckats, så att säga, finna den rätta grunden för tolkningen, men jag tror, att åtminstone är det inte långt ifrån. Vad är då den principiella grunden? Ja, grunden, eders excellens, är, att vår grundlag har velat hålla isär det ansvar, som är förenat med ett visst ämbete, från det ansvar, som är förenat med statsrådsämbete. Ansvar för ett ämbete med den självständiga ställning, som våra förvaltningsmyndigheter ha, kan understundom komma i kollision med det ansvar, som åligger en Konungens rådgivare. Förvaltningsmyndigheterna lika väl som domarna skola döma efter bästa förstånd och samvete och handla efter sina givna instruktioner och direktiv, men inte efter regeringens direktiv. Det kan vara annorlunda i fråga om förtroendeämbeten, men när det gäller statsrådsansvar, då är det fråga om ansvaret för rikets intresse i det hela, och just därför, att det är rikets intresse i det hela, som är grunden för ansvaret, är det, som jag anser det vara möjligt, att en statsrådsledamot jämväl skulle kunna förordnas till medlem i ett statligt eller halvstatligt monopolföretags styrelse, där det gäller att bevaka statens intressen i det hela. Eders excellens' egen regering har också själv förordnat statsrådet Bismark att vara Konungens ombud i riksgäldskontoret; det skedde i en konselj som bestod av 4 regeringsledamöter, av vilka statsrådet Bismark själv var en. Det är fullkomligt riktigt och icke något att erinra mot, att han bevakar det allmännas intresse i den mån, som riksgäldskontoret vill samråda med honom, ty det är det allmänna, det statliga intresset, han representerar i varje fall.

Om jag säger, att den principiella *grunden är, att man vill hålla dessa ansvarsförhållanden skilda*, då frågar jag mig: Är det inte samma grund, som kan tillämpas, då det gäller bolagsstyrelser? Jag kommer därmed in på den andra invändningen, som eders excellens gjorde och som också kommit fram från

Ang. vissa statsrådsledamöters enskilda uppdrag.
(Forts.)

Ang. vissa
statsråds-
ledamöters
enskilda
uppdrag.
(Forts.)

reservanterna. Den kan uttryckas kanske enklast så, att man förstår inte, hur det kan vara möjligt att göra en sådan personlighetsklyvning, att den ena halvan av personen är fri från alla privata intressen och den andra är full därav. Jag är fullkomligt ense med eders excellens, att en sådan personlighetsklyvning icke är möjlig. Man kan inte frigöra sig från sina allmänna intressen, från sina privata intressen, från sina ekonomiska intressen. Det är i en ekonomiskt betonad tid som vår fullkomligt omöjligt. I den punkten konstaterar jag full samstämmighet mellan eders excellens och utskottet. Men vad är det utskottet säger och menar? Jo, det är icke, att man skall frigöra sig. Där har eders excellens tolkat utskottet mycket väl och mycket rätt. Vad utskottet menar, har utskottet klart och tydligt uttryckt, *när det talar om ansvaret*. I de fall, då man fått ett styrelseuppdrag *genom bolagsmäns val och för detta uppbär ett arvode, som är förenat med detta styrelseuppdrag*, medför detta juridiskt och moraliskt ett ansvar för det bolagets verksamhet. Det ansvaret kan man göra sig kvitt, endast om man lämnar uppdraget. Det är ansvaret inför den juridiska person, som bolaget betecknar, som det här är fråga om. *Det ansvaret är lika litet efter utskottets mening förenligt med statsrådsansvar, som ansvaret för en ämbetsmannagärning utanför statsrådsämbetet*. I ena fallet är det ett statsintresse, som representeras av ämbetsmannen, men det är ändå icke förenligt. I det andra fallet är det ett privat subjekts intresse; det är kanske i ett ekonomiskt viktigt, betydelsefullt och mäktigt bolags tjänst, som den står, som fått styrelseuppdraget, och eders excellens är säkert med mig fullkomligt ense därom, att det ansvar, som åligger vederbörande styrelseledamot i förhållande till uppdragsgivaren — bolaget i detta fall — får han inte heller i sin statsrådsgärning svika. Det är naturligt, och det sker icke, om han jävar sig, men jag säger, som jag nyss sade, att jäv borde icke få förekomma. Ansvaret för vad statens intresse kräver borde komma till synes i statsrådsgärningen. Om man tager det ur den synpunkt, som utskottet här anlagt, nämligen ansvarets synpunkt, då har man också fått en gräns. *Att utskottet icke dragit en sådan gräns, kommer sig helt naturligt därav, att utskottet endast haft för ögonen föreliggande fall*. Utskottet har icke ingått i en undersökning av vad som tidigare förekommit. Det har icke avsett att giva några riktlinjer för framtiden annat än negativt. *Där ett sådant ansvar föreligger, där anser utskottet det vara oförenligt med statsrådsposten*, och där är det, som utskottet har velat sätta in sitt finger för att om möjligt hindra en utveckling, som enligt utskottets mening leder till tråkiga resultat i längden.

Då säger hans excellens, och det har sagts också från många andra håll här: »Då stänger man ute det praktiska livets män, då blir det yrkespolitici och ämbetsmän, som skola göra statsrådets gärning.» Ligger det icke en liten överdrift i detta? Det praktiska livets män kanske dock funnos både i de frisinnade och socialdemokratiska regeringarna? Det praktiska livets män finnas kanske inte bara bland bolagsmän eller inom högerregeringens led. Och är det inte i själva verket så beträffande det praktiska livets män, i den mån de äro ledare av stora företag — jag tänker t. ex. på en världsbekant koncern här i Sverige — att det knappast kan sägas vara ett statsintresse, att chefen för en sådan koncern blir statsråd eller statsminister och att han till och med skulle kunna bli det, om han bara avstod från ledarskapet för koncernen. Jag tror, att de ekonomiska motsättningarna, de ekonomiska förhållandena äro sådana, att det vore ganska illa för statslivet, om det praktiska livets män i sådan ställning komme till dessa befattningar, men detta utesluter ju icke, att det finns andra praktiska livets män. Det behöver ju inte bara vara de stora bolagens funktionärer eller ledare, som äro det praktiska livets män, och under sådana omständigheter bevisar man för mycket, när man säger, att det

praktiska livets män uteslutas, om man går den linje, som utskottet anvisar. Där ansvaret kan skära sig, där bör ett statsråd icke inneha, bibehålla och utöfa ett sådant här uppdrag såsom styrelseledamot.

Jag undrar för övrigt, huruvida det inte förhåller sig så, att statsrådsämberet är av den krävande art och omfattande natur, att det egentligen kräver sin man helt och hållet. Kan man egentligen vara med om att intresset och hjärtat skall delas? Jag tror, att det är större anledning att låta ämbetet helt taga sin man i anspråk. Men då säger man, och det sade visst den förste ärade talaren: »Det går med kalejdoskopisk hastighet att byta statsråd nu för tiden. Regeringarna sitta inte så länge.» Ja, därför har utskottet inte heller sagt något annat än att man omedelbart avvecklar sådana uppdrag. I uttrycket »avvecklar» ligger också, att det kan taga sin tid. Det är nödvändigt, men man vill åtminstone hävda att, i den mån en regering får någon livslängd — och jag tycker ändock, att den nu sittande regeringen har en rätt aktningvärd livslängd i vår tid med kalejdoskopiskt växlande regeringar — man bör ha anledning att tänka på saken.

Jag tillåter mig också till sist konstatera, att i sådan utsträckning som den nuvarande regeringen har, enligt vad de handlingar visa, som vi haft tillgängliga, icke någon föregående regering bibehållit uppdrag i enskilda bolags styrelser. Jag finner därför, herr talman, att utskottet haft grundade skäl för den anmärkning, som det framställt med hänsyn till den grund, på vilken § 34 regeringsformen principiellt är byggd, den grund, som man har att söka, när man letar efter grundlagens anda.

Nu säges det, att man skall tolka grundlagen efter ordalydelsen eller, som det egentligen heter, tillämpa den efter ordalydelsen. Men vad betyder det? Jag kommer tillbaka till det ännu en gång. Det betyder, att man skall tolka lagen, när den behöver tolkas, efter sitt eget sammanhang, efter sitt eget logiska sammanhang, sådant som det föreligger i den tid, som är gällande för de förhållanden, som finnas, men icke efter deras mening, som lagen gjorde. Det är den innebörd, som tolkningsregeln har, och tillämpar man den, då, mina herrar, tror jag, att utskottet har en stark och säker grund för sin uppfattning, att det är emot lagen, det som här har skett.

Hans excellens herr statsministern **Lindman**: Herr talman! Med anledning av konstitutionsutskottets ärade ordförandes anförande skall jag be att få yttra några ord. Jag behöver inte säga så mycket, ty såvitt jag förstår var hans anförande mera lagt såsom ett försvar emot vad jag anförde i mitt yttrande, och i stora delar tycktes han vara fullkomligt ense med mig. Sålunda förefaller det mig, som om konstitutionsutskottet, när allt kommer till kritan, delade i det hela taget den uppfattning, som jag givit uttryck åt i mitt anförande. Åtminstone tyckte jag, att herr Reuterskiöld gång på gång sade, att han, på den ena punkten efter den andra, var fullkomligt ense med den uppfattning, som jag velat göra gällande.

Emellertid är det vissa saker, som man nu inte kan undgå att uttala sig om, särskilt då en så förnämlig man som konstitutionsutskottets ordförande yttrat sig vid sitt försvar av konstitutionsutskottets memorial.

Herr Reuterskiöld fäste sig först vid vad jag sagt om de små konseljerna. Herr Reuterskiöld sade, om jag uppfattade honom rätt, att det icke endast är vid sommarkonseljer, som det förekommit ett antal av fyra statsråd. Jag vill då påpeka för herr förste vice talmannen och kammarens ärade ledamöter, att konstitutionsutskottet självt anför tre konseljer, en den 24 juli 1929, en den 15 augusti 1929 och en den 23 augusti 1929. Utöver dessa sommarkonseljer, säger nu utskottets ärade ordförande, har det ju förekommit andra konseljer, där

Ang. vissa
statsråds-
ledamöters
enskilda
uppdrag.
(Forts.)

fyra statsråd varit närvarande. Jag tillåter mig till utskottets ärade ordförande rikta frågan: När och vilka? Och när har det förekommit, annat än sommartid, att man haft småkonsejer, där endast fyra statsråd varit närvarande? Jag förmodar med hänsyn till den grundlighet, som har utmärkt hela utredningen av detta ärende, att uppgifterna finnas i den dossier, som ligger på herr utskottsordförandens bord. Men skulle de inte finnas där, skall jag be att få upplysa honom om, att frånvarande under annan tid än sommaren ha varit vid 9 konsejer ett statsråd, vid 5 konsejer två statsråd och vid 1 konselj tre statsråd. Men det kanske finnes andra upplysningar, som herr utskottsordföranden har. Jag tror, att jag med detta tillräckligt tydligt ådagalagt, att det har gällt sommarkonsejer, och sådana ha funnits, så länge jag varit med. På den tiden, när gamle kung Oscar levde och vistades i Marstrand under somrarna, var det alltid bruk i den regering jag tillhörde, liksom också i andra, att fyra statsråd reste ner dit. Jag kan möjligen tänka mig, att det någon gång var fem, men jag skulle knappast tro, att det i regel var mer än fyra. Därmed tror jag den saken kan vara tillräckligt belyst, och det visar, att det inte finns någon grund för det påstående, som nyss gjordes, att det vintertid förekommit, att författningar föredragits i sådana småkonsejer.

Sedan lämnade herr utskottsordföranden en lång redogörelse för hur det går till i konstitutionsutskottet. Det var mycket intressant för mig, ty jag har aldrig tillhört konstitutionsutskottet. Men inte trodde jag, att det skulle gå till på det sättet, som herr ordföranden angav, ty om jag får döma efter vad han sade, är det helt enkelt så, att utskottet uppdelas i tvenne grupper, de, som äro regeringens anhängare, och de, som äro motståndare till den. Ja, den uppfattningen fick man ovillkorligen av ordförandens uttalande. Herr Reuterskiöld nämnde, att här kommer en ledamot och begär att få in en handling; sedan kommer handlingen in, och så skall han föredraga den, och så skall man opponera sig mot den, och sedan blir det kanhända en anmärkning. När en sådan anmärkning då slutligen har framkommit, så frågar jag mig: Har inte ändå utskottets ordförande den uppfattningen, att varje ledamot av utskottet söker göra sina anmärkningar absolut oberoende av huruvida den regering, som sitter, har den ena eller andra färgen? Så vill jag åtminstone tro, att det borde gå till i konstitutionsutskottet, men den uppfattningen fick man inte av vad herr ordföranden anförde.

Herr Reuterskiöld förklarade, att man trodde, att det förelåg en obruten praxis, när utskottet gjorde sin anmärkning. Då skulle jag vilja säga: hur kan, herr förste vice talman, en ordförande i konstitutionsutskottet uttala sig så? Skall inte han se efter, huruvida det är riktigt, att en obruten praxis föreligger eller inte? Och veta inte ledamöterna i konstitutionsutskottet, att det i detta fall inte förelegat någon praxis? Det är mig alldeles oförklarligt, att något sådant kan vara möjligt, att t. ex. sådana saker som de, som just ha förekommit i utskottet och som vi nyss talade om, nämligen frågan om regeringsmedlemmars ledamotskap i tobaksmonopolets styrelse, varit okända för utskottets medlemmar. Det borde åtminstone utskottet vetat om, och det borde givit utskottet anledning att undersöka, hur det förhöll sig med detta. Nu inträffade det, att när ordföranden förklarade, att här förelegat en obruten praxis, så trodde utskottets ledamöter det. De resonerade som så, att när han, som är en så vis man och så skicklig på detta område, säger det, då få vi lov att tro det. Och så brydde sig utskottet inte om att göra någon undersökning alls, förrän reservanterna en vacker dag finna, att här måste göras en utredning, hur det förhållit sig i tidigare fall. De begära en sådan utredning med resultat, som vi alla veta, att utskottsmajoriteten blir förskräckt: »Här kan komma något i dagen», tänkte de, »som vi inte ha undersökt. Vi måste ändra vårt betänkande.» Så trodde jag åtminstone inte, att det skulle gå till i konstitutions-

utskottet, och jag tycker det är rätt beklagligt att av utskottsordföranden höra, hur det går till i utskottet. Den redogörelsen tyckte jag det egentligen inte borde vara angenämt för riksdagen att höra.

Sedan tog sig emellertid herr Reuterskiöld för att räkna upp samtliga de uppdrag, som medlemmar av andra regeringar haft, vilken förteckning han naturligtvis införskaffat efteråt, sedan det blivit klart, att dylikt förekommit. Sedan okunnigheten blivit röjd, har man fått lov att skaffa in upplysningar, och så står herr Reuterskiöld här och regalerar kammaren och oss med att läsa upp en lång, lång förteckning på uppdrag, som medlemmar av andra regeringar före oss ha haft, med angivande av data, när vederbörande utträdde ur styrelsen o. s. v. Herr förste vice talman, det fanns ingen möjlighet för mig att följa med. Den förteckningen har herr Reuterskiöld nu i sin låda. Den skulle väl stått i utskottets betänkande, men den kom aldrig in där, ty man trodde, att det var en obruten praxis, som tillämpats. För min del fransäger jag mig möjligheten att bemöta herr Reuterskiöld på denna punkt. Jag vet bara, att jag som statsrådsledamot själv suttit i bolagsstyrelser vid tidigare tillfällen. Det har jag sagt, och det vidhåller jag. Och jag vet, att många andra gjort det. Det har förekommit länge. När man nu går så långt tillbaka som nittio år i tiden, varför gör inte utskottet en grundlig utredning även i detta avseende för att, när den är gjord, för riksdagen lägga fram ett förslag om ändring av grundlagen eller om skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan om frågans allsidiga övervägande. Varför skall utskottet falla över den regering, som händelsevis sitter, bara därför att utskottet nu, som herr Reuterskiöld säger, har kommit underfund med att det förhållit sig så? För övrigt vill jag säga, att jag tyckte det var en lång och ståtlig lista herr Reuterskiöld läste upp över de intressen, som medlemmar av föregående regeringar haft i enskilda företag. Huruvida man genom att avsäga sig uppdraget att vara ledamot av ett företags styrelse kan upphöra att intressera sig för företaget, ja, det skall jag be att få överlämna till den ärade ordföranden i utskottet att avgöra. Om t. ex. en person, som har en väldigt stor rederirörelse, blir statsråd och avsäger sig ledamotskapet i styrelsen för sitt eget bolag, så tror jag inte, att han därför mister sitt intresse för bolaget. Jag går så långt, att jag säger, att jag tror det är bättre, att han sitter kvar som ledamot eller ordförande i sitt bolags styrelse, ty då veta alla, hur det är. Och tror verkligen herr Reuterskiöld, att alla dessa, som han i sin långa lista läste upp och som avgått och avgått, tror han, att de därmed tappade allt intresse för de företag, i vilka de suttit? Ja, det var ett undantag, som herr Reuterskiöld sade, där man inte hade någon anmärkning att göra, därför att regeringen varit så kort, och det gällde den regering, som han kallade den Swartz-Lindmanska. Herr förste vice talman, jag bara frågar: är det i det fallet någon skillnad, om en regering är kort eller lång? Kan inte jävet komma första dagen en person sitter som statsråd eller första veckan eller första månaden? Och för övrigt, hur skulle herr Swartz och jag kunna veta, att vår regering skulle bli kort? Vi kunde ju tro, att vår regering skulle bli ganska lång, men det var ju omöjligt för oss att veta. Omständigheterna utvecklade sig så. Och jag frågar: Hur kan man överhuvud taget, när man skall döma efter grundlagen, säga, att det är skillnad på en dag eller ett år eller tio år? Det finns ingen skillnad! Skall det vara, så skall det vara, men då skall det vara genast.

Herr Reuterskiöld bekräftade mina uppgifter om jäven och sade, att det antal jäv jag uppgivit var riktigt. Det var ingenting att anmärka på. Men vad jag vill veta är: Har det varit någon anmärkning, herr Reuterskiöld, på grund av vårt jävsförhållande? Har utskottet haft något att anmärka mot något enda av de statsrådsbeslut, som vi deltagit i och där vi anmält jäv? Har det varit för att jag suttit i Huskvarna aktiebolags styrelse, vilken firma fått

Ang. vissa
statsråds-
ledamöters
enskilda
uppdrag.
(Forts.)

Ang. vissa
statsråds-
ledamöters
enskilda
uppdrag.
(Forts.)

tillstånd att utföra ett jaktgevär till Tyskland — detta förekommer i en av jävsanledningarna — eller ett par pistoler till Holland? Har detta varit något att anmärka på? Vad är det för jävsanmärkning? Kom fram och säg: »Här har funnits fall, då ni som ledamot i en bolagsstyrelse samtidigt suttit i en konselj och varit med om att fatta beslut, som varit olämpliga, där er lämplighet som statsråd kan dragas i tvivelsmål.» Finnes det något enda sådant fall, så skulle det vara bra, om man finge höra det. Jag har gått igenom de frågor, där vi anmält jäv, och de äro av den beskaffenhet, att jag för min del tror, att det inte finns något anmärkningsvärt. Men då säger herr Reuterskiöld, att man kan påverka andra, d. v. s. han menar, att man kan inverka på ett beslut, även om man förklarar sig jävig. Jag frågar återigen: När har det förekommit? Var har det förekommit? I vilket enda beslut kan herr Reuterskiöld förklara, att något sådant förekommit? Jag vågar påstå, att herr Reuterskiöld inte kan göra det.

Nu åberopar herr Reuterskiöld den gamla domareregeln, att man inte hjälper sin sak med att påvisa att andra gjort sammaledes, efter det finnes vara emot lagen, så tillade han, »om man nu kan säga, att det är i strid med lagen». Får jag fråga: Är det anmärkta förhållandet i strid med lagen eller inte? Vilket menar herr Reuterskiöld? Efter det anförande, herr Reuterskiöld här hållit, har åtminstone inte jag fått klart för mig, om herr Reuterskiöld menade, att det verkligen står i strid med lagen eller inte. Professor Reuterskiöld förebrädde mig, att jag förbigått något vid redogörelsen av vad som förekom vid riksdagen 1840—1841. Den förebräelsen hade jag inte väntat från ett håll, som i detta stycke låtit komma sig så mycket till last. För övrigt saknar den varje spår av underlag. Och jag vill tillägga, att när man talar om principer, så borde herr Reuterskiöld och jag och vi alla kunna vara överens om, att då får man verkligen gå grundligt till väga, och inte, som man gjort här i konstitutionsutskottets betänkande, bara citera en bit av ett yttrande. Då måste hela sanningen fram, då måste hela ärendet upp på bordet för att kunna skärskådas av var och en, som skall bedöma konstitutionsutskottets betänkande. Herr Reuterskiöld talade om herr Hellners och friherre Palmstiernas ledamotskap av tobaksmonopolets styrelse på sin tid och vad reservanterna sagt därom, men i det fallet får jag säga, att jag bryr mig inte om, vad reservanterna sagt. Vad de sade, underkändes av riksdagen, och resultatet blev, att herr Hellner och friherre Palmstierna sutto kvar i tobaksmonopolets styrelse. Jag behöver inte gå in på vad reservanterna yttrade. De förenämnda herrarna sutto kvar i tobaksmonopolets styrelse, och detta försvarades av herrar Thorsson och Viktor Larsson. Det riktades ingen anmärkning mot dem för att de sutto kvar i styrelsen, utan anmärkningen riktades, märk väl, mot finansministern, som placerat dem i styrelsen. Så gick konstitutionsutskottet till väga på den tiden.

Sedan, herr talman, skulle jag ju kunna gå förbi allt detta, som herr Reuterskiöld talat om, att en styrelseledamot har juridiskt och moraliskt ansvar för hur bolaget skötes, att det kanske är i ett ekonomiskt mäktigt bolags tjänst, vederbörande står, o. s. v. Det är enligt min mening ingen *principiell* skillnad på små och stora bolag, allt ansvar är lika i det fallet. Och om det inte är fråga om bolag, utan om handelsfirmor eller tidningsföretag eller något i den stilen, så är väl den, som är ägare, ansvarig han också. Inte behöver firman nödvändigt ha bolags form för att han skall vara ansvarig. Frågan om ansvaret förändras väl inte i ringaste mån, om det är ett stort eller litet bolag eller om det är ett bolag av den eller den sorten eller om det är ett bolag eller ett annat företag, vilket det vara månne. Mig synes det som hela detta tal om ansvar inte hade med denna sak att skaffa.

Herr Mellén: Herr talman, mina herrar! Efter hans excellens herr statsministerns klarläggande och uttömmande uttalande, vari han fullständigt fastslagit, att den framkomna anmärkningen är obefogad, är egentligen intet mer att säga, men det har i tidningarna och speciellt i vänsterpressen trumpetats så oerhört mycket om, hur odugliga och dåliga män, vi ha i den nuvarande regeringen, att jag anser det lämpligt att i kammaren något försvara våra statsråd.

Innan jag går vidare, skall jag inte glömma att rikta mig mot några uttalanden, som konstitutionsutskottets ärade ordförande gjorde. Han anförde en domarregel. Jag vill angående den säga, att den passar inte alls i detta fall, ty statsråden ha icke handlat *mot* lagen utan i överensstämmelse *med* lagen. Vidare sade han, att när memorialet justerades i utskottet, så gjordes ingen erinran mot uttrycket att »tidigare har, såvitt utskottet är bekant, den principen alltid tillämpats, att de män, som inträda i statsrådet, härvid omedelbart avveckla alla förbindelser med enskilda företag» etc.; hela utskottet trodde, sade han, att så var förhållandet. Jag vill däremot erinra, att jag tydligt frågade — jag minns nu inte vem: »Förhåller det sig verkligen så, att alla statsråd i föregående regeringar avvecklade sina enskilda uppdrag?» Det svarades »ja» på den frågan. Jag minns, som sagt, inte vem jag frågade, men det var i varje fall någon av pluraliteten. Jag trodde på den uppgiften, och när vi gingo hem, resonerade jag för resten med en socialdemokratisk ledamot och sade, att det var ju rätt genant för oss, högermän, att endast ledamöterna av den nu sittande högerregeringen behållit sina privata uppdrag. Det förhåller sig nu ej så. Att vi, som inte gjort anmärkning, för tillfället togo uppgiften för god, må ursäktas, men de herrar, som gjort anmärkning, böra komma ihåg, att man får inte döma bara på vad man tror. Det är deras absoluta skyldighet att undersöka saken, innan de döma och använda ett så hårt vapen som § 107 regeringsformen. Annars kallas det slarv.

Så var det ännu en sak herr Reuterskiöld sade, nämligen att det i år är första gången som denna sak kommit under bedömande av riksdagen. Men då glömmer herr Reuterskiöld det av statsministern påpekade fallet av år 1919, då en anmärkning mot två statsråd i detta avseende i andra kammaren lades med ogillande till handlingarna.

Den nu föreliggande anmärkningen är själva slagnumret i årets ovanligt politiskt betonade dechargebetänkande. Numret har ansetts vara av så stor betydelse, att det satts främst i memorialet och betecknats med nr 1, ehuru det ingalunda föredrogs i den ordningen, och enligt glada förkljudanden *före påsk* i Socialdemokraten, Svenska Morgonbladet och Dagens Nyheter skulle numret vara av den slagkraft, att det omedelbart skulle fälla regeringen. Utskottet har nämligen gjort den upptäckten, att flertalet av statsrådets ledamöter efter sin utnämning till statsråd beklätt och fortfarande bekläda poster av ledande ställning inom enskilda företag. Detta kan, säger utskottet, icke vara förenligt med bestämmelsen och andan i 34 § regeringsformen, och därför gör utskottet, d. v. s. alla de medlemmar, som tillhöra annat politiskt parti än regeringen, anmälan mot samtliga statsråd och förutvarande statsrådet Wohlin enligt 107 § regeringsformen.

Förutsättningen för tillämpning av denna paragraf är, att statsråden skola hava åsidosatt rikets sannskyldiga nytta. Socialdemokraterna, liberalerna, de frisinna och bondeförbundarna inom utskottet anse alltså — eller ha åtminstone ansett — att det nuvarande statsrådets ledamöter åsidosatt rikets sannskyldiga nytta, och detta på grund av de privata uppdrag de haft i enskilda företag. Är detta ett vederhäftigt tal? Kan man säga, att de nuvarande ledamöterna i statsrådet åsidosatt rikets sannskyldiga nytta? Nu sade visserligen konstitutionsutskottets ordförande, och jag vill konstatera, att det även sades

Ang. vissa
statsråds-
ledamöters
enskilda
uppdrag.
(Forts.)

Ang. vissa
statsråds-
ledamöters
enskilda
uppdrag.
(Forts.)

vid behandlingen av frågan i utskottet, att det påstås inte, att de gjort detta. Man vill inte förneka, att de med oväld, nit och skicklighet förvaltat sina ämbeten, men det gällde en principfråga, och därför måste man göra anmärkning. Men om statsråden ej åsidosatt sin skyldighet, då finns det ju ingen grund för anmärkningen! Då är anmärkningen obefogad, och utskottsmajoriteten bör icke skriva som den gjort här i memorialet. Den, som läser memorialet, vet inte vad andemeningen är, utan måste tolka det som det är skrivet.

Såsom ytterligare skäl för anmälan angavs det i det *inom utskottet justerade* memorialet, att den principen »*alltid*» tillämpats, att de män, som inträda i statsrådet, omedelbart avveckla alla förbindelser med enskilda företag. Utskottets anmärkning blev på något mystiskt sätt kungjord i pressen, innan våra reservationer hunnit tryckas och bifogas memorialet. I korus kastade sig då vänstertidningar av alla slag över regeringen, och de hade ej uttryck starka nog för att klandra statsråden. Herr Engberg i Socialdemokraten betecknade deras tillvägagångssätt såsom »otillständigt», och en annan vänstertidning, jag minns ej vilken, yttrade: »Det har genom årets dechargebetänkande fastställts, att ministären Lindman på det allvarligaste komprometterat regeringsmakten och trätt riksdagens grundlagsfästa rättigheter för nära. Detta faktum kan ingen aldrig så bullrande högerrede trola bort.»

Emellertid kom ju så småningom även högerreservationen till allmänhetens kännedom. Genom den fastslogs, att den nu sittande regeringen icke inlett någon *ny* princip, ännu mindre någon grundlagsstridig sådan, då dess medlemmar bibehållit en del enskilda uppdrag. Det var inte svårt att visa, att medlemmar av olika skiftande regeringar gått till väga på samma sätt, utan att konstitutionsutskottet och riksdagen anmärkt därpå. Efter det vår reservation inlämnats i utskottet, har ordalydelsen i memorialet ändrats, utan att vi reserveranter tillsports. I det till kamrarna utdelade, *bakom reservanternas rygg omjusterade* memorialet står nu, att den principen »*plägat*» tillämpas, att de män, som inträtt i statsrådet, omedelbart avvecklat alla förbindelser med enskilda företag.

Jag kan inte lämna detta förhållande oanmärkt, att man justerar om ett uttalande, utan att höra dem, som varit med om detsamma. Det kan vara tillåtet att ändra en rent formell oformlighet, men detta, att man justerar om ett så viktigt dokument som konstitutionsutskottets av utskottet godkända anmärkningsmemorial just på den punkt, som är den bärande och springande, har jag aldrig hört talas om än mindre varit med om. Inom domarkären har man alltid ansett, att något sådant under inga omständigheter får ske. Det kan inte förekomma. Det är fördömligt och kan vara straffbart. Har domstolen skrivit och avsagt sin dom, får den inte ändras. Emellertid är den ena som den andra uppgiften felaktig. Statsråd ha alldeles icke brukat avveckla sina förbindelser med enskilda företag. Utskottet har helt enkelt icke undersökt saken, innan det satte sig att döma regeringens ledamöter. Det visar på ett beklagligt sätt, hur lättvindigt konstitutionsutskottet tagit sin uppgift.

Sedan allmänheten vunnit klarhet härom, har emellertid den glada tonen i pressen förändrats. Man tiger nu *efter påsk* eller slätar över de förut gjorda uttalandena, och en tidning som Dagens Nyheter, som förut gått mycket illa åt regeringen, skriver nu angående dechargememorialet: »Saken är, allvarligare sett, ganska sorglig. Den vittnar om en viss brist på självkritik, en felande insikt om den konstitutionella granskningens innebörd och begränsning, för att uttrycka sig milt.»

På spørsmålet, huruvida ett statsråd lämpligen bör inneha enskilda uppdrag eller ej, skall jag inte ingå. Därom har tillräckligt talats i kammaren i dag och framför allt i pressen. Blott så mycket vill jag säga, att den paragraf i regeringsformen, mot vilken konstitutionsutskottet anser, att statsråden förbrutit

sig, inte talar om enskild tjänst. Den förbjuder blott en ledamot av regeringen att utöva annat statsämbete och att uppbära inkomst därav.

Om utskottets majoritet satt sig in i saken, innan den tillgrep ett så svårt vapen som 107 § regeringsformen, skulle den ha funnit, att riksdagen förut godkänt det förhållande, att statsråd kvarstått i bolagsstyrelser. Såsom hans excellens herr statsministern påpekat, gjordes vid 1919 års riksdag reservationsvis anmärkning mot statsrådet Thorsson för att han hemställt om att statsråden Hellner och Palmstierna måtte förordnas till ledamöter av styrelsen för tobaksmonopolet. Den anmärkningen lades, som jag förut sade, med ogillande till handlingarna.

Det är lätt att se, att politiska spekulationer i år ligga bakom dechargebetänkandet och att omsorgen om grundlagens vård och upprätthållande inte varit så synnerligen stor. Utskottet har såväl i denna punkt som särskilt i en annan rörande bolags bulvanförhållande låtit iveren att anmärka till den grad leda utskottets verksamhet, att man kan ifrågasätta, huruvida utskottet äger den känsla av ansvar, som riksdagens förnämsta utskott bör äga. Det har icke gått att övertyga allmänheten, att bakom allt klander ligger något verkligt reellt intresse utan framför allt önskan att till varje pris komma åt regeringen. Det stora slagnumret har fallit till marken. Såväl socialister som framför allt liberaler och bondeförbundare ha enligt pressuttalanden tagit avstånd från sina representanter i konstitutionsutskottet. Skånska Dagbladet frågar med rätta, hur pass fria de socialistiska regeringarna stått gentemot fackföreningsrörelsen, och en bondeförbundstidning talar om det huvudlösa, rent ut sagt ovederhäftiga angrepp, som Sveriges riksdags konstitutionsutskott ansett med sin värdighet förenligt att koka ihop. Och slutligen har en liberal tidning, som tidigare uttryckt sig skarpt mot regeringen, efter påsk haft ett uttalande, som jag inte kan neka mig nöjet uppläsa. Det målar med så klara och friska och belysande färger, vilken ställning utskottet intagit, att jag inte bör undanhålla kammaren detsamma. Tidningen skriver: »Allvarligt talat, tycker man att vänstern borde hålla sig för god att arrangera konstitutionella upptåg av här ifrågasvarande slag. De verka lätt ödeläggande på den aktning, som folket bör hysa för sina representanter i parlamentet. Frånsett att det är oförskämt att förutsätta, att vänstern ute i landet skulle vara till den grad omdömeslös, att den i en sak som denna skulle ställa sig solidarisk med sina representanter. Det allvarligaste i denna sak är emellertid vad som förekommit i samband med justeringen av utskottets utlåtande. Utskottsmajoriteten har hastigt måst helt enkelt frånträda själva kärnpunkten i den anmärkning, på vilken den haft för avsikt att söka fälla regeringen! Att den gjort det i tid är emellertid icke dess egen förtjänst. Det är reservanterna, som räddat utskottsvänstern från en dunderblamage. — — Genom omskrivningen har utskottsmajoriteten ådagalagt, hur pass otillförlitligt omdömet är hos vårt grundlagsvårdande utskott.»

Herr Vennerström: Ja, herr talman! Jag vet icke, om det i denna skingrade församling är möjligt att erhålla något nämnvärt gehör för utskottets synpunkter efter statsministerns tvenne åtminstone formellt eller i vad det gäller temperament mycket starka försvarstal. Emellertid, herr talman, förklarade statsministern, att vid granskningen i konstitutionsutskottet uppenbarligen de olika partierna fördelats på tvenne grupperingar, å ena sidan regeringens anhängare och å andra sidan den oppositionella majoriteten. Jag ber att med åberopande av sådana vittnesmål, som framkommit från en aktad ledamot av denna kammare på stockholmsbänken, herr Stendahl, energiskt få bestrida, att detta uttalande från statsministerns sida är med verkligheten överensstämmande. Sanningen är, att bakom lejonparten av anmärkningar står en och annan ledamot av högerpartiet vid sidan av den så kallade regeringsfient-

*Ang. vissa
statsråds-
ledamöters
enskilda
uppdrag.
(Forts.)*

*Ang. vissa
statsråds-
ledamöters
enskilda
uppdrag.
(Forts.)*

liga utskottsmajoriteten. Där står min värderade vän herr Stendahl som energisk anmärkare och som deltagare i vissa anmärkningar från utskottets sida. Vi återfinna även vår vän Stendahl bland reservanterna, då det gällt att reservationsvis framföra anmärkningar. Där finna vi den visserligen icke av statsministern älskade men likväl högerledamoten Arne Forssell som deltagare i vissa anmärkningar, och jag tror, att var och en, som följt utskottets behandling, måste erkänna, att det i början väsentligen var från högerpartiets egna ledamöter, som de starkaste stötarna sattes in och som de flesta anmärkningarna framställdes.

Sedan ber jag att få åberopa ett annat vittnesbörd, och jag håller mig därvid till en den högre juridikens representant i denna synnerligen juridiska församling, nämligen hovrättsrådet Karl Johan Ekman, vars namn återfinnes under åtskilliga reservationsvis framställda anmärkningar, där han icke ens med min hjälp kunnat få majoritet för dem. I varje fall står hans namn såsom ledare för flera reservationsvis framkomna anmärkningar mot regeringen.

Om jag går vidare, skulle jag kunna tillägga en hel rad av olika anmärkningar, där den ena eller den andra högerledamoten ansett åtskilligt fog finnas för anmärkningen i fråga — det kan vara onödigt att nämna några namn. De ha deklarerat ganska stora sympatier för den eller den anmärkningen, men då det gällt den slutliga voteringen har lojaliteten tagit överhand över viljan att anmärka, och man finner, att de vid den sista voteringen icke gått med på de framställda anmärkningarna i det ena eller andra fallet.

Då man velat beskylla utskottets majoritet för rent av partipolitiska nidingsdåd, kan jag med det renaste samvete i världen förklara, att så ligger det sannerligen icke till. Vi ha behandlat frågorna fullständigt sakligt utan hänsyn till olika partigrupperingar, antingen för eller emot den sittande regeringen.

Sedan ber jag att få uttala min varma sympati för den nu i kammaren icke närvarande statsministern. Jag får säga, att när han rörde sig på sin egna hälsingska mark och när han talade om Strömbacka bruk, så som det höves en gammal brukspatron, som vuxit upp på detta bruk, kände jag en mycket varm sympati med honom, icke minst därför, att jag nyligen på samma domäner, som delvis sammanfalla med de Tryggerska intressedomänerna, nämligen Iggesund och Hudiksvalls trävaruintressenters, spritt socialismens farliga evangelium under påskferierna. Jag ber att få uttala min sympati för det varma temperament och den känsla, som herr statsministern visade. Jag försår mycket väl, att han icke vill ens formellt under sitt statsministerskap avskära sambandet med sitt eget gamla bruk, men jag tror, att statsministern, och jag tror, att jag i det fallet även kan addera hans excellens utrikesministern, kanske bör kunna reflektera på, åtminstone taga upp till övervägande en annan synpunkt rörande det formella förhållandet beträffande ordförandeskap eller ledamotskap i styrelse, även i sådana för dem själva personligen mycket närstående företag. Det är så, att dessa företag till icke ringa del äro jordförvärvande och skogsköpande bolag. För min del skulle jag förmoda att, när det kommer dokument, handlingar, till den eller den tjänstemannen och den eller den ämbetsmannen, som äro underskrivna med så tyngande namn, som namnen på landets stats- och utrikesministrar, så spelar dessa namns tillvaro en betydligt större roll än vad kanhända papperen i och för sig skulle komma att göra genom det innehåll, som de ha.

Jag ber att få hemställa till övervägande ännu en liten synpunkt. Man skojar med Cesars berömda hustru; hon får icke misstänkas, och jag såg, att en lysande och spirituellt penna i Göteborg talade om, att nu kommer man återigen släpande med den där Cesars hustru, som icke får misstänkas. Han ville därmed göra gällande, att det är nonsens att föra fram sådana subtila mora-

liska synpunkter. Men, eders excellens herr Trygger, jag ber att få hemställa till övervägande en synpunkt. När man ändå får höra talas om och till och med ser det i skrift med hänvisning till aktiebolagsköp av så kallade bulvanhemman, beträffande vilka utskottet i ett fall anmärkt, att det är tämligen naturligt, att en regering, som har så framstående alltjämt fungerande ledamöter i stora företag handlar på sådant sätt, så undrar jag, om det är alldeles nödvändigt att man rent av provocerar fram genom ett även formellt bibehållande av ledamotskap eller ordförandeskap i styrelser för sådana företag misstankar ute bland befolkningen, som man i detta fall icke gärna kan komma ifrån.

Jag ber att få hemställa till övervägande vad jag nyligen hörde från ett par synnerligen framstående talesmän för norrländska synpunkter. Jag vill inte säga, att det var riksdagsmän, men det var i varje fall synnerligen framstående talesmän för övre Norrland. Man sade så här: Det är tämligen naturligt, att den meningen spritt sig i övre Norrland, att den nu fungerande regeringen icke vill lösa Seskaröproblemet; den vill lägga ned sågverksindustrien för att därigenom kunna med grovtimmer tillgodose det mellersta Norrlands sågverksintressen, som i hög grad äro knutna till Kreugerkoncernen. Där ha vi för närvarande landets socialminister såsom en av styrelsens ledamöter. Jag för min del vill uttryckligen förklara, att jag icke tror, att den sakliga meningen i dessa misstankar är korrekt, det vill jag fritaga regeringens ledamöter från. Men jag undrar i alla fall, när sådana misstankar kunna komma fram, om det icke är allvarlig anledning att överväga, om icke det formella skiljandet från styrelsemandat kan vara en så liten kostnad för vederbörande själva, men av så stort värde för allmänheten och den allmänna uppfattningen, att även en formell skilsmässa bör komma till stånd.

Jag erkänner till fullo, att den formella skilsmässan icke innebär ett lösande av de ekonomiska intressebanden. Jag tror, att man skulle göra sig skyldig till en ganska farlig naivitet, om man trodde, att en man, som formellt gått från den eller den styrelsen, därigenom i realiteten skilt sig från de intressen, som äro kombinerade med det företag, vars styrelse han nyligen tillhört. Jag kan i varje fall icke göra mig skyldig till en sådan naivitet. Tyngdpunkten ligger på ett annat håll. Jag vill energiskt understryka vad herr Reuterskiöld anförde, nämligen att vi icke kunna komma ifrån, att det juridiska ansvaret genom bibehållandet av ledamotskap i styrelsen för stora företag, såsom banker och industrikoncerner under kristider, är av ganska betänkligt slag. Såsom socialdemokrat vill jag göra en anknytning till förra vårens händelser och lidelsefulla debatter rörande de allmänna sparbankerna. Antag, herr utrikesminister och herrarna på regeringsbänken, att vi hade haft en fungerande socialdemokratisk regering, antag att några regeringsledamöter råkat vara medlemmar av den eller den styrelsen för dessa allmänna sparbanker. De hade då varit juridiskt ansvariga, de hade handlat på god tro, men de hade haft juridiskt ansvar. Måste man då icke erkänna att genom deras fall på samma gång skulle ha ryckts med icke så litet av regeringsmaktens egen auktoritet, och vad som gäller i den delen, gäller vilken regering som helst, som i alltför hög grad tar även det juridiska ansvaret genom bibehållande av olika styrelsemandat.

Jag lämnar detta nu, men då jag ser hans excellens herr utrikesministern närvarande, vill jag fråga honom, om icke bibehållandet av styrelsemandat kan komma att föranleda ett övervägande även från hans sida. Såsom vi alla veta, växer för närvarande med mycket stor hastighet icke minst i Kreugerkoncernens tidevarv de nationella företagen ut till internationella företag, och därigenom kan bibehållandet av styrelsemandat i ett nationellt företag komma att spela en viss roll även i utrikespolitiskt och internationellt hänseende.

*Ang. vissa
statsråds-
ledamöters
enskilda
uppdrag.
(Forts.)*

Ang. vissa
statsråds-
ledamöters
enskilda
uppgdrag.
(Forts.)

Jag har fäst mig vid att en sådan man som socialministern enligt föreliggande handlingar är ledamot av styrelsen för aktiebolaget Kreuger & Toll, och han är även ledamot av styrelserna för en del andra närstående företag. Han har visserligen icke underskrivit styrelseberättelserna, och det håller jag honom räkning för, men antag, att han nu verkligen skulle fungera som ledamot av någon av dessa styrelser. Vi måste komma ihåg, att Kreugerkoncernen driver förhandlingar icke blott med främmande enskilda företag utan med främmande stater och främmande regeringar, och då ställer jag för min del den frågan: är det ur utrikespolitisk synpunkt oangripligt att en medlem av den fungerande regeringen kan komma att som ledamot av en sådan styrelse uppträda som underhandlare gentemot främmande länders och i detta fall nästan samtliga europeiska regeringar? Det kanske icke är någon större fara, så länge som underhandlingarna gå utan något nämnvärt gnissel, men antag, att det skär sig mellan koncernen och den eller den främmande regeringen. Är det verkligen ur utrikespolitisk synpunkt fullständigt oangripligt, att det är klokt att man i längden bibehåller ett sådant arrangemang?

Jag vill taga ett fall till, och det gäller statsminister Lindman. Han är, såsom herrarna finna av dokumenten, ledamot i styrelsen för Huskvarna vapenfabrik. Jag förmodar, att excellensen Lindman med den vapenfabriken har samma gamla familjära och hälsingska blodsband, som han har i fråga om Strömbacka bruk. Jag frågar: är det verkligen klokt, att landets egen statsminister framträder som vapenexportör gentemot utlandet? Nu har han, såsom han själv berättade med sitt goda humör, visserligen endast exporterat några revolverar och ett eller annat skjutgevär till utlandet, och han har därför hittills åtminstone icke gjort sig skyldig till någon större förbrytelse. Men det kan bli en mycket förnäm vapenexporterande fabrik. Den kan växa under hans skickliga ledning, den kan kanske bli ett nytt Bofors. Och då gör jag mig själv och honom och även herr utrikesministern den lilla frågan: är det verkligen ur utrikespolitisk synpunkt fullständigt oangripligt, att landets egen statsminister i detta fall fungerar som vapenexportör till utlandet? Jag vågar ifrågasätta, om det är av nämnvärt värde för Sveriges intressen, att landets egen statsminister i det fallet fungerar som sådan.

Vi kunna gå vidare. Det kan bli krig ännu en gång i världen. Är det då rimligt att landets egen statsminister fungerar som styrelseledamot och exporterar vapen till främmande länder, som befinna sig i krig? Jag tror, att saken icke ligger så enkelt till, som herr statsministern med sitt goda humör behagade göra gällande. Jag tror, att frågan är långt mera allvarlig, och att den kräver en mera allvarlig behandling än som denna gång kom den till del från statsministerns sida.

Det uttalades vidare av statsministern, och det är det stora argumentet: varifrån skulle man få dugliga regeringsledamöter, och huru skulle det praktiska livets män kunna tagas i bruk för regeringsbildande, om man skulle följa konstitutionsutskottet?

Jo, mina herrar, det är väl ändå så, att såväl landets statsminister som dess utrikesminister skola kunna finna en rad prejudikat på att man mycket väl kan få förnämliga och dugande män till och med för excellensämbetena utan att de bibehålla några styrelsemandat. På den nuvarande utrikesministerplatsen ha under gångna tider fungerat sådana män som excellensen Branting och excellensen Undén utan att kombinera denna befattning med styrelsemandat i olika stora privatföretag. Jag skulle förmoda, att sådana män som herr Branting och herr Undén icke tillhörde de utrikespolitiska duvungarna; jag tror, att de fullt ut kunna mäta sig med vilken excellens det vara månne före eller efter deras tillvaro på utrikesministertaburetten.

Vi kunna gå vidare. Då det gäller utrikesministerämbetet kan man hänvisa

till ett sådant precedensfall som excellensen Hellner, när han tillhörde den liberal-socialistiska regeringen 1917—1920. Vi finna, att excellensen Hellner ögonblickligen lämnade styrelsen för Enskilda banken, Nordiska Kompaniet, Nordiska Kompaniets verkstäder, Storsviks sulfittfabrik, Kopparberg-Bofors och Swedish Trading Company. Han gick ögonblickligen ut ur samtliga dessa företag. Han kunde göra det, ehuru han liksom den nuvarande utrikesministern kombinerade egenskapen av hög jurist och ledare av privata företag. Excellensen Hellner kunde göra den åtskillnaden, och jag tror icke, att vare sig han eller staten förlorade på, att den åtskillnaden verkligen kom till stånd.

Vad beträffar hans excellens herr statsministern har han icke kunnat skilja sig från något styrelseuppdrag. Det finnes andra excellenser, även inom högerpartiet, som ha kunnat göra på annat sätt. Här finnes i denna kammare närvarande en man, som vi socialdemokrater under gångna tider ha i vissa fall ganska hårt bekämpat, och jag tror, att man kan säga i många fall för hårt bekämpat. Men det är en man, som vi alla respektera för hans orubbliga rättfärdighet och hans raka och rätlinjiga karaktär. Huru handlade den excellensen, det var dåvarande landshövdingen Hammarskjöld? Han gick ögonblickligen ut ur styrelsen för Enskilda banken, och han har icke underskrivit någon styrelseberättelse för de åren för det mejeriföretag, där hans eget näringsintresse förmodligen varit synnerligen starkt koncentrerat. Jag tror, att, när ett sådant precedensfall finnes, skulle vi kunna göra en viss åtskillnad mellan regeringsuppdrag och innehav av styrelsebefattningar i bolag utan att den svenska statens intressen skulle bli lidande på det. För min del skulle jag vilja förmoda, att en kommande regering, vilken det vara månde, gagnar den svenska staten och svenska intressen mera genom att välja den Hammarskjöldska vägen än genom att välja den Lindmanska vägen. Jag tror att, om ett sådant val skulle komma till stånd, konstitutionsutskottets betänkande, låt vara att man sagt i andra kammaren, att det skjutit över målet, dock icke varit fullständigt förgäves.

Till sist ber jag att helt och fullt få instämma på en punkt med excellensen Lindman, nämligen då han talade om, att man icke kan skapa några fasta regler för att här trampa upp en rågång mellan regeringsuppdrag och innehav av styrelseuppdrag i det eller det bolaget. Jag tror, att det är omöjligt att uppdraga fasta regler, men vi kunna ändå resonera ett ögonblick om det. Jag vill först undantaga rena familjeföretag, och jag tänker därvid på den gången, som herr Rosén satt kvar i sin egen tidning, Västerbottens-Kuriren, eller då herr Hamrin satt kvar i det företag, som bär namnet aktiebolaget Felix Hamrin & Co. I det fallet är det rena familjehistorier, och ett särskiljande är väl av tämligen liten betydelse. För det andra skulle jag kunna undantaga det fall, som jag återfinner i handlingarna, att förutvarande civilministern C. E. Svensson haft uppdrag av sin stad att representera staden i den eller den styrelsen. I vad det gäller den nuvarande finansministern och den nuvarande justitieministern, herrar Dahl och Bismark, ha de haft liknande uppdrag av sina städer att representera dessa i det eller det företagets styrelse. Vidare tror jag, att man måste med hänsyn till riksdagens egen hållning år 1919 till samma kategori även räkna sådana företag som de helstatliga eller halvstatliga företagen, men sedan man gjort den distinktionen, tror jag, att såväl hans excellens herr utrikesministern som hans excellens herr statsministern borde taga under allvarligt övervägande, om icke med en sådan rågång mellan dessa och de stora ekonomiska intresseföretagen man skulle kunna säga, att konstitutionsutskottet givit signalen till ett övertänkande av en fråga, som icke är alldeles värdelös för den ena eller andra kommande regeringens handlingsätt.

*Ang. vissa
statsråds-
ledamöters
enskilda
uppdrag.
(Forts.)*

Ang. vissa
statsråds-
ledamöters
enskilda
uppdrag.
(Forts.)

Herr Winberg: Herr talman! När man hör de lena och rent av bevekande ordalag, med vilka man från utskottsmajoritetens sida hemställer till den nuvarande regeringens ledamöter, att genom vidtagande av vissa handlingar förbättra sin moraliska prestige, skulle man vid ett hastigt bedömande kunna komma till det resultatet, att den nuvarande regeringen icke har några varmare vänner än utskottsmajoriteten. Men en sådan uppfattning skulle komma i strid med vissa andra saker, som förekommit, och på vilka jag nu icke skall gå in.

Helt naturligt kan även jag ansluta mig till utskottsmajoritetens ståndpunkt, att det skulle vara önskvärt att både den nuvarande regeringen och alla regeringar, som komma hädanefter, kunde avkoppla sina privata ekonomiska intressen och vara fullkomligt objektiva i alla avseenden. Men herrarna få ursäktas, att jag icke kan komma upp till den moraliska indignation, som andra kunna göra, när man från utskottets sida kommer och förvänar sig över, att så aktiva högerpolitici som excellenserna Lindman och Trygger, för att icke nämna andra statsråd, förbli högerpolitici även när de gå in i en regering. Ty detta vittnar om alltför stor politisk enfald, och jag vill aldrig förfalla till en sådan. Jag vet av erfarenhet, att sådana aktiva personer icke avsäga sig sina förbindelser med den snöda mammon eller storfinansen, utan de behålla dessa intressen. Huruvida detta är klandervärt eller berömvärt beror på personernas läggning, och i det avseendet är jag färdig att dela hans excellens herr statsministerns uppfattning såtillvida, att jag tror, att det är lika riktigt och nyttigt att de behålla dessa platser, så att hela världen får se, att det är en regering, som representerar storfinansen, storkapitalet och bolagsväldet. Och när man nu så bevekande från vänsterhåll framställer begäran till regeringen, att dess ledamöter väl kunna avsäga sig dessa befattningar i styrelser och dylikt — så att man inte behöver komma och säga: de där representera storfinansen — då vill jag säga, att sådant är bara bluff. Ty det är alldeles riktigt, som statsministern yttrade, att även om de formellt avsäga sig uppdragen, ligger deras själ och hjärta kvar i företaget. Han var så pass ärlig, att han erkände det, och det håller jag honom räkning för. Det är således bara ägnat att slå blå dunster i ögonen på allmänheten, om statsråden formellt avsäga sig uppdragen. Hade utskottet i detta avseende velat komma med något uttalande av värde, med någon hemställan, som varit av betydelse, då skulle utskottet ha gått in för att föreslå sådana tillägg eller ändringar i grundlagarna, att den ungefärliga lydelsen av den återopade paragrafen blivit den, att statsrådsbefattning inte må uppehållas av person, som är engagerad i enskilda företag på det eller det sättet. Då hade saken varit så pass klar åtminstone, att om denna bestämmelse blivit något så när tydligt utformad, skulle man inte behövt som statsråd ha personer, vilka tydligen endast representera ett visst ekonomiskt intresse här i livet. Men att som utskottet här gör, för det första komma och förväna sig över, att herrar Lindman och Trygger och en hel del andra som statsråd uppenbarligen representera storfinansen utåt, finner jag vara synnerligen malplacerat. Och för det andra: om utskottet inte har något annat att föreslå än detta, som jag förmodar skett i den politiska anständighetens namn, att dessa herrar under sin statsrådstitel formellt skulle avsäga sig uppdragen i bolagsstyrelserna, kommer en sådan praxis icke att ha den ringaste betydelse enligt min bestämda mening. Jag skulle för övrigt såsom en konsekvens av vad som här förekommit vilja säga som min mening, att vi skola inte inbilla oss själva eller försöka inbilla andra, att man i dessa tider i någon regering kan sätta in någon person, som är så fullständigt oberoende av varje intresse i ena eller andra avseendet, att han står utanför eller ovanför vare sig de politiska partierna eller de ekonomiska intressena. Det är ett försök att inbilla oss själva något,

som inte alls har med verkligheten att göra. Jag tillät mig att vid remissdebatten förra året uttala, att den nuvarande regeringen är en stark exponent för storfinansierade eller storkapitalistiska intressen, och det är väl ungefär också sanningen. Men då skall man inte komma och förvåna sig över, att dessa personer handla enligt sina intentioner och i överensstämmelse med de intressen, de ha att bevaka.

Vad man däremot skulle kunna anmärka på och förvåna sig över, är att vissa regeringar av vänsterfärg låta sig angeläget vara att förneka, att de på något sätt företräda vissa intressen eller föra vissa befolkningsgruppers talan, och därför myntat ut slagordet, att de bildat en »landsregering», som står över partierna. Det låter vackert och bestickande, när man talar så från regeringshåll, men vad innebär det i verkligheten? Jo, det innebär, att man förnekar de intressen man blivit satt att iakttaga, när man kommit så långt som i regeringsställning. Men det är anledning för dem, som stå på vänsterkanten, att lika tydligt markera sin ståndpunkt och inte heller glömma bort, vilka intressen och befolkningsgrupper de närmast ha intresse av att hjälpa, om de komma upp i regeringsställning, och då åtminstone uppträda lika ärligt och hederligt, som jag finner, att högern gjort i detta avseende. Det skulle inte ett ögonblick falla mig in att taga den nuvarande regeringen i försvar: förresten antager jag, att den betackar sig därför. Men jag anser i alla fall, att detta skall vara detta. Man skall inte alls fortfarande gå och invagga sig i sådana illusioner som att här skulle man kunna skapa en regering, som representerar alla grupper och alla klassers intressen i lika hög grad. Låt oss komma ihåg, att den nuvarande regeringen är storindustriens och stor-kapitalets regering, och behandla den som sådan, men försök inte omvända den och göra den »moralisk», utan skaffa en sådan plattform, att den kan köras iväg och sätt dit en annan regering, om det finns utsikter till att denna andra blir bättre än den nuvarande! Men lägg framför allt märke till hur man bör uppträda på vänsterhåll, då man innehar regeringsmakten, så att det inte blir så som jag sagt förut, då jag uttalade den meningen, att jag finner det mera naturligt, att en högerregering driver högerpolitik, än att liknande politik drives av en regering under vänsterskylt.

Nu skall jag inte inveckla mig i hårddragna tolkningar för att inte säga hårklyverier rent politiskt sett ur grundlagstolkningssynpunkt, vilket man här gjort. Jag är inte tillräckligt mycket grundlagskännare för att uttala mig om huruvida den omständigheten, att en del av den nuvarande regeringens ledamöter fortfarande innehar befattningar som styrelsemedlemmar i ekonomiska företag, kan ge befogad anledning att framställa anmärkning mot dem enligt regeringsformens 107 §. Det är jag som sagt icke tillräckligt grundlagskunnig för att yttra mig om. Men vad jag däremot vill reagera emot är, att man här kommer och visar ett förvånat ansikte över att något sådant inträffat. Det är något helt naturligt att så skett, och det är utifrån dessa naturliga utgångspunkter, som regeringen skall bedömas som sådan. Därför tror jag, att det är riktigast och nyttigast för alla parter att vara så pass realistiska att vi taga den utgångspunkten vid frågans bedömande.

Herr Hammar skjöld, Hjalmar: Herr talman! Då mitt handlingssätt från år 1914 blivit med gillande eller till och med såsom föredömligt anført i en del vänstertidningar och till min ytterligare stegrade förvåning även här i kammaren från vänsterhåll, skall jag tillåta mig börja med några mera personliga anmärkningar.

Det är fullkomligt riktigt, att jag år 1914 vid mitt tillträde till statsministerämbetet skyndade att avsäga mig det inom parentes sagt mycket förmånliga ledamotskapet i Stockholms Enskilda Banks styrelse, detta oaktat

*Ang. vissa
statsråds-
ledamöters
enskilda
uppdrag.
(Forts.)*

Ang. vissa
statsråds-
ledamöters
enskilda
uppdrag.
(Forts.)

varken jag eller någon annan då trodde, att mitt statsministerskap skulle komma att räcka mera än några få månader. Men att jag så gjorde, berodde icke på en principiell uppfattning hos mig, att ett statsministerskap eller ett statsråds-
rådskap i allmänhet vore oförenligt med ledamotskap i en bolagsstyrelse, utan det berodde på den till ytterlighet spända och ömtåliga situationen, om vilken jag verkligen inte säger för mycket när jag säger, att den haft få motstycken. Under sådana förhållanden ansåg jag angeläget, riktigt och nödvändigt att undvika allt som kunde giva lastarenom rum och försvaga regeringens ställning, undvika detta så långt ske kunde uteslutande genom personliga uppoftningar och utan prisgivande av offentliga intressen. Att jag inte hade den principiella uppfattningen, att statsministerskapet vore oförenligt med ledamotskap i bolagsstyrelser i allmänhet, framgår bäst därav, att jag bibehöll ledamotskapet i styrelserna för två bolag i Uppsala, nämligen mejeribolaget och spårvägsbolaget, och att jag fann mig däri att en hel del av mina kolleger åtminstone temporärt bibehöllo vissa ledamotskap i bolagsstyrelser. Detta om detta för att icke någon, av vad som förekommit, möjligen skall bilda sig en alltför ljus bild av mig.

Vad sedan själva saken angår, skall jag inte närmare ingå därpå, att det till en början förefaller en gammaldags jurist något förvånande, att protokollsgranskningen kunnat giva anledning till ifrågavarande anmärkning. Av protokollen framgår ju inte direkt något annat än att ifrågavarande statsrådsledamöter anmält jäv, då frågor rörande deras bolag förekommit i statsrådet, och detta anmälände av jäv måste väl anses vara en berömlig gärning, inte en fördömlig gärning.

Sedan har man visserligen ej velat sätta likhetstecken mellan, men dock i väsentliga avseenden likställa dylika uppdrag och ämbeten. Då skall jag först fästa upmärksamheten därpå, att även med avseende å ämbeten är det inte förbjudet att *inneha* andra ämbeten än statsrådsämbetet under statsrådstiden, utan endast att *utöva* dylika ämbeten. Och att det skulle vara strängare i fråga om uppdragen än i avseende å ämbeten, därtill kan väl åtminstone inte vare sig principiellt eller formellt finnas någon grund.

I det sammanhanget vill jag säga, att långt ifrån det som, enligt vad jag tror, förut är sagt här, finner jag, att det är betänkligare, om någon under statsrådstiden innehar eller utövar ställning som statens ombud eller statens styrelseledamot i till exempel Tobaksmonopolet, därför att det är en ställning, som betydligt mera, ja, ojämförligt mera närmar sig ämbetsställningen än exempelvis ledamotskapet i styrelsen för ett bolag vilket som helst. För mig står det så, att en huvudanledning till ifrågavarande förbud mot förenande av statsrådsämbete med annat ämbete varit, att man velat undvika det förr ganska vanliga förvirrande av instansordningen, som uppkom genom att en och samma person fungerade i olika instanser, och detta har ju tydligen inte någon som helst tillämpning med avseende å bolagsstyrelser.

Vad sedan ansvaret angår, är det sant, att en styrelseledamot i ett bolag har ett ansvar gentemot sina uppdragsgivare, det vill säga gentemot sin bolagsstämma, men kollisionen mellan detta ansvar och hans statsrådsansvar upphäves ju i den mån han inte deltagit i sådana ärendens avgöranden, där bolaget är intresserat, utan då anmäler jäv. Och för övrigt får jag säga, att *med de kvalifikationer*, som man får förutsätta hos statsråden, *med det uppsåt* man måste förutsätta hos statsråden, att låta det allmänna intresset gå före allting annat, är det väl snarare de privata uppdragsgivarna, som kunna beklaga sig över denna intressekollision än staten, ty om någon skulle bli lidande härpå, är det de privata uppdragsgivarna och icke staten.

Vidare har det sagts, att statsråden böra stå fria och undvika jäv. Ack, mina herrar, detta är i mycket hög grad en illusion! Man kan visserligen ge-

nom avsägelser undvika möjligheten av jäv på det mycket begränsade område av ärenden, som röra bolag och bolagsdirektioner och även där till större delen bara skenbart, ifall man är aktieägare eller eljest mera personligt intresserad. Men hur är det möjligt att frigöra en statsrådsledamot från personliga intressen i de regeringsärenden, som förehavas? Hur är det möjligt att frigöra en stor jordägare från privat intresse i frågor, som röra jordlagstiftningen, till exempel arrendelagstiftningen, eller lagstiftningen om ensittare? Hur är det möjligt att frigöra en person, som gjort sin karriär inom arbetarrörelsen, från de intressen, som däri representeras, då fråga är om arbetarlagstiftning och dylikt? Hur är det möjligt att frigöra en person från intressen rörande frågan hur beskattningen kommer att gestalta sig? Det ligger öppet för var man, att sådant inte är möjligt, men jag skall tillåta mig att citera ett visserligen ovanligt men synnerligen belysande exempel. När på min statsminister-tid värnskatten infördes — vilken var en mycket tung skatt — skulle den enligt förslaget utmätas efter vederbörandes beskattning för ett visst år. Det berodde således eller kunde således i ofantligt hög grad bero på, om normal-året för värnskatten bleve det ena beskattningsåret eller det andra beskattnings-året. För mitt vidkommande kan jag säga, att valet mellan de olika tänkbara beskattningsåren kunde innebära ett mångfaldigande för mig av värnskattens belopp. Riksdagen mildrade nu den föreslagna bestämmelsen genom att taga ett medeltal för vissa år, men det är nog, att i propositionen fram-lades förslag om att ett visst år skulle ligga till grund för beräkningen; om beskattningen ena året är t. ex. tre gånger så stor som det andra, så är valet av år tydligen synnerligen betydelsefullt för den enskilde värnsskattbetalaren. Och även om man räknar med ett medeltal för vissa år, blir fastän i något mindre mån något liknande händelsen. — Ingen människa är väl fri från inflytande av hur stämpelbeskattningen är beskaffad? Och för att nu lämna det ekonomiska området, vilket kanske alltför mycket sysselsatt kammarens ledamöter — ty jag vill inte tro, att kammarens ledamöter äro så materialistiskt anlagda — så kan man väl fråga: vilken statsrådsledamot är personligen oberoende av frågan om hur arvs-lagstiftning och giftermåls-lagstiftning äro beskaffade. Dessa ha ju ovillkorligen intresse även för honom. Man kan icke begära, att en statsrådsledamot vid inträdet i statsrådet skall avlägga något slags munklöfte och snarast möjligt avveckla även sina familjeförhållanden.

Så har det återopats, att ledamotskap i bolagsstyrelse hindrar arbetet som statsråd. Först och främst hindrar det inte arbetet som statsråd annat än i den mån man arbetar som styrelseledamot. I den mån detta ej är fallet, gör ledamotskapet varken till eller ifrån. Och för det andra föreligger även här en illusion, ty det är inte möjligt att vare sig genom grundlagsbud eller genom utvecklad praxis hindra en statsrådsledamot från att vara intresserad ledamot exempelvis i en schackklubb, där han förbrukar mycken intelligens, eller i en vetenskaplig akademi, där han till och med kan anlitas att hålla ett och annat föredrag. I detta sammanhang får jag säga, att det hittills inte ansetts vara något, som man drager ifrån ämbetet, när man håller många och långa offentliga föredrag, även om själva ämbetssysslan därigenom skulle få mindre tid till sin disposition. Man kan till och med gå så långt, att man tänker sig, att konstitutionsutskottet gör anmärkning mot att en statsrådsledamot notoriskt går på många konserter i stället för att sitta hemma och arbeta. I detta fall är det alldeles tydligt, att varken grundlagen eller den fortsatta utvecklingen av grundlagen kan komma till något annat än den enkla och självklara och riktiga satsen, att ingen skall vara statsrådsledamot, som icke utövar sitt ledamotskap på ett behörigt sätt. Gör han det, får man vara nöjd, men att komma med en formell regel, som hindrar honom att göra det och göra det, då man inte kan hindra honom från att spela schack

*Ang. vissa
statsråds-
ledamöters
enskilda
uppdrag.
(Forts.)*

Ang. vissa
statsråds-
ledamöters
enskilda
uppdrag.
(Forts.)

och inte kan hindra honom från att gå på konserter eller ens från att sova om dagen, därigenom kommer man verkligen ej till något resultat.

Nu har konstitutionsutskottets ärade ordförande anslagit toner, som när man läst utlåtandet förut, förefalla överraskande lena. Han har nämligen gång på gång sökt konstatera viss enighet i viktiga ting med regeringen och vidare gång på gång betonat, att utskottet ser inte bakåt, utan utskottet ser framåt. Men, mina herrar, anmärkningar se bakåt; ser man framåt få uttalandena en annan form. Då få uttalandena formen av förslag.

Herr Svensson, Carl: Herr talman! Jag har begärt ordet med anledning av de uppgifter, som lämnats av reservanterna på denna punkt av det föredragna utlåtandet, och som återfinnas på sid. 89 i betänkandet. Enligt dessa uppgifter skulle jag ha förenat statsrådsämbetet med vissa uppräknade privata uppdrag. Dessa uppgifter äro emellertid oriktiga i sak. Jag har vid tillträdet den 10 mars 1920 av statsrådsämbetet av sagt mig uppdragen i de tvenne bolag i Eskilstuna, där jag av stadsfullmäktige utsetts att vara ledamot i styrelsen, och jag har den 20 i samma månad av stadsfullmäktige befriats från dessa uppdrag och blivit ersatt med andra personer. Att denna förändring i vederbörande bolags styrelse icke blivit registrerad hos patent- och registeringsverket förrän lång tid efteråt är inte mitt fel och kan naturligtvis inte läggas mig till last. Ett uppdrag som styrelseledamot i ett livförsäkringsbolag i Stockholm har jag också dagen efter tillträdet av statsrådsämbetet i oktober 1921 i skrivelse till styrelsen av sagt mig, och jag har nu förvissat mig om, att jag vid den närmast därefter följande bolagsstämman blivit skild från uppdraget, som jag givetvis inte heller utövadt under de månader, som förflutit mellan min avsägelse och bolagsstämman. Min uppfattning av sakfrågan framgår tydligt av formuleringen av den sistnämnda avsägelsen till livförsäkringsbolaget, däri jag anförde, att jag anhöll om entledigande från uppdraget, »enär jag icke äger förena detta uppdrag med sin ställning som statsråd».

Jag har velat till protokollet få antecknat denna personliga deklaration.

Herr statsrådet Dahl: Herr talman! De uttalanden, som hans excellens statsministern vid debattens början gjorde, gälla ju för samtliga statsrådsledamöter, och jag skall inte upptaga tiden med något personligt försvar. Det är endast ett par uttalanden från konstitutionsutskottets ärade ordförande, som föranlett mig att begära ordet för en kort replik.

Utskottets ordförande kunde inte göra gällande, att 34 § regeringsformen gäve ett formellt stöd för utskottets ståndpunkt, men den anda, som talade ur denna lagbestämmelse, förmenade han, skulle ge ett sådant stöd. Det historiska förloppet vid tillkomsten av den lydelse paragrafen fick och vilken i det väsentliga gäller fortfarande vederlägger emellertid i och för sig detta påstående. Och den uppfattning, som man vid tidpunkten för denna grundlagsbestämmelses tillkomst tycktes hava, är ägnad att ytterligare bekräfta denna mening. År 1844, således samma år som denna grundlagsbestämmelse tillkom, tillkallade konungen såsom konsultativt statsråd bruksdisponenten Jonas Wærn, som var chef för ett av Sveriges då ytterst få bolag. Denne man, som representerade en liberal åskådning, bibehöll under hela sin statsrådstid, eller under åren 1844—48, sin ställning som disponent för Uddeholmsverken, efter uppgift, som jag på telefon erhållit från Uddeholms arkiv, och som således inte bör vara annat än riktig. Det var alltså omedelbart efter det denna grundlagsbestämmelse tillkommit, som en konungens rådgivare av utpräglad liberal läggning fann det vara fullkomligt förenligt med sin ställning som statsråd att bibehålla detta enskilda bolagsuppdrag. Det förefaller mig som om man skulle ha haft både anledning, intresse och förmåga att rätt förstå andan och innebörden i den då

beslutade grundlagsändringen. Jag är följaktligen inte benägen att ge herr Reuterskiöld rätt i hans som vanligt mycket positivt framställda påstående angående denna anda, sådan den vid tillkomsten av stadgandet uppfattades, och jag vet inte, om ifrågavarande stadgande fått någon annan anda sedan. — Jo, säger herr Reuterskiöld, man skall tillämpa grundlagen efter de skiftande tidsomständigheterna. Ja, skall man göra det, så skulle man snarare vara mycket mera efterlåten i sin tolkning, ty man skall då, herr Reuterskiöld, beakta, att hela affärslivet fått en helt annan gestalt än det hade på 1840-talet. Affärer, som då sköttes under enskild regim, skötas nu under bolagsform. Den store godsägaren och bruksägaren på 1840-talet skulle nu i många fall ha sitt gods eller sitt bruk ställda på aktier. Men de hade då i själva verket precis samma ställning till det enskilda företaget som en bolagsdisponent eller styrelseledamot har till sitt bolag nu. Om jag kastar en blick tillbaka på mina företrädare i finansministerämbetet, finner jag också, hurusom flertalet av dem, som ha haft någon enskild verksamhet av betydelse, funnit sig oförhindrade att under ämbetstiden jämväl bibehålla sina enskilda uppdrag. Jag skall inte trötta kammarerna med att uppräknat alla namn, som jag skulle kunna hänvisa till, men några få tillåter jag mig att bringa i minnet. Friherre Gripenstedt, en mycket frisinnad man, bibehöll under sin långa finansministertid förvaltningen av sin stora egendom Bysta med Brevens bruk. Friherre Gustaf Tamm kvarstod som styrelseledamot för Österby och Iggesunds bruk under sin statsrådstid utan att man, såvitt jag funnit, sett något anmärkningsvärt i detta. Friherre von Essen, som om jag inte missminner mig var finansminister under 7 år, ägde samtidigt det stora godset Kavlös och hade tillika kvar disponentskapet för Salstads och Vattholma bruk. Finansminister Swartz bibehöll under sin statsrådstid ledningen av sin stora och vittomfattande tobaksindustri. Angående friherre Adelswärd behöver jag ingenting nämna, ty i den delen finnas uppgifter i reservationen. Statsrådet Beskow bibehöll styrelseledamotskap vid de stora Högnäsverken, medan han var finansminister, och en annan finansminister, som utskottets ordförande här omförmålt, men omförmålde mycket ofullständigt, vilket gjorde att uppgiften blev fullkomligt missvisande, nämligen finansminister Tamm, beträffande honom omtalade herr Reuterskiöld ganska utförligt, ur vilka företag han utträdde, men herr Reuterskiöld talade inte om, i vilka företags styrelser han satt kvar, och det var många flera!

Med denna uppräknat har jag endast velat påvisa, att vad som av konstitutionsutskottet här ansetts föranleda anmärkning, ingalunda är så överraskande och främmande för svensk rättsuppfattning eller funnits så olämpligt som utskottet påstår, utan har tillämpats under hela den tid stadgandet varit gällande.

För min del tillbakavisar jag konstitutionsutskottets anmärkning, såsom saknande varje stöd i grundlag och i praxis ävensom i sak orimlig.

Herr Vennerström: Herr talman! Jag ber att få uttala min tacksamhet till herr landshövding Hammarskjöld, inte så mycket för vad han sade, utan för den gärning som motiverade hans uttalande här i dag.

Förnuftet sade honom år 1914, att han egentligen inte borde avgå från bolagsuppdragen, men hans instinkt talade på ett annat sätt. Han sade själv, att han tyckte, att man inte skulle ge lastaren rum, och därför, ehuru förnuftet sade motsatsen, följde han instinkten och avsåg sig uppdragen och gav därigenom ett synnerligen gott exempel, och detta borde, tror jag, även den nuvarande regeringen åtminstone litet grand kunna överväga. Jag tror, att vad herr Hammarskjöld i gärning gjorde den gången, visade, att det var den sunda instinkten, som talade, och vi äro honom alltjämt mycket tacksamma för att han hand-

*Ang. vissa
statsråds-
ledamöters
enskilda
uppdrag.
(Forts.)*

Ang. vissa
statsråds-
ledamöters
enskilda
uppdrag.
(Forts.)

lade på sådant sätt, låt vara, att han nu i eftermiddag i sitt anförande sökt något retuschera motiven till detsamma.

För det andra ber jag att få tacka herr landshövding Hammarskjöld för att han, ehuru icke socialist, deklarerar sig som en av Sveriges för närvarande mest förnämliga marxistiska socialister. Man har klandrat den förutvarande statsministern Rickard Sandler för att han översatt Karl Marx' »gamla förlegade 'Kapitalet'», om jag skall begagna det vanliga borgerliga nationalekonomiska omdömet därom. Nu finner jag till min stora häpnad, att här har i första kammaren under dechargedebatten avslöjat sig en synnerligen förnämlig marxist, som deklarerat, att de ekonomiska intressena äro avgörande för allt politiskt handlande, avgörande för de politiska partibildningarna och dikterande de enskilda personernas handlande, såväl regeringsledamöters som jag förmodar även juridikens talesmäns, och jag förmodar även landshövdingarnas. Jag ber att få uttala min tacksamhet för denna marxistiska deklaration. Den är mycket värdefull att ha för närvarande. Jag vill säga, att jag delar den fullständigt även under andra synpunkter, och det är huvudsakligast med hänsyn till det ekonomiska och juridiska ansvaret ett statsråd har i sammanhang med bibehållande av styrelseledamotbefattningar i bolag och allt vad det innebär, som jag går samma väg som konstitutionsutskottets majoritet.

Sedan sade landshövding Hammarskjöld, att man kan ju inte reglera med några förbudsregler, man kan inte förbjuda ett statsråd att spela schack, man kan inte förbjuda ett statsråd att spela eller lyssna till musik. Jag förmodar att det sista var en personlig beskyllning framför allt mot f. d. excellensen Rickard Sandler, som är en förnämlig musiker. Det är visserligen sant, att man inte kan skapa ett sådant förbud, det är alldeles sant, men, herr landshövding Hammarskjöld, riksdagen har ju gått in för den principen, att man skall avveckla landshövdingarnas innehav av olika styrelseuppdrag, exempelvis i den eller den banken, och riksdagen har även varit inne på samma linje, när det gäller ämbetsmän, så att man på något sätt skulle få fram rågängen. Det är inte frågan om något strikt förbud utan det är frågan om, att riksdagen skall trampa upp en rågång mellan vad som är rimligt och vad som bör avkopplas. Jag riktar då den frågan till landshövding Hammarskjöld: är det mindre viktigt att dra upp denna rågång, då det gäller regeringens ledamöter, än då det gäller landshövdingar eller till och med de mest underordnade tjänstemännen inom departementen? Jag ställer upp den frågan för mig och för herr Hammarskjöld: har en regeringsledamot, exempelvis en statsminister eller en utrikesminister, mindre att göra än en landshövding, har han mindre att göra än en vanlig ämbetsman? Sedan frågar jag för min del: är det mindre viktigt att en regeringsledamot, en statsminister, är frigjord från starka ekonomiska förbindelser än att exempelvis en landshövding är det, eller en enskild underordnad ämbetsman är det? Jag tror att alla dessa befinna sig i ungefär samma båt, och man kan inte rimligtvis gå in för en sådan princip som att förbjuda ämbetsmän, förbjuda landshövdingar och sedan, när det gäller regeringens egna ledamöter, gå in för en motsatt mening, öppna slussarna på vid gavel och inte ens i princip biträda någon som helst restriktion. Jag vill inte vara med om något förbud, det säger jag klart och bestämt, men å andra sidan anser jag denna fråga vara av så stor vikt för samhället självt, att jag tror att både den fungerande regeringens och kanske även kommande regeringars ledamöter borde ta sig en allvarlig funderare, om inte en avkoppling kunde ske i varje fall av en del av styrelseuppdragen. Längre gå inte mina förhoppningar, åtminstone inte för dagen.

Herr Örne: Herr talman, mina herrar! Jag har begärt ordet för att lämna en upplysning i anslutning till nämnandet av mitt namn i reservationen under

denna punkt, där det står att »statsrådet Örne under sin statsrådstid var ordförande i Konsumtionsföreningen Stockholms förvaltningsråd. Detta stora företags verksamhetsberättelser 1922, Tidens tryckeri 1923, utvisar att herr Örne den 10 mars 1923 såsom ordförande underskrivit förvaltningsrådets berättelse». Jag skall ta mig friheten att till kammarens protokoll meddela naturen av detta uppdrag.

Enligt föreningens stadgar, § 18, har förvaltningsrådet till uppgift att öva uppsikt över styrelsens förvaltning. Sålunda äger icke styrelsen utan rådpläging med förvaltningsrådet avgöra ärenden av principiell art eller större ekonomisk betydelse. Förvaltningsrådet äger därjämte utse styrelse för föreningen med de rättigheter i detta avseende, som stadgas i lag om ekonomiska föreningar. Paragraf 19 lyder: »Styrelsen, som består av 3 till 5 ledamöter, är föreningens förvaltande organ. — — — Styrelsens ledamöter väljas av förvaltningsrådet för en tid av 2 år.» Och slutligen heter det i § 20: »Styrelsen bär ansvaret för affärsskötseln, bokföringen och föreningens ekonomiska verksamhet i övrigt.» När den regering, som jag tillhörde, tillträdde tjänsten, så ansågs det som tämligen självklart, att regeringens ledamöter skulle avveckla samtliga sina styrelseuppdrag. Det uppdrag som här nämnts var föremål för överläggning, men det ansågs att med hänsyn till dess särskilda karaktär det inte fanns någon anledning att avveckla detsamma, i synnerhet som det tar en högst obetydlig tid och inte är avlönat på annat sätt än att ledamöterna äga åtnjuta fem kronor per sammanträde, av vilket belopp något sådant som tre kronor eller 3:50 brukar gå till biläkning till och från sammanträdet. Jag vill emellertid meddela, att jag under den tid jag satt i regeringen inte uppbar denna femma per sammanträde. Sammanträdena brukade äga rum en gång i månaden på en kvällstund. Däremot avsade jag mig samtliga styrelseuppdrag, som jag innehade, således i Kooperativa förbundets styrelse, i försäkringsanstalten Folket och i försäkringsanstalten Folkets förlagsaktiebolag.

För min del kan jag inte finna, att den fråga som nu är föremål för debatt kan avgöras från några principiella synpunkter, åtminstone på diskussionens nuvarande stadium. Det finns exempelvis enligt min mening ingen anledning, varför en person som är styrelseledamot i ett fastighetsbolag skulle avsäga sig detta uppdrag, då han kan äga samma fastighet utan att behöva frånträda den, när han inträder i regeringen. Det kan inte heller enligt min mening riktas någon anmärkning mot en statsrådsledamot, som bibehåller styrelseledamotskapet i den tidning, där han hade sin anställning före statsrådstiden och där han ämnar inträda igen. Om en statsrådsledamot skulle vara styrelsemedlem i ett litet bokförlagsaktiebolag, torde inte heller det kunna bli föremål för något avsevärt klander under annan förutsättning än att uppdraget skulle ta tiden för mycket i anspråk. Det är emellertid svårt att dra en gräns för tillåtna och icke tillåtna uppdrag. Avgörandet måste i hög grad bli en ren grannlagenhetsfråga. Man måste ovillkorligen fråga sig: är det lämpligt att en regeringsledamot sitter som styrelsemedlem i en företagsgrupp, som har ett synnerligen stort och avgörande inflytande på landets hela ekonomiska liv eller som står i särskilt stark konkurrensställning gentemot andra företag, så att det kan bli fråga om att ta ståndpunkt mellan olika slag av konkurrerande intressen? Att man anmäler jäv vid ärendenas avgörande i regeringen förefaller mig inte vara någon riktigt tillfredsställande lösning i sådana fall som dessa. Det finns vidare några slag av företag, i vilka en regeringsledamot enligt min mening absolut inte bör sitta, och det är sådana företag, som stå under inspektion av statens, regeringen underställda ämbetsmän. Det kan inte vara lämpligt, att en regeringsledamot skall vara föremål för kontroll av bankspektören i en bank eller av försäkringsinspektionen i ett försäkringsbolag, och numera kan det inte heller anses lämpligt, att en regeringsledamot sitter i en sparbanks-

*Ang. vissa
statsråds-
ledamöters
enskilda
uppdrag.
(Forts.)*

Ang. vissa
statsråds-
ledamöters
enskilda
uppdrag.
(Forts.)

styrelse, ty den är underställd en statens ämbetsman, som sorterar under regeringen.

Jag vill inte med detta påstå, att de personer, som anses vara lämpliga att sitta i en regering här i Sverige, skulle begagna sin ställning som regeringsledamöter till att utöva någon påtryckning på de ämbetsmän, som skola kontrollera dem i deras egenskap av styrelseledamöter i de nämnda ekonomiska företagen. Sådana regeringsledamöter ha vi varit förskonade från här i Sverige, och jag hoppas att vi aldrig skola få några sådana. Men trots detta är det inte en riktigt behaglig ställning, som uppkommer genom den anordning, som jag här talat om. Vidare kan det ju sättas starkt ifråga, om en regeringsledamot bör sitta i ett företag, som har en monopolistisk ställning på sitt särskilda område. Ett sådant företag kan komma att utöva ett mycket betydande inflytande för hela allmänhetens räkning genom sina prissättningsbestämmelser och annat, och jag tycker för min del att en regeringsledamot inte bör sitta i ett sådant företags styrelse under utövandet av statsrådsämbetet. Om man således inte kan uppdraga några bestämda gränser, så bör ju i alla fall den vanliga grannlagensheten säga ungefärligen, hur man skall förfara i de olika fallen. Det kan vara mycket svårt att definiera ett bestämt fall, fastän, när det föreligger i praktiken, det inte är så svårt att ta ställning till det. Jag erinrar om en episod i Genève, då det var frågan om att definiera en stormakt och en person svarade: ja, det kan vara rätt svårt att definiera en elefant, men man känner i alla fall igen den, om man möter den. Jag tror att man ganska väl kan känna igen de uppdrag, som en regeringsledamot inte bör inneha jämsides med statsrådsämbetet.

Beträffande det föreliggande fallet vill jag självfallet inte ingå i någon specialdiskussion.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Jag har begärt ordet endast för ett par korta erinringar till några inlägg, som här äro gjorda. Jag hade gjort några anteckningar under hans excellens herr statsministerns anförande, men jag tror, att om hans excellens efteråt vill läsa vad mitt första anförande innehåller, så får hans excellens svar på samtliga frågor, bortsett från den lilla sofistisk, som utmärkte hans excellens eget yttrande. Jag tror därför att det skulle vara ganska onödigt att upprepa vad jag sagt, då jag tror att jag har svarat på frågorna i mitt första anförande.

Vad beträffar chefens för finansdepartementet yttrande, så sökte han återföra tankarna till det historiska förloppet, när § 34 tillkom. Han åberopade utnämningen av Jonas Wærn till finansminister, varvid denne samtidigt bibehöll sitt disponentskap. Han ansåg att man väl då bäst borde känna till andan i den ändring, som skedde i § 34. Herr statsrådet tillade, att andan sedan dess kanske ändrats, och han tillade detta i en sådan där litet raljerande ton, som innebar, att han menade att andan var väl bestämd, när ändringen gjordes. — Ja, det beror väl alldeles på hur man ser saken. En grundlag, som är efter år ändras i olika punkter, så att maktförhållandena förändras eller förskjutas i enlighet med tidsutvecklingen, kan inte alltid bibehålla samma anda i var och en av de paragrafer, som kommo till i enlighet med en uppfattning, som rådde på den tiden. Herr statsrådet framhöll själv, att det ekonomiska livet nu har helt andra former än på den tiden, och det är just vad utskottet har tänkt sig och har beaktat. Men om så är fallet, och om samtidigt grundlagarna genomgå en hel del förändringar, som ta hänsyn till utvecklingen av både det politiska och det ekonomiska livet och maktförhållandena mellan konung och riksdag, så tror jag inte, att detta kan förbli utan verkan även på de paragrafer, som inte blivit ändrade. Jag skall ta ett särskilt fall. Hur är det med avseende på vår svenska budgeträtt i denna stund? Kunna vi

bedöma budgeträtten efter vad 1809 års regeringsform innehåller och efter vad 1809 års lagstiftare tänkt sig. Absolut inte. Hela vår budgeträtt är uppbyggd på praxis, den är uppbyggd genom utvecklingen av praxis, utan att grundlagen i några väsentliga delar därvidlag har ändrats. Detta har medfört att åtskilliga av de bestämmelser, som grundlagen har angående budgeträtten, blivit åsidosatta. Jag kan under sådana förhållanden inte finna annat än, att när man söker efter *grundlagens anda vid en viss tidpunkt, så måste man se grundlagen, sådan den då hänger samman som ett helt*. Om detta är fallet, huru skall man då tolka en sådan paragraf som § 34, om vi skola hålla oss till paragraftolkning? Jag har sökt betona, att vi inte tillämpat paragrafen direkt, utan sett efter den anda, som efter grundlagens nuvarande sammanhang kan anses ligga i densamma. Det är inte någon godtycklig synpunkt, utan den anda som talar ur grundlagen är den anda, som framgår ur det totala sammanhang, vari paragrafen står. Om jag då frågar mig: Är det verkligen möjligt att säga, att den uppfattning, som fanns 1840 och 1841 och 1844, skall var gällande ännu idag, så tror jag herr statsrådet själv måste svara, att det är en helt annan anda, som nu finns, och en helt annan uppfattning i hela vårt politiska liv. Den historiska grunden är icke den principiella.

Den ärade talare på stockholms- och uppsalalänsbänken, som här hade ordet med anledning av sin ställning 1914, betonade mycket skarpt, att man inte kunde frigöra sig från de privata intressena. Det är ju något som jag också strukit under, och i den punkten förklarar jag mig alldeles ense med hans excellens statsministern. När den ärade talaren emellertid betonade, att i denna paragraf talas om, att man väl får inneha men inte utöva ämbete, så bör det ju tilläggas, att det också — såsom förut här har framhållits — säges *att man inte heller får uppbära några inkomster av detta ämbete*. Den ärade talaren förbisåg att göra detta lilla tillägg, som grundlagen innehåller, men det är rätt väsentligt med hänsyn till tolkningen och frågan om bolagsuppgiften. Om man nu fasthåller vid den uppfattningen, att man inte får utöva ett ämbete eller uppbära någon inkomst därifrån, och man så frågar efter grunden för denna bestämmelse, så kan man mycket väl — det är alldeles riktigt — med den ärade talaren säga, att grunden, *när denna bestämmelse kom till*, icke oväsentligt sammanhänge med frågan om instansordningen och vad därmed hörde ihop. Men sedan dessa förhållanden nu äro förändrade, skall man då säga, att denna paragraf numera saknar betydelse? Det tror jag inte man kan göra. Jag tror man måste läsa paragrafen i det sammanhang den har med moderna ting. När regeringsråden sattes in jämte justitieråden bland dem, som inte få inneha ämbete och ännu mindre utöva dylikt, så tror jag, att detta gjordes med tanke på de förhållanden, som då rådde.

Att det enskilda bolaget har större anspråk på ansvarets utkrävande av den ledamot i bolagsstyrelsen, som tillika är statsråd, än staten kan ha, är ju självklart, men staten och riket kunna inte alldeles bortse ifrån, att det kan bli en intressekonflikt. En sådan bör staten själv förebygga genom att säga: Det låter sig inte göra att förena dessa båda uppdrag med varandra.

Den ärade talaren framhöll också, att det av mig yttrats, att utskottet såg framåt och icke retrospektivt, men att anmärkningen dock såg tillbaka. Jag vågar för min del bestrida riktigheten av detta i den mån det faktiskt blivit mer och mer innebörden av konstitutionsutskottets anmärkningar, som hänföra sig till nuet, att de visserligen ta sikte på vad som skett under just det år som gått och de förhållanden, som nu äro, men också att detta sällan eller aldrig sker med avseende på förhållanden, som inte skulle kunna komma att upprepas, utan *när utskottet gör en anmärkning, är det just för att förebygga ett uppreparande av sådant, som nyligen eller just nyss skett*. Det är

Ang. vissa
statsråds-
ledamöters
enskilda
uppdrag.
(Forts.)

Ang. vissa
statsråds-
ledamöters
enskilda
uppdrag.
(Forts.)

detta som jag har avsett; när utskottet gjort denna anmärkning, har det *gjort den med tanke på framtiden*. Det skulle kunna uppvisas ofantligt många fall, då konstitutionsutskottets anmärkningar ha föranlett ändringar med hänsyn just till det syfte, i vilket de äro framställda, och jag tror att den väsentliga betydelsen av konstitutionsutskottets anmärkningar i samband med den grundlagsenligt utskottet åliggande protokollsgranskningen och dechargebetänkandets avgivande just består i, att de hindra en osund utveckling och inriktad utvecklingen i åtskilliga fall och i åtskilliga stycken på banor, som äro lämpligare än de, vilka man konstaterat nyligen varit för handen. Jag kan därför med fullt fog säga, att de synpunkter, som den ärade talaren på norrlandsbänken utvecklat, äro precis de synpunkter, som varit vägledande för utskottet.

Men man får inte glömma, att när utskottets anmärkningar här blivit föremål för kritik, så har detta skett på två vägar, om än huvudsakligast på den ena av dessa. Den väg, som här med förkärlek använts, är så att säga den formella, frågan om förenligheten med grundlagens bokstav eller grundlagens anda och dylikt, snarare än den praktiska lämpligheten av det förhållande som föreligger. När man ser på den senare sidan av saken, så tror jag man med fullt fog kan säga, att anmärkningen, sedd ur den synpunkt som herr Vennerström framhöll, är fullt grundad. Den står då endast i det formella sammanhang med grundlagsbudet och dess anda, att man genom anknytning därtill formellt blivit i stånd att påvisa det förhållande, som man här velat påvisa. Med avseende på anmärkningens innebörd synes det mig uppenbart, att utskottet här som alltid i sina anmärkningar strävat att komma ifrån något, som varit på väg att utveckla sig i en riktning, som man inte kan gilla. Och jag frågar mig, huruvida någon egentligen kan bestrida eller vill bestrida, att den situation i fråga om förenandet av bolagsstyrelseuppdrag med statsrådsuppdrag, som föreligger med avseende på den nuvarande regeringen, är en situation, som vi inte skulle önska se upprepad, och om man inte snarare måste säga, att vi nått den gräns, där det är skäl, herr talman, att man vänder om.

Herr statsrådet **Dahl**: Herr talman! Om min samvaro med herr Reuterskiöld under fem år i konstitutionsutskottet kunde ge utrymme åt någon förvåning över herr Reuterskiölds grundlagsutläggningar, så skulle jag verkligen bli förvånad. Men jag har inte blivit det. Herr Reuterskiöld talade i sitt tidigare anförande om grundlagens anda. Jag ansåg mig i detta hans yttrande kunna finna anledning att göra en erinran angående den uppfattning av grundlagens anda, som i viss mån gjorde sig gällande just vid tillkomsten av denna grundlagsbestämmelse, och jag kunde ha så mycket större anledning att påminna om detta, som herr Reuterskiöld i samma anförande rörde sig med uttryck sådana som lagens grund och dens mening som lagen gjorde och så vidare. Men nu finner jag — inte till min förvåning, utan endast såsom något att konstatera — att herr Reuterskiöld inte menar lagens anda 1844, utan den anda som denna grundlagsbestämmelse i sitt sammanhang med övriga grundlagsbestämmelser numera har erhållit! Är det då herr Reuterskiöld, som dekreterar den nuvarande andan i denna grundlagsbestämmelse? Jag vill visst inte förneka, att grundlagstillämpningen under tidsförhållandenas förändring också blivit förändrad, och därför har jag också framhållit, att skall över huvud taget en jämkning i den uppfattning av grundlagens anda ske, som jag anser vara berättigad på grund av tidsförhållandenas utveckling, så bör den snarare ske i den riktning, som jag företräder, än i den riktning, som konstitutionsutskottet här företräder.

Herr Möller: Herr talman! Jag föranleddes att begära ordet mindre av hans excellens herr statsministerns stora inledningsanförande i denna debatt än av den replik, som herr statsministern fällde på ett senare stadium.

Huruvida konstitutionsutskottet har haft grundlagsenligt fog för sin anmärkning skall jag lämna därhän. Jag tror inte att det tjänar mycket till att ge sig in på en grundlagstolkning. Vad som uppenbarligen framkommit under den debatt, som förts i kammaren, är två diametralt motsatta principiella uppfattningar i frågan om, hur långt man skall medge, att statsråds-ämbetet får förenas med bland annat styrelseledamotskap och ordförandeskap i bolagsstyrelser. Ingen människa begär ju, så vitt jag kan förstå — jag vet inte huruvida konstitutionsutskottet först tänkt begära det — att en person som inträder i en regering, skall vare sig, som herr statsministern sade, sälja sin egendom eller avkoppla sina enskilda intressen. Men jag tycker att man gör uppgiften alldeles för enkel för sig, när man helt enkelt likställer aktieägarskap i ett företag eller ett bolag med styrelseledamotskap i ett aktiebolag. Det är väl ändå litet skillnad, om Konungens rådgivare äro enskilt förmögna män, som ha sin förmögenhet placerad på visst sätt, eller om de, såsom herr statsministern själv, ta ansvaret för fem olika aktiebolagsledningar — jag förutsätter då, att herr statsministern tjänstgjort i styrelserna, vilket emellertid inte klart framgått av debatten annat än i fråga om Strömbacka och Iggesund. Jag har den bestämda uppfattningen, att man måste ställa det anspråket på statsrådets ledamöter, att de koppla ifrån sig detta faktiska ansvar för olika bolags affärer under den tid de sitta i regeringen. Jag förstår inte, att detta är ett offer, som skulle vara så svårt att göra, att man därigenom skulle förhindra det praktiska livets män — sådana finnas ju gudskelov även utanför bolagsstyrelserna — eller ens förhindra personer, tillhörande våra ledande industrier och vår ledande finans att inträda i regeringen.

Statsrådsledamotskapet är ju inte så långvarigt, och dessa personer ha i regel den ställningen i de företag, där de ha suttit med förut, att de utan någon större svårighet, när statsrådsledamotskapet är slut, i regel återbördas till sina styrelser. Det har nu åberopats sådana exempel som att statsråd ha bibehållit disponentskap etc. Jag förmodar, att de ärade ledamöterna av den nuvarande regeringen, som ha åberopat dessa exempel, i varje fall inte vilja göra det till en normal företeelse, att statsrådet består av bolagsdisponenter i funktion, men jag erkänner, att när jag hörde herr statsministerns andra anförande, så tyckte jag, att det nästan låg något av entusiasm i hans försvar för rätten att t. ex. vara ordförande i en bolagsstyrelse, samtidigt som man är detta lands statsminister, och det var då, uppriktigt sagt, som jag började reagera, ty man kan gå för långt, man kan överdriva nitet även i försvaret på denna punkt. För min del har jag, som jag säger, den alldeles bestämda uppfattningen, att det inte kan fastställas några regler. Med all säkerhet kan det, som herr statsministern sade, inte regleras i någon lag. De regler, som kunna uppgöras, kunna antagligen inte fixeras annat än genom en regerings egen taktkänsla.

Jag har velat ge uttryck åt detta, därför att, som sagt, jag verkligen gjorde den reflexionen, när herr statsrådet hade sitt egentliga replikanförande, att det nästan lät, som om disponenten i bruksaktiebolaget Sverige talade ifrån statsministerposten, och det tycker jag ändå är något onödigt, uppriktigt sagt. Man kan vara förtretad på konstitutionsutskottets utredning i denna sak. Jag tycker, att det finns mycket fog för anmärkningen, att det har slarvats i konstitutionsutskottet, men man skall inte begagna det åtminstone formella övertag, som man till en viss grad på den punkten har fått, till att driva sin egen bevisning för långt. Även om riksdagen kanske inte reagerar så häftigt, så är jag övertygad om att det svenska folkets sunda instinkter på denna punkt säga, att det inte vill veta av någon alldeles uppenbar hopblandning av stats-

Ang. vissa
statsråds-
ledamöters
enskilda
uppdrag.
(Forts.)

Ang. vissa
statsråds-
ledamöters
enskilda
uppdrag.
(Forts.)

rådsledamotskap och delaktighet i de stora bolagens affärsledning. Ty enligt svensk lag är det bolagens styrelser, som ha ansvaret för företagens ledning, och skulle någonting hända inom företagen, så få de också, om lag skall gälla, bära ansvaret. Jag bestrider, att ett sådant förhållande ur principiell synpunkt kan vara lämpligt.

Hans excellens herr statsministern **Lindman**: Med anledning av herr Möllers anförande skulle jag egentligen bara behöva återropa vad jag har sagt. När herr Möller säger, att jag har talat, som om jag skulle vilja mena, att Sveriges regering skulle kunna bestå av en samling disponenter för bolag i funktion som sådana, så är väl det ändå en högst orimlig utläggning av vad jag har sagt. Jag har uttryckligen uttalat, att man inte får skära alltsammans över en kam. Jag har förklarat, att det är givet, att när man börjar undersöka denna sak, skall man finna, att det finns företag, som äro av den beskaffenhet, att befattningar där inte lämpligen böra förenas med statsråds- skap, och jag har även uttryckligen sagt, att det beror på en prövning, som måste överlämnas till vars och ens sunda förstånd, vilka bolag som äro av den kategorien. Jag har ingalunda gått in för den tolkningen, att det här skulle vara liksom om man riktigt stode och fröjdades över och glädde sig åt och sade, att det var önskvärt, att det satt bolagsherrar och disponenter i Sveriges regering. När och var har jag sagt det? Jag förstår inte, att herr Möller kunnat få en sådan fullständig missuppfattning av vad jag uttalat. Jag skulle ur mitt anförande t. ex. kunna påpeka, vad jag sade, att i fråga om *ett* uppdrag kan man säga, att de tänkbara komplikationer, som möjligen kunna inträffa, kunna alldeles lämnas därhän, men beträffande *ett annat* däremot icke. *Ett* uppdrag kan te sig som mindre lämpligt att bibehålla, även om eljest egentligen icke skulle vara någonting att däremot erinra o. s. v., men någon allmän regel låter sig inte uppställas. Jag slutade med att det måste bero på förtroende och öppenhet, ty vilka regler man än här skulle vilja söka sig fram till och uppdraga, kommer det ändå aldrig att kunna göras en sådan regel, som säger, att det ena kan man och det andra inte.

Enär jag är inne därpå, vill jag gentemot några yttranden, som äro fällda, säga, att jag för min del inte kan tillägna mig den uppfattningen, att man egentligen gör saken någon stor tjänst med att man avsäger sig ett ledamotskap för ett bolag, ty som det nyss sades, varför skall man gå bort och sedan komma igen? Om jag går in i en regering och avsäger mig styrelseledamotskapet i ett bolag, ett sådant, som jag anser, att man kan ha kvar, och sitter i regeringen t. ex. ett år eller något sådant och sedermera återinträder i detta bolag, är då så särskilt mycket vunnet med avsägelsen? Jag förstår inte den distinktion, som man gör i detta fall, beträffande att avsäga sig och inte avsäga sig. Ty skillnaden är i varje fall härfin, och jag skulle vilja säga, som jag tror, att herr Winberg sade, att det nästan är bättre att man sitter kvar, ty då veta åtminstone alla människor, att man gör det. Jag tycker, att öppenheten kräver det. Men det är klart, att det finns uppdrag, som man icke skall behålla, och det har jag uttryckligen sagt.

Nu skulle jag egentligen inte gentemot herr Reuterskiöld behöva ingå på något bemötande, ty herr Reuterskiöld brydde sig inte om att bemöta mig, och jag får uppriktigt säga, att vad han yttrade i sitt sista anförande kräver egentligen intet bemötande, ty det var en hop allmänna talesätt, som det verkligen var rätt svårt att förstå. Jag kan till exempel inte begripa, att inte konstitutionsutskottet, då det grävt upp 1840—41 års konstitutionsutskotts- betänkande, grundligt satt sig in i detta och lagt det till grund för en viss del av sitt betänkande. Nu talar herr Reuterskiöld om grundlagarnas nuvarande sammanhang. Vad menar herr Reuterskiöld med »grundlagarnas nuvarande

sammanhang» i detta fall? Han säger, att tolkningen beror på andan och utvecklingen i det stora hela. Men varför säger inte utskottet detta? Varför tar utskottet just fram 1840—41 års konstitutionsutskott på ett som jag har visat fullkomligt vilseledande sätt för läsaren av konstitutionsutskottets betänkande. Det är oriktigt citerat, och de, som läsa det, få en oriktig uppfattning av vad som därmed har menats. Efter min uppfattning hade det i denna sak för konstitutionsutskottet inte funnits någon annan väg att gå, som hade varit rimlig och framkomlig, än att framlägga ett förslag eller begära en utredning om hur denna fråga skall ordnas, med andra ord att taga ett initiativ till frågans ordnande, i stället för att göra som utskottet har gjort.

Jag vill till sist säga, att jag är glad åt att de anföranden, som herr Reuterskiöld hållit, äro av den beskaffenheten, att de ge mig i all huvudsak rätt i vad jag har sagt. Herr Reuterskiölds anföranden ha, så vitt jag har kunnat bedöma, varit av en mycket undfallande beskaffenhet gentemot de erinringar, som ha gjorts och det gläder mig, ty det visar ju, att herr Reuterskiöld inte så starkt vidhåller sin ståndpunkt, som herr Reuterskiöld säkerligen vid något tillfälle har gjort. Och nog får väl ändå herr Reuterskiöld vara så vänlig att erkänna, att det för hela saken hade varit vida bättre, om man hade upptagit den på det sätt, som jag nu har sagt, nämligen framställt förslag eller hemställt om utredning av hur denna fråga i framtiden skall ordnas.

Herr Möller: Herr talman! Jag gratulerar herr statsministern till att ha återgått till det skrivna anförandet. Jag tror, att det är mycket klokt, ty där äro ordalagen nämligen mycket modifierade, jämfört med uttalandena i den muntliga repliken. Jag sade också uttryckligen, att det var egentligen mot denna muntliga replik, herr statsministerns andra anförande således, som jag reagerade. Den där frågan, huruvida det är bättre, att statsråden sitta kvar i styrelserna eller inte, är en sådan, som man möjligen kan ha delade meningar om, men min mening är, att det är bättre, om de avgå. Jag medger mycket gärna, att det är nonsens att begära, att regeln skall tillämpas alldeles undantagslöst, men jag anser, att det bör vara regel. Att däremot göra det att man avgår till undantaget och låta kvarstående vara regel, det tror jag i varje fall är mycket olämpligt, och detta väsentligen därför att som sagt det enligt svensk lag är bolagets styrelse, som har ansvaret för vad där sker.

Jag medger mycket gärna, att med de mycket instabila regeringsförhållandena i vårt land finns det ett litet extra skäl för att statsråden inte böra lämna allt möjligt, som de haft för händer förut, då de gå in i en regering. Jag säger, att jag tror, att det är riktigt. Det är verkligen inte, som herr statsministern sade, alldeles likgiltigt, om regeringstiden är kort eller lång, utan det har nog ett visst inflytande på denna sak. När t. ex. de svenska statsmakterna reagerat mot vissa uppdrag, som landshövdingarna ha, så har det ju väsentligen varit för att man ansåg, att det allmänna förtroende, som landshövdingarna rimligen böra åtnjuta i sina län, icke skulle få begagnas på det sättet, att banker och bolag satte dem till gallionsfigurer i sin topp och därigenom tillgodogjorde sina företag detta förtroende, som människorna ha vunnit, alldeles utanför den där eventuella gärningen inom näringslivet. Vad statsråden beträffar, så tror jag, att om det skulle bli en längre tids regering, så bleve den risken mycket stor, därest man godkände principen, att regeringsledamöterna gärna må sitta kvar i de där styrelserna, att de lätt skulle förvandlas till liknande gallionsfigurer i spetsen för det ena eller andra bolaget, som ansåg det förtroende, det önskade vinna i allmänhet, det anseende, det önskade besitta, betjänt med att bara ha namnet på vederbörande statsråd kvar i vederbörande bank- eller bolagsstyrelse. Jag tror för min del, att det ingalunda är betydelselöst, hur man

*Ang. vissa
statsråds-
ledamöters
enskilda
uppdrag.
(Forts.)*

Ang. vissa
statsråds-
ledamöters
enskilda
uppdrag.
(Forts.)

handlar i detta avseende. Det skall vara rent spel, så att allmänheten vet, var vederbörande statsråd ha sina intressen, säges det. Ja, för all del, jag är inte alldeles säker på att man får veta det ensamt genom att ha kännedom om huruvida de sitta i en eller annan bolagsstyrelse, men jag får å andra sidan säga, att för det första vet nog allmänheten ändå, även om inte statsråden sitta kvar i bolagsstyrelserna, var de ha sina intressen knutna, så att jag tror inte, att vi behöva ha den där lilla speciella upplysningen i aktiebolagsregistren eller i handböckerna rörande de svenska aktiebolagen; och för det andra har det sådana olägenheter med sig med hänsyn till statsrådets ställning i svenskt offentligt liv, att som sagt efter min bestämda uppfattning nackdelarna vida överväga den lilla fördelen, att det på det sättet blir s. k. rent spel.

Herr talman! Jag har för övrigt ingenting att tillägga.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Hans excellens herr statsministern trodde sig kunna konstatera, att jag i mitt egentliga anförande här hade varit så pass enig med hans excellens och anslagit sådana toner, att hans excellens kunde draga den slutsatsen, att jag i min egenskap av medlem av majoriteten av utskottet och utskottets talesman på denna punkt hade åtskilligt dragit mig tillbaka. Jag tror, att det är en liten missuppfattning från hans excellens' sida, och den beror därpå, att hans excellens — liksom oppositionen inom utskottet på sin tid och liksom oppositionen här i dag från andra än hans excellens — *inriktat sig på vad vi egentligen inte ha talat om eller sagt*. När man håller långa anföranden om att man inte kan klyva sin personlighet och inte frigöra sig från sina privata intressen, så äro vi fullkomligt sams, och det har jag sagt, men det innebär inte någon reträtt, eftersom utskottet självt har sagt det. Det är att slå in öppna dörrar. Men vad som utskottet har sagt och *vad utskottet väsentligen betonat är ansvarssynpunkten, och det är den punkten, som oppositionen inte vill förstå*.

Under sådana förhållanden är det ganska naturligt, att hans excellens möjligen får den uppfattning, han här visat. Jag å min sida har emellertid fått den uppfattningen, att hans excellens själv under denna debatt icke oväsentligt skjutit tillbaka sina positioner och *numera* inte står synnerligen långt ifrån den ståndpunkt, som t. ex. herr Möller nyss antydde, och därmed är ju åtskilligt vunnet. Men när hans excellens tillråder utskottet att komma med några positiva förslag eller förslag om utredning, så vill jag säga, att i sådana punkter som den nu ifrågakvarande, där det gäller en viss praxis, en viss tillämpning, en viss kutym, vad skall jag säga, en viss takt att göra det ena och det andra låta i olika situationer, där jag tror, att det inte är den rätta vägen att komma med några utredningsförslag eller några positiva förslag, utan där gör man en sådan anmärkning, som utskottet gjort här, liksom det gjort mångfaldiga gånger, i förhoppning och förvissning om att den anmärkningen skall leda till ändrade och förbättrade förhållanden.

Herr Vennerström: Jag vill liksom herr Reuterskiöld konstatera, att det var både en helt annan ton och ett helt annat innehåll i herr statsministerns sista replik än i hans första, skrivna anförande. Han yttrade till slut, att han fann, att frågan var mycket viktig och allvarlig, och så vitt jag förstod honom rätt, ansåg han, att en undersökning av problemet egentligen vore ganska befogad, och han ansåg, att konstitutionsutskottet borde hemställt om och tagit initiativet till en liknande undersökning. Jag ber att få tacka för detta herr statsministerns erkännande, och jag förmodar, att man får tolka det så, att om det sedermera kommer ett initiativ, exempelvis motionsvägen, till en liknande undersökning av detta problem, då skall detta initiativ röna ett varmt instämmande från herr statsministerns sida. Är detta resultatet av dagens debatt, så

ha de här många timmarna inte varit fullkomligt tillspillogivna. Men ha vi kommit så långt i samförstånd, herr statsminister, då tycker jag, att eftersom denna fråga egentligen gäller regeringen själv och regeringens egna ledamöter — jag tänker då inte bara på denna regering, utan på alla regeringar — så bör initiativet rimligen komma från regeringen själv. Jag vill alltså uttala den förhoppningen, att herr statsminister Lindman själv, då han kommer, höll jag på att säga, mellan skål och vägg med sina kamrater, tar initiativet till en närmare undersökning av hela detta problem både för sin regerings och även kommande regeringars vidkommande.

*Ang. vissa
statsråds-
ledamöters
enskilda
uppdrag.
(Forts.)*

Herr Lindhagen: Jag tillät mig såsom ålderspresident i denna kammare vid riksdagens öppnande erinra bl. a. om de juridiska personernas växande makt och övervalde över de verkliga människorna. De juridiska personerna utmärka sig, anmärkte jag, genom att de sakna själ och därför också måste vara verktyg för en mekanisk världsordning. Det är ganska nödvändigt att i denna tid på olika områden och på skilda sätt fästa samtidens uppmärksamhet på detta förhållande, och jag tror därför, att konstitutionsutskottet ur denna synpunkt gjort en god gärning.

Jag skulle bara önskat, att utskottet och dess talesmän hade mera betonat denna relativa nödvändighet i tiden och inte så mycket i sak instämt med regeringsförsvaret och sökt bygga sin uppfattning på formella grunder. Det är kanske så, som statsministern nämner, att om han behåller sitt medlemskap i sitt bolags styrelse eller inte, så kommer han i alla fall att ha precis samma intresse för detsamma. Men det är i alla fall inte detsamma, ty de där stora koncernerna bli en allt större och större fara för de enskilda individernas frihet. Genom att ett statsråd alltid markerar sin ståndpunkt och går ut ur styrelsen, blir han i alla fall mera uppmärksam på sig själv, när konflikthanledningarna direkt eller indirekt nalkas, än han skulle vara, om han stod kvar också som formell ledamot av denna själlösa personlighets styrelse.

Herr Rosén: Herr talman! Till de befogade anmärkningar, som riktats mot reservanternas förteckning, skall jag be att få foga en liten obetydlig sådan. Det uppgives av dem, att jag hade den 1 juni 1926 underskrivit en styrelseberättelse för verksamhetsåret 1925, och det är ju sant, men det berodde kanske närmast på att jag den 1 juni 1926 inte visste, att jag skulle bli statsråd den 7 juni samma år, men även om jag hade vetat det, är det sannolikt, att jag hade skrivit på i alla fall.

Efter härmed slutad överläggning lades den nu föredragna punkten till handlingarna.

Punkten 2.

På tillstyrkan av föredragande departementschefen, statsrådet Bissmark, förordnade Kungl. Maj:t genom beslut den 21 mars 1930, att, jämlikt § 36 i lagen den 2 augusti 1927 om utlännings rätt att här i riket vistas, ryske undersåten Herman Hurmevaara skulle från riket utvisas, och förklarade tillika det vara honom förbjudet att utan Kungl. Maj:ts tillstånd återvända till riket vid äventyr, som i § 41 samma lag sades.

*Ang. H. Hur-
mevaaras
utvisning.*

Utskottet, som funnit, att, såvitt av tillgängliga handlingar framginge, sådana omständigheter icke förebragts, att bestämmelserna i förstnämnda lagrum kunnat anses tillämpliga, hade i den nu ifrågavarande punkten på anförda skäl hos riksdagen gjort anmälan enligt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen, statsrådet Bissmark.

Ang. H. Hurmevaaras
utvisning.
(Forts.)

Reservationer hade avgivits

1) av herr *Reuterskiöld*, som med instämmande av herrar *Jansson* i Edsbäcken och *Persson* i Trången anförde:

Då asylrätten icke avser annat eller mera än rätt att icke utvisas i annan maktis intresse, men icke rätt att icke utvisas även när vistelselandet vill besluta utvisning i sitt eget intresse, kan jag ej finna anledning till anmärkning. Över huvud är utvisningen enligt lagens § 36 en rent diskretionär åtgärd, för vilken inga andra normer givits än »rikets säkerhet» eller »statens intresse».

2) av herrar *Stendahl*, *Sundberg*, *Mellén*, *Pehrsson* i Göteborg, *Forssell*, *Holmström* och *Björck* i Kristianstad, som på anförda grunder ansett, att anmärkning mot föredragande departementschefen icke bort framställas.

Herr statsrådet **Bissmark**: Herr talman! Genom beslut den 21 mars 1930 har Kungl. Maj:t förordnat, att ryske medborgaren Herman Hurmevaara skulle ur riket utvisas. Vid beslutet åberopades 36 § i gällande lag om utlännings rätt att här i riket vistas, vilken paragraf talar om utvisning, då sådant av hänsyn till rikets säkerhet eller eljest i statens intresse finnes påkallat.

Konstitutionsutskottet har nu mot mig framställt anmärkning jämlikt § 107 R. F. för det jag hemställt om denne mans utvisning.

Innan jag ingår på en närmare redogörelse för de förhållanden, som föranlett utvisningsbeslutet, vill jag nämna något om de allmänna principer, som enligt min mening böra tillämpas i fråga om rätt att vistas inom landet för sådana utlännningar, vilka omfatta och aktivt verka för den tredje internationalens åsikter. Som bekant är den tredje internationalens mål att med våldsamme medel omstörta samhällsordningen i de borgerligt eller socialdemokratiskt styrda länderna i avsikt att där etablera proletärdiktatur. Tydligt är att dessa länder icke med likgiltighet kunna se att inom deras gränser uppehålla sig en del utlännningar, vilka hylla dylika revolutionära åsikter och genom sina åtgöranden giva anledning antaga att de äro beredda att vid lämpligt tillfälle ingripa i och skärpa de inre sociala konflikterna i syfte att bana väg för en revolution. Erfarenheten från bl. a. vissa av Östersjöländerna torde giva tillräckligt stöd för den uppfattningen att närvaron av dylika samhällsfientliga utländska undersåtar inneburit en fara för uppkomsten av revolutionsförsök och i allmänhet varit ägnad att förgifta de sociala striderna.

Det innebär endast ett tillgodoseende av samhällshygienens enklaste krav, att ett land icke lättsinnigt inom sitt område tolererar den tredje internationalens aktivt verkande utländska bekännare.

Denna regel måste upprätthållas även gent emot dem som fått inkomma i landet såsom politiska flyktingar. Och något undantag kan ej heller göras för utlännningar, som under en längre tid uppehållit sig i landet och där blivit rotfasta. Även beträffande båda dessa kategorier — politiska flyktingar och personer med lång uppehållstid — måste med allra största stränghet böra krävas, att de avhålla sig från allt aktivt undermineringsarbete mot den stats samhällsordning, vars skydd de åtnjuta. Icke heller kan det tillåtas, att de delta i stämplingar mot en annan stats rättsordning och därigenom åstadkomma fara för det goda förhållandet emellan de båda länderna. Intet land lär nämligen med jämnmod kunna finna sig i att ett annat land, särskilt ett grannland, tolererar, att stämplingar där bedrivs mot det förstnämnda landets säkerhet.

Vad nu angår fallet Hurmevaara torde först böra konstateras, att han under sin vistelse härstädes varit en ivrig anhängare av den tredje internationalens revolutionära läror. Han kom hit som en politisk flykting efter att hava tagit del i det finska upprorsförsöket 1918. Den 2 april 1930 — sålunda efter ut-

visningen — avhölls i Auditorium i Stockholm ett protestmöte mot utvisningen. Därvid höll H. ett anförande, som enligt referat i tidningen »Ny Dag» för den 3 april avslöts sålunda: »Jag var med 1917, då arbetarna i Hälsingfors jagade bort polisen från rådhuset. Jag manar er kamrater: Gör ni på samma sätt, men så att arbetarna inte behöver se sig slagna i sin revolutionära kamp.» Att H. verkligen yttrat sig på angivet sätt, bestyrkes av stenogram, som genom polisens försorg upptagits över anförandet. Att han under hela sin härvaro bevarat sin revolutionära glöd torde vara uppenbart för var och en, som sammanställer dessa båda fakta och tar del av den redogörelse för hans förhållanden under vistelsen härstädes, som polismyndigheten framlagt.

Hurmevaara tillhör alltså den kategori av utlänningar av revolutionär läggning, som — låt vara att anledning saknats att vägra dem att inkomma i landet — likväl, enligt de principer jag förut framställt, för att få kvarstanna måste ovägrligen avhålla sig från aktiv verksamhet i tredje internationalens tjänst genom att söka befordra dess samhällsomstörtande planer. Varje dylik aktivitet bortrycker förutsättningen för gästfrihetens åtnjutande.

För att på grundvalen av det nu sagda bedöma befogenheten av konstitutionsutskottets anmärkning torde vara nödvändigt att klargöra arten av Hurmevaaras politiska verksamhet såväl före som efter hans ankomst till riket.

H. är född år 1886 i Finland och sålunda ursprungligen finsk medborgare. Efter uppväxtåren försökte han sig först såsom skomakare, men övergick efter någon tid till muraryrket. Efter inträde i vederbörande fackförening kom han snart att intaga en ledande ställning inom den finska arbetarrörelsen. 1909 blev han sålunda kassör och året därpå jämväl sekreterare i Nylands läns socialdemokratiska valdistrikts styrelse, sedermera blev han ledamot av styrelsen för Helsingfors arbetarkommun och föreståndare för partiets kansli. Ledamot av Finlands riksdag i oktober 1917 anslöt sig H. vid finska revolutionens utbrott i januari 1918 till de »röda». Han utsågs då till ordförande för Nylands läns länskommitté, vilket, enligt H:s uppgift, i sak innebar, att han erhöll ställning som landshövding över nämnda län. I februari 1918 placerades han såsom kamrer i folkkommissariatets finansdepartement. Han medger sig hava deltagit i revolutionsarbetet men ej i de egentliga stridshändelserna. Vid revolutionens undertryckande flydde han ur Finland och kom i oktober 1918 till Sverige. Något år senare anlände jämväl hans i Finland kvarlämnade familj till Sverige.

H. var sålunda vid sin ankomst hit att anse såsom finsk politisk flykting. Kungl. Maj:t förklarade också genom beslut den 22 nov. 1918, att den omständigheten att H. icke innehade behörigt pass icke skulle utgöra anledning för polismyndigheten att omedelbart avvisa honom, utan skulle H. få tillsvidare, intill dess det bleve honom möjligt att återvända till Finland, vistas i Sverige under iakttagande av överståthållarämbetets eller vederbörande länsstyrelses ev. föreskrifter. I anledning av detta beslut tilldelades H. uppehållsbok.

Ä dylik legitimationshandling vistades han i Sverige till i april 1922, då han företog en 3 mån. resa till Fjärrkarelen och Ryssland. H. — som de första tre åren av sin vistelse här i landet haft anställning hos Svenska Ekonomibolaget — hade nämligen under år 1921 anställts såsom Karelska Autonomi Sovjetrepublikens avlönade handelsrepresentant i Sverige, en befattning som han bibehöll till och med år 1925. Vid återkomsten till Sverige i juli 1922 återfick H. sin uppehållsbok, vilken han vid avresan måst lämna ifrån sig.

Under eller omedelbart efter nämnda resa förvärvade emellertid H. tydligen medborgarskap i Sovjet-Ryssland. Den 26/8 1922 sökte och erhöi han nämligen visering å ett för honom den 11 i samma månad av Sovjet-Rysslands härva-

Ang. H. Hurmevaaras utvisning.
(Forts.)

Ang. H. Hurmeaaras
utvisning.
(Forts.)

rande representant utfärdat pass. Sedermera har H. innehaft visering å pass såsom rysk medborgare, ända till dess den sista viseringen den 28 oktober 1929 återkallades. I och med att H. blev sovjetrysk medborgare upphörde hans egenskap av finsk politisk flykting, och han kunde ej längre i denna egenskap grunda några anspråk på att få kvarstanna i riket. Det var sålunda endast i konsekvens härmed, som Kungl. Maj:t på hemställan av den dåvarande regeringens utrikesminister enligt beslut den 16 december 1927, enär »H. förvärvat medborgarrätt i de Socialistiska Sovjetrepublikernas Union och erhållit pass, utställt av härvarande sovjetryska beskickning», samt de förutsättningar, varå Kungl. Maj:ts förut omnämnda, den 22 november 1918 meddelade tillstånd för H. att utan pass vistas i riket ej längre vore för handen, återkallade samma tillstånd.

Sedan Karelska republiken år 1925 indragit sin representation i Sverige samt bevakandet av dess intressen övertagits av Ryska rådsrepubliken, övergick H. i ryska handelsdelegationen. Å förteckningen över dennas personal figurerar han t. o. m. september 1927, då han erhöll anställning — enligt egen uppgift — såsom arkivarie hos tidningen Folkets Dagblad Politiken, den från Moskva dirigerade 3:e internationalens dåvarande huvudorgan i Sverige. Denna befattning lämnade H. den 14 november 1929.

Den omständigheten att H. inträtt i tidningen Folkets Dagblad Politikens tjänst och därmed i tjänst hos det svenska kommunistpartiet och den tredje internationalen var i och för sig att betrakta som en olämplig åtgärd av en främling, som begagnade sig av landets gästfrihet.

I detta sammanhang vill jag, då konstitutionsutskottet anfört, att under den tid av omkring 12 år, som H. vistats i Sverige, några anmärkningar mot hans uppförande icke framkommit, påpeka, att enligt vad tredje polisintendenten i Stockholm för mig uppgivit misstanker hysts att H. deltog i stämplingar riktade mot Finlands samhällsskick.

Vid häktandet för utvisning i september 1929 av ryska undersåten Leon Purman, en av de sistlidne höst här i landet verkande s. k. Ex.R.-delegaterna, erhöles kraftiga bevis för de förut hysta misstankarna, att H. långt ifrån att avhålla sig från politiskt intrigspel, tillhandagick främmande kommunister, som under falska namn och pass uppehöll sig här i landet, med råd och dåd för främjande av deras landsskadliga verksamhet. Av den korrespondens, som påträffades i ett av Purman bebott rum, inhämtades bl. a. att den finske upprorsledaren Manner, vilken olovligen insmugit sig i landet, i skrivelse till finska kommunister begärt, att vissa försändelser, avsedda för Manner, skulle sändas under H:s adress.

Med anledning av vad sålunda sist förekommit förordnades den 28 oktober 1929 om indragning av H:s visum. Härefter följde författningsenligt polismyndighetens föreläggande för H. att lämna landet samt, på grund av hans uraktlåtenhet att så göra, överståthållarämbetets förpassningsbeslut den 2 december 1929. Genom besvär av H. drogs ärendet därefter under Kungl. Maj:ts prövning.

Före ärendets vidare behandling i konseljen lät jag — tillmötesgående H:s i besvären framställda begäran att erhålla del av de skäl, som föranlett indragandet av hans vistelsetillstånd — tredje polisintendenten i Stockholm i en p. m. göra en sammanfattning härav samt över samma p. m. inhämta H:s yttrande. Nämda p. m. innehöll — förutom en redogörelse för innehållet i den hos Purman beslagtagna korrespondensen i de delar den hade betydelse för fastslåendet av H:s delaktighet i de mot Finland riktade konspirationerna — jämväl följande nya upplysningar, nämligen att, enligt vad dåmera vore känt, år 1924 i Stockholm och i Nacka socken hållits en del kurser för hemliga finska kommunistledare, att H. omhänderhaft de praktiska arrangeman-

gen i anledning av nämnda kurser, att H. den 18 december 1929 fått mottaga besök av den samma dag till Stockholm anlände finske kommunistledaren Nillo Välläri samt att H. — som vid polisförhör uppgivit, att han vore så främmande för den kommunistiska rörelsen, att han saknade närmare kännedom om den Tredje Internationalen — icke desto mindre den 30 november 1929 deltagit i det samkväm i Folkets hus, som Sveriges kommunistiska partis Moskvatrogna falang i samband med sitt sagda dag hållna kongressmöte anordnat, varjämte H. varit medlem av en kommunistisk cell, som omfattade tjänstemännen hos ryska handelsdelegationen samt åtskilliga finska och svenska undersåtar. Till stöd för sistnämnda uppgift bilades en fotografi över sagda cells medlemmar, å vilken fotografi H. igenkännes.

*Ang. H. Hurmevaaras utvisning.
(Forts.)*

I en senare p. m. överlämnade tredje polisintendenten hos polisen upptagna utsagor från två namngivna personer, båda förutvarande medlemmar av ryska handelsdelegationen, av vilka utsagor, sammanställda, framgick att under åren 1920—1926 vid delegationen funnits en kommunistisk cell, i vilken bland andra H. varit medlem, att där funnits jämväl en »pionjärvadning», i vars möten medlemmarnas barn varit tvungna att delta och vid vilka man övat barnen med byggande av barrikader, ävensom att H. haft intima förbindelser med de svenska kommunisterna.

Så långt polisintendentens p. m.

I anledning av förstnämnda p. m. infordrades, såsom nämnts, H:s yttrande, varjämte, efter det Kungl. Maj:t genom beslut den 7 mars 1930 funnit vad mot H. andragits vara av beskaffenhet att kunna föranleda hans utvisning, han vid förhör inför överståthållarämbetet ingående hördes över båda promemoriernas innehåll.

H. begagnade därvid den taktiken, att han antingen blankt förnekade vad som lades honom till last eller lämnade undvikande svar på framställda frågor eller, då han uppforderades att svara rakt på sak, förklarade sig icke vilja besvara den framställda frågan.

Det är vid sådant förhållande icke ägnat att förvåna, att överståthållarämbetet i sitt slutliga yttrande i ärendet nödgats förklara, att en fullt klarläggande utredning angående arten och omfattningen av den verksamhet, som H. bedrivit och alltjämt bedreve i riket, icke kunnat vinnas, framförallt på grund av H:s vid förhöret ådagalagda ovilja att besvara härom framställda frågor. Av vad i ärendet förekommit och av H:s eget uppträdande under förhöret hade dock överståthållarämbetet bibringats en bestämd uppfattning att H:s uppgift i Sverige bland annat avsåge organiserandet av samarbete mellan svenska och utländska representanter för meningsriktningar, vilka syftade till att med våldsamma medel omstörta den bestående samhällsordningen.

Konstitutionsutskottet har i sitt utlåtande förklarat, att det i intet avseende ådagalagts, att H. i Sverige skulle hava bedrivit en sådan verksamhet, som kunde vara menlig för landets intressen.

Jag överlämnar åt kammaren att bedöma huruvida detta omdöme är riktigt grundat.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att Schweiz, asyllandet par preference, överlämnar åt kantonmyndigheterna att besluta utvisning på grund av uppgiftsvägran, oriktiga upplysningar, överträdelse av föreskrifter samt otillfredsställande bevisning om att ändamålet med vistelsen är utan anmärkning eller icke stridande mot Schweiz' intressen. Märk väl att där i det gamla frihetslandet ligger bevisbördan helt och hållet på utlänningen. Konstitutionsutskottet vill lägga hela bevisbördan på statsmakten och synes därjämte för utvisning kräva en bevisning av samma styrka, som den domstol brukar godtaga. Detta synes mig vara en betänklig ståndpunkt. Därest sannolika skäl finnas för antagande, att en utlänning här i landet bedriver en landsskadlig verksamhet,

Ang. H. Hurmevaaras utvisning.
(Forts.)

fordrar statsintresset, att mannen utvisas. Att vår lag skulle intaga en annan ståndpunkt kan icke med fog göras gällande.

Jag vill särskilt framhålla den omständigheten, att H. vid förhöret inför överståthållarämbetet vägrat att besvara den till honom framställda frågan, huruvida han tagit någon befattning med arrangerandet av de kurser för hemliga finska kommunistledare, som hållits här i landet år 1924. Jag föreställer mig, att ingen regering, hur välvillig den än må vara, kan tolerera att en person, om vars utvisning i statens intresse är fråga, undandraget sig besvarandet av ett härför så betydelsefullt spörsmål.

Det har i ärendet gjorts gällande, att starka humanitära skäl talat för en mindre sträng behandling av H. I anledning härav vill jag erinra därom, att H., sedan han blivit rysk medborgare, trätt i ryska rådsrepublikens tjänst och upphört att vara politisk flykting. Hans förhållande till det nya hemlandet synes hava varit det allra bästa, att döma av att han använts i dess tjänst. Vid sådant förhållande torde de ömmande omständigheter, som kunna tänkas föreligga med avseende å en politisk flykting, hava upphört att vara för handen beträffande H.

Herr talman! Härmed tror jag mig ha framlagt tillfredsställande skäl för den åtgärd, som jag tillrätt Kungl. Maj:t att vidtaga.

Herr Vennerström: Herr talman! Jag ber att få börja där herr justitieminister Bissmark slutade sitt anförande. Han slutade med att i förbigående nämna de humanitära skäl, som reste sig gentemot herr justitieministerns utvisningsbeslut. Han gled mycket lätt förbi dem, men jag tror, att det kan vara skäl att litet närmare belysa de där humanitära skälen. Då bör i det fallet konstateras, att herr Hurmevaara har varit bosatt i vårt land och här slagit fast rot under 12 år ungefär. Det är dock inte en så liten tidrymd. Hans ena flicka är född under denna tid, och hans andra, den äldre flickan, har gått i svensk skola under den tiden, inom parentes sagt i franska skolan, och där erhållit mycket höga och vackra betyg. Det är alltså en på svensk botten rotad familjebildning, som det enligt mitt förmenande fordras mycket starka skäl för att sönderslita.

Sedan må därjämte erinras, att Hurmevaara från sin ungdomstid, kanske delvis på grund av materiella missförhållanden, varit jämt och ständigt sjuk. Han har varit behäftad med en mycket svår ögonsjukdom, han har legat inte bara i veckor och månader, utan sammanlagt under årtal under läkarbehandling, delvis på lasarett, och det finns intyg från framstående ögonläkare i huvudstaden om att ifall han kommer i dåliga förhållanden, dåliga bostadsförhållanden och sådant, så kan det befaras, att han kommer att hotas med fullständig blindhet. Det finns en gammal varbildning med ständiga varinflammationer i hans ögon. Jag tror, att de där humanitära skälen bör man även taga hänsyn till, då man går att bedöma detta förhållande.

Sedan ber jag helt att få instämma med herr justitieministern däri, att det avgörande självfallet inte är humanitära skäl, utan avgörande är hänsynen till statens intressen och rikets säkerhet. Kan det verkligen avgöras, att en man begagnar gästfriheten i vårt land till att hota rikets säkerhet eller statens intressen, anser jag för min del, att humanitära skäl inte böra, även om de äro synnerligen starka, få utslagsgivande betydelse gentemot hänsynen till rikets säkerhet och intressen. I det sammanhanget gjorde herr Bissmark det uttalandet, att den, som utvisar, är inte skyldig att pretera bevisning, utan bevisningsskyldigheten tillkommer den åtalade eller den, som skall vara föremål för utvisningsbeslutet. Ja, jag får lov att säga, att gentemot polismakten i huvudstaden med dess i många fall sakligt inkorrekta protokoll — det finnes en mängd inkorrektheter i protokollen — förefaller det mig vara

nästan orimligt, att någon svensk eller här vistande utländsk medborgare, som själv skall gentemot polismyndigheterna bevisa, att han är fullständigt oskyldig, går i land med ett sådant uppdrag.

Sedan är det ändå så, herr statsråd, att vårt land är en gammal västerländsk rättsstat. Vore det fråga om Sovjetryssland, vore det sannerligen inte så noga med bevisningen, men vårt land är ett gammalt västeuropeiskt rättssamhälle, och därför tror jag, att vi även beträffande utlänningar böra göra det mesta möjliga för att se till, att rättssäkerheten inte blir kränkt gent emot dem.

Nu sade herr statsrådet vidare, att den tredje internationalen var en mycket farlig tillställning, som ville genomföra en våldsam omstörtning av samhället, genomföra revolution och införa proletariats diktatur. Ja, det är nog ganska riktigt, att så är förhållandet, men det är en rasande skillnad på att eventuellt bekänna detta så där mera teoretiskt och att tillämpa det i praktiken. Och nu frågar jag för min del herr statsrådet: finns det något bevis för att verkligen Hurmevaara under sin tolvåriga vistelse i Sverige har sökt ställa till med någon revolution? Har han själv begått något våld eller gjort något försök att på svensk mark verkligen starta denna proletariats diktatur? Det faktum kvarstår ju ändå, att mannen har funnits hela denna tid i Sverige. Han kom som revolutionär flykting hit från Finland, han hade, som han själv medger, varit med om revolutionen och kom hit som kommunistiskt inficerad. Han har varit här hela tiden, och han har varit samme man hela denna tid, men han har fått tillstånd av alla svenska regeringar, av socialistregeringar, av frisinnade regeringar och även av högerregeringar — regeringen Trygger exempelvis — att vara kvar i vårt land utan att på något sätt bli föremål för dessa regeringars utvisningsbeslut.

Sedan uppställer sig den frågan, om det nu har kommit fram något nytt under hösten 1929, någon ny verklig bevisning eller åtminstone mycket starka skäl för att mannen då hade blivit av en annan natur och då börjat med dessa revolutionära stämplingar, som han veterligen inte förut varit med om att göra. Ja, herr justitieministern hänvisade till den berömda Purmanska kappsäcken. Jag känner innehållet i den kappsäcken fullständigt lika väl som herr justitieministern, och jag har gått igenom hela dess väldiga samling av papper. Jag får säga, att jag blev mycket grundligt besviken, när jag gick igenom alla de där hemliga handlingarna och fick se vad där egentligen fanns. Där fanns strängt taget inte någon bevisning alls. En mängd papper var där, men inte någon verklig bevisning om, att Hurmevaara hade gjort sig skyldig till brottsligt förfarande eller till stämplingar inom vårt eget land. Ja, det har sagts, och det nämnde herr justitieministern, att han har blivit sedd en dag tillsammans med en finsk kommunist, jag vill minnas, att han hette Välläri. Han skulle ha mött honom på morgonen och sedan följt honom till stationen på kvällen. Då gör jag herr justitieministern den frågan: är det en brottslig gärning, är det en fara för den svenska säkerheten och landets intressen, om en man, som befinner sig i vårt land, följer en finsk kommunist exempelvis från Skeppsbron på morgonen och ned till stationen på kvällen? Det finns inte någon bevisning, att denne finske kommunist gjort någon brottslig gärning i vårt land under den tiden, och det förefaller åtminstone mig tämligen självklart, att det inte kan vara någon brottslig sak att följa en man, om vilken det inte föreligger bevis, att han har gjort en brottslig gärning.

Sedan har det nämnts, att Hurmevaara hade skrivit brev till den kände finske kommunisten Kullervo Manner. Det finns inte någon bevisning om, att Hurmevaara skrivit något av brevkoncepten, och det finns inte heller någon bevisning om, att något av brevkoncepten varit av någon brottslig karaktär.

Sedan nämnde herr justitieministern för det tredje, att det var så svårt att

Ang. H. Hurmevaaras
utvisning.
(Forts.)

få sanningen ur honom. Han har vägrat bekänna ett dugg. Ja, det vill jag erkänna, men skulle detta vara skäl till utvisning, får jag lov att säga, att då lär man få utvisa alla finnar i vårt land, ty skall man förhöra finnar med deras kända inbundna temperament, deras riksbekanta fallenhet för att vara tystlåtna och tjuriga, lär man få söka taga fram sanningen med korkskruv, och man lär ändå inte få något svar.

Sedan har nämnts konferensen år 1924, om vilken Hurmevaara inte lämnat klart besked. Ja, jag får lov att säga, att han erkände öppet och ärligt, att han där inte har svarat på frågorna, och jag erkänner, att jag inte har någon sympati för finnar i allmänhet, vare sig av röd eller vit natur. Men just denna hans vägran på den punkten att svara ger mig en större respekt för honom på grund av det läge, som då rådde i Finland vid det tillfället. Herr justitieministern bör observera, att det pågick just vid det tillfället i Åbo en process gentemot en rad finska kommunister, där åtskilliga blivit dömda till åratals straffarbete och fängelse, synnerligen hårda domar, och jag får verkligen lov att säga, att en vägran i detta läge att nämna exempelvis namn eller uppgifter, som han eventuellt kände till, och som sedan skulle kunna begagnas i Finland till att döma andra av hans gamla kamrater till årslånga fängelsestraff, gör, att för mig blir mannen i detta fall mera sympatisk än om motsatsen varit fallet.

Sedan vill jag fråga herr justitieministern: finns det någon bevisning om eller någon verklig sannolikhet för, att den där konferensen 1924 varit av för Sveriges säkerhet och intressen farlig natur? Det finns veterligen ingen sådan. I varje fall kan man ju sex år efter 1924 säga, att ingen bevisning föreligger, att någon skada verkligen har skett av den konferensen, om det nu verkligen har varit en sådan.

Nu kommer jag till det allra sista. Den näst sista argumentationen, som herr justitieministern förde i fält, nämligen att Hurmevaara inte var finsk medborgare, utan för närvarande rysk medborgare, är formellt riktig och fullständigt sann, men då herr justitieministern säger, att Hurmevaara hade stått i mycket intima förbindelser med Sovjetryssland, alltså med den ryska staten, ber jag att för min del få nedlägga en mycket bestämd gensaga. Herr justitieministern talar om sovjetrepubliken Karelen. Hurmevaara har varit chargé d'affaires eller handelsdelegat för Sovjetkarelen inom vårt eget land. Ja, det är alldeles sant, och Sovjetkarelen är onekligen en del av den stora sovjetryska republiken, men å andra sidan är den verkliga sanningen om Sovjetkarelen den, att det egentligen är en finsk republik. Det är nämligen skött av de landsflyktiga kommunistiska finnarna. En sådan man som chefen Gylling är som bekant finne, en sådan man som Gyllings närmaste man Usenius, även nämnd i de svenska handlingarna, är en landsflyktig finsk kommunist. Det är alltså gamla nationella kamrater till Hurmevaara, det är finnar, som sköta Sovjetkarelen, och det är inte vanliga ryssar, som göra det.

Om vi låta realiteterna tala, tror jag alltså, att ur den synpunkten det inte är riktigt att säga, att Hurmevaara är en ryss, som kommer till sitt fädernesland, med vilket han har haft intima förbindelser. Detta tal håller inte, därför att mannen är finne. Hans förbindelser med Sovjetryssland ha gått via det kommunistiska finska Karelen. Därjämte kan mannen inte ryska, talar inte ett ord ryska, men kan finska, och har själv aldrig haft något att göra inom Ryssland. I realiteten är han alltså alltjämt finne, ehuru han formellt onekligen är medborgare i Sovjetryssland.

Det är dessa synpunkter, jag velat framdraga, herr talman, och jag skall som sagt, inte vidare begära ordet vid denna timme. Dessa skäl anser jag för min del föreligga för konstitutionsutskottets anmärkning.

Herr statsrådet **Bissmark**: Jag vill bara, medan herr Vennerströms yttrande är färskt, göra några erinringar.

I fråga om bevisningsskyldigheten har jag inte ställt mig på den schweiziska republikens ståndpunkt och sagt, att den utländske undersåten skall vara bevisskyldig, men jag har sagt, att den svenska staten bör utvisa en person, när sannolika skäl tala för, att han driver en landsskadlig verksamhet. Det är något annorlunda. Det var de sannolika bevisen, som jag i detta fall ansåg föreligga, på goda grunder.

Dem har herr Vennerström sökt reducera, men jag skall dock erinra om, att handlingar ha påträffats hos en Ex-R-representant i hans rum, varav framgår, att Manner skrivit till de finska kommunisterna, att de skulle skicka hans post till Hurmevaara. Manner uppehöll sig då här i landet på falskt pass. Det är mycket möjligt, att Hurmevaara inte har tagit någon befattning med Manners brev, men jag får dock säga, att det finns mycket sannolika skäl för att han har varit en mellanhand mellan Manner och hans kamrater i Finland. Där föreligger ett mycket graverande indicium, emot Hurmevaara för att han verkligen har motsvarat det förtroende, som Manner väntade av honom.

Vidare har herr Vennerström sökt bagatellisera de uppgifter, som förekommo, att Hurmevaara skulle ha organiserat den finska upprorsrörelsen under den tid, han varit här. Jag vill då säga, att upprepade gånger hos polisen gjorts anmärkningar mot Hurmevaara i sådant avseende. Han var på sin tid inblandad i den s. k. förräderiprocessen, som fördes här 1921 mot några finska undersåtar, vilka avsågo att organisera väpnade garden uppe i Norrland och Norge. Där var Hurmevaara inblandad och förhördes, ehuru inga bevis förekommo mot honom. Detta är saker, som jag inte har velat lägga fram, därför, att jag själv ansåg att de inte voro av någon betydelse, men när utskottet trycker så starkt på, att hela hans föregående vistelse här varit så fri från alla anmärkningar, är det ju tillåtet, att jag säger ifrån, att det inte har varit så, men jag vill inte säga, att dessa misstankar mot honom skulle ha varit av någon betydelse för bedömande av utvisningsfrågan. Det har jag inte alls påstått. Jag åberopade detta endast för att något försvaga konstitutionsutskottets uttalande om hans tidigare välförhållande.

Vidare framgår av handlingarna, att den finska polisen lämnat upplysningar om intriger, som bedrevos mot den finska samhällsordningen. Man har tillfrågat Hurmevaara härom, men han vägrade att svara. Ja, det kan ju vara mycket ädelt av honom men svensk myndighet måste fordra, att han svarar. Han skulle ha kunnat svara utan att förråda sina meningsfränder, men man skall inte underlåta att svara och säga, att man inte vill yttra sig där-om, ty då ha vi full rätt att säga: Var så god, då får ni finna er i, att vi anse den finska polisens uppgifter för riktiga. Jag vill inte säga, att man vid en domstol kan anse, att det är bindande bevis mot en person, att han svarat så på en fråga, men det ligger honom alltid till last, att han gör ett sådant uttalande. Det belastar honom, när det gäller att bedöma den samlade bevisningen. Också i detta fall har det varit av ganska stor vikt och ganska avgörande, att Hurmevaara undandragit sig att lämna upplysningar i denna sak.

De ömmande omständigheterna har herr Vennerström mycket starkt framhållit. Jag har å andra sidan i de principer, som jag angav, att staten borde följa, när det gällde främlingar av denna sort, som vistas här i landet, sagt, att man skulle ovägerligen fordra, att de avhölle sig från all aktivitet i riktning mot omstörtandet av det samhällsskick, vari de befunno sig. Mot den principen gjorde inte herr Vennerström i och för sig någon erinran, och det gläder mig, men det är då fråga om, ifall man, om man säger, att utlänningarna ovägerligen skola underkasta sig och vara lojala mot vårt lands sam-

Ang. H. Hurmevaaras utvisning.
(Forts.)

Ang. H. Hurmevaaras utvisning.
(Forts.)

hällsskick, då på grund av ömmande omständigheter skall tolerera, att de intrigera mot detta eller något annat lands rättsordning. Om man säger, att man ovägerligen skall fordra, att de inte göra det, och sedan på grund av ömmande omständigheter tillåter dem att stanna och göra det, så kan jag inte vara med om sådana avtrubbnings av principerna.

Beträffande de ömmande omständigheterna vill jag också säga gentemot herr Vennerström, att Hurmevaara var dock två år i den ryska handelsdelegationens tjänst. Han var under tre år i den karelska republikens tjänst, men övergick sedan till den sovjetryska republikens tjänst. Han hade alltså förbindelser med den sovjetryska regeringen, och jag har inte kunnat förspörja, att han hade någon fruktan för att komma till Ryssland. Han uttalade tvärtom vid sitt avsked från landet, att han ansåg, att Ryssland var det enda land, där en arbetare egentligen kunde trivas.

Jag har inte ansett, att jag varit berättigad att i detta fall taga hänsyn till ömmande omständigheter, när vederbörande har åsidosatt den lojalitet mot Sverige, som det varit hans skyldighet att iakttaga.

Då tiden nu var långt framskriden och flera talare funnos anmälda, beslöts på framställning av herr talmannen att den fortsatta överläggningen i förevarande fråga skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 157, till Konungen angående upprättande av ett svenskt institut för högspränningsforskning.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 159, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjätte huvudtiteln, punkt 14, gjorda framställning om anslag till byggande av enkla bygdevägar jämte i ämnet väckta motioner;

nr 160, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkt 14, gjorda framställning angående anslag till nationalmuseets depositionsavdelnings konstabildande verksamhet jämte två i ämnet väckta motioner;

nr 161, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkt 272, gjorda framställning angående anslag till fortsatt utgivande av »Nusvensk ordbok» m. m. jämte en i ämnet väckt motion;

nr 162, i anledning av väckta motioner om anslag till svenska eldbegängelseföreningen;

nr 163, i anledning av Kungl. Maj:ts under tionde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till försäkringsinspektionen;

nr 164, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avskrivning av viss del av statslån för anläggning av järnvägar från Oskarshamn till Ruda och från Ruda till Älghult jämte i ämnet väckta motioner;

nr 165, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkt 241, gjorda framställning angående understöd till obemedlade och mindre bemedlade elever vid statsunderstödda skolor för husmodersutbildning jämte fyra i ämnet väckta motioner; samt

nr 166, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet inom Jämtlands, Västerbottens och Norrbot-

tens län. dock ej rikets nordligaste gränsorter, jämte två i ämnet väckta motioner.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till paragrafer i riksdagsbeslutet:

- nr 31, rörande lag om testamente m. m.;
- nr 32, rörande godkännande av en i Genève den 17 juni 1925 dagtecknad konvention rörande kontroll av den internationella handeln med vapen, ammunition och krigsmateriel;
- nr 33, rörande viss ändring i lagen om skogsaccis;
- nr 34, rörande tullfri införsel av två telefonkablar;
- nr 35, angående fullständigt frigivande av sälfångst med sax;
- nr 36, rörande lag om bokföring vid enskild järnväg m. m.;
- nr 37, rörande förslag till ändrad lydelse av § 55 riksdagsordningen;
- nr 38, rörande förslag till lag om arbetstidens begränsning;
- nr 39, rörande förslag till lag om vissa inskränkningar beträffande tiden för förläggande av bageri- och konditoriärbete;
- nr 40, angående Kungl. Maj:ts proposition nr 71 med anhållan om riksdagens yttrande rörande vissa av den internationella arbetsorganisationens konferens år 1929 fattade beslut;
- nr 41, rörande lag om delning av fastighet vid ändring i rikets indelning med mera och därav påkallade lagförslag;
- nr 42, rörande lag om ändrad lydelse av 37 § 5 mom. förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom och lag om ändrad lydelse av 121 § utsökningslagen;
- nr 43, rörande lag om bostadsrättsföreningar m. m.; samt
- nr 44, rörande lag om fortsatt giltighet av lagen den 20 juni 1924 angående förverkande i visst fall av spritdrycker och vin.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

- nr 111, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av viss överenskommelse mellan kronan och Vaxholms stad m. m.;
- nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anvisande av medel för bestridande av viss ersättning till Västerås stad;
- nr 113, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp och iordningställande av beskickningshus i Haag;
- nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående om- och tillbyggnad av anatomiska institutionen vid universitetet i Uppsala;
- nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överflyttande av en parallellavdelning i realskolan vid högre allmänna läroverket å Södermalm i Stockholm till Katarina realskola därstädes;
- nr 116, i anledning Kungl. Maj:s proposition angående anslag för medicolegala besiktningar;
- nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till utbildningskurs för rättsobducenter;
- nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel till återuppförande av en nedbrunnen gymnastikbyggnad vid statens uppfostringsanstalt å Bona m. m.;
- nr 119, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bidrag till resor för patienter vid vissa anstalter för radiumbehandling jämte en i ämnet väckt motion;

nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till särskild polisverksamhet för uppdagande av olovlig införsel av spritdrycker m. m. jämte en i ämnet väckt motion;

nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till överståthållarämbetet; samt

nr 122, i anledning av väckt motion om viss ersättning till landsfiskalen Gustaf Björn;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i 1 och 12 §§ lagen den 5 juli 1884 om skydd för varumärken; samt

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 18 § lagen den 4 juni 1913 (nr 159) angående förbud mot införsel till riket av varor med oriktig ursprungsbeteckning och lag om ändrad lydelse av 2 § lagen den 9 oktober 1914 (nr 422) angående förbud i vissa fall mot varors förseende med oriktig ursprungsbeteckning och saluhållande av oriktigt märkta varor; ävensom

första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 6, i anledning av väckt motion om ändring i förordningen angående forntida minnesmärkens fre-dande och bevarande.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5.08 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Lördagen den 26 april e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.; och dess förhandlingar leddes till en början av herr förste vice talmannen.

Fortsattes överläggningen rörande punkten 2 i konstitutionsutskottets memorial nr 26, angående fullbordad granskning av de i statsrådet förda protokoll.

Ang. H. Hurmevaaras utvisning.
(Korts.)

Herr **Samuelson**: Herr talman, mina herrar! Enligt det material, som polisen förebragt, skulle Herman Hurmevaara vara utvisad från Sverige på grund av, bland annat, fyra huvudpunkter, som återfinnas i polisens förhørsprotokoll, återgivet på sid. 8 i det nu förevarande betänkandet.

För det första anklagar man Hurmevaara på grund av att i det material man funnit i den s. k. Purmanska väskan, skulle ha påträffats ett koncept med Hurmevaara angiven såsom adressat. Han skulle ha mottagit en tidning, Moskauer Rundschau, för vidare befordran till Manner. Jag måste rörande denna punkt säga, att det i och för sig väl icke kan vara något brottsligt, även om man utgår ifrån att det är riktigt, att den, som här går under namnet »Herkko», är Herman Hurmevaara, att taga emot en utländsk tidskrift, icke ens om man är politisk flykting i det här landet. När därtill kommer, att denna tidning icke är ett kommunistiskt tidningsorgan utan en tidning, utgiven av en borgerlig f. d. diplomat i Moskva, förefaller det, som om man i mycket hög grad bör reducera den anmärkning, som därvidlag riktats emot Hurmevaara.

För det andra anför man emot Hurmevaara i detta material, att han skulle ha väntat ett brev, adresserat till »Herkko» för vidare befordran till Manner, och att man från den svenska polisens sida hos Hälsingfors polischef inhämtat, att pseudonymen »Anton» skulle vara liktydigt med det finska kommunistiska partiets centralkommitté i Ryssland eller, som det ordagrant är angivet här i betänkandet, »kommunistiska Internationalens skandinaviska sekretariat».

När man läser igenom detta material, får man en mycket stark känsla av att man på den svenska polisens sida i mycket hög grad använt den finska polisens såsom källa — därpå tyda de finlandismer, som här och där lysa igenom i detta material, och därpå tyda också de lämnade uppgifterna, som för övrigt på många punkter äro oriktiga. Sålunda är det oriktigt, när det talas om »kommunistiska Internationalens skandinaviska sekretariat». Jag tror, att jag känner till detta i någon mån, och jag kan försäkra herrarna, att det icke finns ett sådant sekretariat. I varje fall fanns det icke vid den tidpunkt, som detta meddelande avser.

Den tredje huvudpunkten skulle vara den, att Hurmevaara sysslat med översättningar och att han har låtit komma sig det oerhörda brottet till last, att han översatt material för en facklig delegation vid en kongress. Jag anser, att icke heller detta kan läggas Hurmevaara till last, ty han har aldrig gjort någon hemlighet av att han här i landet sysslade med översättningsarbete. Och polisen torde känna till detta, och han har inte heller hållit hemligt att han stod finska kamrater till tjänst med översättningar vid fackliga kongresser och med annat översättningsarbete.

Ang. H. Hurmevaaras
utvisning.
(Forts.)

Den fjärde huvudanmärkningen är lika dråplig som de tre föregående. Man beskyller Hurmevaara för att ha haft att göra med en så farlig sak som inköp av en dupliceringsmaskin eller en maskin för ett tryckeri och att den var avsedd för Finlands räkning. Jag kan försäkra, att jag i min föregående egenkap av ledare för ett tryckeri här i Stockholm också haft att göra med Hurmevaara såsom representant i detta avseende, men det är ju fullt legala saker, till och med legala i Finland. Den omständigheten att Hurmevaara varit behjälplig med sådana saker, kan väl, synes det mig, icke vara anledning till att utvisa honom.

Men det är icke bara dessa fyra huvudanklagelser, som man riktat emot Hurmevaara, ehuru väl man från polisens och övriga myndigheters sida ansett, att detta var det farligaste materialet emot Hurmevaara. Man har senare också kommit med andra anklagelser. Man anklagar Hurmevaara för att han mött en finsk kommunist, en synnerligen farlig kommunist, som han ledsagat till tåget. Jag känner litet grand också till denne farliga kommunist, och jag kan försäkra eder, att han nog är mycket farlig — det tvivlar jag icke ett ögonblick på — men denne, Välläri, om vilken polisen tydligen fått den uppfattningen, att han är en mycket farlig representant för den kommunistiska internationalen, anklagas av de finska anhängarna av den kommunistiska internationalen för att vara en renegat, en förrädare emot denna international. Polisen har emellertid tydligen fått för sig, enligt uppgift från Finland, att denne skulle vara en mycket farlig anhängare av den kommunistiska internationalen. Välläri är kommunist, han är fackföreningsman och han befann sig i Sverige i lojala ärenden; han var här på genomresa för att delta i en facklig kongress i Oslo, och det kan väl icke rimligtvis läggas Hurmevaara till last, att han varit denne sin kamrat, en facklig förtroendemän, behjälplig att orientera sig i Stockholm. Jag ber att få slå fast och protestera emot de underliga metoder, vilka man anser vara tillåtna. De omnämnas också i detta betänkande, där det talas om att man anmält för regeringen, att man har följt denne Välläri från det han kom på morgonen med finlandsbåten, följt honom på Skeppsbron och till och med inregistrerat ett besök, som han gjort i en cigarraffär, och inregistrerat, att han anropat en bil och farit till Hurmevaaras bostad. Jag måste säga, att det är verkligen ovärdigt detta »rättssamhälle», som herr Vennerström litet tidigare i dag talat om, att man på detta sätt spionerar ut folk, som icke ha något brottsligt för sig annat än att vara på genomresa i Stockholm för att besöka en kongress i ett annat land.

Vidare anklagar man Hurmevaara för att han, ehuru han sagt sig icke känna till den kommunistiska rörelsen något nämnvärt, — vilket han senare förnekar, att han har sagt — i varje fall har besökt ett festligt samkväm, anordnat av en kommunistisk organisation här i Stockholm. Jag anser, att icke heller det kan läggas Hurmevaara till last, att han har besökt ett festligt samkväm anordnat av en politisk organisation, ty skulle något sådant kunna vara anklagelsematerial emot alla de flyktingar, som finnas här i landet, så tror jag nog, att inte så värst många skulle gå fria, och den rätten bör även en politisk flykting, som här åtnjuter asylrätt, ha, att han får besöka ett festligt samkväm, även om detta är anordnat av en kommunistisk organisation.

Jag skall vidare be att få slå fast, att detta material, som lämnats under polisutredningen, är oriktigt på åtskilliga punkter, och i det avseendet instämmer jag med herr Vennerström, som redan tidigare i dag framhållit, att olika uppgifter i förhörsprotokollen äro av den art, att man sannerligen icke kan tillmäta dessa uppgifter alltför stor betydelse. Det finns t. ex. en uppgift om att Hurmevaara redan innan han kom till Sverige, skulle ha tillhört ett parti i Finland, vilket hade tredje internationalens program och riktlinjer som grundval. Hurmevaara har häremot invänt, att det i så fall skulle vara Fin-

lands socialdemokratiska arbetarparti. Jag tror icke, att herr justitieministern vill gå i god för att polisens uppgift i det avseendet är riktig. Den kommunistiska internationalen fanns nämligen inte på den tiden, då Hurmevaara vistades i Finland. Den bildades först efter det att Hurmevaara kom till Stockholm, och jag förstår då icke, hur han redan i Finland skulle kunna ha tillhört en organisation, som bildades först sedan han väl var i Sverige. Denna uppgift är emellertid karakteristisk, ty den är tydligen också lämnad av den finska polisen. Sådana upplysningar återkomma gång på gång i det material, som här föreligger.

Jag skall vidare be att få fästa uppmärksamheten på en annan uppgift, som förefaller synnerligen dubiös. Det anföres — det gäller de förhör, som Hurmevaara varit underkastad — på sid. 15 följande: »För Hurmevaara framhölls det egendomliga i att såsom representant för en sovjetrepublik anställdes en person, som icke vore ansluten till det parti, landets styrelse representerade.» Jag måste fästa uppmärksamheten speciellt vid detta, därför att det vittnar om en synnerligen stor okunnighet beträffande de principer, som sovjetunionen tillämpat vid sina anställningar. Det är icke alls någonting ovanligt, att man anställt såsom representanter för sovjetunionen folk, som icke tillhört det kommunistiska partiet, nu anföres det emellertid av polisen såsom något synnerligen egendomligt, att Hurmevaara sagt sig icke tillhöra det kommunistiska partiet, och man anser, att detta är så egendomligt, att man formligen vill poeka på Hurmevaara den uppgiften och att han skall erkänna sig ha tillhört den kommunistiska internationalen på grund av att han varit anställd såsom representant för den Karelska sovjetrepubliken.

Jag måste verkligen till herr justitieministern ställa den frågan: är det möjligt på det sättet, att dessa principer, som den stockholmska polisen här sökt göra gällande för sovjetunionen, tillämpas även av den Lindmanska regeringen, så att man bara anställer sådana personer, som tillhöra vårt lands högerparti? Är det inte på det sättet, förstår jag inte varför det för stockholmspolisen skall synas som en så naturlig sak, att sovjetmyndigheterna skola tillämpa en sådan princip.

Herr justitieministern har i eftermiddag i sitt anförande talat om, att det var olämpligt av Hurmevaara att mottaga arbete såsom arkivarie på en kommunistisk tidning. På den punkten kan man vara överens med justitieministern om att det var ganska olämpligt av Hurmevaara att taga denna anställning, men det är nu på det sättet för många arbetare, herr statsråd, att det gäller inte att välja mellan lämpliga eller olämpliga sysselsättningar, utan de ha ingenting annat att göra än att taga den sysselsättning, som står dem till buds och som de kunna få. Hurmevaara befann sig i en sådan situation här, att han icke kunde få någon annan anställning i Stockholm, och därför var han nödsakad att taga denna anställning såsom arkivarie på en kommunistisk tidning. Jag vet, att det var många krafter i rörelse för att skaffa Hurmevaara en annan anställning i Stockholm. Det lyckades emellertid icke, och det var först i sista hand som Hurmevaara gick till Folkets Dagblad Politiken, därför att någon annan utväg inte stod honom till buds. Han hade ju ändå hustru och två barn att försörja, och då får man kanske många gånger icke endast tänka på vad som är lämpligt, utan då är man nödsakad att taga den anställning man kan få, om den också i och för sig var ganska olämplig för Hurmevaara.

Vidare har justitieministern här i sitt tidigare anförande lagt fram några skäl utöver vad polisen meddelat, och herr justitieministern kommer nu med den ganska förbluffande upplysningen, att det, som medverkat till utvisningen av Hurmevaara, är att Hurmevaara angivits av Manner såsom mottagare av post, och justitieministern vill förmoda, att Hurmevaara också har för-

Ang. H. Hurmevaaras utvisning.
(Forts.)

Ang. H. Hurmevaaras utvisning.
(Forts.)

medlat denna post. Men herr statsrådet var inte så säker på att Hurmevaara i själva verket haft något att göra med den posten. Jag måste säga, att det är något underligt, att man på ett sådant indicium kan utvisa en man ur det här »rättssamhället», som herr justitieministern är en av de främsta representanterna för. Herr justitieministern var också på det klara med detta, ty han sade, att han visste icke, huruvida Hurmevaara förmedlat denna post till Manner, men han antog det. Det var ett indicium, och det var ett av de indicier, som, bland andra, hade medfört, att Hurmevaara utvisats ur vårt land. Men om nu den mannen, som väntade posten, exempelvis skulle ha angivit en annan adressat, vilken som helst laglydig medborgare; om han varit smart nog att exempelvis använda sig av herr justitieministerns egen adress för denna sin korrespondens, inte hade man väl ändå kunnat anklaga herr justitieministern för vad en annan person låtit komma sig till last. Det är icke bevisat ens, att Hurmevaara känt till detta, att man angivit hans adress för denna post, och det återstår att bevisa detta. Det är icke heller allför okänt, det kan jag försäkra, inom den socialistiska, revolutionära rörelsen, att man tager sig sådana friheter som att man använder en adress på en kamrat, som man antar inte har något emot det. Men bortsett ifrån om det är sant eller ej, eller om Hurmevaara låtit komma sig detta till last eller ej, är det icke ett tillräckligt skäl för att förfara så som man här gjort med Hurmevaara.

Hela denna historia bottnar säkerligen icke i någonting annat än i de informationer, som man erhållit från den finska polisen. Jag är tämligen säker på att man icke här i Sverige betraktar Hurmevaara såsom en farlig samhällsomstörtare, som en farlig konspirator. Hade man gjort det, förefaller det, som om man haft många tillfällen eller borde ha haft många tillfällen, under de 12 år Hurmevaara ändå varit bosatt i detta land, att utvisa honom eller förpassa honom på andra sidan vårt lands gränser. Men det har man inte gjort, och det synes mig som om den omständigheten i alla fall vittnar om att man icke förrän förra året betraktat Hurmevaara såsom en farlig samhällsomstörtare, och detta icke beroende på det egna initiativet eller det material, som våra utomordentligt skickliga Sherlock Holmesar inom stockholmspolisen lyckats spåra upp, utan fast mer på grund av det material, som lämnats till densamma från den finska polisen. Och det var tydligen inte förrän i höstas, som detta material kom vederbörande tillhanda. Jag tror inte, att en sådan man som Hurmevaara, vilken ju inte — och jag vill säga detta gentemot en upplysning av justitieministern — visat något vidare intresse för att resa bort till sovjetunionen — det kan jag ju intyga från min elvaåriga kännedom om Hurmevaara — jag tror icke, säger jag, att den mannen är alltför farlig. Jag tror heller icke, att man beträffande en man, som kan behöva gå till Bonniers konversationslexikon för att inhämta upplysningar om den tredje internationalen och den kommunistiska rörelsen, det svenska samhället behöver känna sig alltför skräckslaget. Bilden av, å ena sidan, Herman Hurmevaara, en man som ändå fått vistas i vårt land under elva års tid och under denna tid stått under ständig polisuppsikt och, å andra sidan, det svenska s. k. rättssamhället, den bilden är nog ändå något missvisande, och jag undrar, om icke proportionerna, som regeringen givit denna historia, i någon mån i varje fall blivit något missvisande. Jag tror icke, att herrarnas samhälle kommer att knaka i fogarna därför att Hurmevaara, även om han skulle någon gång ha gjort så, stått en kamrat, som vistats här, till tjänst genom att lämna över ett eller annat brev till honom.

Jag skall vidare erinra om, att man tydligen icke har varit så angelägen, när det gällt andra politiska flyktingar, som vistats i vårt land och som väl ändå polisen måste ha haft kännedom om. Jag erinrar om att general Ludendorff har vistats här såsom »politisk flykting». Polisen kände till det men

ingrep icke. Fortfarande vistas i vårt land många politiska kontrarevolutionära flyktingar. Om man började granska dem och om stockholmspolisen och den svenska polisen överhuvud taget var lika ivrig att följa och granska deras åtgöranden, som den visat sig vara, när den bespejade varje steg, den finske fackföreningsmannen tog i vår stad, så undrar jag, om man icke skulle komma till åtskilliga resultat, som äro parallella med det man anser sig ha kommit till beträffande Hurmevaara, nämligen att det bedrivs kontrarevolutionär verksamhet, kontrarevolutionära stämplingar emot de länder, med vilka vårt land står på vänskaplig och god fot, exempelvis emot Sovjetunionen.

Ang. H. Hurmevaaras utvisning.
(Forts.)

Jag skulle, herr talman, ha gjort ett yrkande om att anmärkningen på denna punkt skulle ha lagts med gillande till handlingarna, men jag har erfarit, att det icke går för sig. Den parlamentariska traditionen tillåter det icke, och det kan förresten vara lika så gott, ty jag förmodar, att det icke skulle ha blivit mer än ett par representanter i denna kammare, som hade velat vara med om att rikta en anmärkning mot regeringen på denna punkt.

Jag måste emellertid sluta med att säga, herr talman, att jag anser, att regeringen, på denna punkt har begått en handling, som ger anledning till en vida gravare anmärkning än anmärkningen om alla de mandat, som regeringsledamöter haft i vissa bolagsstyrelser, och jag anser, att konstitutionsutskottet, om det verkligen skulle ha tagit sin sak på allvar, skulle ha granskat vad som ligger bakom hela fallet Hurmevaara, alltså alla de hemliga kanaler, som ligga bakom, underrättelseväsendet, informationerna o. s. v., som man hämtat ur hemliga källor. Jag tror, att man i det avseendet i varje fall ur det svenska »rättssamhällets» synpunkt gjort en bättre gärning, än när man här i dag i timtal debatterar sådana saker och ting, som jag för min del anser vara tämligen självklara, att några av vårt lands främsta kapitalistrepresentanter sitta i några bolagsstyrelser.

Herr Vennerström: Jag föranledes, herr talman, att begära ordet på grund av ett uppeendeväckande meddelande från herr justitieministerns sida. Men då detta delvis sammanhänger med de sista orden i herr Samuelsons yttrande, ber jag att få ägna honom ett par sekunders uppmärksamhet.

Herr Samuelson anklagar i viss mån det utskott jag tillhör för att det icke gått till ordentlig granskning av alla de hemliga kanaler, som departementet och polisen här begagnat sig av. Vi kunna i utskottet icke granska något annat än de skrivna handlingar, som från vederbörande departement äro till oss överlämnade, och vi äro fullkomligt stängda från möjligheten att via några slags Sherlock Holmes-metoder söka uppspåra justitieministerns och eventuellt stockholmspolisens hemliga kanaler.

Nu kommer jag emellertid till herr justitieministerns meddelande. Då jag i ett tidigare anförande sagt, att det icke fanns någon anklagelse mot Hurmevaara under de tidigare skedena av hans vistelse här, d. v. s. under praktiskt taget ett årtionde, och att man därför icke hade någon anledning att vidtaga åtgärder emot honom, lämnade herr justitieministern det meddelandet, att det under denna period fanns mycket grava anmärkningar mot Hurmevaara, och justitieministern tog dessa grava anmärkningar delvis såsom skäl för och bevisning för att hans egen utvisningsåtgärd var befogad. För mig kom detta meddelande synnerligen överraskande. Jag har läst igenom alla handlingar, som här föreligga, och läst igenom dem synnerligen grundligt men icke kunnat finna något papper och något som helst slag av detta innehåll i alla de handlingar, som varit tillgängliga för utskottet. Jag ber därför att få rikta en bestämd fråga till herr justitieministern: föreligga några skriftliga dokument från polisen eller något annat håll utöver de skriftliga dokument, som blivit lämnade till konstitutionsutskottet? Finnes det sådana skriftliga dokument, då anser jag, att

Ang. H. Hurmevaaras utvisning.
(Forts.)

detta undanhållande av dokumenten är av synnerligen uppseendeväckande natur. Finnas icke några hemliga dokument, ber jag få rikta en andra fråga till herr justitieministern: har då herr justitieministern fått sina upplysningar på andra vägar än dokumentvägen, d. v. s. genom muntliga samtal, eventuellt per telefon med exempelvis polischefen? Har det varit fallet, och om sådana upplysningar lämnats, som påverkat honom att begagna dem såsom fällande bevis och därmed motivera Hurmevaaras utvisning, ber jag för min del få bestämt protestera mot att sådana sakliga argument skola kunna begagnas som motiv för en så viktig åtgärd som en utvisning. Den tredje frågan, jag ber att få rikta till herr justitieministern, — och det gör jag särskilt med anledning av en uppgift i herr Lindhagens interpellation, är denna: finnes det några dokument utöver de dokument, som blivit lämnade till vårt utskott, från den finske polischefen? Herr Lindhagen har lämnat uppgift om att det skall finnas några hemliga handlingar. Det finnes icke i den akt, som kommit till vår behandling, några sådana hemliga dokument från den finske polischefens sida, och det gör, att jag finner mig föranlåten att även på den punkten till herr justitieministern rikta en fråga, som det vore av ett visst värde att även få besvarad.

Herr statsrådet **Bissmark**: Herr talman! Det finns i den engelska straffprocessen en princip, som är ganska egendomlig för engelsk rättsaskådning, nämligen den, att en åklagare aldrig får tala något ont om den tilltalades föregående. Han får icke upplysa domstolen om att den man, som står tilltalad, förut varit åtalad eller dömd för något brott, utan han får endast uppge de fakta, som röra det mål, som är före. Men det finnes ett undantag, och det är ifall den åtalades advokat börjar försvara honom med att skildra honom såsom en präktig man och därmed vill söka göra antagligt, att han icke har kunnat begå den handling, varom det är fråga.

Jag har i detta fall ej velat lägga fram några handlingar mot Hurmevaara, vilka jag ansett icke hörde till denna sak, utan jag har bett polischefen, att han skulle lägga fram vad som var att anföra mot honom i detta ärende, och det har polischefen gjort i en fullständig promemoria, som innefattar allt, som legat till grund för det beslut, regeringen fattat. Nu har emellertid utskottet sagt, att det aldrig varit någon anmärkning mot Hurmevaara under de tolv år, som förflutit. Med anledning av detta konstitutionsutskottets utlåtande har jag förhört mig hos polisen angående anmärkningar, som förut varit mot honom. Dessa upplysningar ha alltså icke legat till grund för utvisningsbeslutet, utan det är upplysningar, som jag inhämtat med anledning av konstitutionsutskottets goda vitsord om hans uppförande i landet. Jag sade uttryckligen i förmiddags, att upplysningarna om Hurmevaaras förhållande förut icke hade inverkat på utvisningsbeslutet, men att jag däremot meddelade dem nu, när konstitutionsutskottet antydde, att mannen förut varit utan anmärkning. De handlingar, som förelegat från finska polisen, om sådana förelegat, finnas väl hos polisen. Jag har ej velat göra saken vidlyftigare än den är. Vidare föreligger det hos utrikesdepartementet en del handlingar, som röra föregående tillfällen, då det varit fråga om passvisum, och de upplysningar, som därom kunnat inhämtas, har jag icke heller ansett höra till detta ärende och har icke lagt dem till grund för någon åtgärd. De avse ju icke den fråga, som vi nu närmast ha att göra med.

Med dessa ord tror jag, att jag besvarat herr Vennerströms frågor. Jag har alltså icke velat åberopa dessa handlingar förut, men jag har inhämtat upplysningar, sedan konstitutionsutskottet gjort sin erinran om att Hurmevaara skulle varit fullt klanderfri, ehuru väl jag till en del kände till de anmärkningar, som gjorts samt Hurmevaaras föregående vistelse.

Herr Winberg: Herr talman! När man läser igenom de aktstycken, som återfinnas i utskottets utlåtande rörande denna punkt, och om man därtill såsom jag något litet känner till denna fråga förut, så står man något tveksam om vilkendera som här är mest att beklaga, den person, som nu blivit utvisad ur landet, eller det statsråd, som verkställt en sådan utvisningsåtgärd. Ty det är sällan man läser något aktstycke av officiell natur, som utgör ett så tydligt bevis för att det emanerat från den politiska barnkammaren, som de aktstycken, som här anföras i utskottsutlåtandet och som huvudsakligen legat till grund för denna utvisning. Det är att märka, att en utvisningshandling sådan som denna innebär icke bara tråkigheter för den utvisade personen, utan i här föreliggande fall utgör detta utvisningsbeslut, såvitt jag kan fatta det, ett direkt avsteg från vad som allmänt ansetts ligga i begreppet politiska flyktingars asylrätt, så att talet om den politiska asylrätten är i och med detta utvisningsbeslut egentligen endast en tom fras.

För övrigt skulle jag också vilja tillägga, innan jag går in på att titta närmare på detta, att jag tycker det skulle vara något genant för det borgerliga samhällets representanter att verkligen på allvar göra gällande, att det är så illa ställt med detta samhälles säkerhet, att dess vara eller icke vara beror på huruvida en person som Hurmevaara får i fortsättningen vistas här i landet eller ej. Till och med jag har verkligen bättre tankar om det nuvarande borgerliga samhällets möjligheter att hävda sin ställning tills vidare. Men då man begär sådana uppenbara överdrifter, är det självklart, att då måste saken i och för sig vara synnerligen sjuk.

Här har det nu påpekats en hel del fullständigt oriktiga framställningar, som förekomma särskilt i denna inlaga från polisintendenten. Jag skall ej gå vidare in på den; jag skall bara tillåta mig att såsom ett alldeles särskilt vackert blomster ur polisens örtagård peka på vad som står angivet på sid. 10 i den inlaga, som är undertecknad av Eric Hallgren. Det heter där bland annat följande: »Slutligen får jag vördsamt meddela, att — enligt vad för mig från trovärdigt håll uppgivits — de i förut omnämnda pionjärklubb deltagande barnen undervisats del i byggande av barrikader, dels ock i utförande av barrikadstrider, samt att barnen tillsagts att i sina lekar på skolgårdar och lekplatser till andra barn sprida de kunskaper av nämnda slag, de i klubben förvärvat.» Ja, jag måste verkligen beundra polisens fantasi. Det är synd, att personer med så livlig fantasi icke fått sin verksamhet på ett område, som bättre stämmer överens med detta deras temperament. Låt oss tänka oss detta i verkligheten! Det är några barn — de måste väl ha vistats någonstans inomhus — som ha uppfört barrikader och lekt barrikadstrider. Det är ju något fruktansvärt, och det har icke samhället haft reda på förrän nu, då polisintendenten upplyst oss om vilken fara detta samhälle svävat i! Men man får ursäkta både mig och andra människor, om man efter dessa blomster tager synnerligen försiktigt alla uppgifter, som komma från det hållet, ty det hela påminner mer om kafferepsstanteri än om uppgifter från officiella personer och institutioner.

Jag måste säga, att det är också i övrigt några punkter, som i detta sammanhang kunna förtjäna att erinras om. Herr justitieministern framhöll alldeles särskilt, att det icke kan tillåtas personer, som vistas i landet som politiska flyktingar, att vara med om stämplingar mot ett annat land. Ja, mina herrar, där ha vi just den springande punkten, ty, ser ni, det är icke så synnerligen mycket frågan om det svenska samhällets säkerhet, som krävde, att Hurmevaara skulle utvisas, utan vad som ligger bakom hela denna aktion är just den finska ockranapolisen. Den, som känner till förhållandena i det avseendet litet närmare, får den bestämda uppfattningen, att här har icke vederbörande statsråd närmast haft ögonen att tillvarataga det svenska samhällets legitima intressen, utan tjänstgjort, såvitt jag kan förstå, såsom den, som utfört vad den

Ang. H. Hurmevaaras utvisning.
(Forts.)

Ang. H. Hurmevaaras utvisning.
(Forts.)

finska polisen här har krävt, att den svenska polisen skulle utföra. Det är detta som enligt mitt förmenande är det mest betecknande efter allt tal om den »självständighet», man här i landet alltid lägger i dagen.

För övrigt skulle jag vilja komplettera denna bild med något i samma stil som herr Samuelson framhöll. Man säger, att en person, som vistas här såsom politisk flykting, får icke deltaga i stämplingar mot ett annat land. Men hur tillämpar man det i andra fall? Hur många personer vistas icke här, som dag efter dag i tidningspressen och på annat sätt bekämpa och på alla vis förklara den ryska sovjetunionen. Ha vi icke en central i Helsingfors, en i Riga och en i Paris och överallt, där ryska emigranter genom sina tidningar föra en direkt upphetsande kamp mot det landet? Hur var det icke för övrigt i det här landet? Det fanns en person, som hette Hadjetlaché, som sedan på grund av andra saker blev mycket beryktad, vilken tillät sig, visserligen kanske icke i eget namn, att utgiva en tidning på ryska språket, där han ogenerat behandlade en hel del saker just beträffande Ryssland. Och hur var det icke beträffande general Wrangel, som tilläts hålla en armé på 25,000 man för att avvakta ett lämpligt tillfälle att angripa Sovjetunionen? I sådana fall tillåts gärna stämplingar mot annat land, men här har man måst konstruera upp det skälet, för att denne man som det nu är fråga om, skall anses mogen för utvisning, att han skulle ha stämplat mot Finland.

Så anför justitieministern som en synnerligen graverande omständighet mot Hurmevaara, att han vägrat besvara en del framställda frågor. Nu råkar jag veta vad som är den närmaste anledningen — plus att det var den finska polisen, som krävde åtgärdens vidtagande — till att Hurmevaara utvisades. Det var nämligen så, att man fått för sig, att en person vid namn Manner vistades i landet, och stockholmspolisen ville absolut ha reda på denne person. Man ansatte då Hurmevaara och hans hustru, och genom upprepade inkallningar till polisen sökte man pressa fram upplysningar angående var denne person vistades, om vilken man hade den uppfattningen, att han fanns här i staden. Antagligen kände varken Hurmevaara eller hans hustru, var han vistades, men även om de hade gjort det, måste jag säga, att det finnes ingenstades föreskrivet någon skyldighet för politiska flyktingar att tillhandagå polisen med utpekande av personer, som de veta, att polisen vill lägga vantarna på. Det må bli polisens sak att på andra vägar söka upp dessa, men den skall icke pressa stackars politiska flyktingar för att använda dem som vapen att komma åt sådana personer, och när det icke lyckas, skall man icke, i likhet med vad justitieministern gjort i dag, anföra detta som en synnerligen graverande omständighet mot den person, varom det är fråga. Ett dylikt tillvägagångssätt visar för övrigt fullständigt innehållslösheten i talet om den politiska asylrätten.

Ja, det skulle vara en del andra saker att här invända gent emot justitieministerns uttalanden. Det var rätt intressant att höra honom formulera de krav, som han ställde på de politiska flyktingarna. Bland de förnämsta kraven var det, att en sådan fick icke ansluta sig till de principer, varpå Tredje Internationalen var byggd, vilken predikar, att det skall ske en våldsam omstörtning. Jag tycker, det var litet ensidigt av justitieministern att i det avseendet röra sig endast med Tredje Internationalen. Visserligen var det kanske smickrande för denna institution, att han ansåg, att någon revolutionär rörelse ej kunde förekomma annat än från det hållet. Men jag hade haft anledning, om justitieministern varit närvarande nu, att ställa den frågan till honom: är det tillåtet för en politisk flykting att hysa revolutionära åsikter och även verka för desamma, om dessa åsikter icke precis sammanfalla med dem, som äro grundläggande för Tredje Internationalen? Märk väl, att en sådan fråga uppställer sig själv, när man hör justitieministerns framställning av den sats, i vilken han vill angiva de krav, som man ställer på politiska flyktingar.

Här har redan påpekats en del oriktiga uppgifter, såsom att Hurmevaara redan i Finland 1917 och vid början av 1918 skulle tillhört det parti, som anslutit sig till Tredje Internationalens riktlinjer. Det vittnar också om en sprudlande fantasi hos polisen eller några andra, ty det var ju litet svårt, eftersom Tredje Internationalen icke bildades förrän 1919, för Hurmevaara att tillhöra den redan 1917 och 1918, men sådana småsaker är man naturligtvis villig att överse med, när det är ordningens upprätthållare, som kommer med dem.

Nu är denna sak anmärkningsvärd icke bara ur den synpunkten, att en politisk flykting utvisas ur landet, utan, såsom jag påpekade, det mest anmärkningsvärda är, att i och med denna utvisning kan man konstatera, att den politiska asylrätten är fullkomligt underminerad, då Kungl. Maj:t kan på de mest lösa och ohållbara uppgifter utvisa en politisk flykting utan att i något avseende kunna bevisa, att han gjort sig skyldig till sådana förseelser, som egentligen officiellt anses böra föreligga, för att utvisning skall kunna äga rum. Men därtill kommer också den andra anmärkningsvärda punkten, att man i och med detta kan konstatera, att den svenska polisen egentligen endast är ett verktyg i den finska ockranapolisens tjänst och att den svenska polisens åtgärder i detta avseende fullt ut gillas och till alla de delar försvaras av den svenska regeringen. Jag brukar för min del uttala den meningen, att jag fäster icke så synnerligen stort avseende vid vilket politiskt parti som för närvarande innehar regeringsmakten, och i regel bruka egentligen handlingarna vara likadana, vilken politisk färg regeringen än har. Men i den politiska anständighetens namn måste man — det är åtminstone min bestämda uppfattning — säga, att herr justitieministern har genom den åtgärd, han här vidtagit, att på lösa grunder, som icke blivit bevisade, utvisa en person ur Sverige, begått en handling, varigenom han visat sig synnerligen olämplig för det kall, han såsom statsråd utövar. Och även om jag icke har någon anledning att i övrigt yrka på någon ändring i fråga om regeringsmakten innehav här i landet, tror jag det vore av synnerligen stor betydelse, att man åtminstone finge en garanti för att på den platsen i framtiden sitter en person, som tittar litet mera på saker och ting, innan han utan vidare svär på vad polisen anser vara riktigt och vad den framför till honom.

Herr Lindley: Alla människor kunna begå missgrepp, och även justitieministern kan givetvis begå ett misstag. Hade jag varit partikollega med honom och suttit med i konstitutionsutskottet, skulle jag helt och hållet ha anslutit mig till den anmärkning, som blivit gjord mot justitieministern på denna punkt. Det är så, att justitieministern, såsom det även framhållits av andra talare, låtit övertyga sig av stockholmspolisens angående Hurmevaaras samhällsfarlighet, och dock borde justiteministern på grund av förut inträffade händelser ha fått klart för sig faran av att följa stockholmspolisens, därför att den har benägenhet att vilja se spöken på ljusa dagen.

Jag kommer aldrig att glömma en händelse, vilken hänvisar till stockholmspolisens uppfattning. När jag var på väg till Mexiko på ångfartyget La Fayette och vi voro mitt ute på Atlanten, fingo vi ett trådlöst telegram, som talade om för oss, att polismyndigheten i Stockholm fått klart för sig, att en revolution stod för dörren. Jag sökte då övertyga de andra passage-rarna om att det var alldeles omöjligt, och jag påstod bestämt att det icke fanns någon förståndig människa i Sverige mer än polismästaren i Stockholm, som trodde på något dylikt. Ingen annan människa i vårt land hade tagit denna sak på allvar, men polismästaren förde likväl fram detta, liksom om det verkligen var en nära förestående händelse, som man icke kunde komma ifrån. Jag fick stöd av förutvarande mexikanske ministern i Sverige, som

Ang. H. Hurmevaaras utvisning.
(Forts.)

Ang. H. Hurmevaaras utvisning.
(Forts.)

då skulle återvända till Mexiko. Han förklarade också, att han fått den uppfattningen om Sverige, att någon sådan fara ej på minsta vis förelåg.

Jag har vid flera tillfällen varit på sammanträden tillsammans med denne Hurmevaara, då han var närvarande som tolk. Och mitt intryck av denne person har varit det, att han var mycket blyg och försagd. Jag kan därför icke alls få den uppfattningen, att personen i fråga skulle varit någon så farlig revolutionär. Tvärtom, vad som förvånade mig var helt enkelt det, att den mannen kunnat spela någon roll i den finska revolutionen. Det begrep jag icke, ty det sätt, varpå han uppträdde och talade, gav det intrycket, att han var en människa, som kröp undan mer än han ville framträda och spela revolutionär. När saken ligger på det sättet, kan jag ej förstå vad det skulle tjäna till att göra honom till någon stor hjälte och utvisa honom såsom en farlig revolutionär och därmed även draga ned landets anseende. Jag kan ej se, att man gjort landet någon tjänst med detta, utan man har tvärtom gjort landet skada därigenom, och det måste riktas ett klander mot justitieministern, därför att han låtit locka sig till en sådan handling, som icke kan vara till gagn.

Nu säger man slutligen: Men hör bara vad den personen sade, efter det att han fått utvisningsordern, när han skulle ge sig i väg och uppträdde på Auditoriemötet! Han yttrade farliga ord om att hämnens dag skulle komma över polisen och sådant mera. Ja, hade man någon psykologisk förmåga att tränga in i andra personers göranden och låtanden, skulle man väl förstå, att en person, just i det ögonblick han är utvisad, när hätskheten hos honom mest tränger fram, kan yttra några överord. Även ett kräldjur, som man trampar på, söker ju sätta sig till motvärn, och även om en person som Hurmevaara, vid det tillfälle när domen gått i verkställighet, yttrar några hätska ord gentemot polismyndigheten, skall man ej förvåna sig över den saken och åberopa det som en omständighet emot honom och säga: Här kan ni se vilken farlig man det är, som vågar yttra något sådant.

Jag tror säkerligen, att man kan villigt instämma i det allmänna klandret mot det sätt, på vilket justitieministern i denna fråga handhaft Sveriges angelägenheter.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag förstår egentligen inte, varför vi i denna kammare föra denna långdragna dechargedeblatt. Dechargen är ju jämte anmälan till konstitutionsutskottet i slutet kuvert vårt sätt att framkalla en dagordning, och om dechargen skall ha någon betydelse är det väl att åstadkomma en politisk framryckning.

Detta har förefallit andra kammaren alldeles självklart, och man har därför där tillåtit sig att yrka ogillande eller gillande av en framställd anmärkning. Men detta skall inte vara tillåtet här. En sådan ståndpunkt strider ju för det första mot grundsatsen om kamrarnas lika behörighet och för det andra mot god ordning. Jag förmodar, att den kommitté, som på lösa boliner utan några som helst riktlinjer föreslås av konstitutionsutskottet för att utreda frågan om riksdagsarbetets ordnande, kommer att undanröja alla omotiverade olikheter i de bägge kamrarnas arbetsformer.

Här gäller det i alla fall mera än en form; här är det ett stort innehåll. Jag har talat med talmannen Vennersten om denna sak. Han sade: »Första kammaren anser, att man inte kan handla så, som man gör i andra kammarerna. Jag har också studerat uttalanden om grundlagens tolkning på denna punkt och jag lutar åt att första kammarens uppfattning är riktigare än andra kammarens.»

Första kammarens uppfattning — vad är det för någonting? Det är väl vår uppfattning, som sitta här. Jag får förklara, att min etthundra-femtionde-

del av kammaren har en annan uppfattning. Jag har frågat det kvinnligt veka här i kammaren, fröken Hesselgren, vad hon ansåg; orimligheter, svarade hon. Jag frågade herr Kvarnzelius, han förstod inte, varför det skulle vara någon skillnad mellan kamrarna. Vem man än kommer till, så säga de, att de inte alls begripa det — och ändå är det kammarens åsikt.

Herr talman! Jag kommer att i denna punkt yrka, att betänkandet med gillande lägges till handlingarna, så få vi se vad talmanskapet gör. Jag gör det av det skälet, att i denna punkt stå vi verkligen inför olika politiska åskådningssätt. Vi stå inför ett rent, förklarligt, ärligt och begripligt höger-åskådningssätt, och vi stå å andra sidan inför ett klart och tydligt vänster-åskådningssätt. Jag misstänker, att denna kammares praxis härleder sig från den tid, då första kammaren var ämbetsmannaregeringarnas landfäste och därför gärna ville hålla vatten på andra kammarens ministerbrasor. Om det nu finnes någon ansats till vänsteråskådning ännu kvar såsom en relik från det förflutna, skola vi väl giva uttryck därför vid detta tillfälle och även i denna nya kammare säga ifrån, att vi med gillande lägga denna anmärkning till handlingarna.

Att det här föreligger två olika politiska åskådningssätt, som förresten genomgå historien, det erkändes också av justitieministern. Han började med att framhålla, att det här dock gäller att taga itu med hårdhandskarna mot en åskådning, som vill med våld omstörta det bestående samhället, och personer, som omfatta en dylik åskådning, böra helst inte få finnas här i landet, såvida de inte äro svenska medborgare, då man tyvärr måste behålla dem. Men kunna vi högermän — tänker man väl på högerhåll — få makten någon gång, skola vi nog göra rent hus även på det hållet och exportera dem till någon sådan där helvetesö eller annat ställe, där de småningom multna bort i tidernas längd.

Herr justitieminister, alla partier äro beredda att med våld omstörta en författning som ej passar dem. Det finns ett gammalt romarord, som klagör hela chosén. Det är: »ubi, bene, ibi patria» — där jag har det bra, där är mitt fädernesland. Därav följer naturligtvis, att de som inte ha det bra i fäderneslandet vilja omstörta samhällsordningen, så att de få det bra. Den fascistiska rörelsen vill också omstörta samhällsordningen, och det dröjer kanske inte länge, förrän högern är med på den bogen. Då kommer den stackars parlamentarismen att klämmas mitt emellan sköldarna. När Oscar II inte ville börja krig med Norge, uppstod här i landet en höger rörelse, som ville avsätta honom och alltså omstörta författningen för en sådan anledning. När justitieministern säger, att Hurmevaara vill omstörta författningen, betyder det, att han vill ha en annan ordning än de som nu sitta vid styret och ha det bra och därför vilja behålla den nuvarande ordningen. Det är hela saken. Det föreligger en rent politisk aktion, det är fråga om en rent politisk åskådning, ett rent politiskt intresse, och ingenting annat.

Detta fall är bara ett skolexempel på ett system, som härskar i justitiedepartementet, särskilt under konservativa regeringar. Jag har framställt en interpellation, vars första fråga lyder sålunda: »Anser regeringen det vara en tillbörlig svensk rättsordning, att utländsk flykting, som här åtnjutit långvarig asylrätt, ja, till och med enligt internationell rättsuppfattning domicilierats, plötsligt utan att varskos eller underrättas om anledningen föreläggas att inom en vecka lämna riket?»

Den 2 december 1929 fick denna familj, i främsta rummet naturligtvis den misstänkte politikern, men också hans oskyldiga hustru och ännu oskyldigare två barn, efter att ha varit här i landet i tolv år och slagit rötter i det svenska samhället, order att inom åtta dagar lämna riket. Lagen säger inte någon tid, vill jag minnas, men den säger, att om Kungl. Maj:t inte behagar ge veder-

Ang. H. Hurmevaaras
utvisning.
(Forts.)

börande uppehållstillstånd vidare, skola de utvisas. Dessa åtta dagar äro naturligtvis ett barbari. Det är ren medeltid. Det är underligt, att det inte skall finnas intellektuellt bildat universitetsfolk i justitiedepartementet ens, som tycker det, utan tycker, att det är alldeles riktigt. Ett sådant departement är landet inte betjänt med, det vilja vi ha bort, åtminstone på vänstersidan.

Jag hörde i går på stora konserthussalen ett strålande föredrag av fröken Lind af Hageby, vars slutord hade ungefär följande innehåll: Ni må plåga djuren, ni må vivisaktera dem och vara obilliga även mot människorna — hur som helst, det är endast medkänslan, som upprätthåller någonting i världen.

Utrikesdepartementet hade alltså återkallat viseringen, och man visste, att det skulle gå på detta sätt. Hela den nuvarande ministären är ansvarig för det. På grund av sin högerpolitiska åskådning och sin avsky för en samhällsuppfattning, som vill beröva dem deras fördelar av de stora trusterna och dylikt, anse de sig vid den allra minsta anledning, när de kunna få tillfälle till det, böra utvisa dem, som hysa en sådan samhällsuppfattning. Sedermera fick emellertid Hurmevaara och hans familj ett rättsbiträde, och det var flera, som intresserade sig för saken. Det är inte första gången, som man har förelagt åtta dagar; jag har förut haft ett par delinkventer, som jag räddat från de åtta dagarna. De hade inte fullt lika lång, men ändock lång vistelse i Sverige, och de fingo precis samma tid sig förelagd. Det var samma barbari, så att det är inte värt att tala om fallet Hurmevaara — jag talar om barbariet hos justitie- och utrikesdepartementen och hos polisen. Nå, det var inte så förfärligt lätt att brådska på detta sätt, utan regeringen tog sig betänketid från den 2 december 1929 till den 7 mars 1930. Det är dock något mer än åtta dagar. Man förstod alltså, att man här stod på orättens grund i allra högsta grad, och därför måste man hitta på något hokus pokus och samla upp bevis efteråt för att bestyrka det beslut, som man förut fattat.

Jag frågade därför i andra punkten av min interpellation: »Anser regeringen det vara en tillbörlig svensk rättsordning, att ett sådant barbari söker rättfärdiga sig genom polisutredningar, som verkställas först efter beslutets fattande?» Det strider absolut mot svensk rättsåskådning, och det förstår nog också justitiedepartementet, som här tycks vara talrikt representerat.

I den tredje punkten frågade jag vidare: »Anser regeringen det vara en tillbörlig svensk rättsordning, att dylika beslut uppbyggas åtminstone delvis på omständigheter som i utrikesdepartementet — enligt en enligt min uppfattning för övrigt övervägande laglös praxis — hemlighålles för parten, hans rättsbiträde och den svenska allmänheten?» Det är uttryck för laglösheten i utrikesdepartementets lösa behandling av frågorna med den där stämpeln med det röda trycket »Hemlig», som de så lätt slå till med när de få tag i en handling — så förefaller det nästan åtminstone. Det är det administrativa godtycket. Att man nu skall behöva stå så här alldeles hopplöst och kämpa för en dylik sak! Annat var det, när det var ämbetsmannaregeringar, mot vilka andra kammaren ofta stod i livlig opposition. Det stora röda skynket var då det administrativa godtycket. Det hade då blivit andra bullar av; om något sådant här hade förekommit på den tiden, hade det inte gått så lamt till som det gör nu, då oppositionen nedvoterar av den allmänna rösträttens majoritet.

Slutligen lät man på grund av påtryckningar advokaten se akten, och även jag har sett den i justitiedepartementet. Där låg då en handling från den hemliga akten, på vilken det stod »Hemlig» och som hade kommit dit av miss-tag, föreställer jag mig. Men så återopades också någonting, som inte fanns i akten; det talades nämligen i polisrapporten om »meddelanden från chefen för detektiva centralpolisen i Helsingfors». Dessa handlingar, kanske också

andra, finnas således, men de äro fortfarande hemliga, och de finnas icke i akten i justitiedepartementet.

Herr Vennerström uppmanade nyss justitieministern att vara god och svara på den frågan, varför inte dessa handlingar finnas i akten. Härpå svarade inte justitieministern. Justitieministern hade nyss klagat över att Hurmevaara inte svarade på den frågan, huruvida han varit med om att ekonomiskt möjliggöra en konferens här mellan finska och svenska kommunister, och därför att han inte svarade på denna fråga, är han inte något värd utan kan med familj utvisas. Här svarade inte justitieministern på den fråga, som Vennerström gjorde. Han vill inte erkänna, att man här uppenbarligen för oss har fördolt en hemlig handling. Ja, då borde vi också säga på samma sätt: i så fall bör en sådan justitieminister utvisas från justitiedepartementet. Det har jag ju inte något personligt intresse av, ty det är en mot personer med svensk medborgarrätt älskvärd justitieminister, men inte får han handla mot människor på det här sättet, tycker jag.

Jag kommer nu till detta nervösa hopsamlande av bevis, sedan domen fallit. Det strider alldeles mot svensk rättegångsordning, herr justitieminister, och det vet ni mycket väl. Men här föreligger en politisk polisrazzia, ett administrativt godtycke, som skall spelas ut, och därför samlar man ihop bevisen efteråt. Enligt lag skall man dömas efter vad som förelåg, när domen fälles, och ingenting annat. Detta är svensk rättsordning. Så mycket kan jag, ty jag har varit med i alla rätter och dömt efter den ordningen.

Vad har man emellertid nu efteråt hittat på? Den stora klämman i denna utredning är ju t. f. tredje polisintendenten Sandströms utlåtande, där det står: »En fullt klarläggande utredning angående arten och omfattningen av den verksamhet, som Hurmevaara bedrivit och alltjämt bedriver här i riket, har icke kunnat vinnas, framför allt på grund av Hurmevaaras vid förhöret ådagalagda ovilja att besvara härom framställda frågor.» Det står pluralis, »framställda frågor», och herr justitieministern använde också uttrycket »framställda frågor». Men läser man akten, finner man, att det var bara denna enda fråga, som jag nyss talade om, och ingen annan. Justitieministern talade för övrigt här i pluralis om en del andra saker, som inte alls finnas i denna rapport. Han talade vidare om att konstitutionsutskottet och Hurmevaaras juridiska biträde skildrar honom som en utomordentligt präktig man, och justitieministern hade därför sin plikt likmätigt efteråt måst skaffa bevis för att han inte var en så präktig man. Ingen har sagt, att han är någon präktig man. Det är ingen av oss, herr justitieminister. Vi ha allihop två sidor — den ena är präktig, och den andra är mindre präktig. Ingen har sagt, att han är någon så präktig man. — Jag återgår nu till detta förtyvlande letande efter bevis i polisrapporten, och det heter då: ja, men denne man är ju kommunist, han har världsomstörtande åskådningar! Det ha vi alla, när det behövs, såsom jag redan tillåtit mig erinra. Redan nu har dock också socialdemokratien, som herr justitieministern vet, sådana åskådningar. Vi skola ju omskapa hela samhället, vända upp och ned på det totalt och taga bort alla dessa truster, som regeringen talade så vackert om i dag, och göra deras egendom i stort sett till gemensam; en lagom individuell egendom skulle ju alltid få finnas, men hela detta stora hopade, samlade trustkapital skall på något sätt dragas in till samhället. En vacker dag blir det alltså här en socialdemokratisk revolution, herr justitieminister. Det är ju detta marxismen vill, och ändock tillåter man även utländska socialdemokrater att här med polisens tillstånd hålla föredrag om marxismen och vad därmed äger sammanhang. Socialdemokraterna äro kolossalt farliga, herr justitieminister, åtminstone i teorien. En vacker dag kommer justitieministern under intrycket av alla dessa faror att uppträda som fascist och vilja omstörta samhället. Det

Ang. H. Hurmevaaras utvisning.
(Forts.)

Ang. H. Hurmevaaras utvisning.
(Forts.)

finns inte något annat sätt — våld mot våld på ömse sidor — och därför försöka herrarna på de yttersta flyglarna kommunister och fascister å ömse sidor att bilda s. k. privata beväpningar, som vi pacifister vilja totalt avskaffa likaväl som det officiella s. k. försvarsväsendet.

Det är rörande att fördjupa sig i polisrapportens grunda vatten: Men han har ju också på gatan gått i sällskap med en kommunist! En gång har han varit med, då kommunister i Stockholm hade ställt till med ett nachspiel med smörgåsbord, föreställer jag mig, och annat sådant. Hu, han har ju samma åsikter som de!

Han har ju dock åtnjutit asylrätt just därför, att han har dessa samhällsomstörtande åsikter, och då kunna ni väl förstå, att han inte går och är rädd för sina meningsfränder och springer om hörnen och gömmer sig för dem, utan han tycker väl, att det är naturligt och trevligt att ibland gå tillsammans med meningsfränder och äta med dem.

Det var också uppfattningen hos två statsministrar från högern i förmiddags, nämligen dels Lindman och dels förutvarande statsministern Hammarskjöld. Båda sade de nämligen, att vi väl borde förstå, att man inte kunde tvinga någon människa att ej ge uttryck åt sina intressen, var hon än befunne sig. Där är alltså herr justitieministern i dag på förmiddagen alldeles desavouerad — liksom också polisintendenten — av detta sedan historiens morgon självklara förhållande, som både Lindman och Hammarskjöld så riktigt återgav för oss, uppmärksamma lyssnare.

Så betonar justitieministern: Ja, men tänk, överståthållarämbetet har sagt, att ehuru ingenting kan bevisas, är Hurmevaara dock rysligt farlig, och därför skall han utvisas. Överståthållarämbetet — ja, där ha vi det! Vi ha i denna stad fullt med s. k. kontor. Det är ofta bara en enda herre, som gör vad han vill, men han är ett kontor, och då får han en sådan gränslös auktoritet: ingen vågar sig på ett kontor. Överståthållarämbetet är i detta fall helt enkelt tillförordnade tredje polisintendenten Sandström, på sin tid en av ungdomshögern i stadsfullmäktige, en karl med stor och stark högkonservativ övertygelse. Hur kan han komma till annat resultat än han gjort på grund av sin personliga övertygelse? Att han kallas för överståthållarämbetet i all dess prakt och glans med överståthållaren i spetsen, det gör inte, att han i en sådan här fråga ett jota avviker från sin övertygelse.

Jag nödgades en gång för länge sedan i början av mitt borgmästarskap i huvudstadens magistrat betona om domarna — alltså även om justitieministern och mig — att vi i vårt dömande enligt en naturlag i mångt och mycket ofelbart influeras efter våra intressen. Det blev ett förskräckligt väsen om den saken. Men sedan kom man underfund med att det kanske var riktigt, och då blev jag god vän, mycket god vän med rådmännen, som en vecka tvivlade på att de hade fått en borgmästare, som hade den riktiga åsikten.

Nu lästes också upp, vad Hurmevaara skulle sagt på ett möte i Auditorium, sedan han fått sitt definitiva avsked från det svenska samhället, som under tolv år givit asylrätt åt honom och även åt hans värnlösa familj. De senare ha visserligen icke blivit utvisade, men var och en förstår, att om man vill döda en person och skjuter tvärs igenom en annan, som står i vägen, så dödar man också den man skjuter igenom. Här visste man, vilka följder utvisningsbeslutet skulle få för familjen, och det står i lagen, att man vid sådana tillfällen bör vara försiktig och alldeles särskilt taga hänsyn till långvarig vistelse här samt till familjeförhållanden.

Här borde samhället väl om någonsin, herr justitieminister, ha handlat efter en annan grundsats, nämligen att man skall döma efter Guds och Sveriges lag, således också efter Guds lag, ty det står i domareeden. Vidare ha vi i domarreglerna lärt oss »in dubio mitius», »i tivelaktiga fall det mildare»,

och icke, som här genom en forceerad högerpolitik skett, »i tvivelaktiga fall det svåraste». Man måste väl ändå försvara den svenska rättsordningen, som här på detta sätt hotas av partipolitisk hänsyn.

Vid det omtalade tillfället hade Hurmevaara yttrat några ord, denne blyge man, som herr Lindley sade, att han var. Jag vet inte alls, hurudan han är, men jag har verkligen för många år sedan hjälpt hit hans hustru och dotter genom att jag lagade, att de fingo pass och att familjen kunde samlas här. Jag har därför ett visst personligt intresse av saken även av den anledningen.

Det är alldeles klart, herr justitieminister, att när man fått ett så onådigt bemötande av det svenska samhället och slutligen bara har att gå ombord på en ångbåt mot ovissa öden, säger man några bittra ord. Det står en rättsens vårdare och domare och omtalar såsom en försvärande omständighet, som ett bevis post festum för att en utvisning, som beslutats tre månader tidigare, varit riktig. Det är inte heller svensk rättsåskådning, ty enligt denna bör man förstå människornas psykologi, man skall taga vara på sin broder, och man skall tänka på ordet: »Vad I viljen, att människorna skola göra eder, det gören I ock dem.»

Det är rörande att se, vad som dominerar i bevisakten och som också åberopats av justitieministern i dag. Det är en fotografi, där man ser Hurmevaara vid en supé tillsammans med en del kända svenska kommunister, som inte kunna utvisas, därför att de äro svenska medborgare. Här har man lyckats uppsnoka till och med fotografiskt belägg på att han varit med och åtit tillsammans med personer, som äro hans meningsfränder! Kan man tänka sig ett sådant påfund, en sådan olaglighet, en sådan naivitet, en sådan brist på verklig domaranda, som ligger bakom ett dylikt argument!

Ja, herr talman, detta skolexempel har föranlett mig att i interpellationen fråga, som jag har gjort förut, när vi skola få en internationell rättsordning, som reglerar utlänningars vistelse på främmande orter. Det sätt, varpå de behandlas i Amerika, där det administrativa godtycket är fruktansvärt, och för övrigt i de flesta länder i världen, är oerhört. Och hur de behandlas här, se vi nu. Så här går det till, och så har det gått till många gånger, inte bara i det här fallet. Vi böra väl förstå, att om världen skall gå framåt och vi skola leva tillsammans, få vi hävda en rättsordning, som också medgiver, att utlänningar på samma sätt som svenska undersåtar skola ha något värn på det enda ställe, där de ha slagit rot. Man tillåter oss fariseér och syndare om varandra att vara här, och ingen ministär vågar sig på oss, men det skall väl också finnas en rätt för utlänningarna. Även om de inte äro helgon eller om de rent av, alldeles som vi, ha tvivelaktiga egenskaper vid sidan av de goda egenskaperna, kunna de väl få vistas på det enda ställe, där de och deras familj kunna vistas. Det har redan i internationell rätt fastslagits, att en s. k. domiciliering skall medföra en rättighet, som i det väsentliga är likställd med rättigheten för det egna landets medborgare att vistas här. Denna familj, som vistats här så länge, kan verkligen om någon sägas vara domicilierad. Den hade också egen bostad i ett bostadsföreningshus. Det säges också i lagen, att ett sådant bostadsförhållande skall påkalla en viss hänsyn.

Ändå förfar man efter regeln »in dubio severius», ty vi ha en högerministär, och man är rädd för nya samhällsomstörtande åskådningar, ehuru man själv är färdig att omstörta vilken samhällsordning som helst, som går en emot. Vi äro alla bröder, herr justitieminister, i fråga om samhällsomstörtande åsikter, så det är inte värt att bygga på det argumentet.

Här kunde sägas många andra saker. Jag väntar nu bara på svar en gång på min interpellation särskilt i vad den avser denna internationella rättsordning, och jag slutar, herr talman, med att yrka, att kammaren måtte besluta att med gillande lägga anmärkningen till handlingarna.

Ang. H. Hurmevaaras utvisning.
(Forts.)

Ang. H. Hurmevaaras utvisning.
(Forts.)

Under detta anförande hade herr talmannen infunnit sig och övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Stendahl: Herr talman! Mina medreservanter och jag själv känna inte till något enda land, som tillåter i landet vistande främlingar att lägga sig i landets inre politiska förhållanden eller på något som helst sätt uppträda politiskt agitatoriskt emot det i landet bestående samhället, icke heller att de från det land, där de vistas såsom gäster, vidtaga några som helst icke önskvärda åtgärder mot ett tredje land, med vilket det land, som hyser dem, står i vänskapligt förhållande. Det förefaller oss, som om det icke finnes någon anledning för att Sverige på dessa punkter skulle intaga en från alla andra länder avvikande hållning. Tvärtom! Det har — jag tror det var från en ärad talare på västernorrlandslänsbänken — yttrats, att det icke är bevisat, att Hurmevaara begått något som helst brott i Sverige, icke heller att han gjort sig skyldig till någon handling, som kunde skada Sverige. Med anledning av detta yttrande skall framhållas, att mina medreservanter och jag ha den uppfattningen, att en utvisning icke är någon slags straffåtgärd. Det är en preventivåtgärd, och såsom preventivåtgärd bör den, om det skall vara någon nytta med densamma, användas, innan någon skada har kunnat ske. Väntar man med utvisningen, till dess att skadan har skett, använder man preventivmedlet för sent, och det är just vad enligt vår uppfattning en regering icke har rätt att göra.

Sedan utvisningen blivit beslutad, har Hurmevaara, som justitieministern i dagens anförande framhöll, vid ett offentligt möte yttrat följande ord: »Jag var med 1917, då arbetarna i Helsingfors jagade bort polisen från rådhuset. Jag manar er, kamrater: Gör ni på samma sätt men så, att arbetarna inte behöver se sig slagna i sin revolutionära kamp.» Det förefaller oss, som om en dylik uppmaning knappast låge inom det tillåtnas gräns. Det förefaller oss, som om svensk lag icke tillåte några dylika uppmaningar, vilka såvitt jag förstår avse uppmaning till upplöpp eller uppror. Det förefaller mig, som om vi alla kunde vara sams därom, att när svenska myndigheter tillåtit Hurmevaara att lämna landet utan att det först inför domstol fått utredas, huruvida ifrågavarande uttalande var brottsligt eller icke, ha dessa svenska myndigheter förfarit synnerligen mildt och välvilligt emot honom. Uttalandet förefaller mig under alla förhållanden visa, vad andas barn mannen i fråga var.

Slutligen har Hurmevaara, innan han lämnat landet, i Ny Dag offentliggjort ett avsked till sina meningsfränder i Sverige. I det näst sista stycket där yttrar han: »Nu reser jag till Sovjetunionen, de kämpande arbetarnas enda fosterland.» Det förefaller mig, som om han satte vår östra granne synnerligen högt och som om det enligt hans uppfattning vore något slags paradiset på jorden. Jag unnar honom av fullaste hjärta att länge få njuta av sötman i det paradiset.

Då mina medreservanter och jag ha den uppfattningen, att regeringen i förevarande fall förfarit synnerligen förståndigt och riktigt, ha vi självfallet icke kunnat gå med på den av utskottsmajoriteten framställda anmärkningen utan ha därför, herr talman, reserverat oss.

Herr Ekman: Herr talman, mina herrar! Jag begärde ordet, då herr Lindhagen framställde det yrkandet, att anmärkningen skulle läggas med gillande till handlingarna. Jag kan icke från min långa riksdagstid erinra mig, att något sådant förekommit i första kammaren. Herr Stendahl erinrar — hör jag — att ett sådant yrkande ej så länge sedan gjorts av herr Westman. Det är möjligt. Emellertid kan icke ett sådant yrkande gärna grundlagsenligt framställas, ehuru det ju sker i andra kammaren besynnerligt nog.

§ 107 första stycket, som vi här ha att göra med, sönderfaller i två delar. *Ang. H. Hurmevaaras utvisning. (Forts.)*
 Den första delen handlar om konstitutionsutskottets befogenhet i fråga om dechargen. Den andra delen handlar om kamrarnas befogenhet i dechargeärenden. I första stycket heter det: »Skulle konstitutionsutskottet anmärka, att statsrådets ledamöter samfällt eller en eller flera av dem, uti deras rådslag om allmänna mått och steg, icke iakttagit rikets sannskyldiga nytta, eller att någon föredragande icke med övöld, nit, skicklighet och drift sitt förtroendeämbete utövat, äge då utskottet att sådant tillkännagiva för riksdagen» — detta om utskottets rätt att framställa anmärkningar; sedan kommer stadgandet om riksdagens rätt — »vilken, om den finner rikets väl det kräva, kan hos Konungen skriftligen anmäla sin önskan, att han ville ur statsrådet och ifrån ämbetet skilja den eller dem, emot vilka anmärkning blivit gjord.» Kamrarna tillägges således i grundlagen befogenhet att besluta en skrivelse till Kungl. Maj:t i anledning av utskottets anmärkning med anhållan, att vederbörande statsråd måtte entledigas. Någon annan befogenhet ha icke kamrarna.

Nu yrkas det, att anmärkningen skulle läggas till handlingarna med gillande. Det är ju en ren motsägelse. Att lägga en anmärkning till handlingarna betyder ju, att den icke skall föranleda någon åtgärd. Men skall riksdagen besluta något, skulle det vara en skrivelse till Kungl. Maj:t. Det är endast utskottet, som har rätt att göra anmärkning.

Man finner detta bekräftat i sista stycket av paragrafen, där det heter: »Allt vad riksdagen efter granskning godkänt eller lämnat oanmärkt, bör anses hava vunnit decharge i avseende på det granskade, och ingen ny, till ansvarighet förbindande, granskning av ny riksdag i samma mål vara tillåten.» Om nu bägge kamrarna skulle lägga en anmärkning med gillande till handlingarna, hade ju bägge kamrarna *gjort anmärkning*. Då är icke regeringens åtgärd *oanmärkt*, som här står. Då skulle decharge icke vara meddelad, utan en ny riksdag skulle kunna taga upp frågan igen. Professor Reuterskiöld säger också i sin grundlagsedition på tal om andra kammarens praxis, att det kan ifrågasättas, huruvida kammaren har befogenhet att uttala ett omdöme, då konstitutionsutskottet ensamt fått makt att göra anmärkning.

Jag anser således, att grundlagen icke medger rätt till framställande av ett sådant yrkande som det av herr Lindhagen nu gjorda.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Jag har begärt ordet i egenskap av reservant endast för att göra två uttalanden. Det ena är, att jag och mina medreservanter anse den tolkning av gällande lagstiftning på området, som utskottet har givit, icke vara riktigt, och därför kunna vi icke heller ansluta oss till utskottets anmärkning. Det andra, som jag ville hava uttalat till protokollet, är, att när utskottet har gjort denna anmärkning, har det skett med lottens tillhjälp. Det står tio mot tio, och känner man förhistorien, finner man det ju inte så alldeles säkert, att det under normala förhållanden hade blivit någon anmärkning alls. Jag tror därför, att det är av vikt att också konstatera, att den anmärkning, som här från konstitutionsutskottets sida formellt sett gjorts genom att lotten gynnade de tio, som ville göra anmärkning, *icke får tagas till intäkt för den uppfattningen, att riksdagen eller utskottet för framtiden skulle bindas av den tolkning, som utskottet nu har givit.*

Så mycket mindre kan jag under sådana förhållanden ansluta mig till det i och för sig mot all första kammarens praxis stridande yrkande, som har blivit framställt om att anmärkningen skall läggas med gillande till handlingarna. Man må ha vilken uppfattning man vill angående grundlagen och dess riktiga tolkning i olika fall, så mycket är väl i allt fall säkert, att den praxis, som obestridd och obruten utvecklats inom första kammaren, för första kammarens

Ang. H. Hurmevaaras utvisning. del icke bör brytas utan talande skäl. Några sådana talande skäl äro i varje fall i denna fråga icke anförda.

(Forts.) Herr talman! Jag yrkar, att anmärkningen måtte läggas till handlingarna på vanligt sätt.

Herr Vennerström: Jag ber att få bekräfta den siste talarens meddelande, att det var lotten, som fälldes utslaget mellan de tio, som röstade på vardera sidan. Men detta är inte något förringande av anmärkningens värde utan snarare tvärtom. Det var uppenbarligen en högre försyn, som därvid lät lotten falla till förmån för anmärkningen. Jag är viss om att såväl herr Reuterskiöld som även regeringen tror på en högre vägledande försyn, och alltså bör detta vara en fingervisning även för herrarna om att vi, som ha anmärkt, ha anmärkt med full rättfärdighet.

Den, som föranledde mig att begära ordet, var min värderade vän, herr Stendahl. Jag gratulerar verkligen vårt svenska samhälle, att det icke har honom till justitieminister. Det skulle vara synnerligen farligt för den svenska rättsskipningen, det säger jag till honom, så son och arvtagare han i alla fall är till en i många fall förtjänstfull stadsfiskal i huvudstaden. Han sade, att man kan utvisa varje människa på bara misstankar, att hon i framtiden till äventyrs kan göra något ofog. Ja, vem skulle inte kunna göra det? Mot vem skulle inte sådana misstankar kunna riktas? Det skulle icke finnas någon enda utlänning, som inte med herr Stendahls villkor skulle kunna utvisas i denna dag. Men jag ber herr Stendahl vara vänlig observera, att det i alla fall i gällande förordning står, att Konungen skall förordna om förhör inför Konungens befallningshavande, när fråga uppkommer rörande utvisning. Man skulle förhöra en människa, som eventuellt kommer att utvisas, huruvida hon till äventyrs i framtiden skulle komma att begå några dumheter gent emot svensk lag! Jag får lov att säga herr Stendahl, att jag icke bekriper, vad sådana förhör egentligen skulle tjäna till. Jag ber att få uttrycka min stora tacksamhet för att vi inte ha herr Stendahl utan ha en ändå juridiskt så förständig och en så humanitärt lagd man som herr Bissmark till justitieminister, ehuru jag beklagar, att hans förstånd blivit förmörkat och även hans humanitära sinne en smula iskyldt vid behandlingen av detta ärende.

Herr Stendahl anförde Hurmevaaras bekanta uttalande — den sista glosan, när han lämnade svensk mark. Jag förstår inte, hur det som hänt efter utvisningen, skall kunna tagas till intäkt för utvisningen själv. Utvisningen skall väl ändå i all rimlighets namn baseras på vad som hände före utvisningsbeslutet, och jag förstår inte en sådan juridik, en sådan rättsskipning, som låter utvisningen motiveras med vad som tilläventyrs hände efter utvisningen i fråga.

Förresten vill jag säga, att jag mycket väl förstår, att en man, som blivit försatt i samma predikament som Hurmevaara — enligt sin egen mening orättvist utvisad, illa behandlad av den svenska polisen och sedan sänd till ett land, som han själv egentligen hade mycket litet med att skaffa — jag förstår mycket väl, att den mannen i ett sådant ögonblick kan låta de upprörda känslorna flamma ut i uttalanden, som kanske formellt inte äro fullt oantastliga. Jag känner min vän herr Stendahl sedan årtal av umgänge och ganska heta bataljer inom vårt gemensamma utskott. Det finns inte i denna församling en mera bolsjevikiskt lagd natur än herr Stendahl. Herr Stendahl är den verkligt gode högerbolsjeviken, och jag tror, att herrarna på regeringsbänken kunna med mig intyga, att herr Stendahl har förnämliga bolsjevikiska anlag. Jag är viss om att herr Stendahl, ifall han varit i Hurmevaaras ställe, sagt detsamma som Hurmevaara och gjort det mycket mera temperamentsfullt. Jag tror, att herr Stendahl själv borde vara den siste att använda ett temperamentsfullt ord, fällt efter utvisningen, som motivering för utvisningen i fråga.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag är väsentligen förekommen av herr Vennerström. Jag berörde ock i mitt förra yttrande, vad man kan säga om det där sista uttalandet av Hurmevaara, sedan det provisoriska fäderneslandet berövat honom och hans familj deras enda rötter i något lands jord och tagit ifrån honom hans och hans familjs uppehälle, ryckt hans små flickor från den svenska skolan, där de ju skött sig bra och hade utmärkta betyg, åtminstone den äldre, som hade genomgått flera klasser o. s. v. Han ger då ett uttryck åt sin kommunistiska åskådning, för vilken han ju åtnjutit asylrätt i detta land, som vi känna till. Herr Stendahl anlägger här en riktigt äkta gammaldags polisåskådning och säger: »Där ser ni, vilka förskräckliga åsikter den mannen har. Det var för väl, att vi blevo av med honom.» Ja, det är barbariet i sin prydno, herr Stendahl! Så skall det låta. Då blir det verkliga rätts-samhället äntligen ett polissamhälle.

Ang. H. Hurmevaaras uttalande.
(Forts.)

Herr Stendahl: Med anledning av herr Vennerströms anförande undrar jag, om han inte gjorde klokare i att bara svara för sig själv och inte för vad jag skulle göra i ena och andra fallet. Det tror jag åtminstone, att jag vet bättre själv. Jag vågar alldeles bestämt påstå och upplysa den ärade talaren om att när jag av en eller annan anledning vistas i främmande länder, tillåter jag mig aldrig att uttrycka någon politisk uppfattning om vad som föregår i det landet. Gjorde jag det, så vore jag enligt min egen uppfattning värd precis vad som hände Hurmevaara, nämligen *att bliva utrisad*.

Herr talmannen: Under överläggningen har herr Lindhagen yrkat, att föreliggande punkt skulle med gillande läggas till handlingarna. Enligt en i denna kammare hittills obruten praxis har det icke tillåtits att uttala ett om-döme om konstitutionsutskottets åtgärd att göra en anmärkning. Talmännen hava ansett, att denna praxis står i överensstämmelse med grundlagens både anda och bokstav, och kammaren har vid olika tillfällen givit talmännen rätt. Under återopande härav nödgas jag förklara, att jag finner mig förhindrad att framställa proposition på herr Lindhagens yrkande.

Herr Lindhagen: Allting är former i denna kammare på detta område, och det riktiga lär nu vara att formulera yrkandet så, att frågan skall hän-skjutas till kammarens avgörande. Jag yrkar således, att frågan hänskjutes till kammarens avgörande.

Herr Winberg: Såvitt jag minnes riktigt, anses i ett läge som detta en konflikt hava uppstått mellan kammaren och talmannen, därest kammarens majoritet skulle påfordra den föreslagna propositionens framställande. Vid sådant förhållande går ärendet automatiskt till konstitutionsutskottet, för att utskottet som sådant skall godkänna eller underkänna talmannens intagna ståndpunkt.

Herr Lindhagen: Nej, snälla herr Winberg, så går det inte till. Jag har själv av talmannen fått den upplysningen, att jag bör yrka på framställande av proposition på mitt yrkande. Det skall alltså först avgöras, om proposition får framställas på mitt yrkande, och sedan komma vi till frågan om gillande eller ogillande.

Herr Reuterskiöld: De herrar, som yrka, att anmärkningen skall läggas med gillande till handlingarna, tyckas inte egentligen riktigt veta, vad de vilja, annat än att den skall läggas med gillande till handlingarna. Att begära vote-ring om något yrkande, som inte är gjort, det förstår jag mig inte på. Talman-

Ang. H. Hur-
mevaaras
utvisning.
(Forts.)

nen har vägrat proposition. Frågan är, huruvida kammaren i motsats till talmannen yrkar proposition, men kammaren har absolut icke tagit ståndpunkt i den frågan. Jag ber för min del att helt och fullt få instämma med talmannen.

Jag har intet yrkande.

Herr *Lindhagen*: Jag ber att få erinra om att det har förekommit mer än en gång, att talmannen vägrat att hänskjuta en motion till ett visst utskott eller att upptaga ett yrkande till omprövning, och då har kammaren först fått yttra sig, huruvida proposition på yrkandet skulle få framställas. Det tycker jag är den riktiga ordningen. Nu går icke detta på grund av att det här icke finnes någon praxis i kammaren. Därför stå vi allesammans villrådiga. Nu har jag erbjudit alla möjliga yrkanden utom herr Winbergs, som jag inte kan vara med om, ty då veta vi, hur det går.

Herr talmannen tillsporde nu kammaren, huruvida densamma yrkade proposition på bifall till herr Lindhagens yrkande beträffande utskottets nu ifrågasvarande anmälan; och förklarade herr talmannen sig finna denna proposition vara med övervägande nej besvarad.

Herr *Lindhagen* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som icke yrkar proposition på bifall till herr Lindhagens yrkande beträffande konstitutionsutskottets i memorial nr 26 jämlikt § 107 regeringsformen gjorda anmälan i punkten 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, påyrkar kammaren sådan proposition.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befans därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Sedan överläggningen förklarats slutad, lades den under behandling varande punkten till handlingarna.

Punkten 3.

Ang. under-
tänket att i
visst fall höra
utrikes-
nämnden.

Genom beslut den 25 januari och den 7 februari 1930 hade Kungl. Maj:t utsett ombud för Sverige vid en konferens, som på kallelse av Nationernas förbunds råd skulle sammanträda i Genève den 17 februari 1930 för överläggningar rörande en internationell överenskommelse om s. k. tullfred. Enligt protokoll över utrikesdepartementsärenden av den 14 februari 1930 beslöt Kungl. Maj:t, i enlighet med en av ministern för utrikes ärendena efter gemensam beredning med chefen för handelsdepartementet gjord hemställan, att fastställa instruktion för Sveriges ombud vid ifrågasvarande konferens. Under konferensens lopp hade sedermera ytterligare instruktioner från utrikesdepartementet lämnats ombuden. I detta ärende hade, enligt vad utskottet inhämtat, utrikesnämnden icke hörts förrän förhandlingarna slutförts.

Utskottet, som funnit synnerligen anmärkningsvärt, att ministern för utrikes ärendena icke hemställt om utrikesnämndens hörande på ett tidigare stadium av ärendets behandling, hade i den nu ifrågavarande punkten på anförda skäl hos riksdagen gjort anmälan enligt § 107 regeringsformen mot ministern för utrikes ärendena Trygger.

Ang. underlåtethet att i visst fall höra utrikesnämnden.
(Forts.)

Reservation hade anmälts av, utom andra, herrar *Sundberg, Valfrid Eriks-son, Gustafson* i Kasenberg, *Laurén, Holmström* och *Björck* i Kristianstad, som av angivna orsaker ansett, att någon grund för en konstitutionell anmärkning enligt 107 § regeringsformen icke föreläge.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Trygger**: Herr talman, mina herrar! Konstitutionsutskottet har mot mig gjort anmälan enligt § 107 regeringsformen på grund av det enligt utskottets förmenande felaktiga sätt, varpå jag handlagt de vid tullkonferensen i Genève förekommande ärenden. Enligt utskottets mening skulle jag ha underlåtit att i den omfattning, vartill grundlagens stadganden bort föranleda, rådpläga med utrikesnämnden. Visserligen har jag den 4 april 1930, innan frågan om de vid konferensen uppgjorda förslag till internationella överenskommelser inför Kungl. Maj:t föredragits till godkännande och undertecknande, vid sammanträde av utrikesnämnden redogjort för dessa förslag. Konstitutionsutskottet har emellertid gjort gällande, att redan instruktionen för Sveriges ombud vid konferensen bort underställas utrikesnämnden, liksom ock att densamma bort sammankallas under den »otväxling», som under konferensens lopp ägt rum mellan utrikesdepartementet och nämnda ombud.

Innan jag går till ett besvarande av denna anmärkning, må det tillåtas mig att något gå in på det materiella i själva saken. Därtill torde jag ha så mycket större anledning, som utskottet genom sitt offentliggörande av de meddelanden, som växlats mellan mig och vår delegation i Genève, synes haft för avsikt att jämväl åstadkomma ett intryck av, att jag vid ärendets handläggning skulle underlåtit att iakttaga rikets sannskyldiga nytta. Huru obehagligt berörd jag, som för 44 år sedan var konstitutionsutskottets sekreterare och 25 år senare dess ordförande, än helt naturligt skulle vara, därest det skulle visa sig, att utskottets anmärkning mot mitt sätt att tolka grundlagen vore berättigad, skulle jag dock ha än större anledning till bekymmer, om jag i de förhandlingar med främmande makter, för vilka jag odelat bär ansvaret, icke vetat med erforderlig omsorg och klokhet bevaka mitt lands intressen.

För att kunna bedöma den nu föreliggande frågan måste man gå tillbaka till den internationella ekonomiska världskonferensen 1927, som kom till stånd efter initiativ av Nationernas förbund, och vid vilken Sverige var representerat genom en av regeringen utsedd delegation. Konferensens allmänna program, sådant det fastslagits av förbunds församlingen, var att undersöka alla framkomliga vägar för åstadkommande av fred i världen, varvid betonades, att fred på det ekonomiska området i hög grad bidroge till folkets säkerhet. Man skulle utreda de ekonomiska svårigheter, som hindra uppblomstringen av det allmänna välbståndet, och behovet av att komma till en klar uppfattning om de bästa medlen att övervinna dessa svårigheter och förebygga tvistigheter.

Konferensens överläggningar utmynnade i åtskilliga rekommendationer, som gingo ut på utvecklandet av de ekonomiska förbindelserna mellan staterna. Vad särskilt tullarna anginge, framhölls, att skadliga följder uppstå för produktion och handel genom de höga och ständigt förändrade tariffer, som tillämpas i många länder, ehuru de falla inom de särskilda staternas suveräna behörighet, icke äro en angelägenhet av enbart nationellt in-

Ang. under-
låtenhet att i
visst fall höra
utrikes-
nämnden.
(Forts.)

tresse utan i hög grad inverka på världshandeln i dess helhet, samt att det vore på tiden att sätta en gräns för tullhöjningarna och att orientera sig i motsatt riktning. I nämnda syfte borde staterna skrida till avslutande av handelsfördrag, innebärande undanröjande eller sänkning av tullmurar, som utgöra allvarligt hinder för världshandeln, och Nationernas förbund borde uppdraga åt sin ekonomiska organisation att på grundvalen av de vid konferensen framlagda principerna undersöka möjligheterna för ytterligare åtgärder från respektive staters sida i syfte att befrämja en rättvis behandling av handeln.

Dessa och andra av konferensen uttalade grundsatser hava funnit gillande hos olika svenska regeringar, senast vid avfattandet av instruktionen för Sveriges ombud vid förbundsförsamlingen 1929. Där heter det: »Sverige har redan tidigare givit sin anslutning till de av 1927 års ekonomiska världskonferens framlagda principerna (vilket formligen skedde genom en officiell förklaring vid förbundsförsamlingens möte hösten 1927) och följer för egen del en handelspolitik, som i allt väsentligt står i full överensstämmelse med desamma. Det synes önskvärt, att de svenska ombuden vid årets möte verka för att förbundets arbete på ifrågavarande område fullföljes i enlighet med konferensens anvisningar och på sådant sätt, att de i dessa anvisningar angivna handelspolitiska grundsatserna av de olika staterna verkligen tillämpas i praktiken.» Sanningen är emellertid, att så icke skett. Detta betonades ock av åtskilligare talare i 1929 års förbundsförsamlings generaldebatt. För min del gjorde jag därvid gällande, att ett stort antal europeiska regeringar hade uttryckligen anslutit sig till den ekonomiska världskonferensens grundsatser om undanröjande av hindren för den internationella handeln genom tullmurarnas sänkande o. s. v., men ett betydligt mindre antal hade försökt om-sätta dessa grundsatser i praktiken. För dessa senare, bland vilka Sverige hade rätt att räkna sig, vore det mycket svårt att fortsätta på den inslagna vägen, emedan så många europeiska och utomeuropeiska stater så långt ifrån följde de av konferensen anbefallda principerna, att de stundom tillämpade en handelspolitik, som direkt strede mot dem. Tullmurarna vore för närvarande som helhet högre än vid tiden för den ekonomiska konferensen. En fortsatt utveckling i denna riktning vore uppenbarligen ägnad att äventyra Nationernas förbunds verksamhet på det ekonomiska området, ty i längden vore det omöjligt för ett begränsat antal stater att följa den ekonomiska konferensens grundsatser, huru upplysta och för hela världen viktiga de än vore, om de åsidosattes av andra stater.

Under generaldebatten framkastades förslaget om en internationell överenskommelse om att icke höja skyddstullarna över deras nuvarande nivå, en s. k. tullfred eller tullstillestånd. Denna tanke utvecklades närmare av den brittiske handelsministern Mr. Graham, vilken framställde förslag om avslutandet av en dylik tullfred för en tid av två år. Genom resolution den 23 september 1929 beslöt församlingen att uppmana de stater, som vore därtill villiga, att deltaga i en preliminär konferens angående tullstillestånd på två å tre år samt att uppdraga åt ekonomiska kommittén att utarbeta ett förslag till dylik konvention att tjäna som grund för diskussionen vid konferensen. Därest en dylik konvention komme till stånd, skulle under tiden för dess giltighet arbetet med kraft pågå för genomförandet genom internationella överenskommelser av 1927 års världskonferens grundsatser.

Det av ekonomiska kommittén till diskussionsämne utarbetade konventionsförslaget, som lämnade öppen frågan om dess tillämpning blott på skyddstullar eller jämväl på fiskaliska tullar, var till synes ganska effektivt, men det hela blev vacklande på grund av ett i dess nionde artikel stadgat svävande generellt undantag från kontrahenternas bundenhet under extraordinära och

exceptionella omständigheter, som kunde fordra tullförändringar för att möta svåra kriser, berörande väsentliga sidor av deras ekonomiska liv. Därjämte stadgades uttryckligen i art. 11, att kontrahenterna kunde förbehålla sig frihet i fråga om tullarna i särskilda, av dem angivna fall.

Den konferens, som skulle diskutera nu angivna konventionsförslag, sammanträdde i Genève den 17 februari 1930. Då instruktion för Sveriges ombud vid konferensen skulle fastställas, var det redan av till utrikesdepartementet inkomna meddelanden klart, att förslaget skulle mötas av avgörande invändningar, varför i den av Kungl. Maj:t fastställda instruktionen ombuden förklarades icke utan särskilt bemyndigande äga biträda något för Sveriges bindande beslut. Därjämte påpekades i instruktionen, att förutsättningen för en konvention av ifrågavarande slag måste vara en allmän anslutning av praktiskt taget alla europeiska stater. För att icke ge någon anledning till missuppfattning av Sveriges ståndpunkt till hela det stora problemet bemyndigades ombuden uttryckligen framhålla, att vårt lands anslutning till de av ekonomiska världskonferensen 1927 framförda önskemålen fortfarande av oss orubbligt fasthöllos.

Enligt från konferensen ingånget meddelande undansköts också snart, såsom väntat var, det av ekonomiska kommittén utarbetade förslaget, och ett franskt förslag antogs enhälligt såsom diskussionsbas. Enligt detta förslag uppdelades staterna i två grupper. Den ena stora gruppen skulle omfatta de stater, som hade genom handelsavtal bundna tullsatser; den andra gruppen, den ojämförligt mindre, omfattade åter de stater, som i stort sett icke hade några bundna tullsatser. Så länge konventionen gällde, skulle de förra vara förhindrade att uppsäga sina med övriga kontrahenter ingångna handelsavtal, men i den mån de vore obundna av sådana, ägde de införa nya eller höja befintliga tullar (skydds- eller fiskaliska tullar), vilka dock icke finge träda i kraft förrän 20 dagar efter meddelande till Nationernas förbunds sekretariat. Därjämte ägde den kontrahent, som funne sina intressen allvarligt berörda av tullförhöjningen, befogenhet att begära inledandet av förhandlingar, vilka, om de ej ledde till ett tillfredsställande resultat, medförde rätt för den, som ansåg sitt intresse allvarligt trätt för när, att för sin del uppsäga hela konventionen. Nu angivna bestämmelser angående obundna tullsatser skulle emellertid enligt förslaget ej tillämpas på vissa produkter, upptagna i konventionens bifogade listor. Härigenom bleve en stat följaktligen i tillfälle att förbehålla sig full handlingsfrihet med avseende på vissa varor. Den andra gruppens stater åter, vilka i tullavseende voro obundna av handelsavtal, skulle vara förhindrade att under den tid, konventionen gällde, höja eller pålägga några skyddstullar, men däremot i fråga om fiskaliska tullar vara likställda med den förra gruppens stater. Det torde vara uppenbart, att Sverige, som visat sitt uppriktiga intresse för tanken på ett tullstillestånd, borde ställa sig välvilligt till det franska uppslaget, under förutsättning att det finge allmän anslutning. Men lika tydligt är, att vi hade anspråk på att räknas till första gruppen, samt att vi borde förbehålla oss rätten att höja tullarna å jordbruksprodukter, en fråga, som redan låg under riksdagens behandling. Genom att låta oss hänföras till den andra gruppen skulle vi under konventionens giltighetstid ha strukit ett streck över riksdagens möjlighet att besluta skyddstullar överhuvud taget; genom underlåtenheten åter att förbehålla oss vår handlingsfrihet i fråga om jordbrukstullar skulle vi, låt vara preliminärt, ha bidragit till en konvention, som ett redan för riksdagen framlagt förslag, därest det antoges, skulle göra i den delen verkningslös. Det var således min, liksom varje utrikesministers, plikt att giva ombuden anvisning att handla i enlighet med ovan angivna synpunkter.

Jag skall icke nu upptaga tiden med att redogöra för de meddelanden, som

Ang. under-
låtenhet att i
visst fall höra
utrikes-
nämnden.
(Forts.)

Ang. under-
låtenhet att i
visst fall höra
utrikes-
nämnden.
(Forts.)

växlades mellan Stockholm och Genève. Resultatet av förhandlingarna inom konferensen blev, att det ursprungliga franska förslaget modifierades. De viktigaste tilläggen voro

1) att vid tulländringar, som ske i kraft av lagar eller tvingande omständigheter, som fordra deras omedelbara trädande i kraft, befrias en kontrahent från iakttagandet av föreskrifterna om underhandlingar med den av tullen träffade, ägande denne dock rätt att i dylikt fall uppsäga konventionen;

2) att bestämmelsen om underrättelse om tullförhöjning etc., där sådan får äga rum, minst 20 dagar före densammas bringande till verkställighet uppmjukats till att gälla endast i de fall, då detta är möjligt, men eljest senast då nämnda tulländring publiceras i och för tillämpning. Även från denna regel äro undantagna tulländringar, som på grund av lag skola omedelbart tillämpas;

3) att till konventionen icke fogades någon lista på reservationer med avseende på vissa produkter, ehuru visserligen andra modifikationer medgavs vissa stater i protokollet angående konventionen;

4) att konventionen skulle gälla ett år från och med den 1 april 1930 med förlängning varje gång på sex månader enligt särskilda regler;

5) att konventionen skall undertecknas före den 15 april 1930 och ratificeras före den 1 november 1930. Emellan den 1 och 15 november 1930 skola de makter, som ratificerat konventionen, sammanträda på kallelse av Nationernas förbunds generalsekreterare och därvid skall bestämmas tiden för dess trädande i kraft och vilka stater som måste vara med för att detta ikraftträdande skall äga rum. Bestämmelse lämnas ock om villkoren för rätten för icke-signatärer att biträda konventionen.

Av vad jag nu anfört framgår, att i det konventionsförslag, som slutligen av konferensen antogs, direkt eller indirekt i stort sett realiserats de fordringar, som i Sveriges intresse ansågos böra uppställas. Fordran på allmän anslutning för dess giltighet har fått ett erkännande i bestämmelsen om sammanträde av de stater, som ratificerat, för att bestämma, om och när konventionen skall träda i kraft. Sveriges rätt att räknas till de s. k. tariffstaterna, första gruppen, har erkänts genom det uttryckliga angivandet i protokollet till konventionen av de stater, däribland icke Sverige, som höra till den andra gruppen. Beträffande åter förbehållet att obehindrat genomföra jordbrukstullar, i vilken fråga förslag föreligga vid riksdagen, blev detta visserligen förkastat, men liksom Frankrike fick sitt förbehåll för jordbrukstullar tillgodosett genom tilläggsbestämmelsen om tulländringar i kraft av lag, så torde man på grund av vår till protokollet gjorda deklaration vara berättigad hoppas, att bestämmelsen om befrielse från särskilda underhandlingar vid tullhöjningar är tillämplig på jordbrukstullar, som med anledning av den kungl. propositionen kunna av årets riksdag beslutas. Likaledes torde den modifikation, som det ursprungligen föreslagna stadgandet om 20 dagars varsel före en tullförhöjnings trädande i kraft undergått i det slutliga förslaget befria oss från iakttagande av denna notifikationsfrist. Det måste nämligen, synes det mig, anses nästan otänkbart, att vi skulle kunna uppskjuta verkställigheten av en beslutad tullförhöjning i 20 dagar på grund av en konvention, i fråga om vilken det först i november månad blir klart, om den verkligen får gällande kraft. På grund av vad jag nu gjort gällande har jag kunnat tillstyrka Kungl. Maj:t att underteckna konventionen.

Men frågar man kanske: Varför fasthölls ifrån min sida i det sista fordran på rätt att i särskild reservation få förbehålla oss vår fulla handlingsfrihet i fråga om särskilt om de jordbrukstullar, som kunna komma att antagas i följd av det för riksdagen framlagda kungliga förslaget? Mitt svar

är, att jag ansåg Sverige, som mer än de flesta andra länder sökt realisera den ekonomiska konferensens grundsatser, vara berättigat att, utan vidare och oberoende av alla mer eller mindre obestriddliga tolkningar av konventionstexten, införa de jordbrukstullar, som kunde föranledas av ett förslag, som före konventionen redan framlagts för riksdagen. Detta i likhet med Frankrike, som på grund av konventionen fortfarande äger tillämpa sin lex Cadenas, enligt vilken regeringen bemyndigas att, om så befinnes nödvändigt, utan uppskov ändra tullarna på spannmål och därav framställda produkter, viner, nötkreatur och färskt kött, potatis och mejeriprodukter. Skulle emellertid den av mig fordrade reservationsrätten vid konferensen förkastas, såsom ock blev fallet, stod ju alltid öppet för oss att till protokollet uttala vårt beklagande med tillägg, att om Kungl. Maj:t i alla fall undertecknade konventionen, regeringens tullprogram dock komme att fullföljas. En dylik förklaring är ock, såsom nämnts, avgiven.

Ang. underlåttnhet att i visst fall höra utrikesnämnden.
(Forts.)

Jag är beredd på den invändningen, att jag skulle med mitt fasthållande vid nämnda reservation ha kunnat äventyra konventionens tillkomst och ådraga Sverige ansvaret för ett möjligt strandande av det gjorda försöket att åstadkomma åtminstone någon vapenvila på tullområdet. Ett stöd för en dylik mening kanske mången kunde finna i den oroliga stämning, som, att döma av meddelandena från vår Genève-delegation, understundom synes ha gjort sig gällande inom densamma. Till svar härpå vill jag säga, att det är en ovillkorlig skyldighet för en utrikesminister, som sitter hemma i lugnet, att behålla huvudet kallt, även när hans ombud vid konferenssammanträden börja känna det något hett om öronen. Min långa erfarenhet har lärt mig, att människor med sunt förnuft icke avstå från något, som de obestriddigen anse för sig eftersträfvansvärt, därför att de ej kunna få igenom vad som för deras intressen kanske varit än bättre. I nu föreliggande fall gällde frågan ett för själva konventionen betydelselöst medgivande åt ett principiellt riktigt och på den mest uppenbara billighet stött anspråk. Ansåg man sig ej vilja godkänna detta anspråk, stod det ju alltid öppet för konferensens övriga deltagare att förkasta det. Att de skulle springa ifrån en konvention som de eljest vore villiga att godkänna, är ett antagande, som enligt min mening skulle mot dem utgöra rent av en mindervärdighetsförklaring. Det resultat, som föreligger, visar, att jag riktigt bedömt den föreliggande situationen. Att klandra en utrikesminister, som bidragit till ett resultat, som innebär tillvaratagandet, så långt det varit möjligt, av hans lands berättigade intressen, torde vara en för Sverige enastående företeelse, då man inte ens kunnat våga påstå, att hans tillvägagående skulle ha medfört någon för själva saken skadlig verkan.

Jag vill ingalunda tillerkänna mig någon framstående ställning i fråga om arbetet inom Nationernas förbund och de av detsamma anordnade konferenser. Sveriges övriga representanter hava därvid gjort sig förtjänta om vårt land i långt högre grad, än vad som varit möjligt för mig. Men det vågar jag påstå, att jag aldrig haft anledning ångra den princip, jag för mitt arbete uppställt, nämligen att fullt tillgodose förbundets sanna intressen men samtidigt bevaka Sveriges berättigade krav. Må det tillåtas mig att fästa uppmärksamheten på en situation, som ger en viss belysning av vad jag menar. Vid förbunds församlingen 1922 lyckades jag, efter vad man sagt mig, på ett hänsynsfullt sätt bidraga till, att förbundets medlemmar verkligen betalade dem åliggande bidrag till förbundet. Samtidigt kämpade jag en allvarlig strid för att genomdriva, att Sveriges bidrag till förbundet icke sattes oskäligt högt. I det utskott, som behandlade denna sak, gingo stridens vågor höga. Situationen var så mycket ömtåligare, som man icke gärna kunde stanna vid förbundsaktens bestämmelse, som vilade på en alldeles felaktig grund. Man måste komma till en överenskommelse, och enhällighet fordrades för en sådan. I känslan av mitt

Ang. under-
låtenhet att i
viset fall höra
utrikes-
nämnden.
(Forts.)

lands berättigade anspråk gick jag ända till bristningsgränsen, och från åtskilliga maktors sida hördes klander över min onedgörlighet. Till sist gjorde jag ett partiellt medgivande, och Sveriges andel bestämdes till 10 % under vad som fordrats, vilket beslut inneburit för vårt land en betydande besparing under alla dessa år. Denna besparing kan i 1930—1931 års budget beräknas till över 38,000 kronor. Att jag ej härigenom skadat Sveriges ställning inom Nationernas förbund, finner jag bestyrkt därav, att jag vid sista förbunds-för-samlingen erbjöds platsen som president i den fjärde kommissionen, som behandlar förbundets ekonomi. Detta av mig högt skattade erbjudande måste jag dock avböja på grund av min korta vistelse i Genève.

Herr talman! Jag skulle icke lagt så stor vikt vid att försvara det sätt, varpå jag lett våra förhandlingar vid tullkonferensen i Genève, därest jag icke vore av den uppfattningen, att det *för framtiden* är av den största betydelse såväl för oss själva som för uppskattningen i vårt land av Nationernas förbund och dess verksamhet, att vi *liksom övriga makter* med kraft hävda vad rätt och billighet enligt vår mening kräva även för våra intressen. Skola de internationella överenskommelserna bli till någon välsignelse, måste vid deras uppgörande en rättvis avvägning ske mellan staternas olika anspråk. Flathet eller parvenyartad vräkighet vid bevakandet av vårt lands intressen skaffar oss ingalunda något verkligt erkännande från andra stater; lika litet som vi därigenom själva kunna vinna någon tillfredsställelse.

Jag ber att nu få övergå till själva den av utskottet mot mig gjorda anmälan enligt § 107 regeringsformen, vilken stödjer sig på min förmenta underlåtenhet att före slutet av förhandlingarna angående tullfredskonventionen inhämta utrikesnämndens mening. Utskottet lägger mig till last, att i strid med grundlagen instruktionen för Sveriges ombud vid konferensen meddelats och en betydelsefull »otväxling» mellan utrikesdepartementet och dessa ombud vid konferensen sedermera ägt rum, utan att utrikesnämnden vid något tillfälle sammankallats för att höras i de skilda, synnerligen viktiga spörsmål, som framträtt i samband med ärendets behandling. Utskottet håller således före, att när grundlagen föreskriver, att rådplägnung med utrikesnämnden bör äga rum i alla utrikesärenden av större vikt före Kungl. Maj:ts avgörande, skulle detta innebära, att även under ett ärendes beredning till avgörande utrikesnämnden borde höras, innan man toge ställning till det ena eller andra i ärendet innefattade spörsmålet. Vore detta meningen, har man svårt att fatta stadgandet i § 54 regeringsformen, att, då ifrågavarande ärenden förekomma till behandling i utrikesnämnden, alla tillgängliga handlingar och upplysningar skola meddelas. Än mindre kan man med utskottets tankegång förena vad som därefter följer i § 54, nämligen: »De beslut Konungen fattar i ärenden, som varit föremål för rådplägnung med nämnden, varde delgivna dess ledamöter senast vid nästa sammanträde.» Härmed vill jag naturligtvis ej bestrida, att utrikesnämnden kan inkallas även tidigare, än när detta enligt grundlagen förklarats senast böra ske. Men vad jag bestämt påstår och vidhåller är, att grundlagen betraktar detta som medgivna undantagsfall men däremot icke såsom en stadgad förpliktelse. Jag borde väl ha något vitsord i denna fråga, då jag varit medlem av den kommitté, som utarbetat stadgandena angående utrikesnämnden, samt allt sedan 1914 och till den dag, som är, varit ledamot av hemliga utskottet eller utrikesnämnden med undantag av några månader efter mitt frånträdande av statsministersämbetet.

Den tolkning, jag således hävdar med avseende på skyldigheten att sammankalla utrikesnämnden, har kommit till uttryck även i det av professor C. A. Reuterskiöld utgivna arbetet »Sveriges grundlagar». Där säger författaren under § 54 regeringsformen: »Formellt har utrikesnämnden erhållit starka garantier för en effektiv kontroll över regeringens utrikespolitik, men i verklig-

heten äro dessa betydelselösa, *i det att alltid fullständig beredning erfordras av ärendena, innan de föredragas i nämnden*, men en sådan är i regel ej möjlig utan vissa förhandlingar med främmande makt eller andra åtgärder, som mer eller mindre ställa nämnden inför fullbordade fakta, ehuru det formella avgörandet, som skall ske i statsrådet, ej i nämnden, återstår.» Jag behöver ej säga, att mitt godkännande av detta uttalande endast avser frågan om tidpunkten för skyldigheten att sammankalla utrikesnämnden. Man kan kanske ha rätt att förvåna sig över, att herr Reuterskiöld i egenskap av konstitutionsutskottets ordföranden kunnat anse sig berättigad att med frångående av sin lärda grundlagskommentar göra mot mig en anmärkning, som vilar på en uppfattning, alldeles motsatt den, han själv uttalat. Men vägen mellan Uppsala och Stockholm kan understundom visa sig farlig. Jag erinrar mig från historien, att konung Sigismund icke behövde färdas längre än från Uppsala till Stockholm för att hinna glömma sin kröningsed. Det må då icke framstå såsom alltför orimligt, att herr Reuterskiöld på vägen från Uppsala till konstitutionsutskottet tappat bort någon del av sin statsrättsliga lärdom.

Härmed må emellertid vara hur som helst. Säkert är, att trots det att vid våra konferensförhandlingar den livligaste växling av meddelanden mellan utrikesdepartementet och Sveriges ombud ägt rum angående särskilda tvivelaktiga spörsmål i behandlade konventionsutkast, har man dock icke ansett sig böra tillkalla utrikesnämnden för att höra dess mening angående dessa särskilda punkter utan ansett utrikesnämndens hörande böra anstå, till dess man inför densamma kunde framläggas det förslag, vari förhandlingarna slutligen utmynnat. En underhandling vore omöjlig att till båtad för landet kunna utföra, om man i den växling av uppslag och meningsyttringar, som från dag till dag äger rum, skulle binda sig vid en viss lydelse av den ena eller andra artikeln i ett konventionsförslag. Vad man kan gå med på i fråga om en artikel beror väsentligen på, vilket innehåll, som gives andra artiklar i samma förslag. Skulle utrikesnämnden tillkallas på detta förberedande stadium skulle nämnden i själva verket böra hållas samlad under hela den tid, som åtminstone det sista stadiet av förhandlingarna erfordrar. Detta skulle emellertid innebära, att utrikesnämnden inginge som en integrerande del i själva den löpande utrikesförvaltningen.

Vad därefter angår konstitutionsutskottets anmärkning, att utrikesnämnden i förevarande fall icke hörts angående den instruktion, som av Kungl. Maj:t utfärdats för Sveriges ombud vid konferensen i fråga, så är det långt ifrån enastående, att utrikesnämnden icke hörts rörande utfärdande av instruktion för Sveriges ombud vid en internationell konferens, utan detta grundar sig tvärtom på en praxis, som följts icke minst av de tvenne regeringar, som föregingo den nuvarande. Det må sålunda nämnas, att beträffande två av de ojämförligt viktigaste konferenser, som av Nationernas förbund anordnades under nämnda ministärers regeringstid, d. v. s. hösten 1924—hösten 1928, det icke ansågs påkallat att redan före konferenserna höra utrikesnämnden.

Vad angår den socialdemokratiska regeringen 1924—1926, torde den avgjort mest betydelsefulla konferensen under dess tid hava varit den s. k. vapenhandelskonferensen i Genève i maj—juni 1925, vid vilken som bekant antogs de av innevarande års riksdag godkända bägge överenskommelserna om kontroll av den internationella handeln med krigsmateriel resp. om förbud mot användande i krig av giftiga gaser. Varken frågan om utseende av Sveriges ombud eller fastställande av dessas instruktion underställdes i detta fall utrikesnämnden, som däremot sedermera, hösten 1925 och våren 1926, hördes, innan Kungl. Maj:t fattat beslut om gaskrigsprotokollets resp. vapenhandelskonventionens undertecknande för Sveriges del. Gasprotokollet underställdes utrikesnämnden

Ang. underlåtethet att i visst fall höra utrikesnämnden.
(Forts.)

Ang. under-
låtenhet att i
visst fall höra
utrikes-
nämnden.
(Forts.)

den 24 november 1925 och undertecknades den 7 december 1925 i enlighet med Kungl. Maj:ts beslut den 27 november 1925. Vapenhandelskonventionen underställdes utrikesnämnden den 12 februari 1926 och undertecknades den 8 mars 1926 i enlighet med Kungl. Maj:ts beslut den 19 februari 1926.

Det andra viktiga precedensfallet, vilket närmast berör den frisinna liberala regeringens tid, är den konferens, som av Nationernas förbund på sin tid sammankallades för åstadkommande av en överenskommelse om upphävande av rätten till export- och importförbud. Fallet har så mycket mera intresse vid bedömandet av förevarande fråga, som nämnda konferens utgjorde det första försöket att i praktiken omsätta de vid 1927 års ekonomiska världskonferens antagna grundsatserna, liksom tullfredskonferensen innebär ett fullföljande av samma strävanden. Import- och exportförbudskonferensen ägde rum i oktober—november 1927, och utrikesnämnden hördes icke beträffande utseende av Sveriges ombud eller dennes instruktion. Ombudet utsågs av Kungl. Maj:t den 17 september 1927. Någon formlig instruktion fastställdes icke av Kungl. Maj:t; däremot överlämnades till ombudet med skrivelse från utrikesdepartementet »till ledning vid deltagandet i konferensen» en inom departementet utarbetad P. M. jämte tillhörande bilagor.

Förevarande fall är emellertid så mycket mer anmärkningsvärt, herr ordförande i konstitutionsutskottet, som utrikesnämnden icke heller sedermera hördes, innan Kungl. Maj:t den 18 november 1927 fattade beslut om undertecknande av den konvention, som vid konferensen antogs, något som, såvitt jag förstår, står i strid med bestämmelsen om utrikesnämndens hörande i utrikesärenden av större vikt före deras avgörande.

I enlighet med en bestämmelse i konventionen sammankallades sedermera en ny konferens i Genève, i juli 1928, mellan signatärmakterna, varvid bl. a. frågan om villkoren för konventionens ikraftträdande skulle behandlas. Ombud vid denna konferens utsågs av Kungl. Maj:t den 14 juni 1928, likaledes utan utrikesnämndens hörande. Den vid konferensen utarbetade tilläggsöverenskommelsen, enligt vilken ratifikationsinstrumenten till den ursprungliga konventionen skulle deponeras senast den 30 september 1929, undertecknades den 11 juli 1928 av bl. a. Sveriges ombud.

Frågan om ratificering av förevarande konvention underställdes sedermera riksdagen av den nuvarande regeringen genom proposition nr 158 den 15 februari 1929. Sedan denna bifallits av riksdagen, beslöt Kungl. Maj:t den 14 juni 1929 ratificera konventionen.

Det må för fullständighetens skull anmärkas, att beträffande vapenhandelskonferensen och import- och exportförbudskonferensen utrikesnämnden så tillvida underrättades om resp. frågors läge på ett förberedande stadium, som de allmänna redogörelser och promemorior rörande förbundets arbete, vilka tid efter annan tillställts nämndens ledamöter eller vid dess sammanträden föredragits, bl. a. innehållit översikter över *förarbetena* till nämnda konferenser. Även på denna punkt överensstämmer praxis med vad som i *nu förevarande fall* skett. Vid det sammanträde med utrikesnämnden, som ägde rum i oktober 1929, föredrogs sålunda av statsministern, som i min frånvaro tjänstgjorde som utrikesminister, en redogörelse för den senaste förbundsförsamlingen, innefattande även frågan om sammankallandet av den s. k. tullfredskonferensen. Därvid lämnades meddelande om vad som vid förbundsförsamlingens möte ägt rum i denna fråga och, efter vad gjorda anteckningar utvisa, uttalades av statsministern, att Sverige borde skicka ombud till konferensen för att delta i överläggningarna trots de betänkligheter, som läge i Sveriges låga tullar i förhållande till de flesta andra staters samt de tullförhöjningar, som så många stater vidtagit under senare tider. Därjämte påpekades betydelsen av, att konventionen finge en allmän tillslutning.

Med vad jag nu anført anser jag mig ha ådagalagt det grundlösa i utskottets anmärkning. Utskottet har lagt mig till last ett förfarande, som överensstämmer med grundlagen och som av föregående regeringar praktiserats. Men icke nog härmed. Utskottet har ock vid sin anmärkning utgått ifrån en felaktig förutsättning, nämligen att Sverige skulle vara bundet av vad de svenska ombuden vid konferensen biträtt eller icke biträtt. I instruktionen fastslogs uttryckligen, att ombuden icke utan särskilt bemyndigande ägde biträda något för Sverige bindande beslut. Först sedan ett konventionsförslag kommit till stånd, har Kungl. Maj:t *efter utrikesnämndens hörande* beslutat underteckna konventionen, och det är min avsikt att underställa frågan riksdagen till godkännande, varom förbehåll gjorts vid undertecknandet.

Herr talman! Det är den trettioåttonde riksdagen, vari jag nu deltagar. Såvitt jag erinrar mig, torde näppeligen mot en regeringsledamot hava av konstitutionsutskottet beslutats en anmärkning mera oberättigad än den, konstitutionsutskottet tillåtit sig att nu mot mig göra gällande.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! I den förra delen av sitt anförande, vilken strängt taget inte avsåg den anmärkning, som utskottet gjort, uttalade hans excellens herr ministern för utrikes ärendena bland annat, att han fann det vara rätt så egendomligt och enastående för Sverige, att man klandrade en utrikesminister, för att han lyckats i sina strävanden för rikets bästa — orden föllö inte alldeles så, men tankegången var ju denna. Jag tillåter mig i anledning därav framhålla, att utskottet har icke klandrat utrikesministern, för att han lyckats i det ena eller det andra. Utskottet har överhuvud taget icke ingått på själva sakfrågan, utan den anmärkning, som utskottet har framställt, avser uteslutande det förhållandet, att hans excellens herr ministern för utrikes ärendena icke velat låta riksdagens ombud deltaga i ansvaret för de förberedande åtgärder, som här kunde komma i fråga för det resultats uppnående, som det var fråga om.

Jag tror, att det överhuvud taget inte behövs något särskilt uttalande i den fråga, som jag nu skall beröra, men på grund av den i åtskilliga avseenden rent personliga färg, som hans excellens herr ministern för utrikes ärendena gav sitt anförande, tror jag mig äga full rätt att säga, att lika litet utskottet som någon inom riksdagen anser denna anmärkning vara riktad mot honom personligen. Han är alltför väl känd inom riksdagen och personligen uppskattad, för att utskottet skulle på detta sätt vilja framställa en anmärkning, som rörde honom så att säga rent personligt. Men utskottet kan, även om det har den allra största egard för den person, som bekläder utrikesministerns post, icke underlåta, att när det anser den ställning, som denne utrikesminister och regeringen böra intaga till riksdagen i en utrikespolitisk fråga, icke vara behörigen iakttagen, därom göra anmärkning, och detta har utskottet gjort.

Om jag då går till frågan, huruvida utrikesnämnden i detta fall skulle ha hörts, som utskottet menar, på ett tidigare stadium än vad som nu skett, har hans excellens ansett lämpligt och riktigt att åberopa bland annat en framställning, som är given i min grundlagsedition. Jag är ju alltid tacksam för att hans excellens anknyter till uppfattningar, som jag uttalat. Det händer mycket ofta, att han har en helt annan och motsatt uppfattning. Han har också citerat riktigt, även om inte fullständigt, och kanske inte heller med den betoning, som det hade varit skäl att göra. Han citerade mycket riktigt, att jag hade sagt, »att en sådan där fullständig beredning *i regel* inte är möjlig» — jag tror det hade varit skäl att understryka orden *i regel* — »utan vissa förhandlingar med främmande makt eller andra åtgärder, som mer eller mindre ställa nämnden inför fullbordade fakta, ehuru» etc. Litet längre fram i sam-

Ang. underlåtethet att i visst fall höra utrikesnämnden.
(Forts.)

Ang. under-
låtenhet att i
visst fall höra
utrikes-
nämnden.
(Forts.)

ma kommentar säger jag, att »undantagsvis ges dock möjlighet till förhindrande av eljest tilltänkta regeringsbeslut, som finnas skadliga».

Nu förhåller det sig så, om jag tillåtes ett ögonblick uppehålla mig vid denna kommentar, att den konstaterar ett rent faktiskt förhållande med avseende å möjligheten av grundlagens tillämpning, men aldrig hade jag trott, att utrikesministern i den nuvarande regeringen skulle så att säga ställa allting på den yttersta spetsen och *begagna de formella möjligheterna till ett reellt kringgående av grundlagens tanke*, som ligga angivna i nyssnämnda kommentar. Kommentaren ger vid handen, att den och den vägen är möjlig, utan att den precis i regel tangerar grundlagens bokstav. Men när jag tillåter mig säga, att detta är i regel förhållandet och att undantagsvis ett annat kan äga rum, torde man inte alldeles få förbise, att sådana undantag också i verkligheten inträffa.

Om jag då frågar mig, huruvida i det nu förevarande fallet ett sådant undantagsförhållande äger rum eller icke, så må jag först och främst rikta uppmärksamheten på vad hans excellens själv i sitt anförande yttrade, då han betonade, att här förelåg från början ett utarbetat konventionsförslag, som efter vad man väntade också ganska tidigt blev åsidosatt men ersattes av ett förslag från den franska regeringens sida. Jag undrar, om det överhuvud taget inte är just i sådana fall, då dylika förslag redan föreligga, eller under förhandlingens lopp väntas framkomma, som det är möjligt att höra utrikesnämnden och riktigt att höra densamma, i enlighet med grundlagens tanke, med hänsyn till den instruktion, som skall ges för ombuden. Jag har litet svårt att förstå, *varför inte den fullständiga beredning, som är nödvändig i fråga om ärenden rörande instruktioners utfärdande, skulle kunna föreligga i en dylik situation*. Denna fullständiga beredning av ärendet innebär icke, att det skall vara ärendet, sådant det slutligen framgår efter förhandlingar hit och dit, som det gäller, utan det är alldeles givet, att den fråga, som i vissa fall uppstår om instruktionerna till ombuden på en konferens, är *en fråga, som för sig måste beredas*. Jag tror inte, att man överhuvud taget kan höra utrikesnämnden angående *personer*, som skola vara ombud, men väl har man brukat höra den om *instruktioner*, och alldeles särskilt torde detta ha varit fallet och torde böra vara fallet under alla omständigheter, därest denna instruktion innebär en möjlighet till omändring av den politik, som regeringen och Sverige genom regeringen kommer att föra.

Om man nu ser efter, vad här föreligger i fråga om instruktioner före och under förhandlingarna, så måste man ju säga sig, att vilken uppfattning man än har angående önskvärdheten eller icke önskvärdheten av en ändring i den svenska tullpolitiken, så var det ett möjligt resultat av förhandlingarna, att här regeringen kom in på en linje, som icke stämde överens med riksdagsmajoritetens ståndpunkt, och jag undrar, huruvida det i själva verket icke hade varit det riktigaste och mest överensstämmande med grundlagens bud att i detta fall sätta riksdagens ombud i utrikesnämnden i tillfälle att uttala sig rörande en sådan instruktion. De precedensfall, som utrikesministern åberopade, äro allihop av den naturen, såvitt jag kan se, att där har icke någon förändring av den politik, som Sverige slagit in på, angivits, åsyftats eller ägt rum. Men här förelåg ju en helt annan situation, och då detta är fallet, måste man betrakta denna fråga såsom en fristående fråga, en fråga som får från regeringens sida ett avgörande, vilket kan leda till konsekvenser, vilka man icke då omedelbart från riksdagens sida kan överblicka. Det kan inte hjälpas, att när det gäller sådana internationella förhandlingar, är *den instruktion, som skall utfärdas, en i och för sig fristående akt, på vars fullbordande riksdagen kan ha ett anspråk att få inverka*.

Konventionsförslagets beskaffenhet, sådant det nu var framlagt, gav också

klar anledning att höra nämnden. Hans excellens har själv betonat, att detta konventionsförslag gav anledning till åtskillig tvekan och till åtskilliga invändningar. Det förefaller, som om just i en dylik situation det hade varit skäligt att inhämta utrikesnämndens råd.

*Ang. underlåtenhet att i visst fall höra utrikesnämnden.
(Forts.)*

Jag tror, att härmed är också i huvudsak sagt vad som behöver sägas för att betona, att utskottet i denna punkt endast velat hävda, att riksdagen icke får genom en formalistisk tolkning av grundlagen, vilken icke är berättigad, skjutas åt sidan och ställas inför fullbordade fakta i sådana fall, då detta icke är alldeles ofrånkomligt och nödvändigt. Utskottet har varit av den uppfattningen, att så i detta fall icke varit nödvändigt. Det har tvärtom varit möjligt att undvika, och under sådana förhållanden måste man anse, att en regeringspolitik, som går ut på eller synes gå ut på att sätta riksdagen åt sidan och ställa den inför ett mer eller mindre fullbordat faktum, står icke i överensstämmelse med den bestämmelse i grundlagen, på grund av vilken utrikesnämnden utövar sin verksamhet. Jag tror därför, att den karaktéristik, som hans excellens gav av utskottets anmärkning, är lika skev som oberättigad.

Herr Hammarskjöld, Hjalmar: Herr talman! Jag har begärt ordet endast för att med några korta ord fästa uppmärksamheten på ett förhållande, som kanske inte är på alla håll tillräckligt känt eller behjärtat. Det är nämligen så, att det är skillnad på förhandlingar och förhandlingar och följaktligen också skillnad på instruktioner för förhandlingar och instruktioner för förhandlingar. Är det fråga om en förhandling med en enstaka makt, där det gäller att avgiva, jämka och acceptera anbud, äro instruktionen och ombudets uppträdande vida mera avgörande, än när det är fråga om en sådan här konferensförhandling, där först genom beslut å konferensen egentligen fastställles, vad det blir fråga om, och där den enskilda makten endast kan i obetydlig mån inverka på resultatet. Beträffande konferenser och därav härledda konventioner, som ha sammanhang med Nationernas förbund, har det särskilt visat sig en tendens att uppskjuta det slutliga avgörandet ända till ratifikationsstadiet. Här har ju utrikesnämnden hörts före underskrivandet. Det har som sagt visat sig en tendens att inom Nationernas förbund uppskjuta det slutliga avgörandet t. o. m. tills efter undertecknandet av konferensbeslutet. Av någon slags artighet underteckna de makter, som äro representerade på en dylik av Nationernas förbund sammankallad konferens, tämligen rubb och stubb, och man kan finna sådana fall, där det finns 30 å 40 undertecknare, men åratals därefter kanske icke mer än fem eller sex ha ratificerat.

En spanjor, som icke är misstänkt för avoghet mot Nationernas förbund eller de med Nationernas förbund sammanhängande fredssträvandena, då han nämligen i flera år varit chef för avrustningsavdelningen i Nationernas förbunds sekretariat, har på tal om en konvention, jag tror det var gaskrigskonventionen, yttrat, att den är underskriven av många. Och varför? Jo, säger han, därför att man underlåter inte gärna att underteckna en konvention, som har föreslagits av Amerika, och man anser sig också med största trygghet kunna underteckna, ty Amerika ratificerar sedan icke!

Det är därför, enligt mitt förmenande, vida viktigare, att utrikesnämnden höres före ratifikationen än på ett tidigare stadium. I detta fall är den hörd före undertecknandet, sålunda på ett tidigare stadium än det efter den praxis, som råder inom de till Nationernas förbund anslutna staterna, strängt taget skulle vara påkallat för att ge möjlighet att inverka på det slutliga avgörandet. Vi få väl icke hänge oss åt den storhetsmanien att tro, att på en konferens av 30, 40 eller 50 makter, våra ombuds instruktioner och hållning i regel inverka så mycket på det slutliga resultatet, vilket det sedan gäller att underteckna och ratificera.

Ang. under-
låtenhet att i
visst fall höra
utrikes-
nämnden.
(Forts.)

Det är endast dessa faktiska förhållanden jag ansett mig böra fästa uppmärksamheten på, utan att i övrigt inlåta mig på den föreliggande frågan.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Trygger**: Herr talman! Jag skall be att få besvara herr Reuterskiölds yttrande. Jag tackar naturligtvis, för att han gjorde gällande, att anmärkningen icke gällde mig personligen på det sättet, att den innebar något misstroende mot min förmåga att tolka grundlagen, utan att utskottet hade ansett sig tvunget att göra en anmälan, därför att jag hade åsidosatt utrikesnämnden i ett fall, där detta enligt dess mening icke bort äga rum.

Herr Reuterskiöld säger, att här föreligger ett undantagsfall. När jag citerade vad han hade sagt i sin grundlagskommentar, ville han nu gent emot detta göra gällande, att han i denna sin kommentar reserverat sig för undantagsfall. Här skulle icke den regeln gälla, som jag trodde att han hade menat böra gälla. Men, mina herrar, jag förstår det inte! Herr Reuterskiöld är icke så lätt att begripa! Och jag tror ej, att om man läser vad han har sagt, någon människa fattar det annorlunda än jag. Han talar nu visserligen om en regel, men det är icke så det är lagt — det är icke ett undantag från den regeln, som han nu här gör gällande. Det är en särskild situation, som gör, att man borde enligt honom ha hört utrikesnämnden.

I sin kommentar säger han emellertid, om herrarna så här sent på natten vilja följa med vartenda ord: »Formellt har utrikesnämnden erhållit starka garantier för en effektiv kontroll över regeringens utrikespolitik, men i verkligheten äro dessa betydelselösa, i det att *alltid fullständig beredning* erfordras av ärendena, innan de föredragas i nämnden.» Från denna föreskrift finns ej av honom angivet något undantag. Men så kommer det: »men en sådan är i regel ej möjlig». Det där som i regel icke är möjligt men väl i undantagsfall kan inträffa, det är att ha en fullständig beredning »utan vissa förhandlingar med främmande makter eller andra åtgärder» etc.

Han säger alltså, att det skall alltid vara en fullständig beredning, men i regel är det icke möjligt att hava en dylik utan vissa förhandlingar med utländska makter eller andra förberedande åtgärder, som göra, att det blir en faktisk bundenhet.

Detta är någonting helt annat än vad han nu gör gällande. Ty vad han nu säger, det är, att här vore det fråga om en materiell systemförändring i fråga om tullar. Regeringen hade gått in för ett nytt tullprogram, regeringen toge på frågan på ett helt annat sätt, än vad tidigare hade skett och på ett annat sätt, än vad regeringen och dess medlemmar — jag tänker på mig själv närmast — hade uttalat. Därför skulle man icke tillämpa den formella regeln, att det må vara tillräckligt att höra utrikesnämnden före avgörandet, utan man skulle höra den på ett tidigare stadium.

Är det riktigt, som herr Reuterskiöld här säger, kommer man lättvindigt ifrån de prejudikat, som jag nämnde. Då säger man endast, att när den socialdemokratiska regeringen icke hörde utrikesnämnden förrän strax före avgörandet, eller när den liberalfrisinnade regeringen icke hörde utrikesnämnden alls, var det ingenting farligt; det gjorde rakt ingenting, ty då gick man i själva saken de principiella banor, som redan förut voro klara. Men här skulle utrikesnämnden ha hörts på ett mycket tidigare stadium, just därför att det vore fråga om en ny politik.

Men jag bestrider, att det är fråga om en ny politik. Det är märkvärdigt, och jag förstår icke — jag ber verkligen om ursäkt, men jag förstår icke, att herr Reuterskiöld liksom andra, som här yttrat sig, ej kan inse skillnaden mellan å ena sidan att försöka driva fram en ny ekonomisk politik och å den andra att reservera en rätt för Sverige, därest här i riksdagen skulle fattas ett

beslut angående höjda jordbrukstullar. Först och främst påstår jag, att man kan föra frihandelspolitik i stort sett och ändå i ett nödläge, som vi nu ha, införa höjda jordbrukstullar. Jag vill icke yttra mig om det är rätt eller icke, men man kan göra det. Vidare är det icke jag, som i förevarande ärende inaugurerat en sådan politik. Det är ett faktum, och det kan ingen människa bestrida, att här ligger ett förslag under riksdagens behandling angående jordbrukstullar. När jag kommer till en tullfredskonferens som den förevarande, icke kan jag driva fram dessa jordbrukstullar, icke försöker jag att ändra om Europas politik till att bli en mera markerad skyddspolitik, utan det är min skyldighet som utrikesminister, när jag skall vara med om att utarbete ett förslag, som sedan bör underställas Kungl. Maj:t och riksdagen, att se till, att om det verkligen blir något beslut om höjda tullar i Sverige, skola vi också kunna få samma lättnader, som andra länder för deras tillämplande ha skaffat sig. Dylika har Frankrike skaffat sig, och vi för vår del borde på allt sätt arbeta för en bestämmelse om, att regeringen icke bindes i sin rätt att omedelbart få tillämpa en föreslagen tull på livsförnödenheter, därest den av riksdagen antages.

Ang. underlåttnhet att i visst fall höra utrikesnämnden.
(Forts.)

Jag har icke gjort någonting annat, än att jag har bevarat riksdagens handlingsfrihet. Jag har icke i förevarande ärende lagt mig i, hur herrarna i fråga om tullarna besluta. Vad jag gjort är vad som varit min ovillkorliga skyldighet, nämligen att se till, att om riksdagen och Kungl. Maj:t verkligen stanna för att införa höjda jordbrukstullar här i Sverige, så skall icke denna konvention stå i vägen för ett sådant steg. Detta så mycket mindre som våra förslag varit framlagda för riksdagen redan innan konventionen kommit till stånd. Det är sålunda fullkomligt felaktigt att tala om, att det här är fråga om att införa någon ny ekonomisk politik.

Men sedan klandrade herr Reuterskiöld förfaringssättet vid instruktionens utfärdande. Varför skulle man icke lämpligen höra utrikesnämnden beträffande instruktionen? Man skulle ha hört nämnden just därför, att det här gällde en ny ekonomisk politik! Jag vill då tala om för herr Reuterskiöld, att när instruktionen utfärdades, förelåg det konventionsförslag, som var upprättat av den ekonomiska kommittén, och där stod uttryckligen i en artikel, att man kunde reservera sig med avseende å tullsatserna på vissa varor. Skulle sålunda den omständigheten, att vi eventuellt ville reservera oss, vara en speciell anledning att i detta fall höra utrikesnämnden om instruktionen, men icke i andra fall? Man får väl ändå vara en smula rimlig. Praxis har gått därhän, att regeringarna icke hört utrikesnämnden angående instruktionerna, såsom herr Hammarskjöld här uppvisade. Dessa konferenser mellan massor av stater kallas ju tillsammans, för att man skall kunna diskutera på basis av ett visst utkast, som är upprättat i en fråga. Då kan man väl inte ha en specificerad instruktion! Och vad skulle man höra utrikesnämnden om? Det är ju alldeles omöjligt på detta stadium. Jag undrar, därest vi verkligen hade kommit till utrikesnämnden med denna instruktion, om någon enda av dess ledamöter haft någon anmärkning att göra emot förslaget. Omöjligt skulle de kunnat ha det. Men man kan gå långt i sina påståenden i en decharge-debatt. I andra kammaren har jag klandrats, därför att jag uttryckligen satte in i instruktionen, att Sveriges ombud skulle göra klart för alla, att vi icke tänka gå ifrån grundsatserna i 1927 års världskonferens beslut, utan att vi tvärtom komma att upprätthålla dem. Jag fick höra den invändningen, att nämnda uttalande sattes in i instruktionen, för att jag på en bakväg skulle kunna smussla in en bestämmelse, varigenom det skedde en förändring i fråga om Sveriges ekonomiska politik, nämligen reservationen för att riksdagens beslut skulle kunna gå i verkställighet utan alla förhinder!

Det är ju icke svårt, om man har misstagit sig, att erkänna detta — för

Ang. under-
låtenhet att i
visst fall höra
utrikes-
nämnden.
(Forts.)

mig har det aldrig varit svårt att erkänna, om jag funnit att jag misstagit mig. Men när jag å andra sidan är övertygad om, att jag handlat riktigt och att det icke finnes anledning till anmärkning, så håller jag på, att man icke skall låta förmå sig till något medgivande, utan man skall hålla fast vid vad man anser vara rätt. Jag har från grundlagens synpunkt handlat rätt i detta fall. De som anse, att jag handlat orätt eller olämpligt, få handla efter sin övertygelse. Men jag står där jag står och rubbar icke på någonting av vad jag sagt.

Herr Vennerström: Herr talman! Jag nödgas såsom ledamot av konstitutionsutskottet här anmäla en avvikande mening gentemot utskottets värderade ordförande, herr Reuterskiöld. Han sade sig uttala samtliga anmärkandes mening, då han yttrade, att vi icke hade riktat något misstroende gent emot utrikesministern personligen eller mot hans uppträdande i detta fall. Jag måste då för egen del anmäla avvikande mening, och jag tror, att bakom mig stå i denna deklaration även samtliga ledamöter av mitt eget parti. Vi anse, att det förfarande, som här har kommit till stånd, är sådant, att vi ha skäl att tillkännagiva en markerad misstro och säga ifrån, att vi icke önska ett upprepande i framtiden av vad som här skett, vare sig av den nuvarande eller någon annan utrikesminister.

Jag har icke hört hela excellensen Tryggers anförande, men det föreföll mig, som om innehållet var det, att han ställde sig helt och hållet på reservanternas ståndpunkt, nämligen att förfarandet är fullständigt korrekt och att med avgörande i detta fall menas ratifikation samt att man alltså, när utrikesnämnden hörts före regeringens ställningstagande till ratifikationsspörsmålet, har förfarit korrekt. Att höra utrikesnämnden före detta avgörande skulle icke vara av behovet påkallat.

Jag kan icke tillägna mig denna tolkning. Vi ha icke klandrat utrikesministern, för att han icke hört utrikesnämnden före sitt ställningstagande till ratifikationen; vi anse det helt och hållet självklart, att ett sådant hörande bör komma till stånd. Men det finns andra avgöranden. Jag tror man kan säga att i varje beslut av statsrådet finns ett avgörande. När instruktionens godkännande var föremål för statsrådsbeslut, var detta ett avgörande i ett så viktigt utrikespolitiskt ärende, att det hade bort föreläggas utrikesnämnden. Alldeles på samma sätt, som vi för vår del måste bestämt och energiskt hävda, att utrikesnämnden skall höras före regeringens ställningstagande till ratifikationen, hävda vi också, att nämnden bör höras även vid de förberedande förhandlingarna, när det gäller viktiga avgöranden. Och jag tror, att det var ett viktigt avgörande, när utrikesministern i detta fall godkände instruktionen.

Herr utrikesministern har här sagt, att det icke gällde att bryta kontinuiteten i Sveriges föregående uppträdande vid de internationella konferenserna. Hade det verkligen varit på det sättet, skulle jag kunna anse utrikesministerns förfarande riktigt. Men meningarna äro delade, och synnerligen delade, om denna sak. Om herrarna läsa rapporterna från hans excellens eget ombud nere i Genève, herr Westman, finner man där upprepade klagomål över, att Sveriges hållning där nere avviker från de gamla traditionerna och rent av hotade att hindra möjligheten till en konvention i detta även för Sverige så viktiga ärende. Jag tror, att när ställningstagandet till instruktionen hade den viktiga karaktären, att det rent av skulle ha kunnat, för vilket fara förelåg i Genève, hindra uppgörandet av en konvention, är det fråga om ett så viktigt avgörande vid själva instruktionens utfärdande, att det enligt mitt förmenande borde ha hänskjutits till utrikesnämnden för överläggning, innan statsrådets beslut kom till.

Jag vågar fråga herr utrikesministern, om han exempelvis skulle velat tillämpa sina teorier om, att enbart konventionens godkännande i ratifikation var

avgörande, även när det gällde den tyska handelstraktaten. Var det icke så, att före avslutandet av denna traktat hade den svenska utrikesnämnden blivit tillkallad upprepade gånger för att kunna följa förhandlingarna? Jag tror, att just detta följande av förhandlingarna redan på det förberedande stadiet är så viktigt för hela vårt land och dess politik, att ett vidhållande av denna sunda och naturliga politik är långt hållbarare än den argumentation för att hänföra det hela bara till ratifikationsmomentet, som herr utrikesministern, såvitt jag förstår, nu arbetade sig fram till.

Jag skall vid denna sena timme icke gå in något ytterligare på dessa förhandlingar. Det förefaller mig, som om andra socialdemokrater med större kompetens i fråga om de internationella ekonomiska synpunkterna här ämnade utveckla vår ståndpunkt litet närmare.

Men när herr Trygger slutade sitt i viss mån patetiska anförande, vars patos man hade lätt att förstå, då saken berör honom i många fall personligen, med att uttala, att han icke under de gångna 38 åren, om jag hörde rätt, funnit en anmärkning så obefogad från konstitutionsutskottets sida, då kan jag icke godkänna detta påstående. Det finns ingenting oberättigat i denna anmärkning, tvärtom. Den riksdag, som finnes, har gått in för att genomföra den institution, som heter utrikesnämnden, för att upprätthålla kontinuiteten i vår svenska politik, och jag tror, att i vad det gäller kontinuiteten ha vi full anledning att följa de gamla engelska traditionerna. När vi gått in för dessa linjer och vilja ha en viss kontroll från riksdagens sida i fråga om regeringens handlingssätt, är det fullt befogat, att vi reagera, då det förefaller oss åtminstone, som om ett avsteg från denna goda tradition här för första gången på allvar i en viktigare fråga tagits av en svensk utrikesminister.

Jag vill därjämte tillägga, att herr Trygger själv varit med om att utarbета reglementet för utrikesnämnden och att infoga denna utrikesnämnd i den svenska grundlagen och varit med om att godkänna, att denna nämnd måtte komma till för att bibehålla kontakten med riksdagen och även bibehålla kontinuiteten i vår utrikespolitik. Vår anmärkning är så mycket mer befogad, då herr Trygger själv varit med om att uppgöra formerna för denna nya grundlagsparagraf.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Jag har svårt att i hans excellens herr utrikesministern känna igen den skarpsinnige och klartänkte man, som jag alltid förr i honom sett. Jag har icke så lätt att förstå, att det icke är rätt tydligt uttryckt, när jag säger, att om än en dylik fullständig beredning icke *i regel* är möjlig utan viss förhandling med främmande makter, den dock är det, när det gäller en instruktion till svenska ombud, ty då äro inga förhandlingar med främmande makter nödvändiga, för att den skall kunna givas.

För många år sedan gällde det här i landet förhandlingar med Ryssland angående en rysk handelstraktat; det var icke under en regering, som hade konservativ signatur, utan en socialdemokratisk. Det är litet svårt att förstå, att icke utrikesnämnden där borde ha fått ingripa på ett stadium, där den kunde förhindra, att ett förhastat beslut skulle komma att fattas. Det skedde verkligt. Och jag tror, att i ett sådant fall, som det här är fråga om, *då Sverige genom sina ombud på en internationell konferens manifesterar en tendens till att ändra den politik, som landet fört* — jag yttrar mig icke om, huruvida ändringen är befogad, men jag bara konstaterar, att de svenska ombuden manifesterat möjligheten av en ändring i svensk ekonomisk politik — hade det varit skäl i att dessförinnan höra utrikesnämnden. I all synnerhet som hans excellens ministern för utrikes ärendena meddelat, att i den redogörelse, som lämnats under hans frånvaro till utrikesnämnden, det särskilt betonades, att *andra* stater vidtagit åtskilliga starka tullförhöjningar. Där förelåg sålunda, såvitt jag

Ang. underlåtethet att i visst fall höra utrikesnämnden.
(Forts.)

Ang. under-
låtenhet att i
viest fall höra
utrikes-
nämnden.
(Forts.)

får hålla mig till orden, icke något som helst meddelande om, att den svenska regeringen gick in för att *inför utlandet manifesteras* någon tilltänkt annan politik. Att det samtidigt lämnats uppgifter om, att regeringen ansåg svenska tullförhöjningar önskvärda, är en sak. En annan sak är, huruvida detta skall eller icke skall manifesteras inför utlandet. Jag yttrar mig icke om, huruvida det bör ske eller icke bör ske. Jag endast säger, att om det skall ske, bör det ske i samråd med utrikesnämnden.

De internationella förhållandena, som den ärade talaren på stockholms-uppsalalänsbanken berörde, må vara precis av den art, som han uttalat, och jag bestrider det icke på något sätt, även om jag icke i allo delar hans pessimistiska syn på de internationella avtalens betydelse och de internationella konventionernas så att säga slentrianmässiga undertecknande. Men jag kan aldrig medgiva, att dessa internationella förhållanden, huru faktiska de än må vara, skola få inverka på vår konstitutionella rätt. Ur vår konstitutionella rättssynpunkt har utrikesnämnden en ställning, som riksdagen måste för nämnden hävda. Och när samme ärade talare säger, att tyngdpunkten alltmer förläggas till frågan om ratifikation och icke till frågan om undertecknandet, ger jag honom visserligen fullständigt rätt däri, att innan ratifikationen sker, är det riksdagen, som skall höras, om det gäller någon viktigare konvention. Men då spelar det efter min mening ingen roll, om man först dessförinnan hör utrikesnämnden. Utrikesnämnden går in i stället för riksdagen, om man inte har tillfälle att höra riksdagen i allt och alla frågor. Men att man blott skall höra den strax före ratifikationen, när konventionsförslaget skall läggas fram för riksdagen, förefaller mig vara tårta på tårta och att sätta det mindre framför det större och låta det större, så att säga, bindas av vad det mindre då möjligen har tillstyrkt. Ur den synpunkten kan jag förstå det, men inte ur någon annan.

Vad sedan beträffar frågan om ratifikationen och hörandet av utrikesnämnden före densamma, vill jag säga, att efter vad jag kunnat förstå under den överläggning, som ägde rum i utskottet och varunder en återklang förnams i det anförande, som den ärade talaren på norrlandsbanken höll, var det två skilda synpunkter, som gjorde sig gällande. Den ena kommer till synes, ehuru icke lika klart som under debatten i utskottet, i reservanternas yttrande, nämligen att utrikesnämnden inte behöver höras någonsin förrän strax före ratifikationen. Hans excellens har icke gått in för denna linje, även om han tangerat den. Den andra synpunkten, som den siste ärade talaren berörde, gick in för, att före varje avgörande, före varje stadium av ett avgörande i en eller annan form skall utrikesnämnden höras. Jag vågar uttala den meningen, att den ena ståndpunkten är lika felaktig som den andra i bägge dessa fall. Efter min uppfattning, utan att jag gör anspråk på att representera något slags sundare förnuft än de andra, skall hörandet ske, innan det reella avgörandet träffas, och jag tror, att där delar hans excellens utrikesministern min uppfattning, ehuru vi ha olika meningar om, när det reella avgörandet verkligen träffas.

Nu säger hans excellens, att här har inte träffats något reellt avgörande, som binder Sverige. Ja, den omständigheten, att så icke skett, är icke tillräcklig för att förklara och försvara, att icke utrikesnämnden, innan de förhandlingar, som började och som ledde till detta resultat, fick tillfälle att yttra sig om den instruktion, som skulle ges. Att den fick det innehåll, som den nu har fått, är en sak för sig. En annan sak är, att om utrikesnämnden hörts, instruktionen möjligen hade kunnat få ett annat innehåll. Det förefaller mig, som om ett sådant hörande av nämnden är möjligt utan att först förhandla med främmande makter, och då föreligger en sådan situation, som jag nyss har berört. Huruvida i det ena fallet det är mera viktigt eller mindre viktigt än i förhandlingar med enskilda främmande makter, är en sak, som jag inte har någon anledning att inlåta mig på. I detta fall däremot förefaller det mig ganska uppenbart, att

när man samtidigt låter i Sveriges namn en sådan här eventuell förändring manifesteras, är det anledning att fråga sig, om man har riksdagen med sig eller icke. Det är icke tillräckligt att bara reservera för riksdagen att sedermera yttra sig. Det förefaller mig, som om anledning föreläge att tillspörja utrikesnämnden och även riksdagen genom den, hur den ställde sig till frågan om en sådan reservation.

*Ang. under-
låtenhet att i
visst fall höra
utrikes-
nämnden.
(Forts.)*

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Trygger:** Jag får fråga: Vad är det nu för fel, som har skett? Jag kan icke fatta det. Är det något fel på konventionen i kraft av mina åtgärder? Är det så, att jag har överskridit grundlagens bestämmelser, att jag har handlat mot grundlagen? Det vore roligt att få veta det ena eller det andra.

Herr Reuterskiöld anser det vara ett stort fel, att jag icke hört utrikesnämnden angående instruktionen. Nu har jag talat om, att vid föregående tillfällen har det varit på precis samma sätt. De föregående regeringarna hörde inte alls nämnden angående instruktioner i mycket viktiga saker, lika viktiga saker som denna, men jag har dock begått ett fel därför att jag icke gjort det! Jag vill säga en annan sak. Jag hade kunnat i någon mån förstå argumentationen, om det förslag, som var tillgängligt, när instruktionen uppsattes, hade blivit slutligt antaget. Det sköts emellertid åt sidan. Även om ett fel i fråga om det lämpliga förelegat, har det inte inverkat något på själva saken, eftersom det icke blev det första förslaget som antogs. Om jag hade hört utrikesnämnden flera dagar angående konventionsutkastet, hade jag varit lika klok, när sedan det franska förslaget kom.

Varför denna anmärkning? Jo, säger herr Reuterskiöld alltjämt, därför att det var fråga om en ny politik, och det säges också av herr Vennerström, att det är en ny ekonomisk politik, som jag velat införa. Men det är *det*, som jag bestrider, och att det absolut inte kan vara fråga om att på konferensen komma med någon ny politik, eftersom i konventionsförslaget ursprungligen stod en föreskrift om att en stat skulle kunna komma med reservationer. Det hänger icke ihop, vad herrarna säga. Hur vilja herrarna, att man skall handla? Man handlar i överensstämmelse med praxis. Man handlar enligt min mening i överensstämmelse med grundlagen. Det är ingenting, som kan anmärkas på själva resultatet. Men om det nu vore någonting, som skulle vara något fel på, så vore det detta, att vi i protokollet ha omnämnt, att denna fråga angående jordbrukstullar är före i riksdagen och att regeringen verkligen komme att fullfölja dessa förslag om jordbrukstullar, om de bli antagna. Är det något nytt uppslag? Det är ingenting annat än en erinran om en viss situation.

Det är egendomligt, att det icke är möjligt för motsidan att fatta, att denna reservation är icke någon ny politik utan blott en erinran om att här ligga förslag för riksdagen angående jordbrukstullar, och att man sålunda har fäst uppmärksamheten på att dessa förslag skola fullföljas, om de bifallas. I den punkten ber man således att få vara obunden precis på samma sätt som Frankrike, som jag nyss nämnde, med avseende på sina jordbrukstullar har gjort. Det är allt vad som har skett, och det var, såvitt jag förstår, en ovillkorlig skyldighet att handla på det sättet.

Herr **Löfgren:** Herr talman! Det är inte min mening att i denna sena timme intervensera i den fäktning, som pågått mellan konstitutionsutskottet och hans excellens utrikesministern.

När jag begär ordet, är det av den anledningen, att hans excellens utrikesministern anført, att vid behandlingen av frågan om upphävande av de s. k. import- och exportförbudena ifrån den regerings sida, där jag var föredra-

Ang. under-
låtenhet att i
visst fall höra
utrikes-
nämnden.
(Forts.)

gande, hade man gått till väga på precis samma sätt som i det ärende, som vi nu diskutera. Jag skall be att få vitsorda, att detta är riktigt, och jag skulle till och med vilja säga, att jag tager gärna på mig att ha om möjligt handlat i ännu friare former gentemot utrikesnämnden än den nuvarande regeringen — speciellt hans excellens utrikesministern. Men däremot kan jag inte medge, att hans excellens har rätt däruti, att vårt sätt att förfara ägt rum under samma *förutsättningar*, som hans excellens utrikesministerns förfarande i sitt ärende. Jag vill påstå, att det samråd, som varit erforderligt med utrikesnämnden rörande det traktatsförslag, som de svenska ombuden voro med om att underteckna, har ägt rum. Den konferens, som tillkom i syfte att upphäva eller mildra restriktionerna i den internationella handeln, kom ju till efter direktiv av Nationernas förbunds församling, vari Sverige deltagit. I enlighet med dessa direktiv tillsattes en ekonomisk kommitté eller kommission. en ganska stor, vidlyftig apparat, som utarbetade grunderna för ett förslag till upphävande av import- och exportrestriktionerna. När det arbetet var färdigt och grunderna således fixerats i ett traktatsförslag, föredrogs ärendet — på ett preliminärt stadium visserligen — med delgivande av just det förslag eller åtminstone grunderna i det förslag, som sedermera kom att antagas av den särskilda konferensen. Dels lämnades då av mig i utrikesnämnden en allmän exposé av arbetets gång och dels redogjorde jag för de mått och steg, som man avsåg att taga för att bringa i verket kommitténs förslag. Därefter utfärdades instruktioner — låt mig gärna medge — på det tämligen formlösa sätt, som antyddes av hans excellens utrikesministern och utan att höra utrikesnämnden. Men denna instruktion innehöll ingenting annat än att Sveriges ombud skulle ge sin anslutning till det utarbetade förslaget i sina huvudsakliga bestämmelser. Dessa instruktioner utfördes också och efter det beslöt man i konselj, att förslaget skulle undertecknas. Fortfarande utan att höra utrikesnämnden.

Sålunda är det riktigt, att rent formellt den regering, jag tillhört, förfarit på precis samma sätt eller kanske litet friare än den nuvarande regeringen. Men såsom jag förstått innebörden av konstitutionsutskottets anmärkning på denna punkt, så består den däri, att ett viktigt beslut, som innebar en ny inställning i vår handelspolitik, fattats av regeringen, och att i enlighet därmed våra ombud i Genève instruerats utan att utrikesnämnden hörts. Jag föreställer mig, att ifall tullfredsöverenskommelsen, till vilken ett utkast utarbetats, också såsom tidigare fått cirkulera mellan utrikesnämndens ledamöter, och därest förslaget sedan antagits i Genève även av oss genom att våra ombud anslutit sig till detsamma, hade ingen anmärkning kommit i fråga.

På själva sakfrågan skall jag icke nu, så sent som vi kommit, vidare ingå, än genom att sålunda fastslå den realitet, varom jag förmodar utskottets anmärkning rör sig; denna har föranletts av, att den ursprungliga instruktionen och de senare detaljinstruktionerna till ombuden ha inneburit en saklig avvikelse från den politik, som Sverige gått in för i Genève. Detta var däremot icke händelsen i det anförda ärendet från den föregående regeringens tid.

Herr Sundberg: Herr talman! Jag skall upptaga kammaren endast en mycket kort stund. Jag anser mig emellertid böra yttra några ord, eftersom jag är en av reservanterna.

Vi ha ansett, att befogenheten i den gjorda anmärkningen står eller faller med det sätt, varpå man skall tolka 54 § regeringsformen. Reservanterna ha, som kan ses av reservationen, tolkat lagrummet så, att någon anledning till anmärkning här inte kan anses förekomma. Vi ha ansett det uppenbart, att vi inte kunna ge stadgandet i 54 § regeringsformen en sådan vidsträckt tolk-

ning, som utskottet gjort gällande. Med orden »före avgörandet» har uppenbarligen icke avsetts annat än det slutliga avgörandet och icke en förberedande åtgärd såsom den ifrågavarande att utfärda en instruktion för ett ombud, som tillförbundits att icke utan särskilt bemyndigande biträda något för Sverige bindande beslut, samt att i övrigt, i frågor av större räckvidd, inhämta särskilda instruktioner. Icke heller kan paragrafens avfattning avse en i sådant ärende förd notväxling. Om det skulle vara meningen, att förberedande åtgärder skulle delgivas utrikesnämnden, innan de vidtagas, skulle ministern för utrikes ärendena bli ställd inför den mycket svåra uppgiften att avgöra, i vad mån förberedande ärenden kunna vara av större vikt eller icke. Givetvis måste detta leda till att utrikesnämnden praktiskt taget skulle få deltaga i de flesta förberedande åtgärder.

Vi reservanter ha ju sökt, så gott vi kunnat, att tolka själva lagens text, men det är inte utan att reservanterna också ha skaffat sig litet kunskap på annat håll. Reservanterna ha då även tagit del av utskottets ärade ordförandes kommentar till denna paragraf i regeringsformen och då fått belägg för att reservanternas tolkning av paragrafen är riktig. Nu få vi höra, att tolkningen verkligen är riktig, men här föreligger, säges det, ett undantag. Så framställdes saken emellertid icke i utskottet, ty där gjorde man gällande, att om man inte beträffande de förberedande åtgärderna i allmänhet hörde utrikesnämnden, bröt man mot 54 § regeringsformen. Jag har nu i afton fått höra, att det föreligger en praxis på detta område, ity att i liknande fall som detta har förut något hörande av utrikesnämnden icke ägt rum. Därom fingo vi icke någon upplysning i utskottet. Man kan väl tycka, att utskottets ordförande, som är rättslärd på detta område, borde känna till en sådan praxis och upplyst om detta i utskottet. Här föreligger i detta fall alldeles precis samma förhållande som i punkt 1. Här brister det nämligen också åtskilligt i fråga om utredningen.

Jag vill hoppas, att den ärade ordföranden icke skall försvara sig på samma sätt här, som han gjorde i punkt 1, då han skyllde den bristande utredningen på minoriteten, d. v. s. reservanterna. Det är väl ändå rätt mycket begärt, att minoriteten skall bära skulden för att majoriteten trampar i klaveret.

Herr Möller: Herr talman! Hans excellens herr utrikesministern har dels gjort gällande, att han inte har förbrutit sig mot grundlagen därför att han har före avgörandet, som det heter, rådgjort med utrikesnämnden i fråga om Sveriges anslutning till en konvention om en tullfred av visst utseende och dessutom har han gjort gällande, att han icke har låtit Sverige intaga en ny handelspolitisk ståndpunkt.

Det är klart som dagen, att den frågan, huruvida överhuvud taget här föreligger ett ärende av större vikt, kan man diskutera. Det beror väl väsentligen på hur man ser på frågan om den internationella handelspolitikens utveckling. Men om man har såsom jag den uppfattningen, att frågan om handelspolitikens internationella utveckling är en fråga, som dels berör alla folks ekonomiska framåtskridande och dels berör åtminstone till en viss grad världsfredens eget intresse, måste jag för min del beteckna varje sådan sak, som t. ex. frågan om en konvention i en visserligen mycket moderat, men i allt fall på sätt och vis frihandelsvänlig riktning såsom en fråga av *mycket* stor vikt. Vad menas nu med frågan om att utrikesnämnden har hörts före avgörandet? Ja, efter min uppfattning är det knappast här fråga om det viktiga avgörandet. För all del det är naturligtvis mycket viktigt det också, huruvida Sverige skall ansluta sig till en konvention eller inte, men efter min uppfattning är det emellertid minst lika viktigt, när det skall avgöras efter vilka linjer Sverige skall arbeta, då det gäller att medverka till en utformning av en konvention på detta

Ang. underlåtethet att i visst fall höra utrikesnämnden.
(Forts.)

Ang. under-
låtenhet att i
visst fall höra
utrikes-
nämnden.
(Forts.)

område. Själva riktlinjerna för Sveriges medverkan i det arbetet äro tämligen oberoende av olika förslag till konventionstext. Jag menar nämligen, att de rent principiella riktlinjerna för medverkan äro tämligen oberoende av olika förslag till konventionstext. Om den principiella riktningen är given och den går i frihandelsvänlig riktning, bör det inte vara så förfärligt svårt för ombuden därnere att kunna bedöma, huruvida de olika paragraferna i konventionsförslaget också kunna tänkas komma att verka i den riktning, som Sverige önskar de skola komma att verka ur internationell synpunkt. Under sådana förhållanden måste jag ju anse, att just instruktionen till ombuden är av en mycket betydande vikt i detta ärende. Därför faller allt detta tal om de förberedande förhandlingarna med andra makter. Man kan ju visserligen tänka sig, att Sverige skulle försöka träffa någon överenskommelse med makter med samma inriktning som Sverige i den saken, men det är i varje fall icke någon nödvändighet. Även i sådana fall, där man icke kan prestera någon egentlig beredning i den meningen, att det skall samlas en massa papper eller att det skall föras en massa muntliga förhandlingar med andra före avgörandet i ett viktigt utrikespolitiskt ärende, skall naturligtvis nämnden höras och detta även om de egentliga betingelserna för något sådant icke ha förelegat.

Om jag nu bedömer den frågan, huruvida Sverige genom vad som har hänt vid tullfredskonferensen i Genève har förändrat sin hållning i handelspolitiskt avseende, måste jag ju för min del säga — det har jag i varje fall fått ett bestämt intryck av — att denna hållning är förändrad genom regeringens åtgöranden och genom instruktionerna till ombuden. Om vi, låt mig säga, för ett år sedan stått i en liknande situation, är jag övertygad om, att Sverige skulle ha tillhört de stater, som gått i spetsen för en konvention med en utpräglad tendens att underlätta det fria varuutbytet nationerna emellan. Därom finns för mig icke det ringaste tvivel. Nu ett år senare står Sverige i den situationen, att man skall göra egna förbehåll. Jag medger, att de kunna anses påtvungna på grund av den situation, regeringen har skapat här hemma i fråga om jordbrukstullarna. Men i allt fall — Sverige skulle göra förbehåll. Det är emellertid klart, att ett land, som självt är nödsakat att göra förbehåll i sådana internationella förhandlingar, kan inte med någon vidare kraft i varje fall företräda en handelspolitik, vars hela syftning skulle vara att underlätta det fria varuutbytet mellan folken. Så snart ett land gör förbehåll, veta vi ju alla, att det bara rullar upp en rad av andra förbehåll. Herr utrikesministern har flera gånger åberopat Frankrikes exempel. Ja, det är bara det, att jag har den uppfattningen i sådana spörsmål som dessa, att Sverige skall här inte följa Frankrikes exempel. Jag betraktar Frankrikes exempel som ett mycket dåligt exempel, under det att jag betraktar Englands exempel som ett mycket gott föredöme för ett land som Sverige.

Detta gör, att jag måste för min del hävda den meningen, att det faktiskt har skett en förändring i Sveriges hållning nere i Genève och en förändring, som jag måste beklaga. Vad som nu gör situationen så mycket allvarligare i denna sak är ju, att regeringen — det är ingen förebräelse på något sätt, jag riktar mot regeringen — representerar i alla fall en faktisk minoritet i riksdagen. Under sådana förhållanden är det efter mitt sätt att se så mycket angelägnare, när det gäller representationen utåt gentemot alla andra stater, som kunna tänkas vilja deltaga i konferenser av denna natur, att i en sådan situation regeringen upprätthåller den kontakt med riksdagens representanter, vartill möjlighet har skapats genom utrikesnämnden, och jag tror, att det är riktigt, om man på denna punkt vill genomföra en strängare grundlagstolkning än den hans excellens herr utrikesministern har gjort sig till tolk för. Förhållandet mellan en minoritetsregering och riksdagen är ju alltid enligt sakens natur något ömtåligare än förhållandet mellan en regering, som företräder en faktisk

majoritet i riksdagen och denna riksdag själv. Om ett samråd hade förekommit på ett så tillräckligt tidigt stadium — jag menar inte alls, att nämnden skulle sammanträda, såsom herr utrikesministern skrämdes med, nästan i permanentens under det konferensen pågick — att utrikesnämnden kunde ha rådfrågats, innan instruktionstexten var definitivt fastställd, då anser jag det ingalunda uteslutet, att det åtminstone fanns en möjlighet för att regeringen hade kommit att göra åtminstone sådana förändringar, att det inte hade blivit möjligt för andra stater att till och med åberopa Sveriges exempel för att själva kunna få göra förbehåll. Jag vill påpeka, att i handlingarna står det uttryckligen, att om ett förslag, som gjordes av det svenska ombudet, bifölls, skulle Tyskland på grund av det förslaget för sin del också göra ett precis likartat förbehåll.

Ang. underlåttnhet att i visst fall höra utrikesnämnden.
(Forts.)

Det är, såsom jag ser det, i varje fall en onödig och oangenäm situation att ställa Sverige i efter de traditioner, som vi ha hävdad på de ekonomiska konferenserna genom vår anslutning till konferensbeslut där etc., och det är allt detta, som gör, att jag inte kan betrakta denna anmärkning som en sak, vilken man utan vidare kan glida förbi. Jag vill visst inte med någon styrka hävda, att riksdagens rätt kanske ur grundlagens synpunkt har trätts för nära. Det är möjligen ett något för bestämt påstående, men vad jag hävdar det är, att det är ett olämpligt förfarande att inte ha bland annat på grund av den ömtåliga situationen talat med utrikesnämnden på ett tidigt stadium och också därför, att vi säkert i Genève åtminstone ha väckt det intrycket, att Sverige har intagit en ny hållning till frågorna om att vara bland de länder, som vilja i handling främja frihandelns utveckling i världen.

Herr Hellberg: Herr talman! Eftersom ett par föregående talare av majoriteten i utskottet har börjat sina anföranden med en försäkran till herr utrikesministern, att deras ställning inte tagits i syfte att komma åt honom personligen på något sätt, så vill jag begagna tillfället att göra mig till den tredje i deras förbund med en enkel försäkran, som jag knappast inför hans excellens behövde avgiva, den försäkran att jag för honom hyser den allra största både égard och sympati, alltifrån den tid, då vi som två ärliga stridskamrater för snart tjugu år sedan började sammandrabba med varandra. Det är sålunda, det vågar jag bestämt försäkra, inte någon som helst lust att komma åt honom personligen, som bestämt mig för att här ansluta mig till majoriteten.

Det har röjt sig i denna debatt en viss svårighet för de olika sidorna att förstå varandra, och jag skall i anslutning därtill för min del be att få säga, att jag i stort sett har svårt att förstå hela debatten. Den har förts i stort sett på ett plan, som är mig rätt främmande, och jag förmodar, att det beror på, att jag i detta liksom i andra fall bara är lekman, dilettant. För mig har saken ställt sig på ett enklare sätt än den tydligen ställt sig för åtskilliga andra:

För mig har det här gällt att klargöra, vad grundlagen bestämmer och vad dess bestämmelser innebära. Paragraf 54 i regeringsformen säger, att rådgivning med utrikesnämnden bör äga rum i alla utrikesärenden av större vikt. Då blir den första frågan: Är detta ett ärende av större vikt? Ja, då vill jag fråga hans excellens: Om inte utrikesnämnden bör höras i ett sådant ärende som detta, i vilket ärende bör den då höras? Jag minnes från den korta visit, som jag avlade i utrikesnämnden, att vi där många gånger sysslade med allehanda *mycket betydelselösa* saker och saker, som inte kunde sägas angå Sverige på något närmare sätt. Men här gäller det, såvitt jag kan förstå, en fråga, som är av mycket stor betydelse. Jag kan i det avseendet för att inte förlänga debatten helt enkelt inskränka mig till att hänvisa till

Ang. under-
låtenhet att i
visst fall höra
utrikes-
nämnden.
(Forts.)

vad den närmast föregående talaren sagt. Men då blir frågan, vad det betyder, när grundlagen stadgar, att utrikesnämnden skall höras före ärendets avgörande. Även den saken har den närmast föregående talaren varit inne på. Det synes som om man tolkat detta så, att utrikesnämnden endast skall höras, när ärendet är slutbehandlat. Men det måste väl vara uppenbart, att, om den praxis tillämpas, kommer det mycket lätt och mycket ofta att inträffa, att utrikesnämnden står inför ett fait accompli. Själva démarchen, själva insatsen från Sveriges sida i ett utrikespolitiskt ärende är redan gjord, och den kan naturligtvis få sina konsekvenser. Herr Hammarskjöld erinrade om — jag tror att det var han — att Sveriges insats betyder ofantligt litet. Ja, detta är tyvärr sant, men det kan betyda något för oss vilken ställning Sverige intager.

Nu har det här hävdats från utrikesministerns sida, att Sverige hade bara att fullfölja sin förut förda politik. I det hänseendet hänvisar jag till herr Möller, som ganska utförligt visat, att det inte var bara att fullfölja den gamla politiken, utan det var en insats, det förekom avvikelser, som väckte europeisk uppmärksamhet, och som faktiskt även vid kongressen fick sina konsekvenser.

Det synes mig vara alldeles klart, att i detta fall borde utrikesnämnden ha hörts, innan instruktionen utfärdades för Sveriges ombud. Försåvitt jag vet, är det alltid så, när instruktioner utfärdas för Sveriges ombud i Nationernas förbunds delegeradeförsamling. Här är så att säga en fortsättning av förbundets verksamhet. Det är fråga om att söka åstadkomma för freden tryggande anordningar på det ekonomiska området. Det måste anses vara av den allra största vikt att få veta vilken hållning landets ombud vid en sådan konferens komma att intaga.

Nu har av utrikesministern anförts, och det var naturligtvis ett argument, som från hans ståndpunkt var ganska vägande, att föregående regering handlat på samma sätt. Jag känner naturligtvis inte de fallen på något sätt i detalj, men det förefaller mig som om det förhölle sig så. Men detta inverkar inte på mig. Det händer oupphörligt i konstitutionsutskottet, att vi plötsligt få se missförhållanden, som kunnat pågå ganska länge, men som undgått utskottets uppmärksamhet — det är inte utrustat med något slags allvetenhet. Och när ett sådant fall föreligger, göres det anmärkning, och så har inträffat här.

Hans excellens utrikesministern framställer direkt den frågan, om han handlat mot grundlagen eller inte. Han har härvidlag åberopat, vad han själv såsom förberedare av grundlagsbestämmelsen om utrikesnämnden fann att avsikten med bestämmelsen var. Ja, visst kan hans vittnesmål ha sin vikt och sin betydelse. Men det är så att i en förberedande kommitté, där olika partiriktningar äro företrädade, blir resultatet ofta en sammanjämkning av de olika meningarna. Det satt i denna kommitté en nära personlig vän och meningsfrände till mig. Jag är nästan säker på, att han, om jag frågade honom i detta fall, huruvida han anser att bestämmelsen i 54 § regeringsformen skulle vara tillämplig här, obetingat skulle svara ja. Jag kan naturligtvis inte bevisa detta, då jag inte varit i tillfälle att tala med honom, men jag är alldeles övertygad därom. På utrikesministerns fråga, om man anser att han handlat mot grundlagen, skulle jag således för min del svara: Ja. Jag kan inte i den berörda grundlagsbestämmelsen se någon annan innebörd än att den kräver, att utrikesnämnden skulle hörts i detta fall.

Jag vill också betona, att genom utrikesnämndens tillkomst som ett led i det demokratiska genombrottet det avsågs att så långt som möjligt sörja för att även på utrikespolitikens område riksdagen skulle få något inflytande. Det har många gånger klagats över, att detta inflytande är alltför ringa, och

det har anmärkts, att den förr förekommande seden att någon gång sammankalla riksdagen till slutet överläggning i utrikespolitiska frågor alldeles upphört. Det kanske delvis är till följd av utrikesnämndens tillkomst; när man har riksdagens ombud att rådpläga med, anses det obehövt att gå till riksdagen.

Ang. underlåtenskap att i visst fall höra utrikesnämnden.

(Forts.)

Det har också kommit en mycket stor sekretess i utrikesnämnden — som dock, efter vad jag förnummit, i andra kammaren nu lyckligtvis håller på att brytas — och det har gjort, att riksdagen egentligen blivit lika främmande som förut för de utrikespolitiska ärendena även efter utrikesnämndens tillkomst. Men om även i viktiga utrikespolitiska frågor utrikesnämnden skall hållas utanför alltihop, förefaller det mig att resultatet av det mycket omtalade demokratiska genombrottet i detta avseende är på väg att alldeles eluderas.

Herr utrikesministern förklarade i slutet av sitt första anförande, att han under sin långa riksdagsmannabana inte visste sig hava träffat på en anmärkning så obefogad som denna. Vittnesmål mot vittnesmål. Jag vill säga, att under den tid jag varit i riksdagen, har jag åtminstone varit med om mycket få anmärkningar, som förefallit mig mera befogade än denna. Detta har också understrukits genom att medkammaren lagt anmärkningen med gillande till handlingarna. Mig synes det, att denna fråga är principiellt mycket viktig. Det gäller nämligen här huruvida riksdagen skall kunna i någon form utöva det inflytande på utrikespolitiken, som avsågs, när utrikesnämnden inrättades.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Trygger:** Herr talman! Endast några få ord. För det första vill jag med anledning av herr Hellbergs yttrande säga, att jag fullständigt instämmer med honom däri, att detta ärende är av större vikt. I den punkten behöva vi således icke alls tvista, icke ett ögonblick. Men jag vill säga till min ärade granne på stockholmsbänken: Vad är det för anmärkning, som man har mot den instruktion, som Kungl. Maj:t på mitt förslag utfärdat? I den instruktionen står sannernligen icke en enda punkt i strid med den åsikt, som talaren här gjort gällande. Däremot är det visserligen sannolikt, i fall herr Möller sedermera hade lett förhandlingarna, att han skulle intagit samma ståndpunkt som England, d. v. s. han skulle gått med den andra gruppen av makter, de som bunda sig att icke antaga skyddstullar, så länge konventionen varade. Det vore hans mening, att han borde arbeta för frihandelssystemet, så långt som det överhuvud taget vore möjligt. Det är någonting annat, det kunde jag naturligtvis icke göra. Men däremot återkommer jag till det, som jag sagt hela tiden, att det finnes ingenting i mitt handlingssätt, som avsett eller verkat på det sättet, att världen skulle få intrycket av att Sverige hade övergivit den handelspolitik, som det alltid fört under det senaste tiotålet år. Jag vill säga, att jag tydligen icke kan plåna ut ur världen den kungl. propositionen angående jordbrukstullar: den kände hela världen till. Regeringen kunde väl icke höra utrikesnämnden innan den lade fram tullpropositionen, för att det icke skulle bli en felaktig uppfattning i världen av vår ståndpunkt. Tullförslaget är ett faktum, varifrån vi utgått, och det har gjort, att jag handlat såsom jag gjort.

Till sist vill jag säga, det må vara lämpligt eller icke, men faktiskt har det icke varit vanligt, att regeringarna i de viktigaste fall — jag skulle kunna anföra en massa fall — när det är fråga om sådana här konventioner mellan ett flertal makter och särskilt i det fall, då det är fråga om att utarbeta tillsammans något som man skulle komma överens om, hört utrikesnämnden, förrän det förelegat ett förslag från konferensen, så att utrikes-

Ang. underlätenhet att i visst fall höra utrikesnämnden. nämnden skulle vara i tillfälle att verkligen bedöma hela saken. Jag har handlat på det sättet, jag som de andra, och därför förefaller det mig, som om herrarna skulle kunna fatta den synpunkten.

(Forts.) Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, lades den nu föredragna punkten till handlingarna.

Ang. vissa värnpliktigas överföring till flygvapnet. **Punkten 4.**

Kungl. Maj:t hade på hemställen av föredragande departementschefen, statsrådet Malmberg, dels genom beslut den 31 maj 1929 funnit gott medgiva, att värnpliktige N. K. E. B. Järte överfördes till flygvapnet och tilldelades andra flygkåren såsom befälselev, dels ock genom beslut den 14 juni 1929 funnit gott medgiva, att värnpliktige G. Wiklund överfördes till flygvapnet och tilldelades första flygkåren såsom befälselev.

På skäl, som i den nu ifrågavarande punkten angivits, hade utskottet ansett sig böra beträffande ifrågakomna ärenden hos riksdagen göra anmälan enligt 107 § regeringsformen mot föredragande departementschefen, statsrådet Malmberg.

Reservationer hade avgivits

1) av herr *K. J. Ekman*, som ansett det i förevarande ärende framställda anmärkningsyrkandet icke böra bifallas;

2) av herrar *Sundberg, Gustafson* i Kasenberg, *Laurén* och *Lindmark*, som anført, bland annat, att enligt deras åsikt anledning icke föreläge till anmärkning mot föredragande departementschefen.

Herr statsrådet **Malmberg**: Herr talman! Tyngdpunkten i den nyss upplästa anmärkningen får väl anses ligga på, att de dyra flygutbildningskostnaderna skulle ha nedlagts på för utbildningen inkompetenta personer. Jag går därför in på frågan om kompetensen först.

Enligt 1925 års försvarsbeslut avsågs, att en del flygare skulle utbildas bland de värnpliktiga och att ur denna kategori även flygvapnets reservfänrikar skulle rekryteras. Enligt utbildningsdiagrammet skulle sådan utbildning meddelas »värnpliktiga studenter och övriga lämpliga».

I värnpliktslagen har denna avsikt fått sitt uttryck i stadgandet i § 27: 3, C, som lyder: »Enligt de närmare bestämmelser, Konungen meddelar, må till linjetjänst uttagna värnpliktiga, vilka anmäla sig därtill villiga, i nedan angivna omfattning kvarbliva i tjänstgöring utöver den i mom. 1 föreskrivna tid, nämligen:

a) vid flygvapnet: värnpliktig, som önskar undergå och anses lämplig för utbildning till flygare.»

Riksdagen har således endast och allenast uppställt fordran på att en värnpliktig, som skall utbildas till flygare, skall vara uttagen till linjetjänst, samt givit Konungen full frihet att därutöver uppställa kompetensprov.

Såsom reservanterna anført, hava några allmänna, slutliga bestämmelser angående sådan kompetens ännu icke utfärdats. Av chefen för flygvapnet uppgjort förslag i ärendet blev redan under min företrädare återremitterat för viss omarbetning, vilken ännu icke slutförts. Frågan har under tiden ordnats från fall till fall. Därvid ha till flygutbildning endast uttagits värnpliktiga, tillhörande gruppen »studenter och likställda». Jag påpekar, att såväl Järte som Wiklund av inskrivningsmyndigheterna hänförts till denna grupp, och att således icke heller i detta fall något undantag ägt rum från denna regel.

Kungl. Maj:t har sålunda hittills tillämpat *strängare* bestämmelser än vad försvarsbeslutet med däri ingående värnpliktslag kräver. Utskottets på flera ställen återkommande påstående, att gällande kompetenskrav frångåtts, är därför obefogat. Det synes ha uppkommit genom att utskottet haft den föreställningen, att Järte och Wiklund erhållit dispens för reservofficersutbildning. Så är icke förhållandet. De ha endast liksom övriga studenter och likställda tilldelats flygvapnet såsom *befälselever*. Utgallringen av dem bland dessa befälselever, som skola bli reservofficerare, äger rum tidigast först vid slutet av den vanliga tjänstgöringen efter ungefär 1½ års flygutbildning. Den egentliga reservofficersutbildningen utgör den sista fjärdedelen av den till ungefär två år uppgående utbildningstiden. Därest det visar sig, att Järte och Wiklund även i fortsättningen kunna följa med flygutbildningen, blir sålunda frågan om deras eventuella reservofficerskompetens aktuell först nästa år, ifall ynglingarna då ännu äro kvar i kursen, och som grundval för ett avgörande har man då den förmåga i såväl praktisk som teoretisk tjänst, som de under sin pågående flygutbildningskurs visat.

Jag upprepar således, att alla aspiranter till utbildning vid flygvapnet uttagas såsom befälselever. För denna uttagning har Kungl. Maj:t fastställt som riktlinje, att vederbörande skall ha vissa rent fysiska kvalifikationer samt dessutom äga kännedom om explosionsmotorer jämte färdighet i verkstadsarbete av något slag. Vidare föreskrives, att till flygtjänst får uttagning ske endast på frivillighetens väg. Det är sålunda framför allt den tekniska utbildningen, som, när man har att välja inom B-klassen, skall ligga till grund för uttagningen.

Om jag då granskar dessa tvenne ynglingars meriter ur dessa synpunkter, hade Järte intyg om sammanlagt 13 månaders tjänstgöring, bland annat som flygmekaniker vid Aerotransports flygstation i Stockholm, såsom elev i motorverkstad, motorprovrum och radioverkstad vid centrala flygverkstaden i Västerås, såsom hjälpmontör vid avdelningen för bilar, flygmotorer m. m. vid Thulinverken, varvid han även självständigt fått utföra en del arbeten, och dessutom har han arbetat vid Scania Vabis med provning av motorer m. m. samt på olika avdelningar vid centrala flygverkstaden å Malmen. Från samtliga fem platser föreligga goda vitsord om intresse, förståelse och anlag för arbetet. Dessutom företedde han ett intyg från sin gymnastiklärare: »Praktisk och rådig samt käck och hurtig som han är, är jag fullt övertygad om hans lämplighet för tjänstgöring vid flygvapnet.»

Wiklund angav vid inskrivningen sitt yrke till »civilflygare» samt har intyg om praktisk tjänstgöring ungefär 3 månader vid Wiklunds Maskin- och Velocipedfabrik, där han huvudsakligen sysslat med bilreparationer, varjämte han genomgått Aero Materiel A B:s civila flygskola och därefter av luftfartsmyndigheten erhållit internationellt flygcertifikat och avlagt prov för privatförarcertifikat. Enligt intyg av hans flyglärare har han därvid »visat ett synnerligen stort intresse och duglighet i flygplans skötsel och manövrering».

Uttagningen av befälselever verkställdes före 1929 av inskrivningsmyndigheterna. Under år 1929 verkställdes tilldelningen av Kungl. Maj:t i avsikt att lättare ordna så, att till flygvapnet uttoges endast sådana befälselever, som ville underkasta sig den förlängda tjänstgöringen. Utan dylik förbindelse överfördes icke någon till flygvapnet. I memorialet uppgives, att Wiklund icke skulle avgivit sådan förbindelse. Detta beror på misstag. Wiklund har före tilldelningen avgivit muntlig förbindelse, och denna bekräftades omedelbart genom en skriftlig förbindelse, som förvarats inom departementet och av denna anledning icke kommit med i de av inskrivningsmyndigheterna till utskottet avlevererade handlingarna. Som ett alldeles särskilt vägande skäl att överföra Järte och Wiklund till flygvapnet vill jag framhålla, att båda

Ang. vissa
värnpliktligas
överföring till
flygvapnet.
(Forts.)

Ang. vissa
värnpliktigas
överföring till
flygvapnet.
(Forts.)

förklarar sig ämna yrkesmässigt ägna sig åt flygning eller flygindustri. Ur flygvapnets synpunkt måste det vara av största värde att äga tillgång till dylik personal, som under sin fortsatta yrkesutövning bibehåller och utvecklar sin flygskicklighet, vilken annars mycket snart går förlorad. Kan därför flygvapnet bland sin reservpersonal påräkna yrkesflygare, synes detta vara till en bestämd fördel.

Av vad jag redan anfört torde framgå, att jag anser Järte och Wiklund synnerligen väl fylla de fordringar, som Kungl. Maj:t och riksdagen uppställt för uttagning till flygutbildning. Någon annan myndighet har i detta hänseende icke befogenhet att fastställa några kompetenskrav och har icke heller gjort det. Utskottet talar om att chefen för flygvapnet själv uppställt vissa principer, som han skulle följa vid tillstyrkande av antagning av reservofficerare. Utskottet framhåller också, att han tillstyrkt överföring av Järte och Wiklund som befälselever. Utskottet säger i det sammanhanget, att »orsaken härtill är, i brist på saklig motivering i utlåtandet, för utskottet okänd». Den naturliga-
ste och närmast till hands liggande orsaken måste väl vara, att chefen för flygvapnet i likhet med mig ansett, att Järte och Wiklund voro för flygutbildning lämpliga och att en tillstyrkan från hans sida var i full överensstämmelse med de i försvarsbeslutet avsedda principerna för uttagning av flygelever. Att denna åsikt angående lämplighet varit riktig, bestyrkes även av de upplysningar jag inhämtat om hittills vunna utbildningsresultat. Av de 21 elever, som voro anmälda till kursen, ha 7 underkänts redan vid läkarbesiktningen samt ytterligare 4 avgått under utbildningen på grund av bristande förmåga eller andra orsaker. Bland de kvarvarande 10 befinna sig emellertid både Järte och Wiklund. Enligt ett meddelande, som jag infortrade den 9 april, ansågos båda i praktisk flygning vara medelgoda bland dessa 10. I de teoretiska ämnen, vari slutbetyg erhållits, äro de fullt i nivå med övriga elever. I övriga teoretiska ämnen lågo de vid uppgifternas avlämnande något under medelnivån, men båda voro dock fullt godkända i samtliga ämnen.

Jag övergår så till det av konstitutionsutskottet angivna förhållandet, att en värnpliktig Nyström icke av Kungl. Maj:t överförts, ehuru han enligt utskottet i fråga om kompetens stod betydligt före Järte och Wiklund. Kungl. Maj:ts beslut angående Nyström fattades den 6 september, beträffande Järte och Wiklund resp. 31 maj och 14 juni. Enligt utskottet skulle »skäl i varje fall saknats att så skyndsamt som skett avgöra ansökningar från inkompetenta sökande. Dessa hade kunnat lämnas oavgjorda till dess det visat sig om ansökningar från kompetenta personer skulle inkomma. Då den utbildning vid flygvapnet, varom här är fråga, icke skulle taga sin början förrän den 3 september 1929, förelåg icke särskild brådska med dessa ärendens avgörande.»

Utskottet har i detta uttalande förbisett, att för praktiskt taget alla andra befälselever än flygvapnets inryckning till tjänstgöring ägde rum redan den 15 juni och att det måste vara synnerligen önskvärt att få värnpliktsförhållandena ordnade före denna inryckning. När Nyströms ansökan kom in, hade han redan vid infanteriet, där han började sin tjänstgöring den 15 juni, fullgjort nästan $\frac{1}{3}$ av hela sin värnpliktstjänstgöring. Därtill kommer att vid läkarundersökningen för inträde vid flygvapnet vanligen en tredjedel bli underkända. Stor möjlighet förelåg därför, att även Nyström skulle på det sättet kasseras. Hade så blivit fallet skulle hans utbildning blivit alldeles värdelös. Sådana överföringar under pågående utbildning av värnpliktiga bruka därför av Kungl. Maj:t företagas endast med mycket starka restriktioner. I detta fall tillkom, att chefen för generalstaben bestämt avstyrkt framställningen med hänvisning till, att hela det antal värnpliktiga studenter, som skulle såsom befälselever tilldelas flygvapnet, redan var fullt.

Ehuru det enligt min åsikt egentligen inte hör hemma i detta sammanhang,

vill jag dock i anledning av utskottets uttalande säga några ord om flygvapnets reservofficerare och den kompetens man av dessa bör fordra. Jag måste då konstatera det otvivelaktigt ganska egendomliga i situationen, att jag mot en kompakt utskottsmajoritet av samtliga mellan- och vänsterpartiernas representanter måste förfäkta den praktiska utbildningens värde vid sidan av den teoretiska. Utskottet finner sig nämligen böra uppställa så stränga teoretiska fordringar på reservofficerarnas kompetens vid flygvapnet, att hittills ingen regering, av vilken politisk färg den vara må, har ansett något sådant erforderligt ens vid armén, där dock reservofficeren har att taga befäl över ett ofta betydande antal man, under det att reservofficeren vid flygvapnet ofta blott har sitt eget flygplan att föra och där således behovet av allmänbildning ingalunda är på samma sätt framträdande, medan däremot tekniska kunskaper och kännedom om motorer ha sitt givna värde. Ser jag på kompetensfordringarna vid armén, så fordras för reservofficersutbildning för underbefäl, som genomgått arméns underofficersskola, endast realskolexamen. För ynglingar, som utan någon föregående militärutbildning skola antagas till reservofficersaspiranter, fordras studentexamen eller därmed jämförlig examen, men Kungl. Maj:t har genom en oöverskådlig rad av dispenser tillåtit ynglingar med ofta ganska begränsad allmänbildning att bli reservofficerare. Vid tider, då behovet känts särskilt starkt eller då tilloppet varit ringa, såsom under världskriget och åren 1923 och 1924, ha även vid armén fordringarna på allmänbildning ständigt varit nere vid endast realskolexamen. Vid flygvapnet råder nu en mycket stor brist på reservofficerare genom att ett så stort antal aspiranter kasserats av olika anledningar. Är det då klokt att genom alltför höga teoretiska fordringar utesluta ynglingar, som efter noggrann prövning visat sig verkligt lämpliga för befälsbefattning vid flygvapnet?

Konstitutionsutskottet synes, som jag redan förut nämnt, vid framställning av denna anmärkning ha utgått från ett flertal misstag eller missförstånd såväl i fråga om gällande bestämmelser för uttagning av befälselever vid flygvapnet som även om innebörden av Kungl. Maj:ts beslut, mot vilket anmärkningen riktats. Jag anser mig genom det anförda ha visat, att intet avsteg från några gällande kompetensvillkor ägt rum, att just genom uttagning av Järte och Wiklund kravet på strängt urval med hänsyn till behörig användning av för utbildningen anvisade betydliga anslag ägt rum samt att fullt giltiga skäl för Kungl. Maj:ts åtgärder i övrigt i de i memorialet angivna besluten föreläggat.

Herr Rosén: Herr talman! Jag skall be att få säga ett par ord. Då icke någon av utskottets ledamöter fört dess talan, kunde det kanske anses obehövt, men för att anmärkningen icke skall kvarstå oemotsagd, även från någon kammarledamot, skall jag be att få säga ett par ord.

Jag tror, att utskottet gjort sig skyldigt till ett par misstag. För min del har jag aldrig kunnat tillägna mig den uppfattningen, att studentexamen skulle vara så särdeles meriterande för en utbildning av det slag, varom här är fråga. Jag tror, att den praktiska färdigheten har större betydelse än studentexamen eller någon därmed jämförlig examen, även om den skulle vara aldrig så vacer. Då jag har den uppfattningen är det klart, att jag för min del, om ärendet hade förekommit under min statsrådstid, sannolikt hade handlat på samma sätt som det nuvarande statsrådet gjort, och under sådana förhållanden kan jag icke finna att anmärkningen är befogad.

Efter härmed slutad överläggning lades förevarande punkt till handlingarna.

Ang. vissa värnpliktigas överföring till flygvapnet.
(Forts.)

Ang. dispositionen av anslaget till anskaffning av fallskärmar.

Punkten 5.

På tillstyrkan av föredragande departementschefen, statsrådet Malmberg, beslöt Kungl. Maj:t den 13 december 1929, att den då återstående delen av anslaget till anskaffning av fallskärmar skulle disponeras i enlighet med ett av flygstyrelsen i V. P. M. den 10 december 1929 framlagt förslag.

I den nu ifrågavarande punkten hade utskottet till en början återgivit de till nämnda ärende hörande handlingarna, varefter utskottet yttrat:

»Av dessa handlingar synes det utskottet framgå, dels att flygstyrelsen icke, såsom sig bort, tillhandahållit föredraganden och Kungl. Maj:t allt det material, som vid tiden för ärendets beredning funnits tillgängligt och som nu, på utskottets begäran, till utskottet överlämnats, dels ock att föredraganden bort kunna av det skick, vari ärendet synes ha befunnit sig vid beredningstiden, finna anledning att infordra de ytterligare handlingar, som i ärendet uppenbarligen då funnos, ehuru de icke av flygstyrelsen överlämnats. Utskottet, som i själva sakfrågan icke har möjlighet att bilda sig någon egen uppfattning rörande de olika typernas inbördes värde och lämplighet, har dock, under granskningen av de nu för utskottet tillgängliga handlingarna, för sin del funnit, att Kungl. Maj:ts beslut icke bort fattas utan full kännedom om samma handlingar och att förty detta både för vårt flygförsvär och för de enskilda flygarnas liv och säkerhet synnerligen viktiga ärende icke blivit med den försiktighet och fullständighet, som varit önskelig, berett, även om skulden härför endast i viss mån kan läggas å föredraganden. Utskottet, som förutsätter att Kungl. Maj:t låter flygstyrelsens förhållande i ärendet närmare undersökas med hänsyn till nödvändigheten av full konstitutionell säkerhet för flygärendenas riktiga och uttömmande beredning på samma sätt som andra ärenden, vilka bero av Kungl. Maj:ts avgörande, har därför icke ansett sig kunna underlåta att hos riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen, statsrådet Malmberg.»

Reservation hade anförts av, utom annan, herrar *Stendahl, Sundberg, Mellén, Gustafson* i Kasenberg, *Laurén, Holmström* och *Björck* i Kristanstad, som anförde:

»Av utskottsutlåtandet framgår, att skulden till det anmärkta förhållandet endast i viss mån kan läggas å föredraganden. Då vi anse, att den utredning, varpå föredragande departementschefen grundat sitt ställningstagande, utgör skäligt försvar härför, ha vi icke kunnat biträda den framställda anmärkningen.»

Herr statsrådet **Malmberg**: Herr talman! Såsom framgår av utskottets yttrande avser anmärkningen mot mig närmast, att jag icke berett ärendet med tillräcklig »försiktighet och fullständighet», såsom orden lyda. Det synes då vara skäl att rekapitulera något av beredningen av ärendet hos Kungl. Maj:t.

Salvatorskärmen blev efter långvariga prov under år 1928 antagen såsom typ för framtida anskaffning. Den första anskaffningen av ett större antal skärmar ägde rum redan under min företrädares försvarsministertid. Alla de krigsflygplan, som tillverkats under senare år, ha fått sina sitttrum ordnade för Salvatorskärmen.

Den 13 september 1929 inkom flygstyrelsen med framställning om inköp av en hel del flygmateriel, bl. a. fallskärmar, för medel, anslagna av 1929 års riksdag. Däri föreslogs inköp av bland annat 55 skärmar typ Salvator, 20 av typ Irving och 2 av typ Robur, d. v. s. det är den s. k. Lundholmska modellen, som omtalas i memorialet.

Kungl. Maj:t resolverade den 26 september, att 20 Irving och 2 Robur fingo anskaffas, men att Kungl. Maj:t beträffande framställningen angående Salvator sedermera ville fatta beslut.

Mot anskaffningen av Irvingskärmar, vilka behövdes vid vissa äldre maskiner, har ingen erinran gjorts och torde ej heller med fog kunna göras. Jag fastslår därför, att detta Kungl. Maj:ts behandlingssätt präglades av just den försiktighet i ställningstagande till Salvatorskärmen, som K. U. rekommenderar.

Denna försiktighet var föranledd dels av från olika håll framställda anmärkningar å Salvatorskärmen, dels även gjorda uttalanden, att vårt flygvapen skulle få betala Salvatorskärmen för dyrt.

Vid personligt sammanträffande med chefen för flygvapnet meddelade jag honom dessa motiv samt angav, att jag önskade en utredning angående det för övningar omedelbart erforderliga antalet fallskärmar samt i vad mån detta måste fyllas med Salvator samt vidare ang. prisfrågan. Vidare påpekade jag, såsom vid upprepade tillfällen även i fråga om annan flygmateriel, den stora vikten av, att flygvapnet så långt möjligt ställer sig förstående för samt uppmuntrar, hjälper och stöder svensk industri, i den mån denna kan anses vara värd hjälp.

På grund av dessa åtgöranden inkom flygstyrelsen med sin andra skrivelse i målet, daterad den 19 nov. och återgiven i betänkandet å sid. 35 och 36 och där bl. a. anföres: »På grund av den stora brist på fallskärmar, som fortfarande förefinnes vid flygvapnet, får flygstyrelsen i underdanighet framhålla vikten av att anskaffning av ytterligare antal fallskärmar snarast måtte komma till stånd.» Denna skrivelse utmynnade i hemställan om inköp av 50 Salvatorskärmar m. m.

Vid denna tid började också herr Lundholm att avlägga besök hos mig, samt ingav vissa skrivelser, återgivna i betänkandet. Med anledning av dessa olika skrivelser ägde ett flertal muntliga förhandlingar rum med chefen för flygvapnet, vilka resulterade i den V. P. M., som återgives i betänkandet sid. 41—42 och vari föreslås anskaffning av 45 Salvator och ytterligare 4 Robur.

Samtidigt upprepade chefen för flygvapnet sin i skrivelserna gjorda förklaring att omedelbar anskaffning av skärmar var nödvändig ur säkerhetssynpunkt, att antalet i den sista prom. var det absoluta minimum, varunder han icke kunde gå, samt att han icke ville taga på sig ansvaret att nu anskaffa någon annan skärm än den noggrant utprovade Salvator och att bakom denna åsikt stod flygstyrelsen fullkomligt enhällig. Proven med den Lundholmska fallskärmen skulle fortsättas så snart sig lämpligen göra kunde, men sådana resultat, att de kunde inverka på den nu oundvikligen nödvändiga anskaffningen, kunde under inga förhållanden nås.

Fallskärmsfrågan är, såsom utskottet framhåller, av synnerlig vikt för flygförsvaret och de enskilda flygarnas liv och säkerhet. Med hänsyn härtill synes rimligt att den ansvariga, sakkunniga myndighetens utlåtanden i denna fråga tillmätas största betydelse. De uttalanden, som en enskild tillverkare av fallskärmar gör till förmån för sin egen skärmtyp, kunna givetvis icke få bli avgörande. Då nu enligt vad jag nyss anför, flygstyrelsen avgjort gick in för Salvator samt de anmärkningar ang. priset å denna skärm, som från visst håll framstälts, icke längre syntes ha någon bärkraft och då flygstyrelsen förklarade ett snabbt anskaffande av skärmar vara för det omedelbara fredsutbildningsbehovet oundgängligen nödvändigt, befann sig frågan i ett sådant läge, att jag anser min handläggning därav vara den enda försvarbara. Brist på försiktighet från min sida kan jag icke anse föreligga, utan jag har på allt sätt gjort vad jag ansett vara möjligt för att få ärendet i största möjliga grad klarlagt.

Ang. dispositionen av anslaget till anskaffning av fallskärmar.
(Forts.)

Ang. dispositionen av anslaget till anskaffning av fallskärmar.
(Forts.)

De upplysningar, som innefattas i de från flygstyrelsen till utskottet på dess begäran överlämnade handlingar, voro i allt väsentligt kända vid ärendets beredning i departementet dels genom de framställningar, Lundholm muntligen och skriftligen gjort i saken, och dels genom upprepade förhandlingar med flygstyrelsen. Någon anledning att från flygstyrelsen infordra ytterligare handlingar förefanns icke, enär vid förhandlingarna med Lundholm och flygstyrelsen klart framgick att därigenom icke skulle vinnas några vidare upplysningar av beskaffenhet att kunna inverka på ärendets avgörande.

Konstitutionsutskottets anmälan i vad den rör mina åtgärder kan jag därför icke finna befogad.

Anmärkningens formulering utvisar att konstitutionsutskottet icke gillar flygstyrelsens sätt att behandla detta ärende. Denna fråga anser jag mig emellertid icke nu böra taga upp, utan avvaktar vad därutinnan eventuellt kan komma att under debatten anföras.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! I den nu föreliggande frågan är det ju uppenbart, att utskottet har formulerat sin anmärkning ytterst försiktigt, och lika uppenbart är det, att — såsom herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet anförde — utskottet väsentligen har funnit att den beredning, som skett genom flygstyrelsen, knappast kan anses ur konstitutionell synpunkt giva tillräcklig garanti för, att dess medverkan vid beredningen kan för framtiden beräknas vara tillfredsställande. Det har för utskottet varit omöjligt att bilda sig en egen uppfattning, vilket utskottet också har uttalat, i den föreliggande sakfrågan. Men utskottet har haft för sig tillgängliga dels de handlingar, som kommit från departementet, och som enligt uppgift föreläggat, när ärendet föredrogs i statsrådet, och dels också en dossier handlingar från flygstyrelsen, omfattande sådana som, efter vad utskottet kunnat förstå, icke varit tillgängliga vid föredragningen i statsrådet. Det är icke mindre än 44 handlingar, och däribland förekommer en skrivelse av den 2 november 1929 från Aero Materiel A.-B., tre skrivelser av den 21 juni, den 14 oktober och den 21 oktober 1929 från A.-B. Carl H. Lundholm till flygstyrelsen samt tvenne skrivelser av den 2 februari och den 26 juni 1929 från flygstyrelsen till konsul Linus Jonsson, Milano, vilka båda skrivelser sammanställda med varandra synts utskottet utvisa, att det icke var så helt med den utmärkta konstruktion av Salvatorskärmar, då provskärmen avsevärt brast vid hållfasthetsprovet. Det föreföll utskottet, och det förefaller även mig nu på grund av departementschefens yttrande, som om den ståndpunkt flygstyrelsen intagit och herr statsrådet böjt sig för, att någon väsentlig anmärkning icke kunde göras mot Salvatorskärmen, icke hölle streck, då man får ta del av dessa handlingar.

Denna uppfattning bekräftas ännu mer genom den skrivelse av den 28 december 1929 — alltså efter det att Kungl. Maj:ts beslut var fattat — som samma flygstyrelse enligt dessa handlingar har avskickat till Salvatorfirman i Italien och där den gör ganska skarpa anmärkningar och direkt uttalar, att det måste göras ändringar i konstruktionen. Om ett sådant uttalande kan göras omedelbart efter Kungl. Maj:ts beslut, så förefaller det utskottet, som om det brustit något i beredningen. Men vi ha icke ansett, att detta kan på annat sätt läggas statsrådet till last, än att det på grund av de handlingar, som, såvitt vi kunnat se, varit för statsrådet tillgängliga, funnits anledning att ej nöja sig med muntliga uttalanden, utan verkligen infordra allt det *aktmaterial*, som då förelåg hos flygstyrelsen och som efter den undersökning, som av utskottet gjorts, omfattade 44 handlingar. Vi kunna naturligtvis inte lägga departementschefen till last, att han ej vid ärendets avgörande hade reda på

vad flygstyrelsen skulle komma att skriva, men då vad i övriga handlingar klart och tydligt är uttalat och anmärkt borde föranleda misstanke om den saken, har det för utskottet syntts vara nödvändigt ur konstitutionell synpunkt, att flygstyrelsens medverkan till ärendens utredning och konstitutionella behandling under konstitutionellt ansvar blir inriktad på sådant sätt, att full garanti vinnes även med avseende på flygärendenas rätta behandling.

Det är i förhoppning, att departementschefen skall vidtaga sådana åtgärder, som anmärkningen är gjord, men den är inte, såsom i övrigt mycket ofta är fallet med utskottets anmärkningar, riktad direkt mot departementschefen i annan bemärkelse än såsom den, som formellt svarar för ärendenas avgörande.

Ang. dispositionen av anslaget till anskaffning av fall-skärmar.
(Forts.)

Herr Åkerberg: Herr talman! Anledningen till att denna sak blev uppmärksammas var de olyckor, som inträffade med Salvatorskärmar och som omnämnts i tidningarna i september i fjol och januari i år. Det tillgick så, att skärmarna utvecklade sig inne i flygmaskinen i båda fallen, och det var nära, att denna omständighet hade kostat vederbörande flygares liv.

Dagen efter det den andra av dessa olyckor omnämndes i tidningarna, förekom ett uttalande av flygstyrelsens chef, vari han förklarade, att detta inte alls vore någon brist, som vidlådde ensamt Salvatorskärmen, utan samma anmärkning kunde riktas mot Irvingskärmen. Då man nu visste, att dessa båda skärmar voro de fabrikat, som flygstyrelsen hade omhuldat, frågade man sig: finns det inte någon tredje eller annan skärm, som erbjuder bättre garanti? Detta var anledningen till att handlingarna infordrades. Av dessa fick man veta, att det fanns en svensk skärm, vars tillverkare gjort upprepade framställningar till flygstyrelsen om att hans fabrikat måtte prövas, att jämförande prov skulle anställas mellan denna s. k. Roburskärm och den italienska skärm, vilken flygstyrelsen framför allt fäst avseende vid. Dessa framställningar ledde emellertid inte alls till någon verklig effekt. Det är först sedan konstitutionsutskottet börjat behandla saken, som verkligt ingående prov kommit att verkställas. Ja, det gjordes verkligen en början i juni månad i fjol, men dessa prov avbrötos under motivering, att den flygmaskin, som användes för provens verkställande, behövdes på annat håll, vilket icke hindrade, att endast några dagar därefter prov kunde anställas just med den italienska skärmen. Resultaten av dessa bägge prov ha av allt att döma inte varit tillgängliga för regeringen, när den fattade sitt beslut i konselj, vilken underlåtenhet måste läggas flygstyrelsen till last. I viss mån kan den också läggas statsrådet till last, eftersom han borde haft reda på att proven voro verkställda utan att dock ha infordrat protokollen från dessa. De ha nu varit tillgängliga för utskottet, och av dessa protokoll framgår tydligt, att de prov, som hunno verkställas med den svenska skärmen, voro åtminstone relativt tillfredsställande, under det att protokollen över proven med den italienska skärmen gävo ett synnerligen dåligt resultat. Detta hindrade icke flygstyrelsen att strax därefter ingå med framställning till regeringen, att årets anslag huvudsakligen skulle disponeras för inköp just av italienska skärmar.

I en kort därpå ingiven skrivelse kritiserade den svenske fabrikanten Lundholm Salvatorskärmen. Han påpekade just den svaghet, som vidlådde densamma, nämligen att den brukade utveckla sig inne i maskinen, och hänvisade bland annat till erfarenheter från Schweiz. Detta var innan olyckorna i Sverige inträffat. Hans konkurrenssynpunkter som affärsman angå inte oss, men det framgick i alla fall av den följande utvecklingen, att han inte talade uteslutande som affärsman, utan på grundval av de erfarenheter han fått vid studiet av förhållandena i utlandet. Flygstyrelsen har tydligen inte ansett nödvändigt att inhämta dessa upplysningar från andra länder, vilket den svenska fall-

Ang. dispositionen av anslaget till anskaffning av fallskärmar. skärmsfabrikanten förordade. I annat fall skulle dess hänförelse just för den italienska skärmen antagligen ha svalnat.

(Forts.) Strax därefter gick flygstyrelsen in med begäran till regeringen att få inköpa 55 Salvatorskärmar, 20 Irvingskärmar och 2 svenska skärmar att anställa prov med. Regeringen tog till en början endast de båda senare och ställde inköpet av Salvatorskärmar på framtiden. Vad anledningen var till detta framgår inte tydligt av protokollet, men det kanske var den omständigheten, att dagen före konseljen det första av dessa olyckstillbud med Salvatorskärmen meddelats i en tidning här i Stockholm. Kanske också en annan omständighet spelade in, nämligen denna uppvaktning, som hade ägt rum hos stats- och försvarsministrarna, varvid statsministern hade lovat den svenska fabrikanten, att några inköp inte skulle ske, förrän en ingående utredning verkställes rörande de olika typernas företräden.

Det blev emellertid inte någon utredning och inte heller några nya prov. Flygstyrelsen kom in med förnyad framställning och bönföll regeringen att med hänsyn till den stora bristen på fallskärmar göra de nya inköpen. I denna skrivelse polemiserade flygstyrelsen mot Lundholms framställning beträffande Salvatorskärmen. Den sade, att den omständigheten, att den italienska skärmen öppnade sig inne i flygmaskinen, inte vore något speciellt utmärkande för denna skärm. Den yttrade: »Beträffande Salvator synas åtgärder för eliminering av nämnda risk till och med vara lättare att vidtaga än beträffande andra typer. Sedan flygstyrelsen för ifrågavarande ändamål omkonstruerat utlösningshandtaget och f. n. underkastar denna nya konstruktion prov, har styrelsen grundad anledning antaga, att risken för ofrivillig utlösning så långt möjligt minskats.» Detta yttrade flygstyrelsen någon gång i november, tror jag. Det är betecknande, att i januari inträffar i alla fall en precis likadan olyckshändelse, vilket visar, att denna förklaring från styrelsens sida, att risken vore borteliminerad, inte var riktig. Ytterligare bör i det sammanhanget understrykas, vad professor Reuterskiöld nyss framhöll, att sedan regeringen i konselj i december hade bifallit styrelsens förslag om rätt att få inköpa Salvatorskärmar och styrelsen hos den italienska firman beställt dessa skärmar, så skedde det i en skrivelse, vari dessa av den svenska fabrikanten påvisade brister, som flygstyrelsen själv förklarat vara borteliminerade, fortfarande framhållas såsom ännu befintliga.

I den punkten har flygstyrelsen alltså inte tillhandahållit regeringen tillräckliga upplysningar, och statsrådet har heller inte ansett lämpligt att infordra dessa upplysningar före beslutets fattande.

Men det är ännu en synpunkt, som flygstyrelsen och regeringen underlåtit att ta hänsyn till. I den dossier, som varit tillgänglig i konstitutionsutskottet, men som tydligen inte funnits i regeringen vid beslutets fattande, finnes det en skrivelse från A/B Aeromaterial, undertecknad av Hedengren, vari påpekas den stora betydelsen av att en för flygvapnet så viktig tillverkning är förlagd till vårt land. Den skrivelsen är ställd till kommissionen för ekonomisk försvarsberedskap. Det förefaller som om det skulle varit tämligen nödvändigt, att den synpunkten från flygstyrelsens sida framhållits för regeringen, och man tycker också, att det borde varit naturligt för försvarsministern att höra kommissionen för ekonomisk försvarsberedskap, innan avgörande i en så viktig fråga fattades. Vi leva ju i fred för närvarande, det kan måhända vara likgiltigt, om vi köpa fallskärmar från Italien eller Amerika, där Irvingskärmen tillverkas, men det är inte alldeles uteslutet, att vi kunna bli avspärrade. Vi kunna komma in i ett krigiskt företag med annan makt, och då kommer det naturligtvis att vara en betydande nackdel för vårt luftvapen, som ju för var dag, som går, får en allt större betydelse för vår försvarsberedskap, om det inte finns en inhemsk tillverkning av fallskärmar. Det är så mycket märkligare, som

ifråga om alla andra tillverkningar för flygvapnets räkning just den principen varit vägledande, att tillverkningen bör vara förlagd inom landet.

Konstitutionsutskottet har naturligtvis inte kunnat ta ställning till de olika typerna, men utskottet har i alla fall ej kunnat undgå att uppmärksamma den kallsinnighet, som flygstyrelsen visat det svenska fabrikatet, sedd mot bakgrunden av det rörande, för att inte säga sjukliga intresse, som visats en utländsk fallskärm, vilken dock, enligt vad som meddelats av sakkunniga, allt mer och mer börjat överges i de olika länderna. Man kan säga, att detta är ingen anmärkning mot regeringen, utan mot flygstyrelsen, och såsom också framhålles har anmärkningen i främsta rummet framställts i förhoppning att regeringen i fortsättningen skall hålla ögonen på vad som här försiggår. Jag vill säga, att i den förhoppningen stå, såvitt jag kunnat uppfatta, utskottets samtliga ledamöter eniga. Men man kan dock ha anledning att rikta en anmärkning mot försvarsministern för att han avgjort ärendet utan att skaffa sig tillgång till det för frågans avgörande betydelsefulla material, som han åtminstone borde kunnat räkna med vara för handen.

Ang. dispositionen av anslaget till anskaffning av fallskärmar.
(Forts.)

Herr statsrådet **Malmberg**: Herr talman! Det förefaller som om herr Åkerberg inte hört mitt närmast föregående anförande. I annat fall skulle sannolikt en hel del av vad han nyss sade ha fått en annan lydelse. Jag anser mig emellertid inte nu böra bemöta mer än en sak, nämligen att jag skulle ha lovat herr Lundholm, att frågan inte skulle avgöras utan noggrann utredning. Jag lovade att inte köpa flera Salvatorskärmar, än som var för fredsutbildningen oundgängligen nödvändigt. Jag hade då förhoppningar, att detta antal skulle kunna begränsas i högre grad än vad sedan blev fallet. Såsom jag i mitt första anförande framhöll, var det emellertid först efter hård pressning, som chefen för flygvapnet gick ned till det antal skärmar, som senast köptes, och som han med en enhällig flygstyrelse bakom sig ansåg vara det minsta antal, som med snabb leverans genast måste anskaffas för de flygövningar, vilka nu på våren skulle taga sin början. Jag framhöll i detta sammanhang, att jag både då och vid upprepade tillfällen tidigare och även senare för flygstyrelsen med skärpa framhållit nödvändigheten av att så långt möjlighet funnes hjälpa svensk industri, så att i det fallet är jag även fullt överens med herr Åkerberg i den mening, om vilken utskottets samtliga ledamöter enat sig. Men samtidigt är det nog den skillnaden, som herr Åkerberg medgivit, att de negativa sidorna hos Salvatorskärmen kanske i någon mån äro överdrivna. Det går inte bara an att läsa i papperen det ena eller det andra, och då flygstyrelsen såsom ansvarig myndighet ställer frågan så på sin spets, som den i detta fall gjort, håller jag på, att det är rätt svårt att komma till något annat resultat än det jag kommit till. Jag upprepar ännu en gång, att det fanns inte några på frågan i någon nämnvärd mån inverkan handlingar, som vid avgörandet voro okända, även om de inte till departementet officiellt införskaffats. Ty under de tre månaderna mellan den första framställningens avgivande i september och målets avgörande i december hade ingående muntliga förhandlingar förts, under vilka både herr Lundholm och flygstyrelsen icke underlåto att framdraga i ljuset något av vad som fanns att anföras.

När nu på våren prov med den Lundholmska skärmen företagits, har det mycket snart visat sig, att det var nödvändigt vidtaga vissa ändringar å denna skärm, alltså ett arbete med omkonstruktion av densamma, som kan taga åtskillig tid. Den Lundholmska skärmen kan alltså inte heller vid tidpunkten för frågans avgörande anses ha förelegat i så färdigt skick, att den kunnat antagas för den anskaffning, varom fråga var.

Med vad jag nu yttrat vill jag inte hava i det avseendet försvarat flygstyrelsen, att den inte skulle kunnat på ett tidigare stadium företaga prov med

Ang. dispositionen av anslaget till anskaffning av fallskärmar. dessa skärmar. Men då frågan kom till Kungl. Maj:ts avgörande, förelåg inte någon möjlighet att forcera proven så, att dessa skulle kunnat vara avslutade vid den tidpunkt, då inköpet av fallskärmar måste ske.

(Forts.)

Herr **Stendahl**: Herr talman! Det är ju tämligen ostridigt, att det vore en ganska stor fördel, om man i Sverige kunde fabricera de fallskärmar, som behövas för landets försvarsändamål. Jag delar nog uppfattningen, att den iver, som från flygstyrelsens sida visats för att åstadkomma ett sådant resultat, utan skada kunde ha varit väsentligt större. Men då det av handlingarna alldeles tydligt framgår, att med anledning av statsrådets och chefens för försvarsdepartementet ingripande ärendet utvecklats på det sätt, att i stället för det från början föreslagna antalet 75 skärmar man begränsade sig till det för ögonblicket såsom nödvändiga ansedda antalet av 45, och således en rätt stor inskränkning skedde i inköpen från utrikes ort, samtidigt som man anskaffade ett antal svenska skärmar för att både då och sedan med dem verkställa prov i avsikt att få skärmarna i sådant skick, att större inköp av svenska skärmar skulle kunna göras, har det förefallit mig och mina medreservanter, som om under sådana förhållanden från statsrådets och chefen för försvarsdepartementet sida gjorts allt vad som skäligen i dåvarande situation kunde begäras, och därför ha vi ansett, att anmärkning icke bort framställas mot honom. Av denna anledning ha vi, herr talman, reserverat oss.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, lades den under behandling varande punkten till handlingarna.

Ang. ett åt regeringsrådet Rydin meddelat uppdrag.

Punkten 6.

I denna punkt hade utskottet bland annat anfört, att utskottet konstaterat en benägenhet i senare tid hos Kungl. Maj:t att i ökad utsträckning anlita ledamöter av högsta domstolen och regeringsrätten såsom sakkunniga inom statsdepartement eller för utförandet av därmed jämställda eller likartade uppdrag, samt att utskottet, som icke kunde finna detta förhållande stå i god överensstämmelse vare sig med de principer, som legat till grund för utformningen av stadgandet i § 34 regeringsformen angående justitieråd och regeringsråd och av riksdagens i samband med löneregleringar för ledamöterna av högsta domstolen och regeringsrätten fattade beslut angående dessas rätt att med sina ämbeten förena annan tjänst eller enskilt uppdrag, eller med syftet i lagen om tillfällig ökning av regeringsrådets antal, funnit sig föranlåtet att fästa riksdagens uppmärksamhet på fem i utlåtandet särskilt angivna fall. Ett av dessa rörde ett på hemställan av föredragande departementschefen, statsrådet Borell, den 21 februari 1930 fattat beslut, varigenom Kungl. Maj:t utsett regeringsrådet Rydin att vara ordförande i regionplanekommissionen för Stockholm med omnejd samt fastställt det Rydin för berörda uppdrag tillkommande arvode till 5,000 kronor för år, att utgå från och med den dag övriga medlemmar i regionplanekommissionen blivit utsedda.

Utskottet, som ansett sistnämnda fall i synnerlig grad anmärkningsvärt, hade på i punkten anförda skäl funnit sig böra hos riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen, statsrådet Borell.

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Sundberg, Stenberg, Mellén, Gustafson* i Kasenberg, *Laurén, Holmström* och *Björck* i Kristianstad av anförda orsaker ansett, att anledning icke förelegat för utskottet att göra något uttalande i nyss angivna riktning samt att någon anledning till anmärkning mot statsrådet Borell icke föreläge.

Herr statsrådet **Borell**: Herr talman, mina herrar! Även i fråga om justitieråd och regeringsråd åberopar konstitutionsutskottet såsom utgångspunkt för de under punkt 6 gjorda anmärkningarna konstitutionsutskottets vid 1840—41 års riksdag gjorda uttalande, att justitieråden, med vilka regeringsråden uti nu ifrågavarande hänseende äro likställda, bekläda befattningar, som »ovillkorligen fordra uteslutande åt dem ägnad tid». Vad förut i dag anförts i fråga om regeringsformens bestämmelse angående statsråd gäller emellertid jämväl beträffande justitieråd och regeringsråd, om ock därutöver i samband med löneregleringar meddelats särskilda föreskrifter. Det skulle ock enligt min mening vara orimligt och till synnerlig skada för det allmänna, om de utmärkta krafter, som rymmas i högsta domstolen och regeringsrätten icke skulle i särskilda fall få komma till användning utanför ämbetsgöromålen. Erfarenheten har ock visat, att sådan användning ingalunda verkat menligt på skötseln av domarvärvet.

Utskottet har också förklarat, att det i och för sig i vissa fall skulle kunna ifrågakomma att till regeringsråd eller justitieråd på grund av deras tidigare verksamhet eller andra speciella synpunkter lämnas offentliga uppdrag, för vilka de ägde särskilda personliga förutsättningar, och utskottet har även erkänt, att dessa ämbetsmän behöva för sitt ansvarsfulla värvs fullgörande oavbruten kontakt med det dagliga livet. Utskottet anser det således icke i och för sig vara konstitutionellt oriktigt, att ledamöterna av högsta domstolen och regeringsrätten anlitas för offentliga uppdrag, givetvis i vad detta kan ske med iakttagande av gällande grundlagsbud och övriga därom givna bestämmelser, men anser sig kunna konstatera en benägenhet i senare tid hos Kungl. Maj:t att i ökad utsträckning använda nämnda ledamöter för dylika uppgifter. I sådant hänseende erinrar utskottet om vissa särskilda uppdrag, som under åren 1925—1928 anförts till justitie- och regeringsråd, samt fäster riksdagens särskilda uppmärksamhet på fem dylika bemyndiganden, som givits under den nuvarande regeringens tid, däribland det förordnande för regeringsrådet Rydin att vara ordförande i regionplanekommissionen för Stockholms stad med omnejd, som föranlett den nu ifrågavarande mot mig riktade anmärkningen.

Av utskottets sålunda lämnade redogörelse skulle man kunna bibringas den uppfattningen att under åren före 1925 åtminstone i väsentligen ringare omfattning förekommit, att justitieråd och regeringsråd sysslat med uppgifter, som falla utanför ramen av deras ämbetsgöromål. Så är emellertid ingalunda förhållandet. Gång efter annan har Kungl. Maj:t anlitat justitieråd och regeringsråd för skilda uppdrag. Jag skall endast nämna några få exempel, därvid jag börjar med ett av något äldre datum. Då frågan om processreform förra gången var uppe på 1880-talet, insattes ej mindre än tre justitieråd i förstärkta lagberedningen. Alla tre hade där plats i den viktigaste och mest arbetstyngda av subkommittéerna. Ingen anmärkning gjordes mig veterligt mot detta arrangemang vare sig från konstitutionsutskottet eller från annat håll, och dock ser man av högsta domstolens protokoll, att nämnda justitieråd dag efter dag lämnade domarbordet för att delta i beredningssammanträden. Konstitutionsutskottet har omnämnt såsom anmärkningsvärt och icke stående i god överensstämmelse med de principer, som legat till grund för utformningen och stadgandet i 34 § regeringsformen angående justitieråd och av riksdagen i samband med löneregleringar för justitie- och regeringsråd fattade beslut, att statsrådet Bissmark enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallat, bland andra, justitieråden Alexanderson och Lindhagen att i egenskap av sakkunniga inom departementet samråda med departementschefen vid fortsatt behandling av frågan om rätttegångsväsendets ombildning. För fullgörande av detta uppdrag hava sistnämnda justitieråd icke försummat och komma säker-

*Ang. ett åt
regerings-
rådet Rydin
meddelat
uppdrag.
(Forts.)*

Ang. ett åt
regerings-
rådet Rydin
meddelat
uppdrag.
(Forts.)

ligen icke att försumma en enda timme av domstolssessionerna. Det är ägnat att förvåna att utskottet icke i detta sammanhang funnit sig böra omförmåla förenämnda särdeles belysande och konstitutionellt klanderfritt lämnade precedensfall. Då utskottet förklarat sig icke kunna medgiva att andra erfarna och särskilt lämpliga män ej skulle kunna finnas för att anlitas i stället för dem, som i de av utskottet anmärkta fallen erhållit uppdrag, må detta vara sant, men därmed är icke sagt att lika erfarna och lämpliga män stått att finna i de fall det nu gäller. Vad särskilt arbetet med processreformen beträffar, lär man med fog kunna framställa den frågan, vilka konstitutionsutskottet vill rekommendera till fullgod ersättning för justitieråden Alexander-son och Lindhagen, om de nu, efter konstitutionsutskottets anmärkning, skulle betacka sig för att vidare offra sina lediga stunder åt ifrågavarande arbete. Ytterligare må erinras om en del andra likaledes utan anmärkning lämnade och mottagna uppdrag, som synas mig lämpligen bort av konstitutionsutskottet i nu förevarande sammanhang omnämnas, särskilt som åtminstone ett par av dem äro nära analoga med det uppdrag regeringsrådet Rydin på min fördragning erhållit. Justitierådet Berglöf biträdde åren 1908 och 1909 vid förandet av Sveriges talan i Haag angående Grisbådarnetvisten. Regeringsrådet Ernberg utredde på sin tid frågan om särskild instansordning i vissa fall. Justitierådet von Seth utarbetade förslag till ordnande av jordbrukskasseseväsendet. Justitierådet Borgström innehade uppdrag att undersöka affären angående Moskvarublen. I oktober 1915 uppdrog Kungl. Maj:t åt regeringsrådet Thulin att inom ecklesiastikdepartementet biträda med utarbetande av förslag till ändrade bestämmelser rörande klockarinstitutionen. Sedan Kungl. Maj:t år 1919 bemyndigat chefen för ecklesiastikdepartementet att tillkalla högst fyra sakkunniga för fortsatt utredning angående klockarinstitutionen, tillkallade statsrådet Rydén i november 1919 dessa samt anmodade Thulin att såsom ordförande leda de sakkunnigas förhandlingar. I augusti 1921 erhöll Thulin Kungl. Maj:ts uppdrag att vara ordförande i patronatsrättsnämnden, vilket arbete avslutades i december 1925.

År 1918 under den Edénska regeringens tid förordnade Kungl. Maj:t regeringsrådet Rydin att vara ordförande hos statens byggnadsbyrå. Detta uppdrag kvarstår ännu ehuru numera under avveckling.

Den 2 september 1919 utsågs regeringsrådet Rydin jämte vissa andra personer av chefen för civildepartementet i den Edénska regeringen till delegerad att med representanter för Stockholms stad förhandla angående såväl det sätt, varpå Stockholms bangårdsfråga borde tekniskt lösas, som ock angående den medverkan av Stockholms stad, som därvid måste förutsättas. Betänkande jämte förslag till avtal mellan staten och Stockholms stad avlämnades i januari 1921. För åvägabringande av vissa jämkningar i nämnda förslag och avtal uppdrog vederbörande kommunikationsminister år 1922 åt förutvarande delegerade att vidtaga åtgärder för nya underhandlingar i frågan. I oktober 1921 förordnades Rydin av statsrådet Örne att vara ordförande för delegerade för underhandling i fråga om förslag till centralbangård i Göteborg.

Åtskilliga andra exempel skulle kunna anföras, men genom den nu lämnade redogörelsen torde vara tillräckligt ådagalagt att under en lång följd av år enahanda förfarande som nu påtalats ägt rum och att det således icke kan sägas att sådant under de senaste åren och i varje fall icke under den nuvarande regeringens tid skett i större omfattning än tidigare.

I fråga om meddelandet av uppdrag av ifrågavarande slag förklarar utskottet att det icke bör få bero av Kungl. Maj:ts prövning, huruvida i visst fall olägenheterna av justitie- och regeringsråds användande i dylika uppdrag vore övervägande eller icke, än mindre att denna prövning skulle kunna lämnas till departementscheferna. Tvärt om finner utskottet det vara självklart, både att

i dylika fall beslutet bör bero av Kungl. Maj:t allena och att Kungl. Maj:t bör undvika att försätta justitieråd och regeringsråd i det läge, att de måhända anse sig icke kunna direkt avböja uppdraget. Uttryckssättet är dunkelt och ger anledning till undran angående innebörden av det sålunda uttalade. Prövnin- gen av olägenheterna av justitieråds och regeringsråds användande skulle icke få bero på Kungl. Maj:ts prövning, men dock skulle beslut om tilldelande av uppdrag bero på Kungl. Maj:t allena.

I detta sammanhang anser jag mig böra erinra om att det uppdrag till rege- ringsrådet Rydin att vara ordförande i regionplanekommissionen för Stock- holm med omnejd, som föranlett den mot mig riktade anmärkningen, meddelats av Kungl. Maj:t och icke av departementschef. Innan jag närmare ingår på denna anmärkning, torde det vara lämpligt att lämna kortfattad redogörelse för regionplanearbetets innebörd och organisation. Avsikten med regionplanearbe- tet är åstadkommandet av en plan för ett huvudtrafiknät för Stockholmstrakten och förutsätter förutom undersökning av utvecklingsmöjligheterna för de redan bestående samhälleliga områdena, även undersökning av möjligheterna till upp- komsten av nya samhällsbildningar och av dessas lämpliga anordning i huvud- drag i förhållande till varandra såväl som till redan befintliga förorter och Stockholms stad. Åt den upprättade regionplanen lärs på sätt angives i utlå- tande av Stockholms förorters regionplanedelegerade icke kunna förlänas an- nan än huvudsakligen rådgivande verkan. Regionplanen skall utarbetas under samarbete mellan Stockholms stad och Stockholmsförorterna, vilka för änd- målet sammanslutit sig i ett förbund benämnt »Stockholmsförorternas region- planeförbund». Den del av regionplanearbetet, som angår Stockholms stads område, ombesörjes och bekostas av staden, varemot den del, som angår det utanför staden liggande förortsområdet, ombesörjes och bekostas av förorternas regionplaneförbund. Förbundet har en representation benämnd »Stockholms- förorternas regionplaneförbunds ombudsförsamling», som utser ett verkställan- de organ »Stockholmsförorternas regionplaneförbunds direktion». Direktionen utser teknisk chef och dennes biträden samt utövar den närmaste tillsynen över arbetet beträffande förorterna. För frågor rörande regionplanearbetet, som beröra såväl Stockholms stad som förorterna, tillsättes en särskild kommission benämnd »Regionplanekommissionen för Stockholm med omnejd». Denna har att följa regionplanearbetet i dess helhet och vidtaga de åtgärder och göra de framställningar, som kommissionen finner nödiga för arbetets snabba och änd- amålsenliga bedrivande bland annat genom att i förekommande fall bereda ve- derbörande statsmyndigheter ävensom enskilda tillfälle att med kommissionen förhandla i regionplanearbetet rörande frågor. Ordföranden utses av Kungl. Maj:t. Övriga ledamöter äro landshövdingen i Stockholms län eller den, han i sitt ställe förordnar, samt vissa representanter för Stockholms stad och för förorterna. Hela regionplanearbetet beräknas taga en tid av tre år, och riks- dagen har som bidrag till kostnaderna beviljat 57,000 kronor, varav för budget- året 1929—1930 anvisats $\frac{1}{3}$ eller 19,000 kronor.

Då jag vid övervägande av frågan om förordnande av ordförande i nämnda kommission kom till den uppfattningen att regeringsrådet Rydin med sin mångsidiga erfarenhet och erkända skicklighet samt arbetsförmåga skulle vara särskilt lämpad för uppdraget, gjorde jag förfrågan hos honom, om hans tid tillät honom att mottaga detsamma och om han eljest vore därtill villig. Han upplyste då att samtliga de uppdrag han innehaft vore slutförda utom upp- draget att vara ordförande i statens byggnadsbyrå, men att sistnämnda arbete numera vore ställt på avskrivning, i vilket avseende han hänvisade till att en- ligt årets statsverksproposition för ändamålet åskats för instundande budget- år allenast 1,000,000 kronor i stället för tidigare årligen anslagna betydligt högre belopp. I anslutning härtill skulle ock det honom såsom ordförande till-

*Ang. ett åt
regerings-
rådet Rydin
meddelat
uppdrag.
(Forts.)*

Ang. ett åt
regerings-
rådet Rydin
meddelat
uppdrag.
(Forts.)

kommande arvode väsentligen nedsättas. Vid nu angivna förhållande ansåg han sig oförhindrad och villig att mottaga uppdraget. Om något hans försättande i sådant läge att han skulle ansett sig icke kunna avböja uppdraget kan således ej vara tal. Utskottet grundar sin anmärkning mot mig på två särskilda skäl. Det ena att uppdraget i fråga genom den därmed förenade årsavlöningen av 5,000 kronor kan anses likvärdigt med fast tjänst och det andra att uppdraget genom sin egen natur i viss mån är väsentligen likartat med ett förliknings- och skiljemannauppdrag. Utskottet förmenar således uppenbarligen att uppdraget skulle vara att hänföra till sådant uppdrag, som enligt riksdagens beslut år 1926 ej må förenas med justitieråds eller regeringsråds ämbete. Förbudet i fråga avser 1) tjänst å rikets, riksdagens eller kommuns stat, 2) uppdrag såsom ordförande eller ledamot i styrelse för verk, bolag, förening eller inrättning, som driver bank- eller försäkringsrörelse eller vars verksamhet eljest har huvudsakligen ekonomiskt syfte, 3) dylikt uppdrag i styrelse för annat verk eller bolag, som är försett med Kungl. Maj:ts oktroj eller blivit registrerat såsom aktiebolag, 4) befattning såsom tjänsteman i verk, bolag, förening eller inrättning, som ovan sagts, 5) annan tjänstebefattning av vad slag det vara må, 6) uppdrag såsom skiljeman. Till kategorierna 1—4 kan uppdraget uppenbarligen ej hänföras. Skulle utskottet möjligen avse att med sin beteckning »likvärdig med fast tjänst» hänföra uppdraget under rubriceringen »annan tjänstebefattning av vad slag det vara må» är en sådan uppfattning ej hållbar. I sitt ifrågavarande uppdrag är regeringsrådet Rydin närmast att anse såsom opartisk ordförande i en utredningsdelegation. Ett sådant uppdrag, avsett allena för vissa år, kan givetvis icke rubriceras såsom »tjänstebefattning». Det torde vara skäl att jämföra ifrågavarande uppdrag exempelvis med det åt Rydin år 1918 meddelade uppdraget att vara ordförande i statens byggnadsbyrå, vilket uppdrag står vida närmare »fast tjänst». Byrån står upptagen i statskalendern bland andra statens institutioner samt har särskilt av statsmedel avlönat kansli och egen för byråns räkning förhyrd tjänstelokal. Detta uppdrag, för vilket arvode är bestämt att utgå med 500 kronor per månad, har Rydin oanmärkt innehaft även efter tillkomsten av 1926 års bestämmelser. Beträffande utskottets uttalande, att nu ifrågavarande uppdrag genom sin egen natur i viss mån är väsentligen likartat med ett förliknings- och skiljemannauppdrag, är att anmärka, att ifrågavarande uppdrag, vilket såsom förut nämnts avser åstadkommande genom samarbete mellan intresserade kommuner av en regionplan, som icke såsom sådan kan på rättslig väg bringas till efterrättelse gentemot andra intressen utan erhåller huvudsakligen allenast rådgivande verkan. Det kan alltså uppenbarligen icke i någon mån likställas med sådant uppdrag såsom skiljeman som enligt 1926 års regler ej må utövas av justitie- eller regeringsråd. I jämförelse med de ofta väsentligt högre ersättningar, som utgått för tidigare av mig angivna uppdrag, av vilka vissa säkerligen icke varit mindre omfattande och tidsödande, torde det nu ifrågavarande ersättningsbeloppet, som icke bekostas direkt av staten, om ock staten genom det beviljade anslaget därtill bidrager, icke vara anmärkningsvärt. Ehuru utskottet icke direkt påstår, att ifrågavarande uppdrag skulle avse frågor, vilka kunna uppkomma till prövning inom regeringsrätten, vill jag emellertid säga, att det icke kan förutsättas att Rydin skulle bli i inom regeringsrätten jävig i någon fråga uppdraget härrörande eller därmed sammanhängande under regeringsrättens prövning dragen fråga.

Genom vad jag nu anfört torde vara ådagalagt ej mindre att meddelandet av det uppdrag anmärkningen avser icke står i strid vare sig med grundlagens bud eller eljest meddelande för regeringsråd uti ifrågavarande hänseende givna bestämmelser eller föreskrifter än ock att under lång följd av år uppdrag av liknande beskaffenhet oanmärkt anförtrots åt och utövats av justitieråd och re-

geringsråd. Ej heller torde ifrågavarande uppdrag med fog kunna påstås komma att menligt inverka på vederbörandes arbete i regeringsrätten. Vad nu sagts äger motsvarande tillämpning beträffande övriga i betänkandet under denna punkt berörda uppdrag.

Med utskottet är jag emellertid *så tillvida* ense, att anlitande av justitieråd eller regeringsråd bör ske med all varsamhet och urskillning. En sådan varsamhet och urskillning har jag ansett mig hava i förevarande fall iakttagit. Men det skulle vara att djupt beklaga, ur statsnyttans och det allmännas synpunkter, därest icke de utmärkta krafter, som finnas inom högsta domstolen och regeringsrätten, skulle få tagas i anspråk för särskilt maktpåliggande och ansvarsfyllda värv i den omfattning gällande författningar det medgiva och vederbörandes arbetstid lämna möjlighet därtill.

Jag kan icke tänka mig att kammaren skall vilja vara med om en anmärkning av denna beskaffenhet.

Herr Thulin: Herr talman! Jag är mycket tacksam för det svar, som herr statsrådet här lämnat. Såvitt jag av detsamma kan finna, har herr statsrådet aggraverat skälen för en anmärkning i förevarande fall genom att jämväl omnämna herr Rydins innehav av ordförandeskapet i Statens byggnadsbyrå, vilket konstitutionsutskottet var okunnigt om. Det är ju onekligen ganska egendomligt, att ett regeringsråd har funnit sig kunna, oaktat de bestämmelser, som äro gällande för justitieråd och regeringsråd, fortfarande inneha en sådan befattning som denna i Statens byggnadsbyrå. Denna befattning är, som statsrådet angav, uppförd på rikets stat och avlönad med fast arvode. Jag kan mycket väl förstå, att då herr Rydin innehafte detta uppdrag statsrådet har funnit, att han skulle kunna inneha det uppdrag, som det här är frågan om.

Jag måste emellertid anmäla en bestämt avvikande mening från den, som herr statsrådet här företrätt beträffande tolkningen av bestämmelserna för justitieråd och regeringsråd i avseende å deras löneförmåner. Jag anser nämligen, att den tolkning som herr statsrådet presterade, var en i väsentligt avseende formell tolkning av dessa ting. Herr statsrådet gjorde gällande, att de uppdrag, som herr Rydin innehafte, inte stå i strid med grundlagens bud eller regeringsrättens bestämmelser. Enligt min mening kan man väl säga, att de inte stå i formell strid, men de stå otvivelaktigt i reell strid med dessa bestämmelser.

Vad nu särskilt beträffar uppdraget som ordförande i regionplane-kommissionen för Stockholm med omnejd, är det att märka, att de medel, som stå till denna kommissions förfogande, ha tillkommit genom sammanskott från staten, landsting och kommuner. Formellt kan det naturligtvis sägas, att det här inte är fråga om någon tjänst eller något uppdrag eller vad det nu kan vara på rikets, riksdagens eller kommuns stat, men det är en förening av dessa tre institutioner, en i allra högsta grad officiell inrättning, där herr Rydin tillförordnats som ordförande med ett fast arvode, vilket ju i allmänhet inte tillkommer ordföranden i sådana här institutioner, av 5,000 kronor per år. Om man sedan skall kalla det för lön eller för arvode vill jag lämna därhän. Åtminstone detta uppdrag har efter mitt förmenande ansetts komma, om inte i formell så i reell strid med vad som finnes intaget i dessa lönebestämmelser. Det kan ifrågasättas — jag tror inte att utskottet gjort det gällande, och åtminstone har inte jag inom utskottet velat göra det gällande — om det kommer i strid med grundlagens bestämmelser, men det måste åtminstone sägas, att det tangerar vad som är tillåtet enligt grundlagen.

Det var en annan sak, som herr statsrådet upptog, nämligen huruvida regeringsrådet Rydin genom att erhålla detta ordförandeskap skulle kunna kom-

Ang. ett af
regerings-
rådet Rydin
meddelat
uppdrag.
(Forts.)

Ang. ett åt
regerings-
rådet Rydin
meddelat
uppdrag.
(Forts.)

ma i konflikt med sin ställning som ledamot i regeringsrätten. Herr statsrådet gjorde gällande, att någon sådan konflikt inte skulle behöva befaras. Såvitt jag förstår, kan just en sådan konflikt befaras. Herr statsrådet påstod, om jag uppfattade honom rätt, att det inte skulle behöva anmälas jäv mot regeringsrådet Rydin. Såvitt jag förstår, skulle en sådan jävsanmälan mycket väl kunna ifrågakomma, eftersom regionplanearbetet, hur rådgivande det än är, dock är av den beskaffenhet, att det mycket väl kan föranleda en hel del tvister, vilka komma att föras upp till regeringsrätten. Då kan det nog bli så, att herr Rydin kan komma i konflikt med den regel, som uppställs av en ärad talare på uppsalabänken i förmiddags. Herr Hammarskjöld anförde nämligen då, att den anordning, som vidtagits i fråga om, att statsråd och justitieråd inte skulle få inneha uppdrag, var påkallad av hänsyn till, att man inte ville skapa en förvirring i instansordningen, så att en och samma person innehade olika ställning i olika instanser. Här skulle ju detta just komma att inträffa. Det är en omständighet, som det synes mig att herr statsrådet, även om herr statsrådet uppmärksammat den, dock inte tillräckligt beaktat.

Jag kan inte finna, herr talman, att herr statsrådet på någon punkt har lyckats tillbakavisa det tyngande i anmärkningen mot herr statsrådet för utnämningen av regeringsrådet Rydin till ordförande i regionplanekommissionen för Stockholm med omnejd. Det skulle givetvis vara en hel del att tillägga, men det är ju mycket långt skridet på natten, och jag har lovat herr talmannen att vara så kortfattad som möjligt. Jag skulle till sist bara vilja uttala den förhoppningen, att i landets högsta domstolar det inte för framtiden gör sig gällande en sådan formell tolkning av bestämmelserna, som här onekligen förevarit.

Herr statsrådet **Borell**: Endast ett par ord. Den föregående ärade talaren synes vilja medgiva, att det, formellt sett, ej strider mot någon bestämmelse i grundlagen, att ifrågavarande uppdrag givits åt regeringsrådet Rydin. Han har åtminstone inte direkt påstått, att åtgärden står i strid mot vare sig grundlagen — vilket väl också är uppenbart — eller några andra bestämmelser, och att det således ej kan sägas, att uppdraget utgör ämbete eller tjänstebefattning. Frågan reduceras då till, om det i förevarande fall varit lämpligt eller ej att lämna uppdraget åt regeringsrådet Rydin. Detta hänför sig vidare till frågan, huruvida regeringsrådet Rydin behöver ersätta något av sin tid eller sitt arbete som regeringsråd för att fullgöra detta uppdrag. Han får för detta uppdrags skull inte en timmes tjänstledighet, samma antal ärenden kommer att beredas, och någon anmärkning mot hans sätt att bereda ärendena, i vad de falla på honom, tror jag säkerligen lika litet kommer att framställas nu som det framställts tidigare, då han ju haft många och arbetstyngda och ansvarsfyllda uppdrag. Jag kan således inte finna, att det ur lämplighetssynpunkt varit något hinder att förordna regeringsrådet Rydin. Tvärtom tror jag att det för sakens skull är synnerligen nyttigt, att man har till förfogande denna för detta uppdrag osedvanligt kvalificerade kraft.

Vad jävsfrågan beträffar tror jag nu för min del inte, att det på grund av denna regionplan kommer att uppstå tvister, som komma till regeringsrätten, men skulle så vara, så bleve, såvitt jag förstår, regeringsrådet Rydin lika litet jävig att handlägga en sådan tvist, som ett justitieråd blir, då det gäller att tillämpa en lag, som han varit med om att förarbeta. Någon risk i detta avseende tror jag således inte föreligger. Naturligtvis kan man i varje fall, då man har med ekonomiska ting att göra, rent teoretiskt konstruera fram en jävsanledning. Skulle mot förmodan dylik uppkomma, är det ju emellertid inte värre än att detta ärende får upptagas till handläggning

en dag, då regeringsrådet Rydin inte deltar i arbetet, liksom man får göra, då han eller annat regeringsråd av någon annan anledning, släktskap eller av annan orsak, är jävig i ett visst fall. Men risken för någonting sådant ligger så långt avlägsen och är så teoretisk och konstruerad, att jag inte ansett detta kunna var skäl för mig att inte anlita denne, som jag sade, för detta uppdrag väl kvalificerade kraft, varav han enligt sin egen, och jag är övertygad om även enligt sina kamraters uppfattning, inte det minsta hindras i sitt arbete i regeringsrätten. Utskottet har ju själv medgivit, att det må stå regeringen fritt att i särskilda fall, då en viss person inom högsta domstolen eller regeringsrätten är särskilt kvalificerad för ett uppdrag, använda honom till detta. Ett sådant fall föreligger, menar jag, här. Jag är alldeles ense med utskottet om, att man bör förfara med största varsamhet, när man anlitar ett justitieråd eller ett regeringsråd, men i detta fall har enligt min mening denna varsamhet och försiktighet inte blivit träd för nära.

*Ang. ett åt regeringsrådet Rydin meddelat uppdrag.
(Forts.)*

Herr Thulin: Jag beklagar, om jag uttryckt mig så otydligt, att herr statsrådet fann att jag i mitt anförande reducerat frågan till en lämplighetsfråga. Jag vill påstå, att det åtminstone inte var avsikten med mitt anförande. Jag sökte tvärtom visa, att herr statsrådet gjort sig skyldig till en formell tolkning, medan jag ville hävda en reell tolkning av bestämmelserna. Jag ville gå till dessa bestämmelserns innebörd, och jag slutade, vill jag minnas, mitt anförande på sådant sätt, att jag just ville stryka under nödvändigheten av att tillämpa dessa bestämmelser ur verkligt reella synpunkter.

Herr statsrådet gjorde gällande, att någon tid för regeringsrättsarbetets del inte skulle komma att eftersättas av regeringsrådet Rydin genom hans förordnande till ordförande i regionplanekommissionen. Jag får fråga: hur vet herr statsrådet att inte någon tid kommer att eftersättas? Har herr statsrådet verkligen undersökt, hur pass omfattande detta arbete kommer att bli? Såvitt jag kan förstå, kommer detta arbete att i ganska hög grad kräva sin man, så oerhört omfattande som arbetet är. Jag sitter själv med som ledamot i regionplannedirektionen för Stockholms län, och jag måste säga att, såvitt jag nu kan se, kommer arbetet att bli högst tyngande.

Till slut berörde herr statsrådet frågan om jävet. Ja, jag berörde en annan sida av denna sak, som är mera real, den nämligen att det är olämpligt att en och samma person innehar olika ställningar i olika instanser. Det var detta som herr Hammarskjöld i förmiddags påpekade såsom en väsentlig omständighet vid bedömandet av regeln, att ett statsråd inte skulle få inneha ett ämbete och utöva ett ämbete samtidigt som han var statsråd, vilket tidigare hade förekommit. Detta kan man göra gällande även i nu ifrågavarande fall med hänsyn till omfattningen av det arbete som förestår.

Jag kan inte finna, herr talman, att herr statsrådets senare anförande innebär en vederläggning av de synpunkter, som jag såsom konstitutionsutskottets talesman gjort mig till tolk för.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Endast ett par ord. Det är ju egentligen beklagligt, att herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet skall vara den, som svarar för den anmärkning, som konstitutionsutskottet här gjort beträffande justitieråd och regeringsråd, då dessa ämbetsmän ju inte sortera under kommunikationsdepartementet. Men jag kan inte underlåta att i anledning av herr statsrådets yttrande, som förefaller mig vara *representativt och typiskt för den nuvarande regeringen*, konstatera det efter min mening beklagliga faktum, att när det gäller tillämpningen av grundlagarna, regeringen balanserar på yttersta kanten av vad som är formellt möjligt, i stället för att, såsom i detta fall bort ske, beakta den reala synpunkten, hur det kommer att för den allmänhet och av den allmänhet uppfattas, för vars skull och till vars tjänst regeringsråd och justitieråd äro till.

Ang. ett åt
regerings-
rådet Rydin
meddelat
uppgdrag.
(Forts.)

Herr **Sundberg**: Herr talman! Jag föranleddes att begära ordet med anledning av den siste ärade talarens yttrande, att grundlagen här skulle trätts för nära. Jag tror att den ärade talaren inte observerat, att vad som finns kvar av grundlagen på detta område är endast ordalydelsen i § 34, som blott handlar om ämbeten. Alla författningar, som följt efteråt — inte grundlagsförfattningar utan allmänna författningar — rörande justitieråd, ha blivit upphävida, och utredning om detta har verkställts i statsverkspropositionen 1926, andra huvudtiteln, samt bekräftats av nämnda års riksdags beslut angående löneförbättring åt dessa ämbetsmän och regeringsråden. Man har vid bedömandet av denna fråga endast att räkna med *dels* grundlagsbestämmelsen, som blott stadgar att justitieråd inte må tillika inneha eller utöva annat *ämbete*, dels ock de i 1926 års riksdagsbeslut upptagna detaljerade bestämmelserna, som omfatta alla andra befattningar än ämbeten och alla uppgdrag, som inte må av justitieråd eller regeringsråd innehas. *1926 års beslut innefattar en uttömmande komplettering av grundlagsbestämmelsen.* Så sent som dessa kompletterande bestämmelser tillkommit, har man inte någon rätt att på grund av förändrade förhållanden i dem inlägga någon annan innebörd än vad avfattningen ger anledning till.

Herr **Reuterskiöld**: Jag skall inte uppta någon debatt med den siste ärade talaren angående grunderna för tolkning av grundlagen. Där stå vi tydligen på så diametralt motsatta ståndpunkter, att ett meningsutbyte är meningslöst.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, lades den nu ifrågavarande punkten till handlingarna.

Då tiden nu var långt framskriden, beslöts på framställning av herr talman att den fortsatta behandlingen av förevarande memorial skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Ang. vissa
av konstitu-
tionsutskottet
infordrade
handlingar.

Herr **Reuterskiöld** erhöi på begäran ordet och yttrade: Med herr talmannens benägna tillstånd skall jag begagna tillfället att till kammarens protokoll göra ett konstaterande, som jag inte var i tillfälle att göra då ingresserinnringarna här föredrogos. I anledning av mitt yttrande angående utskottets rätt att infordra handlingar, i vilket yttrande jag också betonade, att utskottet bland annat infordrat handlingar rörande soldatinstruktionen, vilka inte tillhört något protokoll, anförde herr Karl Johan Ekman, att detta var ett misstag, en fullkomligt felaktig uppgift av mig. I konstitutionsutskottets här föreliggande handlingar har jag en skrivelse daterad Stockholm den 26 mars 1926 och undertecknad på utskottets vägnar av K. von Geijer, ställd till herr statsrådet Karl Schlyter och bland annat innehållande följande: »Härmed får konstitutionsutskottet anhölla, att herr statsrådet behagade föranstalta om överlämnande till utskottet av:

dels samtliga i justitiedepartementet förefintliga handlingar rörande en under år 1925 utgiven skrift med titeln 'Soldatinstruktion, 1925 års upplaga'.» Dessa handlingar ha sålunda infordrats från departementet, och det är dessa handlingar, som legat till grund för utskottets anmärkning i dechargebetänkandet år 1926.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 1.49 på natten.

In fidem
G. H. Berggren.